VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPART ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

8—9

XIV. ÉVFOLYAM 1959. AUGUSZTUS — SZEPTEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

RÉVAI JÓZSEF — — — — — — — — — — — — — 1

MAROSÁN GYÖRGY: Kongresszusra készülunk — — — — — — 3
A burzsoá nacionalizmusról és a szocialista hazafiságról (Tézisek) — 11
NAGY LÁSZLÓ: A második világháború kitörésének 20. évfordulójára 40
CZINEGE LAJOS: A pártszervezetek harca Szolnok megyében a mezőgazdaság szocialista átalakításáért — — — — — — — — 56
SÜTŐ OTTÓ: Az egyesülés és a széthúzás tendenciája az imperialista hatalmak nemzetközi politikájában — — — — — — — — 72
AUSCH SÁNDOR: Elvek és tények Jugoszláviában — — — — — 94

KONZULTÁCIÓ

Termelőszövetkezeteink nagyüzemi jellege és a belterjesség (DR. MARKÓ LAJOS) — — — — — — — — — — — — — 109

SZEMLE

Az 1958—59-es színházi évad néhány kérdéséről (DR. SZÉKELY GYÖRGY) — — — — — — — — — — — — — — 115

A TESTVÉRPÁRTOK ÉLETÉBŐL

Az ateista nevelés tapasztalatai Csehszlovákiában (ALOIS INDRA) — 126

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának negyven éve (HERBERT APTHEKER) — — — — — — — — — — — — — 134
Mi történt Szicíliában? (B. VERCELINO) — — — — — — — 144

KÖNYVISMERTETÉS

Hevesi Gyula: Egy mérnök a forradalomban és Szociális termelés (DR. RÁKOS FERENC) — — — — — — — — — — — — 149

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Szerkesztőség: Budapest, V., Nádor utca 28. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető minden pártszervezetben, a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalánál. Előfizetési díj: negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1959. augusztus 21.

Megjelent 36 500 példányban. Felelős kiadó: Vass Henrik.

590764/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest.

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XIV. ÉVF. 8—9. SZÁM BUDAPEST 1959. AUG.—SZEPT.

RÉVAI JÓZSEF

1898—1959

Augusztus 4-én fájdalmas veszteség érte pártunkat: elhunyt Révai József elvtárs, aki kora ifjúságától a forradalmi munkásmozgalom hűséges és rendíthetetlen harcosa, a Magyar Kommunista Párt alapító tagja, az MSZMP Központi Bizottságának, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának tagja és a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja volt.

Révai József elvtárs már diákkorában bekapcsolódott a háború ellenes mozgalomba, részt vett a Galilei-kör és a forradalmi szocialisták munkájában. 1918-ban a Kommunisták Magyarországi Pártjának egyik alapító tagja, a Tanácsköztársaság idején, fiatal kora ellenére, a forradalmi politika egyik legkövetkezetesebb képviselője, a Vörös Újság kiemelkedő publicistája volt.

A Tanácsköztársaság bukása után Bécsbe emigrált. Továbbra is tevékenyen részt vett a Kommunisták Magyarországi Pártja külföldi szerveinek munkájában. A Központi Bizottság több alkalommal hazaküldte illegális pártmunkára. 1928-ban ő szervezte meg a párt hazai illegális lapjának, a Kommunistának a kiadását. 1930-ban a Horthy-rendőrség nyomára bukkant és letartóztatta. Börtönbe került, de ezalatt sem szakadt meg forradalmi munkássága. Ebben nagy szerepe volt az illegális pártnak, ismert és ismeretlen elvtársaknak. Kiszabadulása után a párt határozatára külföldre ment, a KMP külföldi bizottságánál tevékenykedett. Amikor a Kommunista Internacionálé napirendre tűzte az antifasiszta népfront megteremtésének feladatát, Révai elvtárs következetesen harcolt azért, hogy az Internacionálé VII. kongresszusának határozatai megvalósuljanak a KMP munkájában. Később, a 30-as évek végén, több jelentős tanulmánya „Marxizmus és népiesség", „Magyar szabadság, világszabadság" jelent meg. A második világháború alatt részt vett a Kossuth-rádió munkájában, a hadifoglyok antifasiszta nevelésében.

EÖTVÖS EGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZET
Marx 499

A felszabadulás után a párt egyik legkiválóbb vezetője, legjobb agitátora és propagandistája volt. Mint a Szabad Nép főszerkesztője, szenvedélyes hangú cikkekben tolmácsolta a párt politikáját. A toll és a szó ragyogó mestereként ismerték meg a tömegek. A felszabadulástól haláláig tagja volt a Társadalmi Szemle szerkesztőbizottságának, egyidőben pedig a folyóirat főszerkesztője volt. Aktívan részt vett a lap helyes politikai irányvonalának kialakításában, elméleti színvonalának emelésében. Cikkeivel jelentős mértékben hozzájárult a párttagság neveléséhez, irányításához.

Révai elvtársnak kimagasló szerepe volt a magyar szocialista kultúra fejlesztésében, a kultúrforradalom szervezésében és irányításában. Az ötvenes évek elején részt vett a kormány munkájában is, a népművelési tárcát töltötte be. Megjelentek és híressé váltak tanulmányai Kossuthról, Adyról, Petőfiről. Kultúrpolitikai tevékenysége során következetesen harcolt a polgári ideológia, az irodalmi öncélúság, a sematizmus ellen, a tiszta marxista—leninista irányvonal érvényesüléséért.

Révai elvtárs következetes, harcos kommunista vezető volt, a legnehezebb időkben sem ingott meg. Egyike volt azoknak, akik, ha nem is hibátlanul — a legkövetkezetesebben harcoltak a párt célkitűzéseiért a marxizmus—leninizmus szellemében. Olyan vezető volt, aki felismerve munkája, harcai közben elkövetett hibáit, szembefordult velük, kijavította azokat. Révai elvtárs nagy tudásával, igazságérzetével, szilárdságával, még ellenfeleinek és ellenségeinek tiszteletét is kivívta.

Az ellenforradalom után súlyos betegen is részt vett a Magyar Szocialista Munkáspárt harcaiban, munkájában. A Központi Bizottság tagjaként tevékenyen, önfeláldozóan dolgozott, küzdelmes élete végéig. Sokoldalú ideológiai munkái továbbra is nagy segítséget jelentenek pártunknak a szocializmus építésében, harcos kommunista élete méltó példaképe ifjúságunk nevelésének.

Kongresszusra készülünk

Írta **MAROSÁN GYÖRGY**

Kongresszusra készülünk: a Magyar Szocialista Munkáspárt ez év november 30-ára összehívott VII. kongresszusára.

A pártkongresszusra rendkívül jelentős feladatok hárulnak. A kongresszusnak kell jóváhagynia és megerősítenie a pártnak, a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormánynak az ellenforradalom óta eltelt három esztendőben folytatott harcát, politikáját, gazdasági intézkedéseit, ideológiai irányvonalát, valamint a pártépítés eddigi munkáját; kijelölnie a szocializmus építésének további feladatait, megvitatnia, elfogadnia az új ötéves terv irányelveit, és a szervezeti szabályzatot.

A Magyar Szocialista Munkáspárt kongresszusa nemcsak a magyar, de az egész nemzetközi munkásmozgalom fontos eseménye lesz. Kihatásában nem csupán a pártot érinti, hanem az egész ország életét, az egész dolgozó nép jövőjét. Jelentőségét kiemeli és aláhúzza az a körülmény, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt az ellenforradalom utáni sikeres harc eredményével és tapasztalataival lép a kongresszus elé. Köztudomású, hogy a magyar ellenforradalom a nemzetközi imperializmus nagyszabású provokációja volt a népi demokratikus államok, a szocialista világ egyik országa ellen. A kongresszusnak most már világos összefoglalásban fel kell tárnia azokat a tényeket, kielemzett tényezőket és közrejátszó okokat, amelyek az ellenforradalmat kirobbantották. Számot kell adnia arról az elvi, politikai, gazdasági tevékenységről, amelyet a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága sikerrel fejtett ki az ellenforradalom leverésééért, maradványai elszigeteléséért, a proletárdiktatura államrendjének megvédéséért, stabilizálásáért, folyamatos megszilárdításáért vívott küzdelemben. Beszélni kell arról a körülményről is, hogyan sikerült ezt a bonyolult, amellett összetett feladatot viszonylag ilyen rövid idő alatt végrehajtani.

A magyar ellenforradalmi események gazdag és megszívlelendő tapasztalatot nyújtottak számunkra — *és nemcsak a mi számunkra* — politikai, gazdasági és szervezeti téren egyaránt. Pártunk az eltelt időszakban kétfrontos harcot vívott. Kímélet-

lenül harcolt az áruló revizionizmus és képviselői ellen, és szüntelenül küzdött a szektás, dogmatikus nézetek, módszerek ellen. A harc eredményei bebizonyították, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Intéző Bizottsága, Ideiglenes Pártvezetősége helyesen alkalmazta a marxizmus—leninizmus elveit a magyar viszonyokra, helyreállította hazánkban a lenini normákat, amelyek azóta pártéletünk sérthetetlen törvényei. A kongresszusnak összegeznie kell a párt történetének, a magyar munkásmozgalomnak tanulságokban, küzdelmekben e rendkívül érdekes, izgalmas és gazdag szakaszát. A beszámolási időszakban Magyarország hosszú időn át szinte központja volt a nemzetközi imperializmus és a szocializmus erői közötti küzdelemnek, egyik döntő területe lett a marxizmus—leninizmus harcának a revizionizmus ellen.

Az 1956-os események Magyarországnak és a nemzetközi munkásmozgalomnak, a kommunista pártoknak felbecsülhetetlen tanulságot szolgáltattak arról, hogy egységes párt, határozott vezetés nélkül nem lehet sikeresen harcolni a munkásosztály, a szocializmus ügyéért, enélkül nem lehet megvédeni a munkásosztály forradalmi vívmányait. Tanulságul adta minden pártnak, hogy az ellenség ellen sikeresen harcolni csak úgy lehet, ha a kommunista- és munkaspártok a tiszta marxizmus—leninizmus elve alapján állnak, ha az egység elvi, politikai és szervezeti síkon egyaránt biztosított. Tanulságul adta, hogy engesztelhetetlen küzdelmet kell folytatni a revizionisták belső árulása ellen, mert ha ez betör a munkásosztály vezető pártjába, az ellenség átmeneti sikereket érhet el. Saját bőrünkön tapasztaltuk, hogy a párt elvi, politikai, szervezeti egysége nélkülözhetetlen feltétele minden sikeres harcnak és keményen fel kell lépni mindenki ellen, aki ezt az egységet bármilyen vonatkozásban, bármely oldalról lazítani, gyengíteni, vagy rombolni akarja. Nem lehet a párt sem játékszere, sem kísérleti területe bárki személyének, bármely csoportnak. A párt nem tűrhet meg sem csoportokat, sem frakciókat. Létkérdés az ellenük való fellépés már jelentkezésük kezdetén. A kommunistáknak védeniök, őrizniök kell a pártot, mint a szemük fényét. Régen ismert tétel ez, de a magyar októberi ellenforradalom után ez a tétel, mindennapi aktualitást kapott.

A párt sikeres harcának alapvető feltétele volt és a jövőben lesz a munkásosztállyal, a dolgozó tömegekkel való legszorosabb kapcsolat. A párt és a tömegek helyes kapcsolata nélkül a legjobb elvi, politikai és gazdasági program sem valósítható meg, a tömegek támogatásával viszont hegyeket lehet elmozdítani. Az ellenforradalom elleni harc eredménye, a gyors konszolidáció, a párt újjászervezése ezt ékesen bizonyítja. Ezért nagyon fontos, hogy a novemberben összeülő pártkongresszust az egész dolgozó nép

a maga legszemélyesebb ügyének érezze, és határozatait bizalommal fogadja.

A magyar ellenforradalom elleni harcnak, a proletárdiktatúra megvédésének elemzése nagy jelentőségű a proletárinternacionalizmus eszméje szempontjából is. Első eset volt a történelem során, hogy egy megtámadott munkáshatalom ilyen nagy politikai, erkölcsi és anyagi segítséget kapott a többi munkáshatalomtól. Örömmel és hálával kell leírnunk, hogy a nemzetközi proletárszolidaritás fényesen kiállotta a próbát. Elért sikereink nemcsak magyar sikerek, de győzelme az egész szocialista tábornak. A testvéri pártoknak és népeknek köszönhető, hogy az imperialisták és hazai csatlósaik által megtámadott népi demokratikus államrendünket egy percre sem sikerült elszigetelni, nem voltunk egyedül. A Szovjetunió, Kína és a népi demokratikus országok, valamint a kapitalista világban harcoló kommunista- és munkáspártok felbecsülhetetlen értékű eszmei, katonai, anyagi és politikai segítséget adtak a magyar kommunistáknak, a magyar dolgozó népnek.

Az ellenforradalom bandáinak leverése, az eszmei zűrzavar és tévelygés leküzdése a proletár internacionalizmus eszméjének hatalmas megerősödésével járt. A magyar kommunisták, a magyar dolgozó nép, az egész nemzetközi szocialista tábor tanult a hibákból és felhasználja a tapasztalatokat a hibák elkerülésére a nemzetközi harc porondján. Nem lehet és nincs alku semmilyen vonatkozásban, semmilyen formában a marxizmus—leninizmus kérdésében. Lényegében a revizionizmust és maradványait elszigeteltük, leküzdöttük a dogmatikus és szektás hibákat. Mindig szem előtt tartjuk azt a tanulságot, hogy a revizionizmus és a dogmatizmus kölcsönösen erősítik egymást, ezért szívósan folytatjuk a kétfrontos harcot ellenük.

A Magyar Szocialista Munkáspárt megtett útja az ellenforradalom leverésétől a kongresszusig csak időben volt rövid, eredményekben, tanulságokban, tapasztalatokban igen gazdag. Az 1957. júniusában megtartott pártkonferencia két periódusra bontotta ezt az időszakot: harc az ellenforradalom leveréséért, a szocializmus hadállásainak megszilárdítása; harc a konszolidációért politikai, gazdasági és kulturális téren. Majd a szocialista építőmunka folytatása, és a szocialista termelési viszonyok kiterjesztése a mezőgazdaság területén, — ez már küzdelmünk harmadik szakaszához tartozik.

Ha a megtett utat felmérjük, tanulságait elemezzük, s az eredmények forrását kutatjuk, ezt nem másban találhatjuk meg, mint a Magyar Szocialista Munkáspárt helyes politikájában, a párttagság és a pártvezetés egységében, a párt eszmei és szervezeti egységében, a párt fegyelmének megszilárdításában, a párt és a pártonkívüli tömegek közötti kapcsolat állandó erősödésében, a pár-

tonkívüli dolgozó tömegeknek a párt iránti bizalmában, tiszteletében és szeretetében, a szó és a tett egységében, és a nemzetközi kommunista mozgalom testvéri szolidaritásában és segítségében. Mélyek a gyökerek. A szocializmus eszméje be van ágyazva a magyar élet minden területén, a munkásokba, dolgozó parasztokba és a haladó értelmiségiekbe.

Ez segítette a Magyar Szocialista Munkáspárt újjászervezését, amely lényegében az ellenforradalom elleni katonai, politikai és gazdasági harc közepette ment végbe. Az ellenforradalom elleni harc a munkásosztály, az egész dolgozó magyar nép nagy eszmei-politikai nevelőiskolája volt. A Magyar Szocialista Munkáspárt tagságának elvi és politikai egysége tette lehetővé, hogy a párt viszonylag gyorsan leküzdötte az ellenforradalom hamis jelszavai okozta eszmei zűrzavart. Felszabadította a dolgozó tömegeket az ellenséges nézetek hatása alól. Feltárta és leleplezte az ellenforradalom népellenes tartalmát.

Ma már nyugodtan megállapíthatjuk, az egész dolgozó magyar nép előtt világosan áll, hogy a magyar kommunisták pártja: a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány politikája az egész dolgozó magyar nép érdekeit szolgálta, szolgálja és fogja szolgálni. Erről az 1956. november óta eltelt három esztendő alatt napról napra, a tények és eredmények alapján meggyőződtek a dolgozó tömegek. Ebben a harcban megvédtük a kommunisták becsületét, az eszme tisztaságát, s ma az egész dolgozó magyar nép, a nemzetközi munkásmozgalom elismeri: a Magyar Szocialista Munkáspárt olyan marxista—leninista párt, mely a magyar dolgozó nép méltó vezetője.

A párt novemberi kongresszusának egyik feladata, hogy e történelmi harc tapasztalatait, a párt tevékenységének elemzése alapján, a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom számára közkinccsé tegye, mert a magyar ellenforradalom élesen rávilágított az egész nemzetközi reakció taktikájára és fő celjára a szocialista tábor elleni harcban.

Most, az eltelt három év tapasztalatainak távlatában, meg kell mondanunk, nem vonult el végleg a veszélye annak, hogy a dogmatikus és szektás nézetek, módszerek újra termelődjenek. Tendenciáival a párt- és az állami életben itt-ott még találkozunk. Az ellenforradalom feletti győzelem, a nemzetközi szocialista világtábor erősödése, a gyors konszolidáció és a gazdasági eredmények egyeseket arra csábítanak, vagy csábíthatnak, hogy megszédüljenek a sikerektől és a párt helyes politikáját ismét parancsolgatással, adminisztratív módszerek alkalmazásával váltsák fel, és lebecsüljék a politikai nevelőmunka fontosságát, szerepét.

A revizionizmus sem semmisült meg teljesen, csak más területet és harci állást foglalt el és nacionalista, klerikális tartalommal elsősorban kulturális területen próbál hatást elérni, de ártó

fellépésével az élet más területein is találkozunk. A közömbösség filozófiája, a „ki tudja mit hoz a holnap" szemlélete, a háborús félelem szítása a leggyakoribb eszköze. Ezért a párt eszmei, politikai és szervezeti egységének védelme, további fejlődésünk kérdése. Többször leszögeztük, hogy a kétfrontos harc — ha nem is azonos minőséggel — nem hagyható abba. Ugyancsak élesen húztuk alá, hogy a párt egész munkavitelének, új munkastílusának alkalmazása mindenkire kötelező. A tömegeket politikai érvekkel kell meggyőzni, nevelés útján kell elvezetni minden hibás nézet leküzdéséhez. Senki se higgye, hogy helyes gazdasági építőmunkát folytathat ideológiai munka nélkül. Az is téved, aki az ideológiai és a kulturális fronton dolgozva nem akarja észrevenni, milyen döntő hatással van a párt helyes gazdaságpolitikája a dolgozó tömegek ideológiai és kulturális fejlődésére.

A párt Központi Bizottsága nem egy esetben fordult a dolgozó tömegekhez, kérte véleményüket. Nemcsak párttagok, hanem pártonkívüliek segítségére és támogatására is támaszkodott. Egy-egy fontos kérdés megvitatásába, vagy javaslat elkészítésébe mindig bevontuk, és ezután is bevonjuk a dolgozó tömegeket. Ez teszi lehetővé a szilárdabb tömegkapcsolatokat, a párt demokratizmusának szélesítését, mélyítését. Minden kommunista tudja, hogy a párt demokratizmusa és fegyelme döntő hatással van az egész állami élet demokratizmusára és fegyelmére.

Segítettek a pártnak a tömegek a munkásosztály helyzetének felülvizsgálásában? Döntő mértékben! Segített a pártnak a kulturális irányelvek kidolgozásában a széles tömegek aktív segítsége és támogatása? Kétségtelen! Mint ahogy nagymértékben segítették a párt munkáját politikai és gazdasági síkon egyaránt, — gondoljunk a Központi Bizottság márciusi határozatára. A tömegek részt kértek a személyi torzsalkodás, az intrika és a rágalom elleni harcban. Magukévá tették Kádár elvtárs helyes nézetét, hogy ne az emberek ellen, hanem a hibák ellen harcoljunk. A hibák elleni harc megköveteli, hogy elvi es politikai síkon maradjon, mert ha emberek ellen harcolunk, akkor ez személyi torzsalkodássá, intrikává válhat, és az egyes emberek megbántása, indokolatlan mellőzése, vagy lebecsülése millió hajszáléren keresztül gyengíti a párt és a tömegek közötti kapcsolatot.

Megállapíthatjuk, hogy a pártmunka stílusának javulásával növekedett az emberek aktivitása, nőtt a helyi pártszervek önállósága és csökkent a felesleges gyámkodás és az állandó utasítgatás. Ezt tovább kell fejlesztenünk. Nem szabad megengednünk, hogy a párt helyes politikájától ezen a téren eltérjenek. Senki nem térhet el attól az elvi megállapítástól, hogy a tömegek megnyerése, támogatása nélkül nem lehet felépíteni a szocializmust és, hogy a szocializmust nem csupán a párttagok számára építjük, hanem a széles dolgozó tömegek részére. Sehol se hanyagoljunk

el olyan elvi kérdést, hogy a pártonkívüliek a pártfunkción kívül minden más funkciót betölthetnek. Tartsuk szem előtt, hogy támogatni, segíteni kell a dolgozó asszonyok bevonását a párt-, állami társadalmi és gazdasági élet vezetesébe.

Gondolnunk kell arra, hogy Magyarországon — nagyon helyesen — egypártrendszer van. Nálunk a többpártrendszer csak ellenséges érdekeket képviselhet, de a Magyar Szocialista Munkáspárt hegemóniája nem szédítheti meg a kommunistákat. Minthogy a párt létszámban ma kisebb élcsapat, és ezen a téren lényegesebb változás nincs is napirenden, még fontosabb, hogy széles pártonkívüli aktíva-gyűrű vegye körül a pártot. Ennek megfelelően megnőtt a tömegszervezeteknek, a szakszervezeteknek, a KISZ-nek, a nőszervezetnek a politikai jelentősége és súlya. Igen nagy súlyt helyezünk a Hazafias Népfront-mozgalomra.

A párt vezeti a tömegszervezeteket, de nem utasítgatással, hanem a párt helyes politikájával és munkamódszerével. A tömegszervezetekben az ott dolgozó kommunistáknak kell példamutató magatartásukkal és munkájukkal érvényt szerezniök a párt helyes politikájának. A part többször megállapította, hogy a tomegszervezetekben, a szakszervezetekben és máshol dolgozó kommunisták munkáját egyenrangú pártmunkának tekinti.

Azt hiszem, nem kell bizonygatni, hogy az országban még soha nem volt ilyen jó politikai hangulat. Ennek ezernyi megnyilvánulasa közismert. A dolgozó tomegek lendületes, alkotó tevékenységgel sorakoznak a párt mögé.

Világos és tiszta pártunk célkitűzése: *az osztálynélküli kommunista társadalom felépítése.* Mostani fő feladatunk a szocializmus alapjainak a lerakása, a szocializmus építésének meggyorsítása.

Nemsokára megjelennek a párt irányelvei a második ötéves tervről, amelyet majd a kongresszus hagy jóvá. Ez megszabja a párt, a kormány, a dolgozó tömegek tevékenységének irányvonalát a gazdasági élet, a szocialista építés területén. A szocialista mezőgazdaság nagy lépést tett előre Magyarországon, s a termelőszövetkezetek megszilárdításáért folytatott harcban rakjuk le a feltételeket a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezéséhez.

Az ideológiai és kulturális munka során emelnünk kell a dolgozók elméleti, politikai színvonalát és szakmai műveltségét. Egyik legfontosabb feladat ideológiai és kulturalis életünkben, hogy a marxizmus—leninizmus eszméjét a társadalmi és szellemi élet minden területén uralkodóvá tegyuk. Fő tuzünket a revizionizmusra kell most összpontosítanunk, a kétfrontos harc szempontjainak figyelembevételével. Tovább kell erősítenünk, mélyítenünk a proletár internacionalizmus eszméjét, a nemzetközi kommunista és munkáspártok kapcsolatát, szolidaritását.

Gazdasági építőmunkánkban nagyon fontos helyet foglal el

a dolgozó tömegek életszínvonalának kérdése. Be kell vinni a köztudatba, hogy dolgozó népünk csak akkor élhet bőségben, műveltségben, ha a gazdasági élet területén mindenki maximálisan megteszi a kötelességét. A párt márciusi határozatának a munkaverseny kérdésében lefektetett elvi, politikai irányvonala, gazdasági tervei szükségessé teszik, hogy nagy gondot fordítsunk az iparban és a mezőgazdaságban a termelékenység, az önköltségcsökkentés, a takarékosság, a munkafegyelem kérdéseire. Hároméves tervünk kedvező eredményei megteremtették a feltételét a szocialista építés meggyorsításának. Erős a proletárdiktatúra, a dolgozók bíznak a pártban, cselekvően támogatják a párt politikáját, növekedőben van a munkások, a parasztok és az értelmiségiek alkotó tevékenysége, szélesedik a munkaverseny, s ezek mind, mind olyan gazdag eredmények, melyek továbbfejlesztése fontos számunkra. Egyben azt is jelenti, hogy a gazdasági építőmunka, a munkaverseny a pártmunka központi kérdésévé vált.

Melyek pártszervezeteink feladatai a kongresszus előkészítésében és munkájában?

Fentebb már élesen aláhúztuk — itt csak megismételjük — a párt fontos helyét, szerepét az élet minden területén. A kommunistáknak most erősíteniök kell a pártot, elvi, politikai és szervezeti téren még szilárdabbá kell tenni. A továbbfejlődés feltétele: a párt elvi, politikai egysége és szilárdsága, széles tömegkapcsolata. Ezért a kongresszus előkészítésének munkáját szorosan össze kell kapcsolni az ideológiai, politikai, kulturális életben a hibás, ellenséges nézetek elleni harccal, össze kell kapcsolni a szocialista építőmunka során előttünk álló konkrét feladatok végrehajtásával, — itt gondolunk a Központi Bizottság márciusi határozatának maradéktalan végrehajtására.

A kommunistáknak a gazdasági építőmunka, a munkaverseny élén kell állniok, — és ezeket a problémákat kell a pártvezetőségek újjáválasztásának, a párttaggyűlések politikai tartalommal való megtöltésének, a pártban folyó elméleti, politikai és szervezeti viták középpontjába állítani.

Fontos a párt elvi, politikai egysége, de fontos helyet foglal el emellett a párt helyes káderpolitikája: kik vezetik a pártot, s akik vezetik, hogyan élnek, hogyan készültek fel, milyen emberek, alkalmasak-e arra, hogy betöltsék azt a szerepet, amelyet a párt, s a dolgozó nép vár tőlük. Ezért a vezetőségek újjáválasztásánál két körülményt emelünk ki.

A párt a stabilitásból indul ki. Csak ott lehet és ott kell változtatni, ahol ez feltétlenül szükséges. Az új erők bekapcsolását ebből a szempontból kell figyelembe venni. Káderpolitikánk káderjellemzésünk és megítélésünk első helyén kell, hogy álljon: ki, mit tett, hogy állt helyt az ellenforradalom elleni harcban.

Második: milyen a káderekneк a tömegekhez való kapcsolata,

morális, emberi élete, szakmai felkészültsége, az ügy iránti szeretete, szerénysége stb.

Pártunkban alulról indul el a vezetőségválasztás és a kongresszus koronázza majd meg, a legfelső vezető szerv, a Központi Bizottság megválasztásával. Ezeket a heteket és hónapokat fel kell használni a párt további elvi, politikai, szervezeti erősítésére.

A kongresszus tézisei hamarosan nyilvánosságra kerülnek, alkalmasak lesznek a párt eszmei-politikai egységének további szilárdítására, de egyben a széles dolgozó tömegek érdeklődésének felkeltésére. A pártkongresszus előkészítése, a kongresszus maga nemcsak a kommunisták, hanem az egész dolgozó magyar nép ügye. Minden kommunistának maximálisan kell harcolni, tevékenykedni, dolgozni a kongresszus sikeréért.

A mi kongresszusunk olyan időpontban ül össze, amikor az egész nemzetközi helyzet a szocialista tábor, a kommunista mozgalom erősödését mutatja, amikor az imperializmus gyengülésének, defenzívába szorulásának jelei mutatkoznak meg, amikor szakadatlanul növekszik a béketábor ereje és ennek az aránynak megfelelően csökken az imperializmus ereje. A belpolitikai helyzetet a pártnak és a népi demokratikus rendszernek, az egész népi államnak, a szocializmus erejének szilárdsága és állandó növekedése jellemzi. E két tényezőnek serkentően, bátorítóan kell hatnia a három év óta szakadatlan küzdelmet és harcot folytató kommunistákra. A mi pártunk több mint negyven esztendeje egyik döntő tényezője a magyar társadalom életének, s ma már pártunk uralkodó, vezető párt, ennek arányában is nőtt felelőssége, súlya az ország, s a nemzetközi szocialista tábor harcának fejlődéséért és eredményéért. Minden kommunistát büszkeséggel tölthet el az a tudat, hogy munkája, küzdelme eredményes, a magyar és a nemzetközi harc szerves része volt. A mi pártunk, a Magyar Szocialista Munkáspárt marxista—leninista, kommunista párt. A munkásosztály élcsapata, a dolgozó nép pártja, társadalmunk vezető ereje, a nemzetközi kommunista mozgalom része. Ennek szellemében, tudatában kell minden magyar kommunistának, a Magyar Szocialista Munkáspárt minden tagjának az elkövetkezendő hetekben, hónapokban a kongresszus elvi, politikai, szervezeti vonalát realizálni.

A szónak és a tettnek együtt kell járnia, több százezer kommunista munkája, lelkesedése magával ragadja a sokmilliós dolgozó tömegeket a szocialista építőmunkában, a világ békéjéért folytatott harcban. Erősíteni a pártot, szilárdítani egységét, növelni a vezetés tekintélyét, megtartani a nép bizalmát: ez ma a legfontosabb feladat. Így készüljünk a kongresszusra, így készüljenek a kommunisták a holnap nagy feladatainak elvégzésére!

A burzsoá nacionalizmusról és a szocialista hazafiságról

(TÉZISEK)

A nacionalizmus a burzsoázia ideológiája, a burzsoázia érdekeit fejezi ki. A feudalizmus elleni harc, a polgári társadalom kifejlődése, az egységes, független burzsoá államok megteremtése idején, a gyarmati vagy félgyarmati rabság ellen küzdő népek antiimperialista harcában a nacionalizmus játszhat és játszik haladó szerepet, de mihelyt a burzsoázia és a proletariátus közötti ellentét válik a társadalom fő ellentétévé, a nacionalizmus elveszti korábbi haladó vonásait. A burzsoázia nacionalista jelszavakkal, a nemzetek közötti ellenségeskedés szításával igyekszik akadályozni a proletariátus osztályharcának kibontakozását, a különböző nemzetekhez tartozó dolgozók összefogását a kapitalizmus elleni harcban. Azokban az országokban, ahol a kapitalizmust már megdöntötték, a hatalmától megfosztott burzsoázia a nacionalizmussal próbálja megnyerni a tömegek támogatását a szocializmus elleni támadáshoz, a nacionalizmussal igyekszik gátolni a munkásosztály vezetésével kialakuló nemzeti egység fejlődését és az új, szocialista nemzet kialakulását. E reakciós erőknek a szocialista országok nemzetközi egysége ellen irányuló nacionalista aknamunkáját az egész nemzetközi imperializmus támogatja.

A mai magyar nacionalizmus célja a szocializmus építésének akadályozása, a munkáshatalom aláásása, a szocialista tábor egységének megbontása és a kapitalizmus visszaállítása.

A tőkésrendszer elleni harcban kifejlődik a munkásosztály hazafisága. A munkásosztály történelmi hivatása a kapitalista társadalmi rend megdöntése, a szocializmus, majd pedig a kommunizmus felépítése. E célkitűzések valóraváltása nemcsak a munkásosztály érdeke. A proletariátus önmaga társadalmi felszabadulásáért küzdve, az egész dolgozó nép, a nemzet túlnyomó többségének képviselőjévé és vezetőjévé válik. Saját hatalmának kivívásáért és a szocialista társadalom megteremtéséért küzdve, az egész nép társadalmi felszabadulásáért, mindenfajta elnyomás és kizsákmányolás végleges megszüntetéséért harcol. A munkás-

osztály hazafisága ezért egyet jelent a nemzet túlnyomó többségét kitevő dolgozó osztályok érdekeinek következetes képviseletével.

A munkásosztály nemzetközi összefogása a reakciós erők nemzetközi támadásával szemben a győzelem elengedhetetlen feltétele. A munkásosztály hazafisága ezért elválaszthatatlan a proletár nemzetköziségtől. „... Burzsoá nacionalizmus és proletár internacionalizmus — ez két kibékíthetetlenül ellenséges jelszó, amelyek megfelelnek az egész tőkésvilág két nagy osztálytáborának, és két politikát (sőt két világszemléletet) fejeznek ki a nemzeti kérdésben."[1]

A nemzeti érzés, a hazaszeretet nem azonos a nacionalizmussal: a nacionalizmus az igazi nemzeti érzés megrontója. A nacionalizmus igyekszik kihasználni a tömegek nemzeti érzéseit a nép félrevezetésére. A burzsoázia a nemzeti érzéseket tolvajköpönyegnek használja, hogy mögéje rejtse osztálycéljait, és a nép hazafias érzéseit *népellenes* nacionalizmussal, a nemzeti gyűlölködés barbarizmusával fertőzze meg.

Minden nép jogosan büszke mindarra, ami nemzeti történelmében haladó, előremutató. A mi népünk is büszkén vállalja történelmünk dicső hagyományait, nemzeti kultúránk nagy értékeit. Büszkék vagyunk 1848-ra és 1919-re, amikor népünk az egyetemes emberi haladásért folyó harc élvonalában küzdött, s különösen büszkék vagyunk a hazánkban folyó szocialista építés nagy eredményeire, amelyek nemzeti fejlődésünk legnagyobb vívmányai. De elvetjük és megvetjük azokat a feudális és burzsoá hagyományokat, amelyek lényege a magyar nép és más népek leigázása volt.

A kommunisták hazafiak. Ápolják, megbecsülik és fejlesztik a hazafias érzést, amely a szocializmus építésének is fontos erőforrása. Tudják, hogy még sokan vannak, akik nem jutottak el a szocialista hazafiság tudatos vállalásáig, de él bennük a hazafiság érzése, a haza felvirágoztatásának vágya. Aki hű a Magyar Népköztársasághoz, aki munkájával, eszével és szívével segíti népünk felemelkedését, az hazafi. Ez a hazafiság csak a kommunistákkal való aktív együttműködésben válik igazán alkotó erővé.

Hazánkban nemcsak a kommunisták, hanem a pártonkívüliek növekvő többsége is meggyőződött már arról, hogy a nemzet felemelkedése a szocializmus megvalósulásától függ. A kommunisták azon fáradoznak, hogy a dolgozó nép hazaszeretete a szocialista hazafiság színvonalára emelkedjék, és eljusson a proletár internacionalizmus eszméjének tudatos vállalásáig. Ezt csak úgy érhetjük el, ha felvesszük a harcot a nacionalizmus ma is élő vál-

[1] *Marx—Engels—Lenin—Sztálin:* Proletár nemzetköziség és hazafiság. Szikra 1952. 104. old.

tozataival, ha felderitjük a magyar nacionalizmus történelmi forrásait és hatását a magyar nép sorsának alakulására, s a nacionalizmussal a marxizmus—leninizmus élő tanítását szegezzük szembe, amelyek pártunk tevékenységét irányítják a szocializmus építésében. A nacionalizmus bírálatában most néhány olyan problémára összpontosítjuk a figyelmet, amelyek a magyar nacionalizmus mai veszélyét és ellene vívott harcunk fő teendőit érintik.

I. A MAGYAR NACIONALIZMUS TÖRTÉNELMI ÉS IDEOLÓGIAI GYÖKEREIRŐL

1. A magyar történelem utóbbi négy évszázadában nagy szerepet játszottak az állami függetlenségért vívott küzdelmek. A feudális osztály, amely vérrel-vassal tiporta el a Dózsa-féle parasztfelkelést, képtelen volt ellenállni a török inváziónak. A török előretöréssel egy időben behatoltak az országba a Habsburg-hódítók is. Az ország három részre szakadt. A XVI. és XVII. században mindenekelőtt a török hódítás elleni harc vált az ország társadalmi fejlődésének alapkérdésévé. E küzdelmet azonban bénította a Habsburgok hódító törekvése és a magyar feudális urak egymás közötti hatalmi harca. A török kiűzése után a Habsburguralom teljessé vált: a függetlenségi harcok a XVIII. században a Habsburgok ellen folytatódtak.

A magyar nép évszázadokon keresztül harcolt a feudális kizsákmányolás ellen és az ország függetlenségéért. A függetlenségi küzdelmeket a nemesség egyes rétegei, csoportjai vezették. A nemesség függetlenségi törekvései keveredtek a feudális kiváltságok megőrzésére tett erőfeszítésekkel, amelyek bomlasztották az idegen hódítók ellen küzdő osztályok közös frontját, szűkítették a függetlenségi harc osztálybázisát. A magyar nemesség ellenségesen fogadta a szlovák, horvát, szerb és román nemzeti mozgalmak fejlődését. A magyar nemesség, s mindenekelőtt a főnemesség inkább behódolt a Habsburg-hatalomnak, mintsem hogy a jobbágyok és a más nemzetiségűek követeléseinek engedményt tegyen.

2. A Habsburg-monachia teljes, abszolút uralomra való törekvése, kísérletei arra, hogy a magyar nemességnek még a megyei hatalmát is megtörje, és az egész birodalmat elnémetesítse, továbbá az árutermelés növekedése következtében a fokozódó kereskedelmi érdekellentét újra és újra kiélezte az ellentétet a Habsburg-uralom és a magyarországi nemesség között. A XIX. század első felében ez az ellentét különösen élessé vált. A társadalmi haladás kulcskérdése a feudalizmus megdöntése, a kapitalista társadalmi viszonyok fejlődésének szabaddá tétele, az ország függetlenségének kivívása és a polgári társadalom megteremtése volt.

A nacionalizmus jelentkezése és térhódítása a XIX. század első felében e történelmi feladatok megoldásáért indított harc segítője, ideológiai kifejeződése.

A magyar társadalmi fejlődés sajátosságai következtében a magyar nacionalizmus eszméjét főképpen a polgárosodó nemesség képviselte. A középnemesség nemzet-eszménye a polgárosodó nemesség vezetése alatt álló nemzet volt, amely uralkodik a román, szlovák, horvát, szerb, ukrán nemzetiségek felett. A kialakult burzsoázia a földbirtokos osztállyal együtt fokozta a nemzeti kisebbségek elnyomását. A magyar nacionalizmus a burzsoázia kifejlődése után is magán viselte nemesi (gentry) származásának jellegzetes vonásait.

A középnemesség nacionalizmusának Habsburg-ellenes *haladó* tartalma a legmagasabb szinten Kossuth tevékenységében jutott kifejezésre. A jobbágyfelszabadítás és az állami függetlenség kossuthi programja és gondolata 1848-ban a forradalom és szabadságharc vállalásává fejlődött. A nacionalizmus eszméje 1848 előtt és 1848—1849-ben egybekapcsolódott az akkor szükségszerű és haladó „érdekegyesítés" célkitűzésével, azzal, hogy a középnemesség és a feudalizmus bilincseiből kiszabaduló jobbágyság erőfeszítéseit egyesítsék a nemzeti függetlenségi harcban. Kossuth két lényeges vonatkozásban még a nemzeti szabadságharc időszakában sem emelkedett a középnemesi nacionalizmus korlátai fölé: nem jutott el az agrárkérdés polgári demokratikus forradalmi megoldásának gondolatáig, nem mondott le a nemzetiségeket elnyomó nacionalizmus egyes előítéleteiről.

A polgári átalakulás legforradalmibb, plebejus szárnya, Petőfi, Vasvári, Táncsics, Madarász — a nemzeti függetlenség ügyét a népforradalom ügyével kötötte össze, a magyar szabadságot a demokratikus forradalmi módon felfogott világszabadság részének tekintette. E forradalmi demokratikus hazafiság közös Habsburg-ellenes frontot alkotott a középnemesi nacionalizmussal, de egyúttal előrehajtotta, ösztökélte és bírálta is azt. A polgári átalakulás e legforradalmibb szárnyát a plebejusi néptömegek, munkások, kismesterek, parasztok nagy tömegei támogatták. A liberális nemesi kormányzat antidemokratikus rendszabályai akadályozták erőik szabadabb és eredményesebb kifejlődését a szabadságharc javára. Gátolta a szabadságharc fejlődését a nemzeti kisebbségek demokratikus követeléseinek elutasítása is.

3. 1848-tól 1867-ig a nemesség és a polgárság körében éles küzdelem folyt az állami függetlenség hívei és a Habsburg-monarchiával való kiegyezés hívei között. E küzdelemben a kiegyezés hívei jutottak túlsúlyra, és 1867-ben, miután a Habsburgok számára a kiegyezés már nélkülözhetetlenné vált, megteremtették a dualista — két központú — monarchia rendszerét. Az 1867-es kiegyezéssel a magyar földbirtokos osztály megszilárdította hatal-

mát a magyar nép és a nemzeti kisebbségek felett. A kiegyezéssel megerősödött a félfeudális nagybirtok-rendszer. Gyorsult a kapitalista fejlődés s ezzel együtt a munkásosztály fejlődése, de továbbra is fennmaradt, ha enyhébb formában is, az ország függő helyzete Ausztriától. A magyar földbirtokos osztály és vele a burzsoázia is lemondott az állami függetlenségről. *A magyar uralkodó osztályok a haladás ellenségeivé és a nemzeti függetlenség árulóivá váltak.*

Kiéleződött a piaci konkurrencia a magyar és az osztrák tőke között. Ezt a magyar uralkodó osztályok a nacionalista demagógia növelésére használták fel. A „nemzeti sérelmeket" állították az érdeklődés középpontjába, miközben az osztrák uralkodó osztályokkal közösen védték a Habsburg-monarchiát, a monarchia dualista rendszerét. Bár a nacionalista hangulatkeltésben kifejezésre jutottak a magyar és az osztrák uralkodó osztályok ellentétei is, az a törekvés, hogy a magyar burzsoázia és földbirtokos osztály nagyobb beleszólási jogot kapjon a „közös ügyekbe", mégis: a nacionalizmus a kiegyezés után elsősorban a népcsalás, a „parasztfogás" egyik leghatásosabb eszköze volt. A nacionalizmus gyűlöletet szított a magyar és a nem magyar nemzetiségű dolgozók között. Különösen károsan hatott a parasztságra, a városi kispolgárságra és az értelmiségre a soviniszta demagógia, mely 1848-ra hivatkozva árulta és adta el 1848 eszméit és programját, s a „nemzeti ellenzékiség" jelszavával és illúziójával fogta a dualizmus, a magyar reakció szekerébe a valóban haladásra és függetlenségre vágyó tömegeket.

A függetlenségi harcok demokratikus és nemzeti hagyományait a dolgozó nép őrizte meg. A magyar uralkodó osztályok nacionalizmusa *egyértelműen népellenes, reakciós nacionalizmussá változott.* E reakciós nacionalizmus tartalma és célja a dolgozó osztályok politikai és szellemi leigázása, a magyarországi nemzeti kisebbségek elnyomása, a magyar „hegemónia" megőrzése és kiterjesztése osztrák fennhatóság alatt.

4. A magyar nacionalizmusnak *kettős jellege* volt: egyrészt a függő, elnyomott nemzet polgárosodó nemességének, illetve burzsoáziájának nacionalizmusa Ausztriával szemben, másrészt az uralkodó nemzet kizsákmányoló osztályainak nacionalizmusa az elnyomott nemzeti kisebbségekkel szemben.

A magyar nacionalizmust kezdettől fogva jellemezte a nemzeti kisebbségek elnyomása. 1848—1849-ben a magyar nacionalista mozgalom összefonódott a néptömegek demokratikus nemzeti felszabadító harcával, a magyar állami-nemzeti függetlenségért vívott hare mozzanata állt előtérben. 1867 után a magyar nacionalizmus döntő jellemvonása a nemzeti kisebbségek elnyomása lett. Ennek az elnyomásnak próbált „elméleti alapot" adni Deák Ferenc, aki azt hirdette, hogy az akkori többnemzetiségű Magyar-

országon „egy politikai nemzet" van: a magyar. A nemzeti kisebbségek elnyomását emelte törvényre az 1868. évi nemzetiségi törvény. A nemzetiségek feletti uralomért fizetett ár: a nemzet függetlenségének csorbítása és korlátozása az állami függetlenség feladása volt. Magyarországra is teljes mértékben érvényesnek bizonyult Marx felismerése: nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom.

5. A magyar nacionalizmus a XX. század elejétől mindinkább *imperialista* tartalommal telt meg. A magyarországi monopolkapitalizmus viszonylagos gyengesége és a külföldi (elsősorban osztrák és német) tőke erős befolyása következtében a magyar imperializmus önálló törekvései csak korlátozottak lehettek; a magyar imperializmus csatlós-jelleget viselt. A nemzetiségek függetlenségi törekvéseinek elnyomása a szomszédos népek függetlensége ellen irányuló külpolitikával párosult a Balkánon. E belés külpolitika kergette a magyar uralkodó osztályokat a német imperializmus karjába, s ez vezetett ahhoz, hogy Magyarország részt vett az első világháborúban. Az első világháború különös élességgel mutatta meg a nacionalizmus és a nemzet dolgozó tömegeinek érdeke közötti ellentétet.

6. A magyar munkásosztály a szocialista munkásmozgalom kialakulásától kezdve a társadalmi haladásnak és éppen ezért az igazi hazafiságnak is legkövetkezetesebb képviselője. Frankel Leó már a munkásmozgalom kibontakozásának kezdeti szakaszában világosan szembeállította a munkásosztály hazafiságát a nacionalizmussal. „Mi, szocialisták, mi vagyunk az igazi hazafiak, mert csak egyedül mi akarjuk megteremteni hazánkban a közszabadságot, műveltséget, szellemi, erkölcsi és anyagi jólétet. Ez jelenti a szocialista elvek megvalósulását."[2]

A XIX. század végén a munkásosztály lett a demokratikus fejlődés vezető erejévé. A felszabadulásért küzdő munkásosztály vállalta magára 1848 félbemaradt művének befejezését, a demokratikus átalakulás végigvitelét.

A készülődő demokratikus népforradalom költője, Ady Endre így fogalmazta meg a hazafiság és a reakcióssá vált nacionalizmus kibékíthetetlenségét: „A nacionalizmus nem hazafiság. A hazafiság valami olyan sine qua nonja az embernek és a társadalomnak, hogy még fogalommá sem kell sűríteni s szót keresni hozzá. A közös kultúrában, s közös társadalmi munkában álló becsületes munkásemberek mind azok. Hazafiak, ha úgy tetszik. Aki ellensége a haladásnak, a jobbratörésnek, az emberi szellem feltétlen szabadságának, hazaáruló, ha örökösen nem tesz is egyebet,

[2] A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. I. köt. 319. old.

mint a nemzeti himnuszt énekli..."[3] Adynak volt bátorsága ahhoz, hogy elutasítsa a reakció által hirdetett „nemzeti" folytonosságot —, „ha a híres történelmi osztály a történelemmel áll elénk, hát bátran kiáltjuk, hogy mi nem kívánjuk folytatni szolgaságunk és nyomorúságunk történelmét."[4] — A népforradalmat ahhoz a folytonossághoz kapcsolta, mely Dózsától Petőfin át a forradalmi munkásmozgalomhoz vezet.

7. Az I. világháború végén, a forradalmi válság pillanatában a munkásosztály vállalta a nemzet előtt álló feladatok megoldását. A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása történelmi jelentőségű fordulat volt nemcsak a magyar munkásmozgalom történetében, hanem a magyar nemzet életében is; megjelent a küzdőtéren a proletariátus szervezett forradalmi élcsapata, az a párt, amely győzelemre tudta vinni a munkásosztályt és szövetségeseit, amelynek vezetésével a munkásosztály meg tudja valósítani történelmi feladatát: a társadalom szocialista átalakítását.

A Magyar Tanácsköztársaság szakított a volt uralkodó osztályok imperialista politikájával, és a proletár internacionalizmus szellemében fogott hozzá a nemzetiségi kérdés megoldásához. A Tanácsköztársaság alkotmánya egyenlő jogokat biztosított a magyar és a nem magyar nemzetiségű állampolgároknak, Kun Béla a tanácsok országos gyűlésén a következő határozat elfogadását javasolta: „A magyarországi tanácsok első kongresszusa ünnepelyesen kinyilvánítja, hogy nemcsak nem áll a területi integritás alapján, de mint olyan ország, amely megtette a lépéseket arra, hogy az osztálykülönbségek megszűnjenek, eltörölte egyben a nemzeti elnyomás előfeltételeit is. Ennélfogva, a maga részéről megadja minden nemzet dolgozóinak a lehetőséget, hogy képességeit a dolgozók összességének javára szabadon, önállóan, minden más nemzettől függetlenül kifejthesse, hirdeti minden nemzet dolgozóinak önrendelkezési jogát."[5]

A Tanácsköztársaság *nemzeti, hazafias* ügyet képviselt: a dolgozó nép társadalmi felszabadulását, a népek testvériségét, a nemzeti függetlenség védelmét. A proletárdiktatúra kivívása 1919-ben, a szocialista forradalom véghezvitele a nemzet túlnyomó többségét kitevő dolgozó tömegek életbevágó érdeke volt, mert csak a poletárdiktatúra tudhatta megszervezni a küzdelmet a nemzet szabadságára és függetlenségére törő imperializmus ellen. A Tanácsköztársaság *szocialista honvédő háborút* viselt az antant-

---

[3] *Ady Endre:* Válogatott cikkei és tanulmányai. Szépirodalmi Könyvkiadó. 1954. 113. old.

[4] Ugyanott, 337. old.

[5] *Kun Béla:* A Magyar Tanácsköztársaságról, 273. old.

imperialisták ellen, a tőkés és földbirtokos osztály ugyanakkor a nyílt nemzetárulás útjára lépett.

Az ellenforradalmi rendszer az antant-imperializmus segítségével *a hazaárulás jegyében született:* a nacionalizmust hirdető burzsoá-földesúri ellenforradalom Szegeden és Bécsben az antant-imperializmus védelme alatt és ennek segítségével szervezkedett, a szocialista haza imperialista ellenségeitől kért és kapott fegyveres segítséget, idegen csapatokat vonultatott hazánk ellen. 1919-ben cáfolhatatlanul bebizonyosodott: *a hatalomért harcoló, a hatalmat kezébe vevő forradalmi munkásosztály a nemzeti érdekek harcosa, a burzsoázia pedig a nemzeti érdekek árulója.* A reakció a fékevesztett nacionalista demagógiával próbálta leplezni hazaárulását.

8. A Magyar Tanácsköztársaság bukását követő ellenforradalmi rendszerben a fasiszta terrort szolgálta, „igazolta" az eszeveszett nacionalista propaganda: a valóságos bilincseket kiegészítették a nacionalizmus szellemi bilincsei. A nacionalizmust terjesztette az iskola és a templom, a leventeoktatás és a kaszárnya, a hivatalos filozófia és történetírás, a film, a rádió, a reakciós sajtó és irodalom.

Az ellenforradalmi rendszer nacionalizmusának skálája sokféle változatot mutatott: az olasz és német fasizmussal kötött szövetséget propagáló „hivatalos" irányzattól, a pogromokra uszító nyilas „hungarizmustól" az „oppozíciós harmadik utas" nacionalizmusig. A marxisták nem feledkezhetnek meg a nacionalista irányzatok különbözőségeiről, a bennük tükröződő osztálytartalomból fakadó eltérésekről. De még kevésbé feledkezhetnek meg az ellenforradalmi rendszer nacionalizmusának *közös lényegéről,* amely a különböző nacionalista irányzatokat és áramlatokat lényeges vonatkozásokban egy nevezőre hozta. Ez a közös lényeg: *szembenállás a munkásosztály forradalmi mozgalmával, a kapitalizmus igazolására szolgáló misztikus „örök nemzeti" elv hirdetése az internacionalizmust és az osztályharcot valló, proletárdiktatúrát hirdető marxizmussal szemben; az a felfogás, hogy a tudományos kommunizmus „idegen" a magyar „nemzeti lélektől".* A magyar nacionalizmust általában jellemezte az irredentizmus, vagyis „Nagy-Magyarország" visszaállításának — Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia feldarabolásának — követelése, az antiszemitizmus, a fajelmélet.

9. Az ellenforradalmi korszak nacionalizmusára elsősorban az nyomta rá bélyegét, hogy Magyarországon már volt proletárdiktatúra, s az uralkodó osztályok rettegtek egy új forradalomtól. A horthysta nacionalizmus ezért a politikában mindenekelőtt *kommunistaellenes* és *szovjetellenes* volt, az ideológiában pedig természetesen elsősorban a marxizmus—leninizmus ellen irányult.

„Ez a nacionalizmus elsősorban a szocializmusban rejlő nemzetköziséggel tusakodik — írta az ellenforradalmi kulturális politika megfogalmazója, Klebelsberg Kunó. — A XX. század nacionalizmusának nem fent a trónokon, hanem lent, a szocializmus által megszervezett tömegekben van az ellensége."[6] A nacionalizmus ellenfele és célpontja a „munkásság körében terjedő nemzetközi szellem, amelynek a magyar nacionalizmust fenyegető veszedelme az 1918. és 1919. évi sötét próbatétel óta egyre szembe szökőbb."[7] Ez a kommunistaellenes nacionalizmus volt hivatva arra, hogy filozófiailag és történetileg igazolja a „történelmi osztály" hatalmát: a nacionalizmus a nagybirtokos-nagytőkés uralmi rendszer osztályjellegét a „keresztény magyar intelligencia" vezető szerepének hangoztatásával ködösítette el, a „nemzeti egység" kialakításán munkálkodott, a kizsákmányoló uralkodó osztályok mögött és érdekében, a kommunista párt, a demokrácia és a szocializmus ellen akarta egyesíteni a parasztságot, az értelmiséget és a munkások elmaradottabb rétegeit.

10. Az ellenforradalom filozófiája és történetírása az ellenforradalmi rendszert az igazi „nemzeti folytonosság" képviselőjeként tüntette fel. Azt hirdette, hogy a forradalom megtöri a nemzeti élet folyamatosságát. A „szellemtörténeti" felfogás szerint a magyar munkásosztálytól, a dolgozó néptől idegen, a nemzeti érdekek és értékek tudata, az „intelligens magyar középosztály" a nacionalizmus letéteményese.

A nacionalizmus a nemzet fogalmát misztikussá, megfoghatatlan titokzatossággá változtatta. „A népiesség és nemzetiség vér és lélek, érzés és tudat, hagyomány és hivatás, életszemlélet és művelődés, hitvalás és cselekvés szoros foglalata,"[8] — írta Hóman Bálint, az ellenforradalmi rendszer történésze, fasiszta kultuszminisztere.

Az ellenforradalom történetírása, a reakciós „nemzetfilozófia" alapján írta meg a magyar történelmet, meghamisította a magyar történelem egészét, eltüntette az osztályküzdelmeket a történetírásból, s ahol az osztályösszeütközéseket már letagadni nem lehetett, ott megtagadta őket. A reakció, amely — a *jelenre* és a *jövőre* ki akarta törölni a forradalmat a magyar nép életéből, a „szellemtörténeti" történetírás segítségével kiiktatni vélte a forradalmakat a *múltból*, a magyar történelem folytonosságából. A reakciós magyar történetírás nemcsak az osztályharcot választotta el a nemzeti függetlenségért vívott küzdelemtől, hanem a következetes, a népi erők támogatásában gyökerező nemzeti függetlenségi megmozdulásokat is elítélte. A magyar történelemnek

[6] *Klebelsberg Kuno:* Neonacionalizmus. — 2 kiadás Athenaeum. 131. old.
[7] *Kornis Gyula:* Nemzeti megújhodás. Budapest 1929. 13. old.
[8] *Hóman Bálint:* Történettudomány és politika. Budapest 1943. 11. old.

ez a felfogása visszamenőleg és a jövőre igazolni próbálta a nemzeti függetlenség feladását a reakciós német (osztrák) terjeszkedés érdekében.

11. *A „harmadik utas" nacionalizmus* első hazai megfogalmazását Szabó Dezső írásaiban nyerte. 1919-ben és az azt követő években ezzel a nacionalizmussal fogta szekerébe az ellenforradalom a kapitalizmussal nem rokonszenvező kispolgári és értelmiségi rétegeket. Szabó Dezső az „örök magyarságot" azonosította az „örök parasztsággal"; a forradalmi munkásosztályt s a kommunista pártot éppúgy kívül rekesztette az „igazi nemzeten", mint a Horthy-rendszer hivatalos ideológiája, az 1918—1919-es forradalmakat éppúgy „idegen lelkű" megmozdulásoknak tartotta, mint emez, s egyek voltak az antiszemita uszításban is.

A „harmadik utas" nacionalizmus az 1929—1933-as gazdasági válság után került előtérbe; e nacionalista ideológia szerint a magyar nemzetnek a világpolitikában és a belső fejlődésben külön, „nemzeti", „harmadik úton" kell járnia: a szocializmus és a kapitalizmus útjai *„fölé"* kell emelkednie, a munkásosztály és forradalmi pártja „idegen" attól a „harmadik úttól", amelynek a parasztság, illetve — a „harmadik utas" nacionalizmus fő képviselője, Németh László szerint — az értelmiség a letéteményese. Németh László a nacionalizmust a proletár internacionalizmustól különböző és azzal ellentétes „magyar szocializmus" gondolatává és programjává fejlesztette. Ez a tudományos kommunizmus nemzetköziségе ellen irányuló „magyar elv" a *kisvállalkozó* nacionalista sallangokkal felékesített utópiája, tehát valójában a kapitalizmus megőrzésének programja. „A marxizmus a múltból kiszakadt béresek szocializmusa; ez a hagyománnyal kapcsolatot tartó vállalkozóké."[9] Az a hagyomány, amelyet a „harmadik út" nacionalizmusa a munkásosztállyal szemben véd, a világtörténelemnek és a magyar történelemnek reakciós-idealista szellemben felfogott tradíciója, a szellemtörténeti módszerrel megalkotott, elejétől végéig reakciós nemzet-mitosz, amely nem Habsburg-barát ugyan, de a forradalmárok hagyatékával együtt elutasítja a függetlenség következetes harcosait is, mert nem voltak „mélymagyarok".

Ez a „harmadik utas" nacionalizmus a fasizmus elleni küzdelem helyett a kivárást hirdette. Számos híve támogatta 1945 után a polgári demokratikus törekvéseket. Ez a nacionalista irányzat azonban szembeszállt mindazzal, ami a népi demokratikus átalakulásban túlment a polgári-kispolgári demokrácián, elutasította a szocialista forradalmat, a munkásosztály, a kommunista párt vezető szerepét. A „harmadik utas" nacionalizmusnak tevékeny

[9] *Németh László:* A minőség forradalma. IV. köt. Magyar Élet Kiadó.

szerepe volt az 1956-os ellenforradalom ideológiájának kialakításában.

12. Az ellenforradalmi nacionalizmus sok évtizedes, tervszerű céltudatossággal terjesztett mérgezése nem maradt hatástalan a dolgozó tömegekre sem, különösen súlyosan rombolt a városi kispolgárság, az értelmiség egyes rétegeiben. Az ellenforradalom szószólói a nacionalizmus mákonyával igyekeztek szembeállítani a parasztságot a munkássággal. A dolgozó tömegek megtévesztésében és a nacionalista uszításban fontos szerepet játszott a jobboldali szociáldemokrácia. Vancák János, a szociáldemokrata párt egyik vezetője a „nemzeti gondolat", a horthysta uralkodó körökkel való „nemzeti egység" jegyében nyújtotta oda „a munkások kérges tenyerét" a forradalmat eltipró Horthy Miklósnak. A Bethlen—Peyer-paktum az ellenforradalmi rendszer konszolidációját segítette, megelőzte és kiegészítette Bethlen és Nagyatádi „kézfogását", amely a reakciós (nagybirtokos—nagytőkés—kulák) egység megteremtését jelképezte. A jobboldali szociáldemokrácia támogatta a rendszer irredenta külpolitikáját, és segített a szovjetellenes uszításban is.

13. Az ellenforradalmi nacionalizmus irredentizmust hirdetett. Trianon előidézői lettek Trianon leghangosabb ellenségei. A trianoni béke elleni irredenta uszítás azt a célt szolgálta, hogy elterelje a dolgozó osztályok figyelmét a Magyarországon különösen éles osztályellentétekről, a megoldatlan társadalmi problémákról. A tőkés és földbirtokos osztály azért fájlalta a trianoni békét, mert az jelentősen megnyirbálta kizsákmányolható területeit. S mindenekelőtt megfosztotta a nemzetiségek elnyomásának lehetőségétől.

Európa egyik legreakciósabb államának, az Osztrák—Magyar Monarchiának szétesése elsősorban a néptömegek demokratikus forradalmi és nemzeti mozgalmainak eredménye, társadalmilag és történelmileg haladó, elkerülhetetlen folyamat volt. A nemzeti mozgalmak vezetését azonban a burzsoázia vette kézbe, a felbomlott monarchia helyén olyan új nemzeti államok jöttek létre, amelyek a területükön élő nemzeti kisebbségeket elnyomták. A győztes antant-hatalmak saját imperialista céljaik érdekében igyekeztek befolyásuk alá vonni ezeket az államokat, az „oszd meg, és uralkodj" elvét alkalmazva állandósították a viszályt a kelet-európai államok között. Az Osztrák—Magyar Monarchia felbomlása ezért nem hozott szabadságot és igazi békét a Duna-völgy népeinek.

Az ellenforradalmi rendszer, amely „nemzetinek" nevezte magát, első hadjáratát a magyar munkások és parasztok ellen vezette. Ezreket gyilkolt le a magyar nép legjobb fiai közül, tízezreket juttatott börtönbe, számkivetésbe, s milliókat koldusbotra. Magyarország a botbüntetés, kardlap és csendőrszurony

országa lett. Az ellenforradalom földreformot ígért, de az ország a „hárommillió koldus országa" volt és maradt. Magyar kultúrfölényről szónokoltak, de Klebelsberg Kunó is beismerte, hogy 60 évvel az általános iskolakötelezettség bevezetése után 1 milliónál több volt az analfabéták száma. Munkanélküliség, éhínség, népbetegség jellemezte ezt a rendszert, amely az ellenforradalomban született, s magát a nemzeti érdekek hordozójának tüntette fel.

14. A szomszéd népek iránti soviniszta gyűlölködés, a „magyar faj felsőbbrendűségének" hirdetése *antiszemitizmussal* egészült ki. Magyarországon az ellenforradalmi, reakciós erők fegyvertárában mindig fontos helyet foglalt el az antiszemitizmus.

Az ellenforradalmi rendszer a „keresztény és nemzeti" Magyarország jelszavának meghirdetésével leplezte népellenes jellegét. Az ellenforradalom kezdeti időszakában antiszemita pogromokat rendeztek. A rendszer viszonylagos megszilárdulása idején az antiszemitizmus átmenetileg enyhült, a német fasizmus hatalomrajutása után azonban ismét egyre erősödött, és a hírhedt „zsidótörvényeken" keresztül elvezetett százezrek kiirtásáig.

Az antiszemitizmusnak is az volt a fő társadalmi rendeltetése, hogy elködösítse a dolgozók osztálytudatát, az osztályellentéteket. A tömegek elégedetlenségét a „zsidótörvényekkel" próbálták levezetni, hamis vágányra terelve az elmaradottabb dolgozók harcát. Az ellenforradalmi rendszer — miközben a nemzetet a szakadék felé sodorta — a „zsidótörvények" segítségével próbálta kiszélesíteni társadalmi bázisát, egyes rétegeket — elsősorban középrétegeket — zsidó vagyonok osztásával és fosztogatásával erkölcsileg és anyagilag korrumpálni igyekezett. „A földbirtokosok és kapitalisták — mondotta Lenin az antiszemita pogromokról — a nyomorúságban gyötrődő munkások és parasztok gyűlöletét a zsidók ellen igyekeztek fordítani. Más országokban is gyakran láthatjuk, hogy a tőkések szítják a zsidók elleni gyűlölködést azért, hogy port hintsenek a munkások szemébe, hogy elvonják figyelmüket a dolgozók igazi ellenségéről — a tőkéről."[10]

A kommunisták mindig mélyen elítélték a faji gyűlölködést és üldözést. „Örök szégyent hoznak magukra azok, akik a zsidók elleni gyűlölködés, a más nemzetek iránti gyűlölet magvait hintik el."[11]

15. Az ellenforradalmi rendszer, amely az antant imperialistáinak segítségével jutott hatalomra, készségesen támogatott minden szovjetellenes tervet, a szomszed országok népeinek gyűlöletére nevelt, s ugyanakkor alázatosan behódolt az imperialista hatalmak előtt.

A győztes imperialista hatalmak tőkéje jelentős mértékben

[10] *Lenin* Művei. 29. köt. 252. old.
[11] *Lenin* Művei. 29. kot. 253. old.

behatolt a magyar gazdasági életbe. A fasiszta rendszer a győztes hatalmaktól uzsorakamatra felvett kölcsönök segítségével, a nép fokozottabb kizsákmányolásával konszolidálta hatalmát, s a nyugati tőke magyarországi terjeszkedéséhez szabad lehetőséget adott. A magyar népet nemcsak „saját" elnyomói szipolyozták ki, hanem a külföldi tőke is kizsákmányolta.

A magyar uralkodó osztályok olyan szövetségest kerestek, amelytől támogatást reméltek egyrészt a magyar nép fékentartására, másrészt agresszív céljaik megvalósításához. Az ellenforradalmi rendszer Európa legreakciósabb erőinél keresett és talált szövetségest: 1927-ben a fasiszta Olaszországgal, majd Hitler hatalomrajutása után a német fasizmussal lépett szövetségre.

A több mint két évtizedes reakciós bel- és külpolitika következményeképpen Magyarország a „tengelyhatalmak" oldalán vett részt a második világháborúban. A magyar ellenforradalmi rendszer bűnrészes volt a fasizmus által ideiglenesen megszállt területeken elkövetett gaztettekben. Az országon belül katonai kényszermunkát valósított meg az üzemekben, a Jurcsek-tervvel nyomorgatta a falut, és nagy tömegeket deportált. Csupán Magyarország lakosai közül 600 000 ember halálát okozta ez az igazságtalan háború. Az ország hitlerista megszállása, hadszíntérré változtatása, a hitleristák által kirabolt, rombadöntött ország, vérző, éhező, meggyötört nép: ez az ellenforradalmi rendszer 25 éves nacionalista, antikommunista, szovjetellenes politikájának mérlege.

16. Az ellenforradalmi rendszerrel szemben a kommunisták pártja magasra tartotta a magyar nép társadalmi és nemzeti felszabadulásának zászlaját. Amikor a magyar reakció a fasiszta Németország oldalán szovjetellenes háborúba vitte az országot, a kommunisták pártja kezdeményezte, szervezte és vezette a nemzeti függetlenségi mozgalmat, minden németellenes erőt harcba hívott *a független, szabad, demokratikus Magyarországért.* A kommunisták pártjának küzdelme, amelyet mártírjai halála pecsételt meg, sokakkal megértette, hogy a mnkásosztály és forradalmi pártja az igazi nemzeti érdekek képviselője, hogy a kommunisták számára „a függetlenségi harc nem taktika, hanem a magyar dolgozók érdekeinek a szolgálata . . . A Hitler elleni nemzeti összefogás megteremtése a nemzeti létérdek parancsa."[12] A második világháború idején, amikor az ország nemzeti léte végveszélybe került, bebizonyosodott, hogy a nemzeti érdekeket csak a kommunistákkal együtt lehetett védelmezni, *a kommunisták igazi hazafiak.* Szekfű Gyula, Bajcsy-Zsilinszky Endre és mások vállalták a szövetséget a kommunistákkal; fellépésük a fasizmus ellen, az ország függetlenségének védelmében hazafias tett volt.

[12] A KMP körlevele 1942 szeptemberében.

Az ellenforradalmi rendszer és az ellene vívott harc történetének tanulsága, hogy *a reakciós burzsoá-nacionalizmus: nép- és nemzetellenes ideológia és politika, amely nemzeti katasztrófához vezet,* hogy a nemzeti függetlenségért folyó harc élén a munkásosztály áll forradalmi pártja vezetésével, és a nemzeti függetlenség ügye elszakíthatatlan a dolgozó tömegek felszabadításától.

II. A NACIONALIZMUS SZEREPE AZ 1956. ÉVI MAGYARORSZÁGI ELLENFORRADALOMBAN

1. A nacionalizmus hatása nem szűnt meg az ország felszabadulásával, annak ellenére, hogy milliók tapasztalhatták mennyi vészt, bajt és szenvedést okozott. Az ellenforradalmi rendszer több évtizedes nacionalista-irredenta propagandája mély nyomokat hagyott az emberek gondolkozásában. A proletárdiktatúra egyik fontos feladata maradt a széles rétegek megszabadítása a nacionalista-soviniszta fertőzéstől.

A szocialista forradalom az ideológiában, az emberek gondolkodásmódjának átalakítása lassabban megy végbe, mint a politikai és gazdasági forradalom. Egyrészt az emberek tudatának átalakulása viszonylag elmarad gazdasági és politikai helyzetük megváltozásától. Másrészt, amíg a szocialista társadalmi viszonyok nem válnak általánossá, és nem szilárdulnak meg a társadalmi élet minden területén, mindaddig megmarad bizonyos társadalmi bázisa a burzsoá ideológiának, s így a nacionalizmusnak is. Amíg a szocializmus nem győz végleg a politikában, a gazdaságban és az ideológiában, addig a nacionalizmus hat a munkásosztályra is, bár idegen a munkásosztály és a nép érdekeitől. E hatásnak egyik forrása az is, hogy a munkásosztályba a szocialista iparosítás során kispolgári és különböző deklasszált elemek áramlanak. A kisárutermelő parasztságot a magántulajdonosi tendenciák teszik fogékonnyá — alapvető érdekeivel ellentétben — a burzsoá nézetek, köztük a burzsoá nacionalizmus iránt. A nacionalista eszmék a legmélyebben a városi kispolgárságban és az értelmiség egy részében élnek.

2. A magyar kommunista mozgalomnak jelentős hagyományai vannak a proletár nemzetköziség eszméjének terjesztésében, a nacionalizmus elleni küzdelemben. Az MDP folytatta a kommunista párt hagyományait, amikor a fordulat éve után tovább harcolt a nacionalizmus ellen; terjesztette és védte a proletár nemzetköziség eszméjét; ismertette a Szovjetunió történelmi szerepét az emberiség sorsának alakulásában és saját hazánk fejlődésében; hirdette, hogy a szocializmus és a nemzeti függetlenség ügye elválaszthatatlan a szocialista tábor ügyétől. Nemzeti történelmünk során soha senki sem tett annyit haladó hagyományaink ápolá-

sáért, mint a kommunisták. Ennek ellenére az MDP korábbi vezetése nem tudta eléggé visszaszorítani a nacionalizmust, s 1953 után nem tudta megállítani a revizionista, nacionalista támadást. A szocializmus építésében elkövetett minden, gazdasági, politikai és kulturális hiba közvetve a nacionalizmus malmára hajtotta a vizet, lehetőséget adott a nacionalista demagógia számára. Súlyos következményekkel járt, hogy a párt elmulasztotta a nacionalizmus valóságos hatásának számbavételét és az egyes nacionalista irányzatok bírálatát. Sem a politikai tömegmunka, sem az elméleti tudományos elemzés nem fogta a marxista kritika kereszttüzébe a magyar nacionalizmus veszedelmes, közvetve vagy közvetlenül ható téveszméit. Helyesen hangoztattuk, hogy a kommunisták folytatói és betetőzői történelmünk minden haladó törekvésének, de a nacionalizmus viszonylag könnyen kikezdhette ezt az igazságot, mert alig bíráltuk a polgári demokratikus és liberális mozgalmakat és ideológiákat, kevéssé emeltük ki a forradalmi munkásmozgalom hagyományait, amelyek a nemzeti múlt leghaladóbb és leglényegesebb momentumai. E hibák és mulasztások megkönnyítették a nacionalizmus előretörését 1956-ban.

3. Az 1956. évi ellenforradalom egyik legfontosabb ideológiai fegyvere a nacionalizmus volt. A proletárdiktatúra elleni támadásban a nacionalizmus eszméjét felhasználta a nemzetközi imperializmus, a magyar reakciós erők itthoni és nyugaton élő maradványai s a külső és belső reakcióval szövetségre lépő revizionista csoport.

Az új viszonyokhoz „alkalmazkodó", a marxista terminológia leplével takarózó burzsoá nacionalizmus különösen alkalmas arra, hogy a tömegek szemében átmenetileg leplezze a proletárdiktatúra és a szocializmus elleni támadás igazi célját, ellenforradalmi lényegét.

A revizionisták által hirdetett „nemzeti kommunizmus" burzsoá ideológia, amely a nemzeti sajátosságok ürügyén, a „külön út" hangoztatásával elveti a marxizmus—leninizmus általános érvényű törvényeit, a kommunista pártok és a szocialista országok egységének megbontására tör, s a proletárdiktatúra feladásához vezet.

A „nemzeti kommunizmus" ideológiája megfelel a nemzetközi imperializmus taktikai céljainak. Az imperialisták arra számítottak, hogy a „nemzeti kommunizmus" segítségével sikerül megbontani a kommunista pártok ideológiai és politikai egységét, sikerül fellazítani a szocialista országok szövetségét, kedvező feltételeket teremthetnek hazánkban a kapitalista restauráció véghezvitelére, s ez lehetővé teszi a szocialista tábor elleni frontális támadást is.

Az ellenforradalmi blokk a Nagy Imre-féle „nemzeti kommunistákból", a munkásmozgalomból kivetett jobboldali volt szociál-

demokrata vezetőkből, a burzsoá és kispolgári politikai csoportosulásokból, a klerikális reakció képviselőiből, nyílt fasiszta elemekből szerveződött. E különböző színezetű csoportokat ideiglenesen egy táborba vitte szembenállásuk a proletárdiktatúrával, és a szovjetellenesség. Az ellenforradalmi blokk közös ideológiai alapja a nacionalizmus volt.

4. A *szovjetellenesség* felszításában a főszerep a revizionistákra hárult, akik burkolt formában kezdték a közvélemény megdolgozását. „Egyenlőségen alapuló magyar—szovjet barátságot" követeltek, s ezzel feltételezték, majd később nyíltan is hangoztatták, hogy a magyar—szovjet viszony nem az egyenjogúságra épült. A revizionisták változtatás nélkül átvették és terjesztették az imperialista rádióállomások által kitalált rágalmakat.

A „nemzeti kommunisták" szovjetellenessége a külpolitikában a „semlegesség" jelszavával takarózott. Ez a jelszó felelt meg legjobban az imperialisták és a hazai ellenforradalmi blokk taktikai elképzelésének, hogy Magyarországot először elszakítsák a szocialista tábortól, majd szembeállítsák vele, s végül az imperialisták táborába vonják. A „nemzeti kommunisták" „tömbönkívüliséget" hirdettek, nem tettek különbséget az imperialista államok agressziv katonai blokkja és a szocialista országok testvéri védelmi szövetsége között.

Magyarország semlegességének követelése a szocialista tábor egysége ellen irányult, a szocializmus és a haladás erőit gyengítette nemzetközi és hazai méretekben egyaránt. A „semlegesség" jelszava a Szovjetunióval való szövetség, a szocialista tábor egysége ellen irányult.

A kapitalizmus és a szocializmus világméretű harcában nincs semlegesség. Az imperialisták támadásai a szocializmus erői ellen minden ország proletariátusának feladatává teszik, hogy erősítsék a munkások nemzetközi összefogását. Ez nemcsak a munkásosztály érdeke, hanem a nemzeti függetlenség és a világbéke védelmének követelménye is.

Az ellenforradalom nacionalista demagógiája az *imperializmus érdekeit* szolgálta. A szocialista tábor egységének megbontása, Magyarország elszakítása a szocialista világrendszertől és szembefordítása vele: a nemzetközi reakció egyik régi célja. A belső ellenforradalmi erők az imperialista beavatkozásban reménykedtek, amerikai katonai intervenciót követeltek. A „semlegesség" jelszava volt az első lépés az imperializmus és a belső ellenforradalom taktikájában; a tervezett második lépés: a csatlakozás az imperialista támadó katonai blokkhoz. 1956-ban újra bebizonyosodott, hogy *a mai magyar nacionalizmus: a nemzetellenesség, a hazaárulás programja és ideológiája.*

5. Az ellenforradalmi elemek *nacionalista alapon létrejött egységének* egyik fő taktikai jelszava a *„testvériség"* volt.

A nacionalisták által hirdetett „nemzeti egység" a munkásosztály vezető szerepének tagadásából és proletárdiktatúra elvetéséből indult ki. Nagy Imre 1956 januárjában írt és illegálisan terjesztett cikkében arra a megállapításra jut, hogy a munkásosztály „a nemzet egyetemes érdekeit nem rendelheti alá a maga osztályérdekeinek". A munkásosztály, amelynek történelmi hivatása a kapitalizmus megdöntése és a kizsákmányolástól mentes szocialista társadalom felépítése, nem rendelheti alá a szocializmus ügyét a többi osztállyal való szövetségnek, hanem éppen ellenkezőleg, a nem proletár rétegekkel való szövetséget rendeli alá a szocializmus ügyének. Csak így viheti győzelemre a szocialista forradalom ügyét, csak így képviselheti helyesen a nemzet túlnyomó többségének érdekeit. A munkásosztály osztályérdekeinek következetes megvalósításával, s nem az azokról való lemondással válik a nemzet igazi érdekeinek hordozójává.

A „nemzeti kommunisták" feleleventették az „egységes nemzeti kultúráról" szóló nacionalista tételt, s ezt szembeállították az osztálytartalom elsődlegességét valló marxi—lenini álláspontta1. A tartalmában szocialista, formájában nemzeti kultúráról szóló lenini tanítás elvetése a nacionalista társadalomfelfogás hirdetése támadás volt kultúránk szocialista jellege ellen.

6. A nemzet jelenének nacionalista magyarázata összekapcsolódott *a nemzet múltjának nacionalista értelmezésével*, az egységes nemzeti kultúra revizionista elmélete az egységes nemzeti múlt mítoszával. A „nemzeti kommunisták" az eltorzított, kiforgatott nemzeti múltat a néphatalom elleni támadás egyik fontos eszmei fegyverévé tették. A Petőfi-körben Déry Tibor és Tardos Tibor 1848 szellemét idézve hirdette meg az ellenforradalmat.

1848-ban a polgári szabadságjogok megadásának követelése haladás volt a feudális rendi kiváltságokkal szemben, 1848 demokratikus eszméinek *megvalósulása* a forradalom és a szabadságharc győzelme esetén sem hozhatott volna mást, mint a *burzsoázia* uralmát. 1956-ban az általános „szabadság" követelése az ellenforradalom erőinek akart szabadságot adni a néphatalom ellen, tehát reakciós követelés volt, végeredményben a burzsoázia hatalmának restaurálására irányult.

A „nemzeti kommunisták" 1848 forradalmi lényegét vetették el: a társadalmi haladás, a nemzeti függetlenség eszméjét, a forradalmi népek összefogásának gondolatát. 1848 leple mögött olyan erőket támasztottak fel, amelyek ellen már 1848-ban is folyt a harc. Kossuth nem rehabilitálta, hanem hazaárulás miatt perbefogta Mindszenty elődjét, Hám Jánost, nem Eszterházyval szövetségben, hanem az arisztokrácia ellen vívta a harcot.

7. Az ellenforradalom nacionalista demagógiájának fontos eleme a *határkérdés* feszegetése.

Az ellenforradalmi nacionalista demagógia a társadalmi reak-

cló érdekében meghamisítja azokat a történelmi és néprajzi tényeket, amelyek a jelenlegi határok kialakulásában közrejátszottak. A nacionalista hírverés hamisan azonosítja az első világháborút követő versailles-i rendszert és az 1946. évi párizsi békeszerződéseket, „megfeledkezve" a kettő *különbségéről*, és mindarról, ami Versailles és Párizs *között* történt.

A trianoni békeszerződés *imperialista* béke volt, amely szembeállította egymással a dunamenti népeket és egyben a magyar fasiszta rendszer konszolidációját segítette. A párizsi békeszerződés *demokratikus* jelleget viselt, amely a Duna-völgy békéjét, a népek összefogását szolgálta, a fasizmus újjászületése ellen irányult.

A Versailles és Párizs között eltelt negyedszázadban a magyar ellenforradalmi uralkodó osztályok a legreakciósabb imperialista hatalmaktól, 1933 után *a fasiszta Németországtól várták, kérték, és kapták meg* hazaárulásuk díját. Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia egyes területeinek Magyarországhoz csatolásával a hitleri Németország jutalmazta a magyar fasizmust a rablóháború előkészítésében és véghezvitelében szerzett „érdemeiért". S mit tett a magyar fasiszta állam a Hitlertől kapott vidékek nemzetiségeivel? „Mindazt teljességgel és egészében megtagadtuk a nemmagyaroktól — írta Szekfű Gyula, aki korábban a nacionalista ideológia egyik kidolgozója és vezető képviselője volt —, aminek részleges megtagadását a magyaroktól korábban a csehek és románok szemére vetettük. Lehetővé vált nekünk, hogy amit negyedszázados revíziós propagandánkban kifogásoltunk és hiányoltunk, azt végre tökéletesen megvalósítsuk és példát adjunk a világ előtt, hogyan kell a nemzetiségekkel bánni, hogy azok, jogos kívánságaikat elnyerve, meg legyenek elégedve. A próbán szégyenletesen elbuktunk..."[13]

Szekfű Gyula a második világháború idején maga is felismerte, hogy az ellenforradalmi rendszer politikája katasztrófába sodorja a nemzetet, hogy az egyetlen kivezető út a demokratikus megújhodás.

Magyarország a hitleri Németország utolsó csatlósa volt, uralkodó osztályainak esztelen bűnéből a végsőkig kitartott a német fasizmus mellett. Az 1946-os párizsi békeszerződés a határkérdésben a valóságos történelmi helyzetet ítélte meg, s ennek során az egyes országoknak a második világháborúban játszott szerepét is lemérte. Erdélyt illetően, mint döntő tényezőt, figyelembe vette, hogy ezen a területen nagy többségében románok élnek.

A második világháború után hazánkban és több kelet-európai országban szocialista forradalom ment végbe. A munkásosztály hatalomrajutása lehetővé tette, hogy ezekben az országokban a nemzeti kérdést új módon, az internacionalizmus elvei szerint oldják

[13] *Szekfű Gyula:* Forradalom után. Cserépfalvi. 66—69. old.

meg. A nemzetiségek, köztük a szomszédos országokban élő magyar kisebbségek is, felszabadultak nemcsak a burzsoá földesúri kizsákmányolás alól, hanem a nemzeti elnyomás alól is. Miután a munkásosztály hatalomra jutott, *a nemzeti gyűlölködés helyébe a szocializmus építésének közös ügye lép.* Az évszázadokon át táplált bizalmatlanságot a kölcsönös bizalom, az ellenségeskedést a baráti kapcsolatok erősödése váltja fel. A párt és a kormány ezeket az elveket, népünk legalapvetőbb érdekeit, a szocializmus építését, a béke megvédését tartja szem előtt, amikor kijelenti, hogy a határkérdést *lezárt* kérdésnek tekinti.

A szocialista társadalom fejlődésében a határok elvesztik korábbi jelentőségüket és szerepüket. A szocialista világrendszerben *a kommunizmus győzelmével megszűnnek a politikai országhatárok.* A szocialista tábor országai között kialakult új kapcsolatok *ezt a fejlődést készítik elő.* Ennek érdekében is arra törekszünk, hogy egyre szorosabbra fűzzük kapcsolatainkat és mindjobban elmélyítsük együttműködésünket a testvéri szocialista országokkal. Az egységes szocialista világrendszer erősítésének útján „egymás után lebontjuk azokat a gazdasági korlátokat, amelyek országainkat a kapitalizmusban elválasztották. Megerősödik a világszocializmus közös gazdasági bázisa, amely végeredményben tárgytalanná teszi a határok kérdését."[14]

III. A SZOCIALISTA HAZAFISÁGRÓL

a) Szocialista hazafiság — proletár nemzetköziség

1. A burzsoázia elárulja a nemzeti függetlenség ügyét, amikor osztályérdekei szembekerülnek a nemzeti függetlenség érdekeivel. Amikor egy kapitalista országban a tőkésosztály hatalmának megtartása, a munkásosztály, a dolgozó tömegek felszabadulási küzdelmének elfojtása csak a nemzetközi imperializmus segítségével lehetséges, az imperialista burzsoázia egyik állandó tendenciája, hogy áruba bocsátja a nemzeti függetlenséget, eldobja a nemzeti szabadság zászlaját. Az imperialista országok burzsoáziájának másik tendenciája, hogy gyarmatok szerzésére, a gyengébb kapitalista országok feletti uralomra törekszik.

A munkásosztály akkor sem közömbös a haza sorsa iránt, amikor a burzsoázia van hatalmon. A munkásosztály már a kapitalizmus idején a társadalmi fejlődés vezető erejévé, a nemzet többségének hivatott képviselőjévé válik. A munkásosztály forradalmi pártjának politikája a tudományos kommunizmus álláspontjáról ad választ az össznemzeti problémákra. A proletariátus forradalmi osztályharca s ennek eredménye: a kapitalizmus likvidálása, a szo-

[14] Pravda, 1959. március 27.

cializmus, a kommunizmus felépítése ad megoldást a nemzeti élet kérdéseire, hozza meg minden nemzet történetének nagy fordulatát.

A felszabadult munkásosztály szocialista hazafisága nem valami misztikus „nemzeti lélekből" ered. A szocialista hazafiság *a nép és a szülőföld igaz szeretete, harc a munkásosztály és az egész dolgozó nép társadalmi felszabadításáért, és mindenfajta elnyomás megszüntetéséért, a proletárdiktatúra megteremtésével a szocializmus felépítéséért, a kommunizmus teljes győzelemre viteléért.* A haza a dolgozó nép hazájává válik, a burzsoá nemzetet szocialista nemzet váltja fel. A hazaszeretet új tartalommal telik meg: a szocialista építés tevékeny támogatásával. A szocialista hazafiság alapeszméje, hogy korunkban *a tartós nemzeti felemelkedés útja: a szocializmus.* Éppen ezért a szocialista hazafiság harcos védelmezője a néphatalomnak, a szocialista termelési viszonyoknak; a szocializmust támogató hazafias erők összefogását és a burzsoá ellenforradalom elleni küzdelmet hirdeti és valósítja meg az országon belül, a szocializmus és a béke erőinek összefogását és az imperializmus elleni küzdelmet nemzetközi téren.

A szocialistává fejlődő nemzet vezetője, a nemzeti felemelkedés motorja a munkásosztály forradalmi pártja. A magyar munkásosztály és forradalmi élcsapata ezt a vezető szerepet nehéz és áldozatos harcokban vívta ki. A párt a Horthy-fasizmus éveiben, az illegalitás, és az emigráció nehéz körülményei között, az ellenforradalmi rendszerrel folytatott küzdelemben dolgozta ki azt a programot, amelyet a felszabadulás utáni esztendők munkája váltott valóra. E program a magát „nemzetinek" hirdető — valójában nemzetvesztő — nagykapitalista-földbirtokos uralommal szemben a demokratikus és nemzeti újjászületés útját jelölte ki, mely szükségképpen és tudatosan a szocialista átalakuláshoz vezet. A kommunisták pártja volt az a politikai erő, amely tudta és hirdette: *„Lesz magyar újjászületés!"*, és megvilágította a magyar újjászületés *útját* is. A kommunisták pártja volt az a politikai erő, amelynek alkotó programja volt a nemzeti újjászületésre, mert és tudott a tömegekre támaszkodni, hogy megvalósítsa ezt a programot — a „föld, kenyér, szabadság" politikáját. A kommunisták pártja — számítva a Szovjetunió segítségére — a magyar nép erejére alapozta az újjáépítést, s elutasította a hírhedt Marshall-tervet, mely a tőkés rendszer védelmének és a függetlenség aláásásának terve volt. A kommunisták pártjának volt bátorsága és ereje ahhoz, hogy kezdeményezze és vezesse a nagybirtokrendszer felszámolását, a demokratikus földreformot, majd pedig győzelmesen megvívja a harcot a tőkés kizsákmányolás védelmezőivel, megvalósítsa a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály hatalmát, a proletárdiktatúrát.

2. A szocialista hazafiság: a munkásosztály, a dolgozó nép érde-

keinek szolgálata. A szocializmus építése a nemzeti keretek közötti megy végbe és a szocializmust építő országok nemzeti felemelkedését eredményezi. A szocializmust építő országokban végbemenő társadalmi folyamatok tartalma azonban közös, közösek törvényszerűségei is. Az egyes szocialista országok — közöttük népi demokráciánk — előrehaladása attól függ, hogy ezeket az általános törvényszerűségeket mennyire tudjuk felismerni és alkalmazni a nemzeti fejlődés sajátos problémáira.

A marxisták elvetik azokat a nacionalista kísérleteket, amelyek a nemzeti sajátosságok címén le akarták és akarják téríteni az országot a szocialista forradalom útjáról. Ugyanakkor azt tartják, hogy a marxizmus—leninizmus általános alapelveit, a szocialista forradalom és a szocialista építés általános törvényszerűségét alkotóan kell alkalmaznunk országunk konkrét viszonyainak megfelelően, figyelembe véve a nemzeti sajátosságokat is.

3. *A proletariátus osztályharca, a szocializmus felépítése nemzeti és egyben nemzetközi ügy.*

A szocializmus és az imperialista kapitalizmus közti világtörténelmi mérkőzés korunk osztályharcainak tengelye. A szocializmus nemzetközi pozícióinak erősödése a nemzeti keretek közt folyó szocialista építés feltétele és eszköze.

A munkás nemzetköziség azon alapszik, hogy a kapitalizmus elleni harcban valamennyi ország proletariátusának közösek az érdekei, és kölcsönösen támogatják egymást a dolgozók felszabadításáért vívott harcban. Az imperializmus elleni nemzetközi küzdelemben találkozik és összekapcsolódik a szocialista tábor dolgozóinak építő tevékenysége, a tőkés országok munkásosztályának antikapitalista és demokratikus küzdelme, a gyarmati és függő országok népeinek antiimperialista, nemzeti felszabadító harca. „A munka érdekei azt követelik, hogy a különböző országok, a különböző nemzetek dolgozói a legteljesebb bizalommal legyenek egymás iránt és a legszorosabb szövetségben forrjanak össze. A földbirtokosok és kapitalisták, a burzsoázia hívei megbontani igyekeznek a munkások egységét, szítani igyekeznek a nemzeti viszályt és ellenségeskedést, hogy gyöngítsék a munkásokat, hogy erősítsék a tőke hatalmát. A tőke nemzetközi erő. Hogy legyőzzük, ahhoz a munkások nemzetközi szövetsége, nemzetközi testvérisége szükséges."[15]

A dolgozók nemzetközi összefogása érdekében egyik legfontosabb feladatunk a nemzetek közötti bizalmatlanság, az elzárkózás, a nemzeti gőg felszámolása, az ellenük folytatott harc. A nemzetek közötti bizalmatlanság a kapitalista-földesúri világ öröksége, amelyet az évszázados földbirtokosi és kapitalista elnyomás, a magántulajdon miatt keletkezett ellenségeskedés, a tőkés országok

[15] *Lenin* Művei 30 kötet. Szikra. 1953. 288—289. oldal.

közötti állandó viszály hagyott ránk örökül. Felszámolása bonyolult feladat, amely türelmet és elővigyázatosságot követel. Jelenleg, amikor hazánkban és a többi szocialista országban megszűnt a kizsákmányolás, a dolgozók mindenféle elnyomása — a nemzeti elnyomás is —, az a kötelességünk, hogy mindenekelőtt saját népünk előítéletei, a nálunk jelentkező nacionalizmus ellen harcoljunk.

4. A proletár nemzetköziség és a nacionalizmus közötti vízválasztó korunkban: az országon belül — a hatalomhoz való állásfoglalás, válasz a „burzsoá diktatúra vagy proletárdiktatúra" kérdésére, a nemzetközi küzdőtéren — a szocialista tábor egységének kérdésében vallott állásfoglalás. Az imperializmus támadásai a szocialista tábor egysége ellen koncentrálódnak. A jelenkori revizionizmus az imperializmus e hadjáratában vállal szerepet, ideológiai és politikai tevékenysége a szocialista tábor bomlasztására irányul.

Már Lenin figyelmeztetett arra, hogy a proletár internacionalizmus olyan értelmezése, amely a nemzetköziséget csupán az egyenjogúságra akarja korlátozni, valójában nacionalizmus, mert a munkás nemzetköziség lényegét öli ki: a forradalmi proletármozgalom eszméjének és cselekvésének nemzetközi egységét. A mai revizionizmus rágalmazza a szocialista országok egységének gondolatát és valóságát, a szocialista országok kapcsolatait az együttélésre szeretné korlátozni, s ami az egymás mellett élésen túlmegy, azt „tömbpolitikának", „hegemonizmusnak" nyilvánítja. „A szocialista országok kölcsönös viszonyukat a teljes egyenjogúság, a területi sérthetetlenség, az állami függetlenség és a szuverenitás tiszteletben tartásának, és az egymás belügyeibe való be nem avatkozásnak az elveire építik. Ezek fontos elvek, de nem merítik ki a szocialista országok közötti kapcsolatok egész lényegét. A szocialista országok kölcsönös viszonyának elszakíthatatlan részét alkotja a kölcsönös testvéri segítség. E kölcsönös segítségben hatékonyan megvalósulnak a szocialista internacionalizmus elvei."[16] — mondja a szocialista országok kommunista és munkáspártjainak moszkvai nyilatkozata. A szocialista államokat összefűzi a szocializmus közös útja, társadalmi, gazdasági rendszerük közös lényege, államhatalmuk közös osztálytartalma, céljaik és érdekeik közössége a szocializmus, a kommunizmus győzelméért vívott harcban és a közös marxista—leninista ideológia. A szocialista országok egysége, mely magában foglalja a politikai, gazdasági, kulturális és katonai összefogást, minden szocialista ország gyors fejlődésének, a függetlenség védelmének legfőbb biztosítéka.

A szocialista népek családjában *a Szovjetunió az első és legerősebb szocialista hatalom*, amely a legtobb tapasztalatot szerezte a szocializmus építésében és a legtovább jutott a kommunizmus felé

[16] Társadalmi Szemle. 1957. november—december 134—135. oldal.

vivő úton, a legtöbbet segített és segít ma is a többi szocialista országnak és a kapitalista országok dolgozóinak a békéért és a szocializmusért vívott küzdelemben. A Szovjetunió a szocialista tábor centruma, példája felbecsülhetetlen értékű segítséget jelent a szocializmust építő országoknak.

A Szovjetunió szabadította fel Közép- és Délkelet-Európa népeit — köztük a magyar népet is — a fasiszta rabságból. A Szovjetunió politikai, katonai, anyagi és erkölcsi segítsége, melyet az 1956 októberi ellenforradalmi lázadás leverése idején nyújtott, a proletár internacionalizmus megnyilatkozása volt. Ezzel a magyar nép szocialista építő munkáját, nemzeti függetlenségét óvta.

A szocialista tábor egységének védelme és fejlesztése, a baráti kapcsolatok ápolása a Szovjetunióval: a proletár nemzetköziség, a szocialista hazafiság elsődleges követelménye.

A szocialista tábor országai a Szovjetunió mellett mind nagyobb mértékben hasznosítják valamennyi szocialista ország tapasztalatait, amit a szocializmus felépítéséért folyó harcban szereztek. A szocialista tábor minden országa hozzájárul a maga eredményeivel, harci tapasztalataival, gazdasági, tudományos, műszaki, kulturális vívmányaival az egész szocialista világrendszer fejlődéséhez.

b) A népi-nemzeti egység a proletárdiktatúrában

1. A magyar dolgozó nép egysége állandóan erősödik. *Ebben az egységben, melyet a kommunista párt vezet, összefog a magyar munkásosztály, a dolgozó parasztság, az értelmiség, a városi kispolgárság, összefog a magyar nép, a munkásosztállyal az élen.* E nemzeti egység alapja a munkás-paraszt szövetség. E népi összefogás célja a szocializmus építése, a Magyar Népköztársaság és a szocialista tábor országai közötti szoros barátság, a szocialista országok és a világ haladó erőinek közös erőfeszítése a béke megvédésére.

A nemzeti egység történelmileg változó tartalma és szerepe az osztályharcok alakulásának függvénye. A feudalizmus elleni harcban létrejött nemzeti egységben – amely a polgári forradalmak időszakában a burzsoázia vezetésével alakult ki — az antifeudális (és nemzeti) mozzanatok mögött háttérben maradtak a burzsoázia és a proletariátus között akkor még kifejletlen ellentmondások. Az ilyen antifeudális burzsoá nemzeti egység progresszív szerepet játszot a hűbéri uralom felszámolásában. A burzsoázia hatalomrajutása után, a kapitalizmus kifejlődésével párhuzamosan, amikor világosan kirajzolódott a kapitalizmus osztályszerkezete és kibontakozott a proletariátus osztályharca, a burzsoá nemzeti egység bomlásnak indult. A polgári nemzeti egység bomlása, a burzsoázia és a proletariátus közötti osztályharc előtérbe nyomulása haladó

és szükségszerű folyamat. Ebben a folyamatban a munkásosztály a forradalmi szocializmus segítségével politikailag és szellemileg felszabadul a burzsoázia befolyása alól. Tudatára ébred annak, hogy érdekei antagonisztikusan ellentétesek a tőkésosztály érdekeivel. A burzsoá nemzeti egység felbomlásával megindul a burzsoázia és a proletariátus harca a középrétegekért — különösen a parasztságért —, kifejlődik a munkásosztály és a dolgozó osztályok szövetsége.

2. A nemzeti összefogás konkrét tartalmát, terjedelmét, ellentmondásait a konkrét történelmi feltételek, az osztályviszonyok határozzák meg. Az egység a különböző osztályok érdekközösségére épül, bizonyos konkrét társadalmi (nemzeti) célok kivívása érdekében. Az antifasiszta nemzeti összefogás politikájának bázisa a munkásosztály, a dolgozó parasztság, az értelmiség és a kispolgárság volt, és részt vettek benne bizonyos polgári körök is. 1945 előtt hazánkban az antifasiszta nemzeti összefogás tartalma: az ország felszabadítása a német fasiszta hordák elnyomása alól, a nemzeti függetlenség, a demokratikus szabadságjogok kivívása, a nemzeti erők összefogása, hogy az országot kiemeljék abból a szakadékból, amelybe az uralkodó osztályok a II. világháborúban taszították. Az ország felszabadulása nyomán kibontakozott és a munkásosztály vezetésével győzött a földreformért vívott küzdelem. A feudalizmus maradványainak felszámolása után fokozódott a munkásosztály harca a tőke ellen. A nemzeti összefogás osztálytartalma módosult, az egységen belül kiéleződött a harc a népi demokratikus fejlődés ellenségeivel szemben. A proletárdiktatúra kivívása során a népellenes erők elleni küzdelemben megerősödött a munkásosztály és a dolgozó osztályok szövetsége, és új, szocialista tartalmú népi-nemzeti egység alakul ki.

3. A proletárdiktatúra kivívásával az osztályharc nem szűnik meg, a proletárdiktatúra az osztályharc folytatása változott körülmények között és változó eszközökkel. Ugyanakkor azonban a proletárdiktatúra, a szocialista forradalom az új, szocialista népi-nemzeti egység kialakulásának folyamata is. A burzsoázia vezette, a kapitalista társadalom keretei között alakuló különböző tartalmú nemzeti összefogást a benne rejlő antagonisztikus ellentmondások előtérbe nyomulása szétzúzza, összetöri. A proletárdiktatúra időszakában kialakuló, megerősödő és alapjában szocialista tartalmú, a szocializmus győzelmét szolgáló nemzeti egységre az jellemző, hogy a benne rejlő ellentmondások a szocialista forradalom folyamatában oldódnak meg.

A szocializmust szolgáló népi-nemzeti egység egyik fontos politikai formája hazánkban ma a Hazafias Népfront, amely a munkásosztály, az MSZMP vezetésével elősegíti azoknak a hazafiaknak az összefogását akik részt akarnak venni a népi demokrácia építésében. A Hazafias Népfrontot a kommunisták és a pártonkívüliek

szövetségét testesíti meg. Ennek az együttműködésnek a platformja a népi demokratikus rend elfogadása és fejlesztése, a szocialista építés támogatása, a munkásosztály és pártja vezető szerepének elfogadása, a nemzeti függetlenség védelme az imperializmussal szemben.

c) *A nemzeti hagyományok és a társadalom szocialista átalakítása*

1. A burzsoá-nacionalizmus a nemzeti egység hamis, az osztályharcot leplező értelmezését visszavetíti a múltba is, és a nemzeti történelem meghamisításával igyekszik szellemi fegyvert kovácsolni a nacionalista gondolkodásmód támogatására és erősítésére. Nemzeti múltunk, hagyományaink értékelésében a burzsoá-nacionalizmus elködösíti az osztálytartalmat, megpróbálja egyrészt összebékíteni a haladó és a reakciós tendenciákat, másrészt haladónak, nemzetinek tünteti fel azt is, ami reakciós.

Haladó nemzeti hagyományaink közül elsősorban azokat becsüljük, amelyek korukban a haladó törekvések legkövetkezetesebb kifejezői voltak, legerőteljesebben képviselték a magyar nép harcát a társadalmi reakcióval szemben. Ilyen haladó hagyományaink: a dolgozó osztályok forradalmi megmozdulásai, a társadami haladás és felvilágosodás nagy magyar harcosainak tevékenysége, a magyar nép szabadságharcai az idegen elnyomás ellen, és mindezeknek a tükröződése nemzeti kultúránkban és irodalmunkban.

Természetesen nem engedhetjük át a haladás ellenségeinek, a burzsoá nacionalistáknak azokat a haladó hagyományokat sem, amelyek a nemzet többségének alapvető érdekeit, a társadalmi haladást kevésbé következetesen, kevésbé átfogóan képviselték, és amelyek haladó tartalmúak ugyan, de belső ellentmondásoktól terhesek. A forradalmárok tradíciója mellett a kommunisták megbecsülik és ápolják azoknak a reformereknek a hagyatékát is, akik a társadalmi-nemzeti előrehaladás érdekében hirdettek reformprogramot, szemben azokkal, akik a túlhaladott, reakciós rend védelmében, a forradalom ellen hirdettek reformokat. Ugyanakkor a kommunisták nem mondanak le e hagyományok gyengeségeinek, következetlenségeinek elvi bírálatáról. A hagyományok ápolása nem jelentheti a múlt idealizálását. A hagyományok ápolása marxista—leninista elemzésüket igényli, ez teszi lehetővé, hogy megkülönböztessük az előremutatót, az értékest a tévelygéstől, a megalkuvástól, a haladó mozzanatokat a reakciós tendenciáktól. A múlt elemzésének tudományos alapja a marxizmus, amelynek *történeti* szemléletétől távol áll a szubjektivizmus, a hamis aktualizálás.

2. Különösen fontos, hogy haladó nemzeti hagyományaink között első helyre állítsuk *a magyar munkásosztály és a magyar munkásmozgalom forradalmi tradícióit.* A munkásosztály történelmi fellépése óta a nemzeti felemelkedés irányát, a nemzeti fejlődést akadályozó nagy problémák megoldásának útját ennek az osztálynak a forradalmi harca jelentette. E forradalmi harc egyenes folytatása a megelőző korszakok haladó nemzeti hagyományainak. A nemzeti hagyományok ápolásának az a gyakorlata, amely hallgatólagosan kizárja haladó nemzeti hagyományaink közül a munkásosztály harcát és a haladó nemzeti hagyományokat lényegében a polgári forradalmak korának nemzeti mozgalmára korlátozza, meghamisítja a történelmet. A magyar munkásosztály forradalmi tradíciói a *legértékesebb* haladó nemzeti hagyományaink, melyek a *legkövetkezetesebben* képviselik a társadalmi haladást, a nemzeti felemelkedést.

Az antifasiszta harcban a párt hirdette és bizonyította: a kommunisták és csak a kommunisták az 1848-as forradalom és szabadságharc demokratikus és nemzeti hagyományainak örökösei, s a népi demokratikus átalakulás hivatott befejezni 1848 félbemaradt és a reakció által megtagadott művét. Az 1848-as tradíció előtérbe állítása azonban hosszabb ideig nem párosult 1919 hagyományainak kellő hirdetésével és védelmével. A Tanácsköztársaság emlékének elhomályosodása gyengítette a munkásosztály, a kommunista párt vezető szerepének tudatát az antifasiszta harcban, a népi demokratikus rend győzelméért vívott küzdelemben.

3. A marxisták Lenin tanításának szellemében a *múlt* tanulmányozásából a *jelen* tennivalóira következtetnek. A haladó nemzeti hagyományok ápolásának célja és értelme nem csupán történelmi igazságszolgáltatás, hanem elsősorban a társadalmi haladásért vívott jelenkori harc előzményeinek feltárása, annak bemutatása, hogy szocializmust építő munkánk annak a harcnak a folytatása és beteljesedése, amelyet a magyar nép legjobbjai a múltban vívtak. A haladó hagyományokat magunkénak valljuk s egyben túl is haladunk rajtuk, a múlt harcaiból leszűrve a tanulságokat, erőnket a szocializmus építésére fordítjuk.

IV. A NACIONALIZMUS ELLENI HARC FELADATAI

1. A Magyar Szocialista Munkáspárt a munkásosztály és a dolgozó nép érdekeit, s ezért az igazi nemzeti érdekeket fejezte ki, amikor szembeszállt az ellenforradalmi nacionalista hangulattal, hirdette és politikai cselekvésében érvényesítette a proletár nemzetköziség, a szovjet—magyar barátság eszméit, elutasította a „nemzeti kommunizmus" felfogását és a marxizmus—leninizmus tanításaira, e tanítások alkalmazására építette politikáját. A párt tevé-

kényszerének hatására jelentős tömegek szabadultak meg az ellenforradalom előtt és alatt felszított nacionalista hangulattól. A nacionalizmus közvetlen és nyílt, legális politikai-ideológiai terjesztésének lehetősége az ellenforradalmi hullám visszaszorításával párhuzamosan szűkül. A nacionalizmus többé-kevésbé kiszorul a legális politikai fórumokról, de közvetett és burkolt formában újra meg újra feltűnik egyes „társadalomtudományi", kritikai, esztétikai, szépirodalmi stb. írásművekben és más megnyilatkozásokban. A nacionalizmus *él és hat:* mérgező anyagai ébrentartják az ellenforradalmi erők reményeit, behatolnak az ifjúságba, egyes dolgozó emberek tudatába. Ideológiai életünkben háttérbe szorultak, de helyenként még hatnak a különböző nacionalista jellegű politikai-ideológiai csoportosulások: a „nemzeti kommunizmus", a „harmadik út" hívei stb.

A szocialista világrendszer és az imperializmus harcából, a magyar osztályharcok sajátosságaiból egyaránt szükségszerűen következik, hogy a jelenlegi időszakban a nacionalizmus *a fő ellenség* a politikai eszmék, az ideológia frontján. A burzsoá ideológia kritikája nem szorítkozhat a nacionalizmus elleni harcra, de hiba volna szem elől téveszteni, hogy *a magyar reakció minden politikai-ideológiai „eszméje" és jelszava, a nemzetközi imperializmus minden egységbontó kísérlete a nacionalizmussal áll, vagy bukik,* a magyar népi demokráciában *minden* ellenforradalmi, revizionista törekvés a nacionalizmus érveivel jelentkezik.

A Magyar Szocialista Munkáspárt a helyes marxista—leninista politika kidolgozását és megvalósítását tekinti az eszmei harc, s így a nacionalizmus elleni harc legfontosabb feltételének is. A nacionalizmus elleni harc bonyolult küzdelem, melynek azt kell elősegíteni, hogy az internacionalizmus, a népek testvériségének eszméje és a nemzeti érzés, az ország szocialista felvirágzásának nagy erőforrása egymástól elválaszthatatlanul egységbe forrva fejlődjön. A nacionalizmus elleni harcban az elvi következetességet, az ellenforradalmi, revizionista, nacionalista demagógia kíméletlen leleplezését össze kell kapcsolni a tömegek közötti türelmes felvilágosító munkával. Nemcsak a nacionalizmus nyílt formái ellen kell harcolnunk, hanem a nacionalizmus burkoltabb megnyilvánulásai ellen is. Bírálnunk kell a nacionalizmus egyes maradványait azoknál is, akikkel sok más kérdésben egyetértünk és együttműködünk.

2. *A nacionalizmus elleni küzdelem: politikai harc a proletárdiktatúra védelméért és fejlesztéséért, a szocialista tábor egységéért.* A szocialista építőmunka egészét átható, politikánk lényegét, minden vonatkozását érintő harci feladat ez, amely magában foglalja a szocialista tábor erősítésének és fejlesztésének bel- és külpolitikai tennivalóit, a nemzetközi szocialista munkamegosztás-

ban való tevékeny részvételt, a nacionalista jelszavak hatásos leleplezését, a hazafias erők egyesítését a szocializmus plattformján.

A nacionalizmus elleni küzdelem: ideológiai harc a marxizmusért. A nacionalizmus bírálata a marxista világnézet terjesztését, a magyar történelem marxista feldolgozását, a revizionista, „harmadik utas" és más konzervatív irányzatok kritikáját jelenti; a tudományos kommunizmus eszméinek olyan propagandáját igényli, amely a proletár internacionalizmus és a szocialista hazafiság gondolatát az emberek cselekedeteinek belső politikai-világnézeti és erkölcsi indítékává teszi.

A nacionalizmus elleni harcot az ideológiai élet minden területén, az ideológiai munka minden eszközével folytatnunk kell. Ennek a harcnak első vonalában a *társadalomtudományoknak,* mindenekelőtt a marxista filozófiának, történettudománynak, irodalomtörténetnek kell haladniuk. Éppen ezért ezekben a tudományágakban különösen fontos, hogy felszámoljuk a nacionalista gondolkodás minden maradványát.

A nacionalizmus elleni küzdelem egyik legfontosabb területe *az ifjúság nevelése.* Az iskolák, az ifjúsági szervezetek nevelő munkájában előtérbe kell állítani a nacionalizmus elleni küzdelmet. Ennek feltétele, hogy a nacionalizmus hatását megszüntessük *a pedagógusok* között, a pedagógiai tudományunkat és gyakorlatunkat megtisztítsuk a nacionalizmus befolyásától.

Népünk tudatának, gondolkodásának formálásában nagy szerepe van *az irodalomnak és a művészetnek.* Irodalmunk és művészetünk egyik legfontosabb teendője népünk nevelése a szocialista hazafiság és a munkás nemzetköziség szellemében.

A szocialista hazafiság és a munkás nemzetköziség eszméjének terjesztésére fel kell használni minden olyan eszközt, amely befolyásolja a közvélemény alakulását; a sajtót, a rádiót, a televíziót, a politikai és kulturális felvilágosítás különféle formáit.

3. A nacionalizmus elleni harcban népünk *történelmi tapasztalataira* támaszkodunk. A nacionalizmus az elmúlt száz évben csak pusztulást és katasztrófát hozott a népnek. A nemzeti fejlődés égető problémáira a munkásosztály adott helyes választ, s a marxizmus—leninizmus mutatta meg a nemzeti felemelkedés útját.

A történelem bebizonyította, hogy a kommunistáknak volt igazuk, amikor szembeszálltak a nacionalizmussal és az internacionalizmus álláspontjára helyezkedtek. A „nemzetellenesnek" nevezett kommunisták ott voltak mindenütt, ahol harcolni kellett a nemzet igazi érdekeiért a kizsákmányolás, a fasizmus és a háború ellen. Igaz hazafiként cselekedtek, mikor a rombadöntött ország gyors újjáélesztésére mozgósították a népet, mikor felosztották a földesúri földet, a munkásosztály kezébe adták a gyárakat, s hazánkat fejlett, erős, kulturált országgá tették. A nemzet igazi érdekeit képviselték, amikor 1956-ban szembeszálltak a múlt kísérteteit fel-

támasztó ellenforradalommal, eltaposták a háború parazsát és megvédték a nép hatalmát.

A nacionalizmus csak a kizsákmányoló osztályok hatalmának visszaállítását. a nemzeti függetlenség elvesztését, az új háború veszélyét hozhatja a magyar népnek. A társadalmi fejlődés egyetlen járható útját a szocialista hazafiság és a proletár nemzetköziség eszméje világítja be.

MSZMP KÖZPONTI BIZOTTSÁG
Agitációs és Propaganda Osztály

A második világháború kitörésének huszadik évfordulójára

Írta **NAGY LÁSZLÓ**

Húsz évvel ezelőtt, 1939. szeptember elsején tört ki a második világháború. Nincs nép a földön, amelynek életében maradandó nyomokat ne hagyott volna a közel hétéves küzdelem a fasizmus ellen, a háború ellen, a béke biztosításáért. Nincs nép a földön, amely ne viseltetne olthatatlan gyűlölettel a háború és előidézői iránt, amely erőit megfeszítve ne venné ki részét abból a küzdelemből, ami napjainkban a béke megőrzéséért folyik. Húsz év nem nagy idő: emlékezetünkben még elevenen élnek az akkori idők eseményei, tudatunkban ma is hatnak a második világháború tanulságai. Bár a világ képe, a nemzetközi erőviszonyok e húsz év alatt gyökeresen megváltoztak a béke erői javára, az imperializmus társadalmi rendszere még magában hordja a háború veszélyét. Ezért helyes és hasznos, ha felidézzük a múltat, s a múlt tanulságaiból kovácsolt fegyvereket mai küzdelmeink szolgálatába állítjuk.

A második világháborúban 34 millió ember vesztette életét, 28 millió vált nyomorékká. A közvetlen katonai kiadások összege 935 milliárd amerikai dollár volt. E példátlan pusztításért az imperializmus társadalmi rendszere viseli a felelősséget. A második világháborút a német fasizmus robbantotta ki, a német monopoltőke felelőssége a hitleri fasizmus megteremtésében s a második világháború kirobbantásában elsődleges. „De a német fasizmus csak a legvadabb, a leginkább ragadozó oszlopa volt a világimperializmusnak, amely, mint társadalmi rendszer egészében viseli a felelősséget a háborúban elpusztult embermilliókért, százmilliók mérhetetlen szenvedéséért, a kiontott könnyekért és vérért, a nemzedékek munkájával létrehozott anyagi és kulturális javak elpusztításáért."[1]

[1] „A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulójára". „Kommunisztˮ 1957. 13. sz. 16. old.

Az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Franciaország monopolistá körei valóságos aranyesőt zúdítottak az első világháború utáni Németországba. 1924-től 29-ig mintegy 21 milliárd márka külföldi hitel özönlött a német hadiipari potenciál helyreállítására.

A világ imperialistái a fasiszta Németországban látták azt az erőt, amely képes megsemmisíteni a szocializmus hazáját, a Szovjetuniót. A fasizmusban látták azt az eszközt, amelyet világszerte harcba vethetnek a munkásmozgalom ellen, ezért támogatták Hitlert. A német fasizmus sohasem titkolta szovjetellenességét. Hitler nyíltan írta hírhedtté vált „Mein Kampf"-jában: „Ha arról van szó, hogy új területeket kapjunk Európában, akkor ezeket főképpen Oroszország rovására kell megszerezni. Az új német birodalomnak ebben az esetben ismét azon az úton kell hadba vonulni, amelyet a teuton lovagok már rég kitapostak."[2] A fasizmus szovjetellenességét a hitleri Németország arra használta fel, hogy támogatást kapjon a nyugati hatalmaktól a német agresszió hadi bázisának megteremtéséhez, valamint a német agresszió tényeinek végrehajtásához. Hitler barátai körében fennhéjázva mondotta: „Nekem labdáznom kell a kapitalizmussal és a bolsevizmus kísértetének segítségével kell fékeznem a versaillesi hatalmakat, elhitetvén velük azt, hogy Németország az utolsó támasz a vörös áradat ellen. Számunkra ez az egyedüli módszer arra, hogy megszabaduljunk Versailles-től és újra fegyverkezzünk."[3] München után Hitler még magabiztosabban nyilatkozott nyugati szomszédairól: „Münchenben láttuk Chamberlaint és Daladiert — ezeket a sajnálatos férgeket. Ők nem határozzák el magukat a támadásra; a legvégső esetben is megelégednek a blokáddal."[4]

A német monopoltőke a világ újrafelosztásáért indított harcot. Visszakövetelte az első világháborúban elvesztett gyarmatait, ezen túlmenően igényt tartott Anglia és Franciaország gyarmataira, „életteret" keresett Európában, meg akarta semmisíteni a szocialista Szovjetuniót, — röviden szólva a világuralom megszerzése érdekében a világháború kirobbantására tört. 1939 májusában Ribbentrop náci külügyminiszter arra a kérdésre, hogy mit akar tulajdonképpen Németország Lengyelországtól — Danzigot, avagy a korridort, cinikus nyíltsággal felelte: „Mi háborút akarunk."

A második világháború kirobbantásáért külön felelősség terheli a náci Németország szövetségeseit, közöttük az ellenforradalmi Magyarország reakciós uralkodó osztályait is. A magyar uralkodóosztályok a nemzetközi reakcióval, annak rohamcsapatával, a hitleri fasizmussal léptek szövetségre. Ettől a szövetség-

[2] Hitler: Mein Kampf 1939. S. 127—128. old
[3] K. Lüdecke, I Knew Hitler. New York 1938. p. 468.
[4] Deborin: Vtoraja Mirovaja Vojna 39. o.

től remélték és várták Magyarország területi megnagyobbodását. A fasizmussal szövetségben akarták Trianont felszámolni s a magyar kizsákmányolás határait újból kiterjeszteni. Ettől a szövetségtől várták azt, hogy az országon belül úrrá lehetnek a munkásmozgalmon, ettől a szövetségtől várták azt, hogy részt vehetnek a szocializmus hazája, a Szovjetunió ellen intézett „keresztes-hadjáratban". Darányi által 1938-ban, Győrben bejelentett fegyverkezési program a magyar nemzetgazdaságot a háború előkészítésének vágányára terelte, s arról tanúskodott, hogy a magyar uralkodó osztályok készek fegyverrel részt venni a világ újrafelosztásáért folyó imperialista küzdelemben. A győri programot az akkori parlament valamennyi pártja elfogadta. Egyedül az illegális kommunista párt lépett fel ellene, hangsúlyozva, hogy ... „A győri fegyverkezési program: országvesztő, nemzetgyilkos, háborús program."[5]

A KMP — a nemzetközi haladással szövetségben a magyar nemzet érdekeit védelmezte. A hivatalos Magyarország propaganda szervei a nacionalizmusnak, sovinizmusnak egész áradatát zúdították a magyar népre. Trianon revíziójának jelszava a tömegek becsapásának s a nemzetgyilkos háborúba való bevonásának legfontosabb eszköze lett. A KMP, amely a nemzetközi kommunista mozgalommal együtt elítélte az 1919-es imperialista rabló-békeszerződéseket, már akkor, 1938-ban, az illegális Dolgozók Lapja hasábjain rámutatott a magyar uralkodó osztályok kül- és belpolitikájának kalandor, nemzetvesztő jellegére:

„A trianoni békét lehet úgy is »revideálni«, hogy ráadásul elvész az is, ami Trianonban megmaradt: Magyarország nemzeti függetlensége. Aki Hitlerrel szövetségben akar revíziót, annak tudnia kell, hogy ez a revízió a német imperializmus világuralmi terveit szolgálná és nem a magyar érdekeket. A hitleri revízió Magyarországot a harmadik birodalom vazallusává tenné."[6]

A kommunisták szavára akkor még nem hallgattak elegen ahhoz, hogy meg tudják akadályozni a magyar tőkések és földbirtokosok gaztetteit. Magyarország Hitler vazallusa lett: a nemzet érdekeitől idegen háborúban 600 000 embert vesztett.

A háborúban elvesztett függetlenségünket vissza sem kaphattuk volna, ha a győztes antifasiszta koalícióban a Szovjetunió nem képviseli következetesen a népek, közöttük a magyar nép érdekeit is. Az angol és amerikai imperialisták a háború befejeztével — ugyanúgy, mint 1919-ben — imperialista rabló-béke megkötésére törekedtek. E törekvés szülte az ún. „Morgenthau-tervet", amelyet Roosevelt és Churchill 1944 szeptember 15-én a kanadai Quebec városában fogadtak el azzal, hogy a nagyha-

[5] „Dolgozók Lapja" 1938 április.
[6] „Dolgozók Lapja" 1938 április.

talmak krimi értekezletén mint az angol és amerikai fél egységes álláspontját terjesztik elő a háború utáni Németország kérdéseinek elrendezésére. Magyarország a Morgenthau-terv szerint a Bécs-központtal létrehozandó „Dél-Németország" része lett volna. A Morgenthau-terv nem kíván különösebb kommentárt: az angol és amerikai imperialisták így kívántak fizetni a magyar népnek azért, mert uralkodó osztályaik belevitték a háborúba és mindvégig Hitler oldalán tartották őt.

Szerencsénkre a szocialista Szovjetunió határozott fellépésének eredményeként a krími s később a potsdami értekezlet a hitleri iga alól felszabadult népek nemzeti önállóságának és szuverenitásának alapján indította el a háború utáni Európa fejlődését. Ez biztosította hazánk nemzeti függetlenségét is. Mindez azonban mit sem von le a magyar uralkodó osztályok nemzetárulásából, akik tevékenyen részt vettek a második világháború előkészítésében és kirobbantásában, a háborút végigvitték a hitleri fasizmus oldalán és teljes felelősséggel tartoznak annak pusztításaiért.

A fasizmus és a világháború veszélye ellen csak a Szovjetunió és a nemzetközi munkásosztály, a kommunista pártok harcoltak. A fasiszta agresszió első áldozatai: Abesszinia, Spanyolország, Kína segítséget csak tőlük kaptak. A Szovjetunió a nemzetközi küzdőtéren az agresszor megfékezésének, a kollektív biztonság megteremtésének elvével lépett fel és elszántan harcolt a béke fenntartásáért. Anglia, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok azonban nem támogatták a kollektív biztonság elvét, az agresszorokkal való egyezkedés útját választották abban a reményben, hogy sikerül az agresszió rúdját a Szovjetunió ellen fordítani.

A fasizmus és a háború elleni küzdelem nagy ereje volt a nemzetközi kommunista mozgalom. A Kommunista Internacionálé világosan feltárta a fasizmus osztályjellegét, azonnal rámutatott arra is, hogy a fasizmus háborút jelent. A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa világszerte mozgósította a kommunista pártok erőit a népfront megteremtésére a fasizmus és a háború ellen. A kommunista pártok mindenütt az antifasiszta harc élén járva küzdöttek a háború veszélye ellen. A háború elhárításának reális lehetőségei óriásira nőttek volna, ha a szociáldemokrata pártok egységfrontra lépnek a kommunista pártokkal és magukévá teszik a népfront-politikát. A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa egységfrontot javasolt a szociáldemokrata pártok nemzetközi szerveinek, a II. Internacionálénak, valamint az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálénak. Az egységfront megteremtésének javaslatát azonban nem fogadták el. Franciaországban a tömegek nyomására létrejött a munkásegység és a népfront, de elsősorban a jobboldali szociáldemokrata vezérek, Leon Blum és társai a döntő időben elárulták azt, és ezzel szabad

teret nyitottak a francia burzsoáziának ahhoz, hogy a hitleri Németországot támogató, a világháborút előkészítő politikát folytasson. A spanyol népfrontot az egyesített német—olasz katonai beavatkozás a nyugati hatalmak jóváhagyásával verte szét.

A második világháború ugyanúgy, mint az első, a kapitalista országok egyenlőtlen gazdasági és politikai fejlődése törvényének következménye volt. Az első világhaború elhárításának lehetőségei még nem voltak meg. A második világháború elhárításának már voltak lehetőségei, mert olyan, következetesen háborúellenes erők léptek fel, mint a szocialista Szovjetunió és a nemzetközi kommunista mozgalom. Ezek az erők azonban önmagukban elégtelenek voltak ahhoz, hogy gátat vessenek a háborúnak. A vezető nyugati hatalmak reakciós, szovjetellenes külpolitikája, a kollektív biztonság elvének megtagadása, az agresszor keletre terelése, valamint a reakciós jobboldali szociáldemokrata vezérek szembenállása a munkásegységgel és a népfronttal olyan helyzetet teremtett, amelyben a hitleri fasizmus pusztító háborúba dönthette a föld lakosainak többségét.

*

A második világháború nem úgy kezdődött, ahogy az angol, francia és amerikai imperialisták elképzelték. A be nem avatkozás politikája visszaütött: 1939 szeptemberében Anglia és Franciaország kénytelenek voltak hadat üzenni a hitleri Németországnak. Az a tény, hogy a hitleri Németország 1939-ben nem támadta meg a Szovjetuniót, a nyugatiak táborában nagy csalódást keltett. Chamberlain kétségbeesve jelentette ki az angol alsóházban, hogy „Hitlernek többé nem lehet hinni". Walter Lippman, az amerikai imperializmus trubadúrja keserűen írta, hogy Hitler megsértette azt a kötelezettségét, hogy „oroszlán legyen Keleten és bárányka Nyugaton". A háború mint egymással szembenálló reakciós hatalmak közötti összecsapás robbant ki, amelyek közül a reakciósabb, a veszélyesebb kétségtelenül a hitleri Németország volt.

„Az 1939-ben a hitleri Németország és az angol—francia imperializmus között elkezdődött háború kezdetben más jellegű volt, mint az olasz—abesszin, a japán—kínai háború, vagy mint a háború Spanyolországban. Ezek a háborúk rablójellegűek voltak az egyik fél — felszabadító jellegűek a másik fél számára. Németország, Anglia és Franciaország között a háború kezdetben mindkét oldalról imperialista volt. A lengyel nép — az agresszió áldozatául esett más népekhez hasonlóan — a függetlenségéért harcolt, de ami a nagyhatalmakat illeti, úgy mindkét oldal — mind a hitlerista Németország, mind pedig Anglia és Franciaország imperialista célokat követtek."[7]

[7] A Szovjetunió Kommunista Pártjának Története. Moszkva Goszpolitizdat. 1959. 494. old.

Franciaország és Anglia ugyan hadat üzentek Németországnak, azonban áldozatát, a lengyel népet sorsára hagyták. 1939 szeptemberétől 1940 májusáig az ún. „furcsa háborút" folytatták: nem keveredtek jelentősebb hadieseményekbe ellenfelukkel, hanem a diplomáciai cselszövések segítségével igyekeztek megegyezni a hitleri Németországgal a Szovjetunió rovására, továbbra is igyekeztek kirobbantani a német—szovjet háborút.

1939—40 telén, amikor a nemzetközi imperializmus támogatását élvezve a finn reakció kirobbantotta a finn—szovjet háborút, az angol, a francia és az amerikai kormány kétségbeesett erőfeszítéseket tett, hogy létrehozza a nemzetközi reakció egységfrontját a Szovjetunió ellen.

Anglia és Franciaország, amely a hitleri fasizmus csapásainak közvetlen veszélye alatt állt, de effektív hadműveleteket Németország ellen nem folytatott, nagy expedíciós seregeket készített elő a finn reakciósok megsegítésére. Angliában 100 000 fos hadsereg várt behajózásra; Franciaországban Daladier a parlamentben jelentette be 1940. március 12-én, hogy két francia kikötőben 50 000 fő áll indulásra készen Finnországba. Szíriában állomásozó francia csapatok — mintegy 150 000 fő — készen álltak arra, hogy adott jelre támadást indítanak a Kaukázus és Baku ellen, és német—angol—francia egységfrontot teremtsenek a Szovjetunió ellen. E tervek azonban szertefoszlottak. A hitleri Németország és imperialista ellenfelei között oly mély szakadék tátongott, amelyet nem lehetett áthidalni: Hitler nemcsak az első világháborúban elvesztett német gyarmatokat követelte vissza, hanem igényt tartott a francia és angol gyarmatokra is és világuralomra tört. Az imperializmus belső ellentmondásai nagyobbak voltak, mint a nemzetközi reakció vezető csoportjainak vágyai. Hitler 1940 tavaszán lerohanta Dániát, Norvégiát, Belgiumot, Hollandiát, majd Franciaországot. Anglia a közvetlen támadás veszélye előtt állt. A nyugati imperialisták politikájának teljes csődje most mutatkozott meg igazán. Helyesen állapította meg Mao Ce-tung: „A puska visszafelé sül el — Chamberlain politikájának elkerülhetetlenül ez lesz a következménye. Chamberlain azzal kezdte, hogy másoknak akar ártani, ezt tekintette feladatának és azzal végezte, hogy sajátmagának ártott. Minden reakciós politikai vonal fejlődésének ez a törvényszerűsége."[8]

A háború jellegében változás kezdődött. Franciaországban, Angliában, és az Amerikai Egyesült Államokban is megerősödtek a néptömegek aktív antifasiszta fellépései; a hitlerellenes háború energikus vitelét követelték. A Francia Kommunista Párt 1940. június 6-án kiadott dokumentumában a kormánytól követelte, hogy „változtassa meg a háború jellegét, legyen az népi háború

[8] Mao Ce-tung: Válogatott Művei 3. kötet, 62. old.

a haza függetlenségéért és szabadságáért". A Francia Kommunista Párt — a kapituláns burzsoá kormány ellenére — mozgósította a francia népet a honvédő háborúra, a betolakodó hitlerista hordák ellen. 1940 őszén már megalakultak a francia partizánok első fegyveres csoportjai és megkezdték a felszabadító háborút a német fasizmus ellen. Angliában, ahol a tömegek szintén aktív harcot követeltek a német fasizmus ellen, 1940 májusában megbukott a Chamberlain kormány. A helyébe álló W. Churchill — bár nem kevésbé volt ellensége a Szovjetuniónak, mint elődje — a hitlerellenes harc politikáját kezdte folytatni. „Ilyen viszonyok között Anglia és Franciaország háborúja a hitleri Németország ellen az idő múlásával megváltoztatta jellegét. Lényegében egybeolvadt a szabadságszerető népek háborújával a fasiszta agresszió ellen és felszabadító jelleget öltött."[9]

A háború jellegében beállott változás ugrásszerűen megerősödött 1941. június 22-vel, amikor Németország orvul megtámadta a Szovjetuniót. A Szovjetunió hadbalépésével a háború jellegének átváltozása betetőződött: a hitleri Németország ellen hadbalépett a szocializmus hazája, a következetesen antifasiszta nagyhatalom, amely zászlójára a fasizmus megsemmisítését és a hitleri iga alatt senyvedő népek felszabadítását írta fel. A Szovjetunió hadbalépése megsokszorozta a fasizmus ellen küzdő népek erejét; ezután a nemzeti antifasiszta küzdelem nagy arányokban bontakozott ki. A Szovjetunió hadbalépése egyben azt is jelentette, hogy különböző társadalmi rendszerű államok részvételével kialakul egy hatalmas, demokratikus antifasiszta koalíció, amely képes lesz arra, hogy döntő csapást mérjen a fasiszta tengelyhatalmakra.

*

A demokratikus koalíció tagjainak együttműködése a benne helyet foglaló különböző társadalmi rendszerű államok ellentéteinek leküzdésén keresztül valósult meg. A koalícióban részt vevő kapitalista államok, az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Franciaország uralkodó osztályainak és kormányainak céljai elütöttek azoktól a céloktól, amelyeket a Szovjetunió és a szabadságukért harcoló népek — közöttük az angol, francia és amerikai nép is — követtek. A Szovjetunió — és a szabadságukért küzdő népek — a fasizmus teljes megsemmisítésére, a hitleri iga alatt sényvedő népek felszabadítására, a tartós béke kiharcolására és a háború utáni demokratikus fejlődés feltételeinek megteremtésére törekedtek. A koalíció kapitalista tagjainak uralkodó osztályai és kormányai ellene voltak a fasiszta tengely-hatalmaknak, de ugyan-

[9] A Szovjetunió Kommunista Pártjának története. Moszkva, Goszpolitizdat 1959. 495. old.

akkor megőrizték és fenntartották szovjetellenességüket, annak ellenére, hogy szövetségben állltak a Szovjetunióval. Háborús célkitűzéseik arra irányultak, hogy megszabaduljanak legveszedelmesebb imperialista versenytársuktól, a hitleri Németországtól, de ugyanakkor meggyengítsék és ha lehet elvéreztessék a háborúban a szocialista Szovjetuniót is, s a háború végén egyedül ők diktálják a békefeltételeket a legyőzött Németországnak, Japánnak és Olaszországnak, de tőlük függjön az elvérzett Szovjetunió is. E háború segítségével a nyugati imperialisták erősíteni akarták uralmukat a gyarmati népek felett, és kiheverhetetlen csapást óhajtottak mérni a munkásmozgalomra az anyaországban. 1941-ben Liddel Hart, az ismert angol hadtörténész „A háború megnyerésének útja" c. könyvében fejtette ki azt a gondolatot, hogy „Angliának évszázados tapasztalatai súgják: úgy kell a háborút folytatni, hogy kímélje az ellenséget, mert az a potenciális szövetségese és minden erővel gyengítse a szövetségesét, mert az lesz a legvalószínűbb ellensége a jövőben". De nemcsak Liddel Hart, hanem maga Churchill is hasonló gondolatokat táplált, s egyik levelében kifejezte reményeit arra nézve, hogy a háború eredményeként Anglia és az USA a leghatalmasabb gazdasági tömbbé változnak és a Szovjetuniónak szüksége lesz az ő segítségükre, ha talpra akar állni a háborús romokból. Truman szenátor, az USA későbbi elnöke még nyersebben fogalmazta meg a Szovjetunió elvéreztetésének politikáját a második világháborúban: „Ha azt látjuk, hogy Németország győz, akkor Oroszországot kell segítenünk, de ha Oroszországot látjuk győzni, akkor Németországot kell segíteni, hogy ilyenformán minél jobban öljék egymást."

A második világháború alapvető terheit a Szovjetunió viselte; emberben, hadianyagban egyaránt. Le kell itt számolni azzal a mai napig is ható legendával, amely szerint a Szovjetunió győzelmeit az amerikai hadianyagszállítások biztosították. Az USA kormánya 1941-ben valóban kiterjesztette a lend-lease keretében történő szállításokat a Szovjetunióra. E szállítások azonban mindössze 4 százalékát tették ki a Szovjetunió hadiipara termelésének és a valóságban csak 1943 végén érkeztek a szovjet földre, tehát a Szovjetunió szempontjából legnehezebb időszakban, 1941—42-ben hiányoztak. A háború szigorú próba elé állította mind a kapitalista, mind a szocialista társadalmi rendszert. E próbát a Szovjetunió szocialista társadalmi rendje fényesen kiállta. A háború zord viszonyai között átszervezték a Szovjetunió gazdaságát, a megszállt területekről az ipart átköltöztették Keletre. Az Uralban, Szibériában, Közép-Ázsiában és a Kaukázuson-túli területeken új iparvidékeket alakítottak ki. 1942 decemberére 1941 decemberéhez viszonyítva már 3,3-szorosára nőtt a repülőgép, 5,4-szeresére a repülőgépmotor, és csaknem megduplázódott a harckocsik gyártása. 1943-ra az Ural haditermelése hatszorosára, Nyugat-Szibériáé

34-szeresére, a Volgavidéké 11-szeresére nőtt 1940-hez viszonyítva. *A háború utolsó éveiben a Szovjetunió haditermelése már felülmúlta mind Anglia, mind az Amerikai Egyesult Államok, mind pedig a hitleri Németország haditermelését.*

A nagy fordulat a második világháborúban a sztálingrádi csatával vette kezdetét. A sztálingrádi katasztrófa után a hitleri fasizmus katonai gépezete nem állott többé lábra. Helyesen allapította meg Mao Ce-tung elvtárs 1942 októberében, amikor Sztálingrád alatt még véres ütközetek folytak:

„Mihelyt pedig Hitler kénytelen lesz a stratégiai védelemre áttérni, elmondhatjuk, hogy ütött a fasizmus végórája. Egy olyan fasiszta államnak, mint amilyen a hitlerista állam, egész politikai és katonai élete, megszületése első napjától fogva a támadásra épül fel, s ha vége a támadásnak, vége az életének is A sztálingrádi csata megállítja a fasiszta támadást; ennek a csatának döntő jellege van. Ez a döntő jellege határozza meg az egész világháború kimenetelét... Napoleon politikai szereplése Waterloonál ért véget, de ehhez a talajt moszkvai veresége készítette elő. Most Hitler halad Napoleon útján; az ő pusztulását a sztálingrádi csata határozza meg."[10]

Guderian, Hitler egyik vezető tábornoka keserűen ismerte be: „Sztálingrád az orosz kampány fordulópontja volt. Az az igazság, hogy a front ugrásokkal és nagy távolságokra gördült vissza." Igen, Sztálingrád után a front folyamatosan gördült vissza egészen Berlinig, ahol Jegorov őrmester és Kantárija tizedes, a szovjet hadsereg harcosai a Reichstag ormára tűzték a győztes vörös zászlót.

Ma a nyugatnémet monopoltőkések szolgálatában álló vert hitlerista tábornokok felcsaptak történésznek és a háborúban elszenvedett vereségeikért a Führert okolják; szerintük a német imperializmus pusztulását főképp az okozta, hogy Hitler nem értett a hadvezetéshez. Lehet, hogy ezzel saját katonai értéküket és alkalmasságukat bizonyíthatják mai kenyéradó gazdáik előtt — de ez azon a történelmi tényen, hogy a második világháborúban a szovjet hadsereg szétverte és felmorzsolta a „harmadik birodalom" verhetetlennek hitt hadseregét a „fuhrerrel" es tábornokaival együtt, mitsem változtat.

Le kell számolni itt azzal az állítással is, hogy a háborúnak Távol-Keleten az amerikai atombomba ledobása vetett véget. Ez nem igaz. Az amerikai imperialisták 1945. augusztus 6-án 8,15 h-kor dobták le az első atombombát a békés Hirosima városára. E tettük nélkulözött minden katonai indítékot. Néhány óra múltán a japán felső vezetés körében ismertté vált a pusztulás ténye. Ennek ellenére a japán főhadiszállás a háború folytatása mellett

[10] Mao Ce-tung: Valogatott muvei 4 kotet, 206 old.

tört lándzsát. A japán vezető körök véleménye a háború folytatásáról akkor változott meg, amikor 1945 augusztus 8-án a Szovjetunió külügyminisztere közölte a moszkvai japán követtel, hogy a Szovjetunió — teljesítve szövetségesi kötelezettségeit, valamint figyelembevéve Japán szovjetellenes magatartását — hadiállapotban levőnek tekinti magát Japánnal. A távol-keleti háborúnak a Szovjetunió hadbalépése, az egymilliós Kvantung-hadsereg szétzúzása vetett véget.

A Szovjetunió hadi sikerei fokozták a fasizmus ellen harcoló népek erejét, növelték önbizalmukat. Sztálingrád után a fegyveres felszabadító harc a fasiszták által leigázott országokban széles körben elterjedt. Az erőviszonyok az antifasiszta koalíción belül eltolódtak a Szovjetunió és a szabadságukért küzdő népek javára. Előrevetette az árnyékát a Szovjetunió nagy győzelme a fasizmus felett. Mindez nagy befolyást gyakorolt a koalíció kapitalista tagjaira is. Anglia és az Amerikai Egyesült Államok, hogy befolyásukat növeljék és a háború utáni kérdések elrendezésében nagyobb súllyal léphessenek fel, javították az együttműködést a Szovjetunióval. Az antifasiszta koalíció tagjainak együttműködése döntő mértékben a Szovjetunió nagy hadi sikerei és a fasizmus ellen harcoló népek nyomására menet közben erősödött. A Szovjetunió 1943-as nagy katonai sikereiig a nyugati partnerek — Churchill és Roosevelt hadicélkitűzéseinek kidolgozására a külön megbeszélések sorozatát tartották: a Szovjetuniót nem tartották szükségesnek bevonni a közös ellenség ellen irányuló hadműveleti és egyéb tervek kidolgozásába. A sztálingrádi csata után ezen a téren is változás állt be: 1943 végén létrejön a koalíció vezetőinek teheráni értekezlete, ahol döntést hoznak a nyugat-európai második front megnyitásáról. 1944. június 6-án Anglia és az Amerikai Egyesült Államok látva, hogy a Szovjetunió egyedül is képes felszabadítani Európát, megnyitják a második frontot. A második front megnyitása kétségtelenül tett szolgálatokat a fasizmus leverése érdekében, de stratégiai jelentősége 1944 nyarán már egészen más volt, mint 1941-ben, vagy 1942-ben lett volna. Ahogy Mao Ce-tung mondotta, katonai jelentőségét tekintve, az 1944-es második front valójában a már agyonütött tigris elleni fellépés volt. Ennél nagyobb volt a politikai jelentősége: a második front megnyitásával a nyugati hatalmak a háború utáni befolyásukat igyekeztek megszilárdítani az európai kontinensen. 1945 februárjában került sor a jaltai; 1945 júliusában a potsdami értekezletre. Az antifasiszta koalícióban ezen értekezletek eredményeként erősödött a katonai együttműködés a hitleri fasizmus teljes szétverésére, de ugyanakkor fokozódott a diplomáciai küzdelem a háború utáni európai fejlődés kérdései körül. Az angol és amerikai fél a háborúban aratott győzelmet, valamint azt a tényt, hogy csapatai állomásoznak Európa területén, arra akarta felhasználni, hogy el-

nyomja a népek demokratikus szabadságmozgalmát, megszilárdítsa a kapitalista társadalmi rendszert és erősítse saját befolyását Európában. E törekvésük veszélyességét fokozta az a tény, hogy valódi szándékaikat a demokráciáról és a nemzeti függetlenségről szőtt frázisaikkal kendőzték. A Szovjetunió következetesen harcolt azért, hogy a hitleri iga alól felszabadult európai népek saját maguk intézhessék további sorsukat és elindulhassanak a békés, demokratikus társadalmi fejlődés útján. A nyugati hatalmak a felszabadult kelet-európai országok nyakára akarták ultetni azokból a reakciós politikusokból formált emigráns kormányokat, akik a háború elején sorsára hagyták népeiket és Londonba menekültek. Lengyelországban Mikolajczykot, Jugoszláviában Péter királyt és a csetnikvezér Mihajlovicsot, Csehszlovákiában Benest és társait támogatták azokkal a népi demokratikus erőkkel szemben, amelyek a fegyveres antifasiszta harcban emelkedtek fel és szerezték meg népeik töretlen bizalmát. A Szovjetunió állhatatos küzdelme és segítsége óvta meg a kelet-európai kis népeket, közöttük hazánk népét is attól, hogy a második világháború után az angol és amerikai imperialisták bábkormányai telepedjenek a nyakunkra. Jól tudta, s ki is fejezte ezt 1945. június 12-én egy ljubljanai tömeggyűlésén E. Kardelj is: „A Szovjetunió volt az az ország, amely az első napoktól kezdve önfeláldozóan segített nekunk, amely semmit sem követelt tőlünk, amely semmi olyant nem tett, ami nem fellelt meg nemzeti érdekeinknek. Áldozataink, erőfeszítéseink, a hitünk azért emelkedtek győzelemre, mert a mi oldalunkon állt a hatalmas Szovjetunió és Vörös Hadserege."[11]

Az antifasiszta koalíció katonai és diplomáciai vezető ereje a szocialista Szovjetunió volt. Ez biztosította a teljes győzelmet a német fasizmus és szövetségesei felett. Ez adta meg a fasizmus ellen harcoló népeknek a lehetőséget a háború utáni békés, demokratikus fejlődéshez.

*

A háború után a nyugati kapitalista országok vezetői és történészei, visszapillantva a hadieseményekre és a második világháború után kialakult nemzetközi helyzetre, gyakran tesznek keserű megjegyzéseket. Churchill emlékirataiban azt javasolja, hogy „feleslegesnek", „szükségtelennek" nevezzék a második világháborút. Az amerikai partner szemére veti, hogy nem foglalták el Berlint, Bécset és Prágát a szovjet csapatok előtt. Keserűen írja, hogy abban az időben, amikor a nukleáris fegyverek egyedül Amerika kezében voltak, nyomást gyakorolhattak volna a Szovjetunióra stratégiai céljaik elérésére — de sajnos, írja Churchill — „az azokban az években uralkodó közvélemény természetesen nem járult

[11] Izvesztyija, 1945. junius 17.

volna hozzá, hogy bármily módon nyers szavakkal forduljunk volt szövetségesünk felé." Ma pedig — teszi hozzá — az a tény, hogy a Szovjetunió is birtokában ván a nukleáris fegyvereknek, régen tárgytalanná tette ezt a gondolatot.

Az Amerikai Egyesült Államokban szintén keresik a bűnbakot: ki a hibás azért, hogy a második világháború így végződött? A reakció zsoldosai támadják az elhúnyt Roosevelteit, mert belépett antifasiszta koalícióba — ahelyett, hogy Hitlert támogatta volna Sztálin ellen; az utóbbi időben pedig támadások érik magát Eisenhower elnököt is, mert a második világháború idején, mint az egyesített angol—amerikai haderők főparancsnoka nem előzte meg a szovjet seregeket Európa nagy központjainak elfoglalásában.

A háború eme „kritikusainak" nem az elpusztult tízmilliók élete fáj, nem a megsemmisített anyagi javakért keseregnek, hanem azért, mert ebben a háborúban az imperializmus pozíciói nem erősödtek, hanem épp ellenkezőleg, gyengültek.

Az imperializmus alapvető stratégiai célkitűzéseit a háború útján nem sikerült megvalósítani. Az imperialisták legfőbb célja a Szovjetunió megsemmisítése, vagy legalábbis meggyengítése volt. Ezt a célt megvalósítani nem tudták. A Szovjetunió ereje, tekintélye, nemzetközi befolyása a háborúban játszott óriási szerepe és felszabadító tevékenysége miatt megnövekedett. A szabadságszerető népek épp a második világháborúban szerzett tapasztalataik alapján a Szovjetunióban a nemzetek közötti igaz béke és barátság hívét, a mindenféle elnyomás és kizsákmányolás ellenségét, a béke fenntartásának legfőbb biztosítékát látják.

A második világháború eredményeként a szocialista társadalmi rendszer befolyása nem csökkent, hanem ellenkezőleg — nagymértékben kiszélesedett. Az imperializmus társadalmi rendszeréről 12 ország szakadt le és indult el a szocializmus útján. Míg a második világháború előtt a föld területének csupán 17 százaléka, a lakosságának 8 százaléka, 1957-ben már a föld területének 26 százaléka, lakosságának pedig 36 százaléka, egymilliárd ember tartozott a szocialista társadalmi rendszerhez. A föld ma már két világrendszerre — a szocializmus világrendszerére és a kapitalizmus világrendszerére tagozódik. A szocialista világrendszer egyenletesen, gyorsan fejlődik és erősödik, míg a kapitalizmus világrendszere általános válságának korát éli: pusztul és hanyatlik

Az imperializmus társadalmi rendszere a XX. században egy emberöltő alatt két véres háborúba döntötte a föld népeit. E háborúk során azonban érvényre jutott a társadalmi fejlődésnek egy objektív törvényszerűsége: az, hogy háborúk útján nem lehet meghosszabbítani egy halódó társadalmi rend életét, a háború csak sietteti pusztulását.

Az imperializmus a második világháborúban meg akarta szilárdítani helyzetét a gyarmatokon: újabb és újabb népeket óhajtott

a gyarmati rabság láncára fűzni. Ez a kísérlet kudarcba fulladt, s önmaga ellen fordult. Az imperializmus gyarmati rendszerének széthullása — amelynek alapjait a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme vetette meg —, a második világháború eredményeként tovább folytatódott és robbanásszerű gyorsasággal haladt előre.

A francia és holland gyarmatosítók a második világháborúban sorsukra hagyták gyarmati népeiket, koncnak vetették őket oda a japán agresszornak: Vietnam, Indonézia és több más távol-keleti terület népei ennek eredményeként még súlyosabb elnyomás alá kerültek. Míg a francia és holland gyarmatosítók a német fasisztákkal és japán militaristákkal kollaboráltak, addig gyarmataik népei a haladó, demokratikus erők vezetésével fegyveres harcra keltek a japán megszállók ellen. A második világháború alatti fegyveres felszabadító harc óriási politikai iskolát jelentett a gyarmatok népeinek: emelkedett politikai öntudatuk, erősödött a nemzeti függetlenség érzése, kikovácsolódtak azok a politikai erők, amelyek képesek arra, hogy népüket elvezessék a nemzeti függetlenség elnyeréséhez. E politikai erők közül a legjelentősebb a gyarmati népek munkásosztálya, amelynek létszáma, politikai öntudata a második világháború alatt jelentősen megnőtt. A japán militarizmus szétzúzása után a francia és holland gyarmatosítóknak már nem volt lehetőségük arra, hogy uralmukat volt gyarmataik túlnyomó többségén helyreállítsák, bár véres gyarmati háborúk útján igyekeztek ezt elérni.

Az angol birodalomnak a háború érdekében mozgósítani kellett a gyarmatok — elsősorban India gazdasági erőforrásait. Bár az angol gyarmatosítók igyekeztek megőrizni az indiai gazdaság egyoldalú jellegét — így például a háború alatt az indiai ipar csak gépkocsikarosszériát gyártott, de nem gépkocsit, tanktesteket gyártott, de nem tankot, repülőgép karosszériát gyártott, de nem repülőgépet —, nem akadályozhatták meg a nemzeti burzsoázia és a proletariátus további növekedését, s ezzel együtt a nemzeti felszabadító mozgalom erőinek gyarapodását. A háború után kialakult nemzetközi helyzetben az indiai nemzeti felszabadító mozgalom harcai sikerre vezettek és India — az angol gyarmatbirodalom gerince — független lett.

A gyarmati világ további sorsa számára a legnagyobb, a döntő jelentőségű tény a 600 milliós Kína felszabadulása és elindulása volt a szocializmus építésének útján. A független, szocialista Kína rohamos, ugrásszerű fejlődése példát mutat és hatalmas vonzóerőt gyakorol nemcsak az ázsiai, de más földrészek ma még elnyomott népeire is.

Az imperializmus gyarmati rendszerének felbomlása a második világháború után egymilliárd háromszázmillió ember felszabadítá-

sát eredményezte a gyarmati rabságból. Ez a folyamat még nem fejeződött be, tovább tart, mindaddig, amíg a gyarmati rendszer utolsó maradványai el nem tűnnek a föld színéről.

Kudarcba fulladt az imperializmusnak az a stratégiai célkitűzése is, hogy a második világháborúban gyengítse a nemzetkozi munkásmozgalmat, megsemmisítse a kommunista pártokat, és gyengítse a tömegek történelemformáló erejet. A kommunista pártok a második világháború alatt világszerte megerősodtek. Az antifasiszta nemzeti összefogás politikájának legáldozatosabb harcosai épp a kommunista pártok voltak, amelyek mesterien valósították meg a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának történelmi jelentőségű határozatait. A kommunisták önzetlen, áldozatkész, semmilyen veszélytől vissza nem riadó harca a fasizmus ellen népeik szabadságáért és fuggetlenségéért azt eredményezte, hogy nagy tömegpártok, az összes haladó társadalmi erők elismert vezetői lettek. A kommunista pártok azért váltak tömegpártokká és növelik nap mint nap befolyásukat, mert politikájuk a nép érdekeit fejezi ki. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 40. évfordulóján Moszkvában már 64 ország kommunista pártjának képviselői gyűltek össze, 33 millió kommunista nevében, és állásfoglalásaik a világ összes dolgozóinak érdekeit fejezik ki.

A kommunista pártok vezetésével és irányításával megnőttek és erősödtek a haladó, demokratikus mozgalmak: a háború befejeztével megalakult a Szakszervezeti Világszövetség, a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség; a Nők Demokratikus Világszövetsége, kibontakozott s nagy erőre tett szert a nemzetközi békemozgalom. Mindez azt jelenti, hogy a néptömegek öntudata fokozatosan emelkedik, a nemzetközi politika kérdéseinek eldöntésében egyre nagyobb szerepet játszik a tömegek állásfoglalása: a nép történelemformáló ereje szemünk láttára növekedik.

•

Az imperializmus reakciós logikája nem tanúskodik nagy előrelátásról. A második világháború eredményei halomra dontötték terveiket. Ennek ellenére, a reakciós monopolista körök — még a második világháború befejezése előtt — hozzákezdtek a harmadik világháború előkészítéséhez. Az ismert amerikai szenátor, John Mac Carthy — az amerikai fekete reakció azóta már elhúnyt atyja — nyíltan kijelentette 1952-ben: „A harmadik világháború az oroszok sztálingrádi gőzelmével tűnt elő." Ismeretes az is, hogy Churchill a háború utolsó évében utasítást adott Montgomerynek arra, hogy gyűjtse és megfelelően tartsa karban a zsákmányolt német fegyvereket, mert azokkal majd ismételten fel kell fegyverezni a németeket a Szovjetunió ellen. A nyugati imperialisták második világháború utáni politikájának gerince a harmadik világ-

háború előkészítése és kirobbantása a Szovjetunió és a szocialista tábor eltörléséért. Ezt a célt szolgálta az „atomdiplomácia", a különböző agresszív katonai tömbök létrehozása, a fegyveres beavatkozás a gyarmati felszabadító mozgalmak ellen, ezt a célt szolgálja a hidegháború. De ezek a kísérletek ismét kudarcot szenvednek. A nemzetközi imperializmus végérvényesen lekésett arról a feladatról, hogy fegyverrel semmisítse meg a szocializmust, háborúval állja útját az imperialista társadalmi rendszer felbomlásának. A szocialista társadalmi rend olyan hatalmas erővé nőtt, amelyen már nem lehet erőt venni. Az amerikai erőpolitika — kétségbevonhatatlanul csődbe jutott. Ezt ma már nemcsak a marxisták állítják, akik előrelátták e politika sorsát, hanem sokan azok közül is, akik kezdetben maguk is az „erőpolitika" élharcosai voltak. Stevenson, az amerikai demokrata párt elnökjelöltje írta még 1954-ben: „Az erők túlsúlyára alapított békekoncepció azonnal elévült, ahogy megtörték az atombomba monopóliumát... El kell oszlatnunk az azzal az eszmével kapcsolatos fantáziákat, hogy mi diktálhatjuk feltételeinket, filozófiánkat a nemlétező erő túlsúlyára támaszkodva."[12]

Ma az imperialisták táborában is szaporodik azoknak a száma, akik már kezdik felismerni, hogy a háborús konfliktusok útja számukra hátrányos, megrövidíti életüket, míg a kereskedelem, a békés együttélés üzleti előnyöket is tartalmaz. Az utóbbi időben egy sor vezető amerikai üzletember lépett fel a nemzetközi kapcsolatok javításának igényével. 1955-ben Eisenhower elnökhöz több beadvány érkezett az amerikai uzletemberek testületeitől, amelyekben kérték, hogy az amerikai kormány tegyen konkrét lépéseket a Kelet és Nyugat közötti kereskedelem fejlesztésére. Mindez azt jelenti, hogy a tőkés osztály rétegeiből is erősödik a nyomás a békés együttélés megvalósítása érdekében.

Az SZKP XX. kongresszusán kidolgozott nemzetközi politikai irányvonal — amelyet a XXI. kongresszus megerősített és tovább fejlesztett — gyakorlati eredményeket ért el. Ennek kézzelfogható jelei a szovjet—amerikai viszony látható javulása: Kozlov newyorki, Nixon moszkvai látogatása. A békés együttélésért vívott harc nagy eredménye Hruscsov amerikai és Eisenhower Szovjetunióbeli látogatásának terve.

Ma a világ egyik részében a szocializmus, a másik részében még a kapitalizmus törvényei érvényesülnek. A két világrendszer gazdasági törvényei azonban az egymásközti viszonyban a békés egymás mellett élésnek törnek utat. Az imperializmus táborában létezik és erős még a háborús konfliktus tendenciája. A békés együttélés tendenciája azonban erősebb, mert övé a jövő. A mi célkitűzésünk az, hogy a szocializmus és a kommunizmus építése és

[12] Adlai Stevenson: Call to Greatness N. Y. 1954 p. 46.

továbbterjedése a földön ne háborús konfliktusok, hanem a béke egymás mellett élés, a két rendszer békés versenyének útján menjen végbe. A mai nemzetközi helyzetben, amikor a szocialista tábor — együtt a békéért küzdő százmilliók seregével, a nemzetközi munkásmozgalommal, a gyarmati sorból felszabadult népekkel *erősebb* a háborúra spekuláló reakciós imperialista csoportosulásoknál, reális lehetősége van annak, hogy a békét fenntartsuk, s a népek életéből végleg kiküszöböljük a háborút. 1939 és 1959 között ez a nagy különbség.

A pártszervezetek harca Szolnok megyében a mezőgazdaság szocialista átalakításáért

Írta **CZINEGE LAJOS**

A Központi Bizottság 1958 decemberi határozata után néhány hónap alatt Szolnok megye mezőgazdaságának szocialista átszervezésében nagy, — lényegében ugrásszerű — fejlődés következett be. A földrendezés adatai szerint a mezőgazdaság szocialista szektorának részaránya jelenleg 94,2 százalék, tehát az átszervezés a befejezéshez közel áll.

Az év elején többször megfordultak párt- és tanácsszerveinknél olyan látogatók, akik nem vonták ugyan kétségbe az eredményeket — sőt, örültek azoknak —, azonban sehogy sem értették a történteket, mivel azok mozgatóit nem ismerték kellően. Előfordult, hogy egy-két vezetőt bizalmas beszélgetésre félre hívtak és — félreérthetetlen kacsintás után — kérték: mondják el, hogyan csinálták, mi a „titka" a gyors, szinte „varázsütésre" történtént fejlődésnek.

S ha ilyenkor a „vallatóra" fogott elvtárs igyekezett bebizonyítani: nem helyes csak a konkrét számszerű fejlesztés néhány hónapját nézni, az egész fejlődés nyitja a hosszas előkészítésben, számos kedvező körülmény együttes hatásában keresendő, — nem egyszer előfordult, hogy az érdeklődő elvtárs csalódottan távozott, úgy érezte, nem voltunk hozzá őszinték.

Pártszervezeteink, az állami és tömegszervezetek, valamint a régi termelőszövetkezetek tagjai nemcsak az idei fejlesztés során, hanem már évek óta jelentős politikai, és szervező munkát végeztek. Ennek az erőfeszítésnek, szívós politikai felvilágosító munkának érett be a gyümölcse az idén. Pártunk helyes politikája — és ezen belül agrárpolitikája — a dolgozó parasztok tízezrei között megértésre és követésre talált. Ezért amikor szólunk a kommunisták, és a velük együtt küzdő pártonkívüliek lelkes és eredményes munkájáról — amellyel segítették a helyes út felismerését —, a legnagyobb elismerés hangján kell szólni dolgozó

parasztságunknak a párt, a kormányzat iránt megnyilvánuló bizalmáról, amelyről a termelőszövetkezeti gazdálkodás útjára lépésükkel is bizonyságot tettek.

I.

Szolnok megyében — néhány környező megyéhez hasonlóan — az agrárszocialista mozgalomnak jelentős tradíciói voltak. Számos helyen kommunisták által irányított erős földmunkás szervezetek működtek már a felszabadulás előtt. Ezen a talajon rövid idő alatt megalakultak, és gyorsan erősödtek a kommunista pártszervezetek, s a kommunisták által irányított tömegszervezetek. Elősegítette ezt a megye települési helyzete is: a községek aránylag nagyok s így nagylétszámú szervezetek jöttek létre. Ez előnyös volt, bár hosszú időn keresztül — ma is érezhető hatással — a nagyközségek, és mezővárosok kiterjedt tanyavilága nehezítette a munkát.

A „világot-látott" kubikosok, napszámosok az összefogás gondolatával sokkal hamarabb, és könnyebben barátkoztak meg, hisz korábban a kenyérért, elemi emberi jogokért folytatott harcukban is a szolidaritás, az összefogás volt legerősebb fegyverük.

A Szolnok megyei pártszervezetek sikeresen tudták kihasználni a kedvező adottságokat, 1949-ben már 96 termelőszövetkezet működött, csaknem 4500 taggal, több mint 33 ezer hold földön. Az első szövetkezetek tagjai sokszor szorgalmukon, elszántságukon és dolgos két kezükön kívül mást alig tudtak bevinni a közösbe.

Tíz év távlatából visszatekintve a legnagyobb elismerés, megbecsülés hangján kell szólnunk az első úttörőkről: a túrkevei Vörös Csillag, a kunszentmártoni Zalka Máté, a karcagi Szabadság Termelőszövetkezetbe tömörült alapító tagokról, akik megvetették az alapját a mai virágzó nagy gazdaságoknak.

Termelőszövetkezeteink kiállták az idők próbáját. Bizonyos visszaesés volt 1953—1954-ben, Nagy Imre jobboldali politikája következtében, ezt azonban további fellendülés követte. Közvetlenül az ellenforradalom előtt, (1956. október 1-én) 374 termelőszövetkezet 40 ezer tagja, több mint 330 ezer kat. hold földön gazdálkodott. A szövetkezeti közös vagyon értéke meghaladta a 640 millió forintot.

Az ellenforradalom idején, és az azt követő hónapokban bebizonyosodott, hogy a szövetkezeti mozgalom Szolnok megyében is kitéphetetlen gyökeret eresztett. Az is beigazolódott, hogy a szövetkezetek nemcsak a parasztság gazdasági felemelkedését oldják meg, hanem az újtípusú, szocialista ember nevelésének is nagyszerű iskolái. A helytállás nagyszerű példáit lehet felsorolni,

amikor a termelőszövetkezeti tagok ezrei a kommunisták vezetésével szinte közelharcban védték meg szövetkezetüket.

1957-ben szovetkezeteink tovább növelték gazdasági eredményeiket, s egyre több teruleten mutatkozott már a szövetkezeti gazdaságok fölénye. Búzából az egyéniek 8,1 mázsás holdankénti átlagával szemben a szövetkezetek megyei átlagban 10,4 mázsát, őszi árpából pedig 11,4 mázsával szemben 12,7 mázsát termeltek. Cukorrépából a termelőszövetkezetek 10 mázsával termeltek tobbet katasztrális holdanként, mint az egyénileg gazdálkodok.

Még jobbak a régi 8—10 éves szövetkezetek eredményei. A tízéves szövetkezetek termésátlaga 1957-ben búzából 13,1, őszi árpából 16, zabból 16,1 mázsa volt kat. holdanként. A tíz legnagyobb cukorrépa-termelő szövetkezet átlagosan 198,6 mázsa cukorrépa termést ért el.

Mindez a dolgozó parasztok között nem maradt hatás nélkül! 1957—58-ban már erlelődtek a szövetkezeti mozgalom fellendülésének feltételei, ebben az időben azonban még több tényező is hátráltatta a munkát. Az 1957-es jóterméső év. a begyűjtés eltörlése ,a megváltozott árpolitika átmenetileg megerősitette az egyéni gazdálkodás illúzióját Ugyanakkor a termelőszövetkezetek nagy része elzárkózott a belépni, vagy visszalépni szándékozók elől. A pártszervezetek munkájában is bizonyos lanyhulás következett be. Az ellenforradalom utáni nagyfokú politikai aktivitás, a közvetlen ellenforradalmi cselekmények visszaverése után nehezen tudták megtalálni a kiegyensúlyozott, sokrétű tevékenység fonalát. Ugyanakkor egyesek az ellenforradalom ideológiai hatása következtében bizonytalankodtak, mások pedig a konszolidáció előrehaladásával a régi megszokott módszereket kezdték utánozni. A jelentkező problémákhoz kell még számolni, hogy a megyében számos fontos funkcióba új ember került, s mint minden ilyen esetben, bizonyos idő kellett, amíg az új emberek beilleszkedtek, tájékozódtak, és ténylegesen kezükbe vették a vezetést.

Ekkor a megyei pártvezetés, az alsóbb pártszervek, politikai és gazdasági területen dolgozó szakemberek bevonásával felmérte a megye helyzetéből adódó lehetőségeket, kidolgozta a feladatokat és széleskörű politikai munkába kezdett, hogy mindezt megértesse a vezetőkkel, a párttagsággal, és ezt követően a széles dolgozó tomegekkel.

Az egész munkát, a megyétől a községekig mindenütt a párt irányította. A megyei, járási, városi és községi pártbizottsági ülések, vagy aktívák fontos állomásai voltak ennek a munkának. A helyesen kiválasztott és napirendre tűzött kérdések, a hozott határozatok komoly lendítő erőt jelentettek, s az esetek többségében a legfontosabb feladatokra irányították a figyelmet. Így pl. 1957. október 21—22-én a megyei pártbizottság kibővített ülésen vi-

tatta meg a Szolnok megyei pártszervezetek és szervek tömegkapcsolatát, a tömegek között végzendő munka helyzetét és a feladatokat. E határozat sok vonatkozásban ma is tömegpolitikai munkánk alapja. Mutatják ezt a következők:

a) Felszámoltuk azt a korábbi gyakorlatot, hogy a pártszervezetek sok esetben elvonták a tömegszervezetektől a legjobb erőket. A pártbizottságok, pártszervezetek az egész munka eszmei irányítását, szervezeti koordinálását tartották kézben, nagy lehetőségeket biztosítva a tömegszervezeteknek és tömegmozgalmaknak az önálló munkára.

b) Egyidóben alkalmaztuk a nagygyűléseket, ahol több fontos kérdésről tárgyaltunk, és a kisgyűlések százait, ahol egy-egy kérdésről részletesebben beszéltünk. Különösen sikeressé váltak az úgynevezett réteggyűlések, amikor egy-egy foglalkozási ág dolgozóival, vezetőivel beszélgettek a pártszervezetek vezetői, s elsősorban az ő szemszögükből vitatták meg velük a szocialista építés helyzetét, feladatait.

Az 1958-ban kibontakozó széles tömegpolitikai munkának tartalmi vonatkozásában volt egy állandó témája: a mezőgazdaság helyzete hazai és nemzetközi viszonylatban, illetve a szocialista átszervezés szükségessége, — amely úgyszólván bármilyen ülés, tanácskozás volt, mindig szóbakerült, és sokoldalú érvekkel egyre mélyebbre hatolt a dolgozo parasztok tudatába.

A falusi agitációban ebben az időben széleskörben felhasználtuk „A Magyar Szocialista Munkáspárt agrárpolitikai tézisei"-t, de nem pusztán az egyes tételeket ismertettük. hanem annak alapján kidolgoztuk — több száz párt- és állami vezető, mezőgazdasági szakember, és egyszerű dolgozó bevonásával — a megye mezőgazdasága fejlesztésének és ezzel összefüggően szocialista átszervezésének feladatait.

A tervezetet alapos előkészítés után 1958. február 20—21-én a megyei pártbizottság, a megyei tanács, és a Hazafias Népfront megyei bizottságának közös tanácskozásán tűztük napirendre, ahol sokoldalú vita után a tanácskozás elfogadta „A megye mezőgazdasági termelésének fokozásáért" címmel a termelés emelésének 15 éves távlati tervét. A tervben a megye egész mezőgazdaságára vonatkoztatva tűztük ki az elérendő célokat mázsákban, tonnákban, literekben. A határozat külön foglalkozott az állami gazdaságok, és a már meglevő termelőszövetkezetek gazdálkodásával, s számukra az átlagosnál nagyobb eredmények elérését szabta meg.

Célul tűztük ki például, hogy a termelőszövetkezetekben már 1958-ban minden kh. szántóterületre legalább 100 kg műtrágyát használjanak fel, továbbá, hogy 100 kh-ra 29 számosállat jusson, a baromfitenyésztés fellendítése érdekében pedig 1958-ban 2 kh. szántóra egy darab, 1959-ben egy kh-ra egy darab, 1960-ban

1 kh-ra két darab törzsbaromfi jusson, s a tehénenkénti évi tejmennyiség érje el átlagosan a 3 ezer litert.

A tanácskozáson és a határozatban is egyértelműen érvényre jutott az az alapvető elv, hogy jelentősebb fejlődést elérni, a mezőgazdasági termelést és az életszínvonalat lényegesen emelni csak akkor lehetséges, ha a mezőgazdaság szocialista átszervezését megoldjuk.

A tömegek közötti munka 1958 első felében kiszélesedett, tartalmilag is állandóan gazdagodott. Mégis több területen fékezte, gátolta a jobb eredmények elérését, hogy falusi pártszervezeteink vezetésében — különösen a sokoldalú feladatok összefogása, irányítása terén — számos fogyatékosság volt tapasztalható. Ennek megoldásában nagy segítséget jelentett a Központi Bizottság 1958 áprilisi „A falusi pártszervezetek helyzetéről és megerősítéséről" szóló határozata, amely alapján a megyei pártbizottság 1958. június 10-én részletes határozatot dolgozott ki a falusi politikai munka, a politikai élet fellendítésére. Ennek keretében

— külön megbízatásokat adott a megyei párt, állami, gazdasági és kulturális élet területén dolgozó képzett, és nagy tapasztalatokkal rendelkező pártmunkásoknak. Kiküldte őket hosszabb-rövidebb időre egy-egy községbe, a községi pártmunka segítése céljából.
— elhatározta, hogy a községekben hetenként fogadónapot kell tartani, ahol a lakosság minden ügyes-bajos dolgával foglalkozni kell, s az előző időszakból még fennmaradó vitás és panaszos ügyeket a törvényeknek megfelelően el kell intézni. Több száz vezető hónapokon keresztül egészen közvetlen kapcsolatba került a lakossággal, a dolgozó parasztokkal, megismerte a problémákat, segített elrendezni a vitás ügyeket és mind neki, mind a kiküldő pártszervek befolyása, tekintélye nőtt a dolgozók előtt.

E munka során a falusi pártszervezetek vezetését *mintegy kétszáz* politikailag iskolázott, tapasztalt elvtárssal erősítettük meg. Ennek következményeként jelentősen javult a pártmunka.

1958 augusztusában a megyei párt és tanács VB közös tanácskozást tartott. A tanácskozás megállapította, hogy a szívós, kitartó munka nyomán egyre kedvezőbb a légkör a mezőgazdaság szocialista átszervezésére; lassan érlelődik a döntés a dolgozó parasztokban.

A munka során — a sokévi tapasztalat alapján — kialakultak a termelőszövetkezeti agitáció helyes módszerei. A tömeggyűlések mellett mindenütt rátértek a személyes agitációra. Ebben a fő erőt — a pártszervezetek vezetésével — a meglévő termelőszövetkezetek, a termelőszövetkezeti tagok képviselték. Bár nehezítette a munkát, még ebben az időszakban is, a korábbi merev elzárkózás. Nem egy helyen még tartották magukat az olyan né-

zetek, hogy „jöjjön ő, mi nem udvarolunk neki", mégis ez a személyre szóló agitáció a dolgozó parasztoknál a döntés gyorsabb megérlelését eredményezte.

A Hazafias Népfront-bizottságok, és egyéb tömegszervezetek megkezdték a termelőszövetkezetek tömeges látogatásának szervezését. Egy-egy szövetkezetbe többször is elvitték ugyanazokat a látogatókat, hogy az első látogatásnál tapasztalható feszültség a a másodiknál feloldódjon, és a többszöri látogatás során a dolgozó parasztok maguk győződjenek meg a fejlődésről.

Már 1958 folyamán létrehoztuk a szövetkezeti fejlesztési bizottságokat minden községben, továbbá megyei, járási és városi szinten is. A fejlesztési bizottságok tanácskozó, koordináló szervként jöttek létre, azonban számos munkát közvetlenül is irányítottak. Irányították például a községek távlati tervének elkészítését, ahol a később létrehozandó szövetkezetek területi elhelyezkedéseit, majorjainak kiépítését, a különböző gazdasági létesítmények elhelyezését vitatták meg jelentős számú egyénileg dolgozó paraszt bevonásával, akik bár még egyénileg gazdálkodtak, számos okos, ésszerű javaslatot terjesztettek elő, és szószólóivá, védelmezőivé váltak az elkészített távlati fejlesztési tervnek.

A két végrehajtó bizottság — tanulmányozás után — az idevonatkozó törvényeknek megfelelően állást foglalt a megyében levő állami tartalékföldek helyzetének rendezésében is.

1958-ban igen jelentős agitációs munka folyt a községekben, azonban arra is nagy figyelmet fordítottunk, hogy az átszervezés nem önmagáért, hanem azért szükséges, hogy a mezőgazdasági termelés gyorsabb ütemben emelkedjen. Ezért a párt egész erejével segítette a termelőszövetkezetek munkáját. A megyei, járási, városi párt-végrehajtó bizottságok pl. rendszeresen napirendre tűzték egy-egy terület, vagy éppen szövetkezet, állami gazdaság, vagy gépállomás munkáját; megvizsgálták, hogyan folyik a termelés szervezése, hogyan segítik a pártszervezetek a konkrét termelésért folyó harcot. A megyei párt-végrehajtó bizottság 1958-ban például hét járás, két város, két termelőszövetkezet, egy állami gazdaság, két gépállomás pártszervezetének munkáját vizsgálta meg. A beszámolót a titkár, vagy a legmagasabb beosztásban levő kommunista gazdasági vezető tartotta. A végrehajtó bizottság részletes vitát folytatott le, tanácsokat adott, dicsért, bírálatot gyakorolt, a legfontosabb tennivalókról pedig határozatokat hozott, aminek végrehajtását ellenőrizte.

Az ilyen formájú segítés és ellenőrzés általában nagy, és jó hatással volt nemcsak azokra, akik az ülésen megjelentek, hanem — miután számos esetben a tapasztalatokat, vagy a hozott határozatot eljuttattuk más szövetkezetekhez vagy szervekhez —, mozgósító hatással voltak az egész megyében.

Volt idő, amikor vita folyt arról — s egyesek aggályoskodtak

—, nem avatkoznak-e bele túlságosan a pártszervek vagy a pártszervezetek a termelés irányításába. Szerencsére — egyrészt a tornyosuló feladatok miatt — nem nagyon értünk rá azon vitatkozni, hol is húzódik pontosan „az a. bizonyos vonal", másrészt a pártbizottságokon, valamint a tanácsi, és gazdasági szervekben dolgozók közötti elvtársi viszony nem sokáig engedett teret az ilyen aggályoskodásnak. A termelés pártirányítása terén igyekeztünk, s igyekszünk néhány elvet betartani s úgy gondoljuk, ennélfogva nagyobb hiba nem következhet be. Ilyen alapvető dolog szerintünk, hogy:

— ne sértsük meg a választott államhatalmi szervek jogait;

— ne végezzük el az igazgatási, a gazdasági irányító szervek helyett a feladatokat, ugyanakkor ne is hagyjuk azokat magukra. Ha nehézségeik támadnak — ha megakadnak valamiben —, ha a bürokrácia itt-ott meglevő útvesztője nehezíti munkájukat, nyújtsunk segítséget.

Milyen feladatokat vállaltak magukra a pártbizottságok, pártszervezetek?

A párt feladata a nagyobb lélegzetű tennivalók megoldásának kezdeményezése. Továbbá az is, hogy minél szélesebb körből összegyűjtsék a hozott határozatok végrehajtása során szerzett tapasztalatokat, alulról jövő kezdeményezéseket, és azokat a vezető szervek kollektív alkotó munkájának tapasztalataival gazdagítva visszajuttassák az alapszervezetekhez.

Különösen nagy feladatot vállaltak magukra pártszervezeteink a kitűzött feladatok megértetése, megmagyarázása terén. Vegyük például a takarmánybázis fejlesztésével kapcsolatos munka megszervezését. Miután illetékes szervek és szakemberek kidolgozták a tennivalókat, a megyei párt-végrehajtó bizottság kötelező határozatot hozott a feladatok megoldása érdekében, s a pártszervezetek széleskörű felvilágosító, szervező munkába kezdtek. Ugyanakkor a tanácsok, gépállomások, és más érintett szervek megszervezték a tényleges silótermelést, gondoskodtak megfelelő vetőmagról, gépről, tárolótérről stb. Ennek, a szerintünk jó módszernek, és egészséges együttműködésnek meg is van az eredménye: 1958-ban Szolnok megyében 2352 kh. silóvetés volt, 1959-ben pedig 15 ezer kh, s a tavalyi mintegy 90 ezer köbméter silótároló térhez, további mintegy 230 ezer köbméter tárolótér is elkészül.

Az 1958-as esztendő előkészítő munkájának volt még egy nagyon fontos része: *rendet teremtettünk saját sorainkban.* 1957-ben, de még 1958 elején is az ellenforradalom hatásaként egyes embereknél bizonyos ingadozás, kétkedés volt tapasztalható. Amikor a párt a munkás-paraszt szövetség megszilárdítása érdekében rendezte az egyéni parasztokkal való viszonyt, egyesek arról suttogtak, hogy a párt és a kormány „túlságosan támogatja az egyéni

parasztgazdaságokat", továbbá, hogy „fellépett a kulákosodás veszélye", stb., s mindez fékezőleg hat a szövetkezeti mozgalomra.

Nem keves politikai munkát végeztek pártszervezeteink, kommunistáink, hogy az egy időben jelentkező szektás elzárkózást, és az ilyen leszerelő hangokat lekùzdjék. A harc eredménnyel járt, sikerült a bizonytalankodókat megerősíteni, a merev elzárkózást pedig felszámolni.

Voltak abban az időben egyéb zavaros nézetek is, mint pl. a kettős feladat egy idóben valo végrehajtását vitató, illetve annak lehetőséget tagadó, továbbá a parasztság anyagi helyzetét rosszul felmérő es értékelő nézetek, amelyek ellen a megyeben a pártszervezetek harcot folytattak. Végsó soron azonban e nézeteket csak a Kozponti Bizottság 1958 decemberi határozata zúzta ízzéporrá, s ez nélkulözhetetlen feltétele volt az egységes cselekvésnek. Enélkül Szolnok megyében sem tudtuk volna az ez évi igen jelentős előrehaladást elerni.

II.

A Központi Bizottság határozata, az 1958-ban folytatott sokoldalú előkészítő munka következtében, a Szolnok megyei párt-, állami és gazdasági szerveket, valamint a tömegszervezeteket jelentős mértékben felkészülten érte.

A termelőszövetkezetek — az 1958-as nem éppen kedvező gazdasági év ellenére —, tovább erősödtek, gazdagodtak, és tagjaiknak még biztosabb megélhetést nyújtottak. Az egyéni gazdaságokkal szembeni fölényük ismét, és minden kétséget kizáróan bebizonyosodott, amit jól mutat az is, hogy a kalászosok hozama 20—25 százalékkal meghaladta az egyénieket.

A munkaegység alapján egy tagra eső részesedés összege meghaladta a 11 ezer forintot, s a háztáji jövedelmet is felszámítva egy szövetkezeti tag egész évi jövedelmének egy hónapra eső része 1500—1600 forint volt.

Ez az átlagos eredmény. A régi, nyolc-tízéves szövetkezetekben a jövedelem az átlagosnak nemegyszer két-háromszorosa is volt, s amely családból többen részt vettek a közös munkában, az évi jövedelem messze túlhaladta a középparasztok átlagos évi jövedelmét.

A megyei pártbizottság, és a pártszervezetek ezekre az eredményekre építve végezték a dolgozó parasztok körében felvilágosító munkájukat. A megyei pártbizottság 1959 januárjában 800 fős megyei pártaktíván ismertette a Központi Bizottság határozatát, s az abból adódó feladatokat.

Szolnok megye helyzetéből kiindulva, a meglevő termelőszövetkezetek eredményeire és erejére támaszkodva, a szövetkezeti terület megduplázását tűztük ki célul, ezáltal a mezőgazdaság

szocialista szektorának részaránya mintegy 75—80 százalékra nőtt volna. Kijelöltük a járásokat, városokat, községeket. Úgy döntöttünk, hogy a fő erőket helyben kell mozgósítani, ugyanakkor politikailag fejlett elvtársakból (megyei, járási, városi vezetők), továbbá üzemi munkásokból munkacsoportokat küldtünk ki. Különösen nagy jelentőséggel bírt, hogy igen jelentős számú termelőszövetkezeti tagot tudtunk mozgósítani, akik érzésben és érvelésben is — saját életük példázásával — a legügyesebb agitátoroknak bizonyultak.

A régebbi szövetkezeti városok — Karcag, Kisújszállás, Túrkeve, Mezőtúr — és a régebbi szövetkezetek jelentős számú tagot küldtek az elmaradottabb területekre, akik rövid idő alatt megszerettették magukat a dolgozó parasztokkal, összebarátkoztak azokkal. Ez az oka annak, hogy a számszerű fejlesztésben is igen jó eredményt tudtak felmutatni. Tartós barátság alakult ki például a karcagi és a mezőtúri szövetkezetekből Jászberénybe kiküldött szövetkezeti tagok. és helybeli dolgozó parasztok között, akiket ma is szívesen látnak, sőt közülük többet meghívtak, menjen át hozzájuk, vállaljon vezető funkciót.

Január-február folyamán türelmes, de következetes, szívós szervező, politikai meggyőző munka folyt az egész megyében a dolgozó parasztok megnyerése érdekében. Szolnok megye egész területe 963 929 kh. Az idén ebből már csak 55 902 kh. maradt egyéni művelés alatt — nagyrészt 1—2 kh-as nyugdíjas és nem mezőgazdasági foglalkozású kezében — a többi termelőszövetkezeti, és állami gazdasági terület.

Az ez évi fejlesztés során a megye területén a középparasztság is — alig felszámítható kivétellel — szövetkezeti útra lépett. A párt helyes politikája alapján hirdetett szövetkezeti összefogás gondolatát tízezrek tették magukévá, csattanós választ adva a külföldi és hazai reakció szövetkezetellenes gyalázkodásaira. Szolnok megyében lényegében végbement a fordulat: a dolgozó parasztság döntő többsége a szocializmus útjára tért.

Amikor a számszerű fejlesztés munkáját március első napjaiban befejeztük — illetve három községben átmenetileg felfüggesztettük —, már benne voltunk a tavaszi termelési munkákban. Ez számos helyen olyan következménnyel járt, hogy — ha csak rövid időre is — az új szövetkezetek magukra maradtak. A szövetkezetbe lépett dolgozó paraszt gondolatvilága, nézete, szemlélete a belépéssel még nem változott meg, kétkedései, ingadozásai továbbra is éltek. Március végére, április elejére a szövetkezeti fejlesztés gyors eredményén meglepődött hazai és külföldi ellenség is felocsúdott, megkezdte rágalmazó, gyalázkodó munkáját az új szövetkezetek ellen, s ez átmenteileg nehézségeket okozott a megyében. Több szövetkezetben értetlenség, kedvetlenség mutatkozott. Szerencsére, erre a helyzetre a pártbizottságok, párt-

szervezetek felfigyeltek és gyors intézkedéssel megvetették az alapját a szövetkezetek gazdasági és politikai megszilárdításáért folyó munkának.

A nehézségek leküzdésére április első napjaiban tíznapos politikai kampányt kezdtünk, amikor valamennyi megyei, járási, városi vezetőt a községekbe, szövetkezetekbe küldtünk olyan megbízatással, hogy aktívákon, szövetkezeti gyűléseken, a vezetőséggel való tanácskozáson az ellenség által elhintett rémhíreket verjék vissza, és nyújtsanak segítséget az induláshoz, a nehézségek leküzdéséhez; bátorítsák a vezetőket és a szövetkezeti tagokat, erősítsék őket abban az elhatározásukban, hogy helyesen döntöttek, amikor a szövetkezetbe léptek.

A politikai akció sikerrel járt, a helyzet gyorsan rendeződött, s kialakítottuk a megszilárdítás hosszabb időre szóló részletes feladattervét.

A megszilárdítás szempontjából a szövetkezeteket három csoportba soroltuk: *a)* a már korábban is működő szövetkezetek, *b)* a már korábban is működő, de most többszörösére növekedett, és a tavasszal kezdő új szövetkezetek, és *c)* az őszi kezdésű új szövetkezetek csoportjába.

A pártaktivisták, tömegszervezeti és állami vezetők a tavasz folyamán felkészültek a szövetkezetek segítésére. A megyei pártbizottságoktól a községekig részletesen feldolgozták a szövetkezeti gazdálkodással kapcsolatos határozatokat és rendeleteket — 3004-, 3004/1-es rendelet, 7. tvr., szövetkezeti, pénzügyi gazdálkodásra vonatkozó FM és PM utasítás, Mintaalapszabály, stb. — és azokból minden szinten vizsgáztak. Ezzel elértük, hogy a szövetkezeti tagokat érintő problémákra a vezetők és aktivisták egyértelmű, helyes választ tudtak adni.

A régi szövetkezetekben ebben az esztendőben változatlanul a gazdasági eredmények fokozása, a hozamok növelése, az állattenyésztés fejlesztése volt a legfőbb feladat. E téren ismét nagy lépést tettünk előre, s azok a célkitűzések, melyeket a januári megyei pártaktíva jóváhagyott, pártszervezeteink, és a szövetkezeti tagok jó munkája nyomán megvalósulnak.

A betakarítás munkálatai nagyrészt már befejeződtek. Ennek alapján megállapítható, hogy régi szövetkezeteink szinte kivétel nélkül mind jó eredményt értek el, egyesek kiváló eredményekkel dicsekedhetnek. A mezőhéki Táncsics tsz. búzából csaknem 1000 holdon 14 mázsás, őszi árpából 550 holdon 21,7 mázsás termésátlagot ért el, a kunhegyesi Vörös Októberben búzából 450 holdon 14,5 q, őszi árpából 400 holdon 15,2 q termett holdanként. De ennél nagyobb rekordok is születtek: a karcagi Dimitrov tsz. 50 holdon több mint 30 q-ás őszi árpa termést takarított be. Néhány szövetkezetben őszi búzából elérték a holdankénti 20 q-át.

A jövő tervei Szolnok megyében most vannak alakulóban.

A régi szövetkezetekben elért eredményekre támaszkodva bátran, nagy erőfeszítéseket igénylő, de reális célkitűzéseket akarunk kidolgozni.

Az állattenyésztésben — különösen a szarvasmarha- és sertéstenyésztésben — változatlanul a törzsállomány számszerű emelése és a hozamok növelése a legfőbb feladat.

Az ez évi eredményekre támaszkodva — a legnagyobb szövetkezetek, mint pl. a túrkevei Vörös Csillag, a karcagi Béke, s más kiugró eredményt elérő szövetkezetek példáján — további jelentős fejlődést kívánunk elérni a baromfitenyésztésben. A szövetkezeti vezetők, a szakemberek, s a tagság mind nagyobb része nemcsak megbarátkozik, de nagyon szívesen foglalkozik a baromfitenyésztéssel. Olyan terveken dolgozunk, hogy 1960-ra a régi szövetkezetekben el kell érni egy holdra két darab, az ez évben jelentősen megnövekedett, vagy az ez évben alakult erősebb szövetkezetekben a holdankénti egy darab, a gyengébb szövetkezetekben pedig a két holdra egy darab törzsállomány biztosítását. Megyei szinten a termelőszövetkezetek holdanként legalább egy darab, — tehát összesen mintegy 600 ezer darab törzsbaromfi beállításáért indulnak harcba. Ilyen nagy létszám elhelyezése és gondozása nem kis feladat, hozzászámítva, hogy az idei mintegy félmillió árubaromfinak hatszorosát — kb. 3 millió árubaromfit kell felnevelni.

A jövő évi tervek előkészítése és kidolgozása során nagy figyelmet fordítunk arra, hogy a szövetkezeti gazdálkodás előretörésével tovább javuljon a városok zöldségellátása. A megyében jó adottságok vannak termálvíz-fűtéses melegházak építésére. Jelenleg 5 ilyen telep van 7384 m^2 üvegfelülettel. Ezek továbbépítését, és újak építését szervezzük. Ugyanakkor a folyók mentén, állóvizek, holtágak környékén tovább fejlesztjük az öntözéses szabadföldi kertészetet, amely már az idén is jelentős jövedelmet biztosított a szövetkezeteknek.

Lényegében csak most kerül sor arra, hogy a halgazdálkodást komplyabb alapokra helyezzük a megyében. Elsősorban hasznosítani kell a több ezer katasztrális holdat kitevő Tisza és Körös holtágakat, a már kiépített halastavakat és víztárolókat, valamint a tavaszi és nyári időnyekben vízzel borított rizsföldeket. Terveink szerint a termelőszövetkezetek már az első esztendőkben több száz vagon halat tudnak biztosítani, amelyet a városi és falusi lakosság szívesen vásárol, s ebből a szövetkezetek több millió forint bevételre tesznek majd szert.

Az erősebb szövetkezetekben megkezdjük a saját géppark teljes kiépítését. Általában fokozni kívánjuk a szövetkezetek saját erőből, saját géppel való ellátását. A karcagi Lenin termelőszövetkezet, amely 12 ezer holdon gazdálkodik, lényegében a harmadik esztendeje, a gépi munkák döntő többségét saját erőből

végzi el. A szövetkezetnek 26 db traktora van a szükséges munkagépekkel és felszerelésekkel. Az itt szerzett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ha a vezetés megfelelő, ha a szövetkezetben kialakult, és jól működik a munkaszervezet, akkor az ilyen nagyobb szövetkezetben kifizetődő az önálló gépesítés, a saját gépek üzemeltetése.

Az elmúlt másfél évben a korábbi szakember-ellenes nézetek megszűntek, s ma már igen tekintélyes számú szakember dolgozik a termelőszövetkezetekben (1958—59-ben pl. 167 új szakember került a szövetkezetekbe.) Vannak olyan szövetkezeteink — Karcagon a Béke és a November 7. tsz. —, ahol négy-öt mezőgazdász dolgozik, és 1500—1800 holdra jut egy szakember.

Nagy gondot fordítunk a mezőgazdasági szakképzésre. A múlt évben például a következő szakmai képzés folyt:

69	ezüstkalászos tanfolyam a tsz-ekben	763	részvevővel
5	szabad egyetemi előadás	1550	„
550	falusi előadás, mintegy	20 000	„
51	különböző tanfolyam (új elnökök, könyvelők részére stb.)	3000	„
16	ankét, tapasztalatcsere	1800	„

Változatlanul nagy gondot fordítunk a téli ezüstkalászos tanfolyamokra, és mindazokra a képzési formákra, ahol a szövetkezeti tagság szakmai tudását emelni lehet, mert enélkül a többtermelési célkitűzéseket nem tudnánk megvalósítani. A tanfolyamok és a szakmai ankétok számát a következő esztendőben legalább duplájára kívánjuk növelni. Munkánkhoz eddig is nagy segítséget nyújtottak különböző tudományos intézetek, a Tudományos Akadémia, az Agrártudományi Egyetem, és más országos, és a megyében működő tudományos intézmény.

Célkitűzéseink megkövetelik, hogy a párt- és tanácsszervek dolgozói továbbra is a helyszínen nyújtsanak segítséget a szövetkezeteknek. Lássák el a szövetkezeti tagokat tanáccsal, bírálják a késlekedőket és a maradiakat, s ahol szükséges, ott törvényes eszközökkel segítsék elő a jobb munkát, a nagyobb eredmények elérését.

A szövetkezeti tagság mindjobban látja a szövetkezeti gazdálkodás nagy lehetőségeit, ugyanakkor az egyénre is áldásos hatását. Ennek nyomán szaporodnak a kezdeményezések, fokozódik az erőfeszítés a jobb és eredményes gazdálkodás érdekében. A pártszervezeteknek ezt kell felkarolni, ápolni. Ezt a munkát jelentős mértékben segítette a megyei pártbizottságnak az a határozata és gyakorlata, amely a pártfunkcionáriusokat magában foglaló apparátusi pártszervezeteket megszüntette. Az apparátus minden tagja területi, üzemi, nagyrészt szövetkezeti pártszerve-

zethez jelentkezett át azzal a céllal, hogy ott végezzen pártmunkát, és konkrét segítséget nyújtson.

A mezőgazdaság egészének szocialista átszervezésével jelentkezik falvainkon egy igen égető kérdés: az idős, munkaképtelen parasztemberek helyzetének megoldása. Egy-két községben még van lemaradás, értetlenség és huzavona, legtöbb helyen azonban a probléma megoldódott. A pártszervezetek útján azt javasoltuk a szövetkezeteknek, hogy az idős, munkaképtelen emberekkel kössenek szerződést, és biztosítsák számukra a legszükségesebb anyagi javakat.

Az új szövetkezetek megszilárdítása érdekében a megyei pártbizottság már áprilisban több mint száz elvtársat jelölt ki a termelőszövetkezetek személyes patronálására, akik hosszabb-rövidebb időt töltöttek kint, segítettek az indulás első, bizonytalankodó időszakát leküzdeni. Az új szövetkezetek vezetői, elnökei, könyvelői, párttitkárai számára tanfolyamokat rendeztünk. Járási párt- és tanácsszerveink a termelőszövetkezeti elnökökkel rendszeresen megtartják kéthetenkénti megbeszéléseiket, részt vesznek a vezetőségi üléseken, a közgyűléseken.

Már áprilisban elkezdtük a termelőszövetkezeti pártszervezetek létrehozását. Jelenleg a 332 szövetkezetből 289-ben van pártszervezet. Az új pártszervezetek kialakítása érdekében az év első felében 580 szövetkezeti tagot tagjelöltnek, 134-et pedig közvetlenül tagnak vettünk fel. Az új pártszervezetek még sok nehézséggel küzdenek, különösen ahol sok új tag van. Az új termelőszövetkezetek kommunistái lényegében most tanulják, mit és hogyan kell dolgozni. A pártszervezetek létrehozása mégis igen nagy hatással volt és van a szövetkezet szervezeti, politikai irányítására, gazdálkodásának beindítására, s ha megkapják a segítséget a járási és a városi pártbizottságoktól, a szövetkezetek megszilárdítását igen hatásosan tudják segíteni.

Az új termelőszövetkezetek gazdasági tevékenységével kapcsolatban szükséges röviden foglalkozni az úgynevezett „őszi kezdésű" szövetkezetekkel. Először is meg kell mondani, hogy maga az elnevezés nem egészen fedi a tényleges helyzetet. Már a szervezés időszakában, amikor láttuk, hogy a tavaszi munka rohamosan közeledik (figyelmebe véve Szolnok megye községeinek nagy kiterjedésű határát!), világossá vált, hogy nem tudunk megbirkózni a földek rendezésével a tavaszi munka megkezdése előtt. Az is látható volt, hogy az induláshoz szükséges alapokat sem tudjuk tavasszal biztosítani. Ezért a községek nagy részében a dolgozó parasztokkal egyetértésben olyan megállapodás jött létre, hogy az összes közös tevékenységet ősszel kezdik el, azonban vállalták az alábbi, már a tavasz és a nyár folyamán megvalósítandó feltételeket:

— megválasztják a vezetőséget, és működési engedélyt kérnek;
— felleltároznak és a törvény szerint közösbe viendő állatot és felszerelést mint a szövetkezet tulajdonát tekintik, azt el nem adják, s a feltételeket megteremtve beviszik a közösbe;
— kérik és folyamatosan végrehajtják a földrendezést;
— a közös állatállomány számára a nyár folyamán megépítik a szükséges férőhelyeket;
— összehozzák a szükséges vetőmagot;
— biztosítják — részint közös termeléssel, részint a földek arányában, természetbeni hozzájárulással — a szükséges takarmánymennyiséget.

A párt- és tanácsszervek előtt — többek között — az a feladat állt tavasztól idáig, hogy biztosítsák az úgynevezett őszi kezdésű szövetkezeti tagok által önként vállalt fenti kötelezettségek teljesítését, és mindezek megvalósításával segítsék a szövetkezetek beindulását.

Ezek után nézzük meg, hogyan áll a fenti kötelezettségek teljesítése?

A vezetőséget mindenütt megválasztották; a szövetkezetek többségében a brigádszervezeteket is kialakították; a vezetőségek általában megfelelően működnek, a tanácsi, pénzügyi szervekkel megfelelő kapcsolatot tartanak. Elkészultek a gazdálkodási tervek. A brigádszervezetek munkája nyomán a közgyűlés által elfogadott közös tevékenység — építkezés, takarmánytermelés stb. — megvalósítása folyik, s a szövetkezetek mind több közös tevékenységet valósítanak meg.

A leltározást végrehajtották, ennek során az őszi kezdésű termelőszövetkezetekben számba vettek 5702 szarvasmarhát, 1014 sertést, 9658 lovat, 3975 juhot, továbbá 43,9 millió forint értékű gazdasági felszerelést, amelyek összegyűjtése kielégítően halad. számos területen már be is fejeződött.

Végrehajtották a földrendezést. Augusztus közepéig a birtokbaadás a szövetkezetek részére mindenütt megörtént, és folyik a kis számban visszamaradó egyéniek számára a birtokbaadás.

A gépállomások több száz traktorral segítik az új szövetkezeteket az időben megkötött termelési szerződések alapján, s egymás után szántják össze nagy táblákba a kisparaszti parcellákat.

Az építkezés — mint az elhatározás komolyságának egyik legnagyobb fokmérője — gyorsan halad előre. Ennek keretében az őszi kezdésű tsz-ekben csak a szarvasmarhaállomány elhelyezésére állami segítséggel épül 140, saját erőből pedig 80 épület. A megyében összesen több mint 800 különböző létesítmény építése folyik — egy része már be is fejeződött — a szövetkezetekben. Az építkezéseknél a szövetkezeti tagok több tízezer munkanapot töl-

töttek, s igen jelentős részben maguk gondoskodtak az építőanyagokról is.

A közgyűlési határozatok alapján az őszi kezdésű szövetkezetekben augusztus 22-ig már 23 434 q vetőmag, 15 941 q szemestakarmány és 46 790 q szálastakarmány gyűlt össze.

Röviden még a patronázs-mozgalomról: jelenleg 107 szövetkezetünket a budapesti XIV. kerület üzemei, 109 termelőszövetkezetünket megyei üzemek, 43 szövetkezetünket állami gazdaságok, ezenkívül számos szövetkezetünket erősebb termelőszövetkezetek patronálnak. A patronázs-mozgalom politikai jelentősége az elmúlt időszakban óriási volt. Az üzemekből kijövő munkások, vezetők több, az üzemekben egyszerűnek tűnő — de a szövetkezeti vezetők számára sokszor nagy nehézséget jelentő — feladat megoldását segítették elő.

A patronálás gazdasági jelentősége is nagy. Az üzemek munkásai lelkesen, nagy odaadással segítik a szövetkezeteket, különösen az építkezésekben. Szolnok város húsz üzeméből például mintegy hétszáz fő jelentkezett építőbrigádba, és vállalta a szövetkezetek építkezéseinek társadalmi segítését. Az üzemi patronáló munka kibontakozása, a tavaszi fejlesztésben való részvétellel együtt jól mutatja, hogy a munkásosztály minden erővel és eszközzel támogatja a falu szocialista átszervezését, benne szövetségesét, a dolgozó parasztságot.

Nem maradnak el a szövetkezetek segítésében az intézmények sem. Ezek dolgozói közül mintegy kétezren vállaltak társadalmi munkát, s kb. 440 ezer munkaórát dolgoznak a szövetkezetek építkezésein. A kúnhegyesi járási pártmunkások, és a tanács dolgozói már két istállót építettek fel munkaidőn kívül, társadalmi munkában. Hasonló az eredmény a szolnoki, a törökszentmiklósi és a jászberényi járásban is. Külön jelentős az a segítség, melyet a KISZ-szervezetek, az ifjúság vállalt a szövetkezeti építés társadalmi segítésében. Ez is, és sok minden más mutatja ifjúságunk új arculatának alakulását, formálódását.

Érdemes megemlíteni, hogy miközben a régi erős szövetkezeteket tudományos szakemberek, mezőgazdászok, nagy tapasztalatú szakemberek segítik a már magas színvonalú termelés továbbfejlesztésében, ugyanakkor a régi szövetkezetek vezetői tömegesen segítik a gyengébb most alakult szövetkezetek vezetőségeit azokban a kérdésekben, amelyek az ő számukra már egyszerűek: vezetőségi ülések rendje, közgyűlések előkészítése, termelési tervek elkészítése, — de amelyek még az új vezetőségek számára nagy nehézségeket jelentenek. Ez a mintegy láncolatszerűen kialakított patronázs-mozgalom nemcsak a termelés, a szervezeti megszilárdítás szempontjából jelentős, hanem azért is, mert például tudományos szakemberek közvetlen összeköttetésbe, személyes barátságba kerülnek a szövetkezetek vezetőivel és tagjaival, ugyan-

akkor a régebbi és az új szövetkezetek — amelyeknél nemcsak időrendi meghatározás, hanem sokszor bizonyos parasztı kategorizálás ıs van — kozelebb kerulnek egymáshoz, barátságot kötnek egymással.

Sok segítséget kaptak szövetkezeteink az államtól is. Csak az építkezésekhez az idén 141,8 millió forint beruházási hitelt kaptak. Az idén munkába állított gépek értéke is mintegy 300 millió forint. Mindezeket dolgozó parasztságunk nagyraértékeli és meggyőződésünk, mindent megtesz, hogy az állam által nyújtott segítseg jó felhasználásával egyidőben fokozza saját erőfeszítéseit a szövetkezeti gazdaságok fellendítése érdekében.

*

Szolnok megyében a dolgozó parasztság többsége már a szocializmus útjára tért. Az eredmények azonban nem tesznek bennünket elbizakodottakká, jól tudjuk, hogy a szövetkezetek nagyüzemi kiépítése során számos nehézség leküzdése, újabb és újabb feladatok megoldása vár még ránk. Mindent megteszünk, hogy termelőszövetkezeteink megerősödjenek, olyan szövetkezeti gazdaságok formálódjanak ki, ahol gyorsan nőnek a terméseredmények, növekszik a jövedelem, a szövetkezeti tagság megtalálja számítását boldogulását, s ezáltal tovább erősödik a pártunk politikája iránti bizalom.

Az egyesülés és a széthúzás tendenciái az imperialista hatalmak nemzetközi politikájában

Írta: **SÜTŐ OTTÓ**

Az imperialista hatalmak legagresszívabb politikai körei — abban a hitben, hogy megmenthetik a tőkés társadalmat a pusztulástól — nagy erőfeszítéseket tesznek erőik egyesítésére a szocialista országok, a munkás és demokratikus mozgalmak, valamint a nemzeti felszabadító mozgalmak ellen. Ugyanakkor kíméletlen harcot folytatnak egymás ellen az érdekszférákért. *Az imperialista tábor nemzetközi politikájában egyidejűleg két ellentétes tendencia érvényesül: az egyesülés és a széthúzás tendenciája.* E két tendencia befolyásolja az imperialista tábor erőinek alakulását. Ezért az imperializmus erői, illetve a két világrendszer közötti erőviszonyok felméréséhez elengedhetetlen a két tendencia együttes vizsgálata. Belső rugóik és kölcsönhatásuk elemzése kimutatja az imperialista szövetségek reális értékét.

I

Az egyesülés tendenciája az imperialista tábor nemzetközi politikájában

Az imperialista hatalmak nemzetközi politikájának egyik legszembeötlőbb és legjellemzőbb vonása az utóbbi 14 esztendőben az egységtörekvések erősödése. Az imperializmus a második világháború előtti helyzettől eltérően nem oszlik élesen elváló ellenséges tömbökre. Hatalmai — a történelemben először — egyetlen katonai tömböt alkotnak. Az imperialista diplomácia az amerikaiak vezetése alatt a második világháború után összefüggő paktumhálózatot hozott létre. 1945-ben megteremtette a Nemzetközi Valuta Alapot és a Nemzetközi Ujjáépítési és Fejlesztési Bankot, 1947-ben az Általános Tarifa és Kereskedelmi Egyezményt (GATT), 1948-ban az Európai Gazdasági Együttműködés Szervezetét (OEEC), 1949-ben az Északatlanti Szerződést (NATO) és az Európa Tanácsot, 1950-ben az Európai Fizetési Uniót, 1952-ben az Európai Szén- és Acélközösséget, 1954-ben a Délkelet-Ázsiai Szerződést

(SEATO) és a Nyugat-Európai Uniót, 1955-ben a Bagdadi Paktumot, 1957-ben az Európai Gazdasági Közösséget (Közös Piac) és az Európai Atomenergia Szövetséget (EURATOM). Ezeken kívül az imperializmus országait még számos más szervezet és egyezmény kapcsolja össze. A gazdasági és katonai egyezmények szövevényes hálózata mintegy 70 tőkésországra terjed ki.

1957-ben a tömb-politika fejlődésének újabb fázisához érkezett. Egyrészt az imperialista paktumok talaján megkezdődött egyes tőkésországok integrációja. 1957 március 25-én az Európai Szén- és Acélközösség hat országa (a Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Belgium és Luxemburg) Rómában aláírta a Közös Piacról szóló egyezményt. A szerződő felek vállalták, hogy (1959. január 1-től) a különböző egymáskozötti kereskedelmi korlátozások lépcsőzetes megszüntetése útján 12—15 év alatt döntő előrehaladást tesznek országaik összeolvasztása felé és ezzel „megteremtik az Európai Egyesült Államok magvát." Anglia e tervvel szemben kidolgozta egy szélesebb európai imperialista csoportosulás tervét, melyet diplomatái Szabadkereskedelmi Övezetnek neveztek el. Miután ez 1957-ben megbukott, 1958-ban az angolok Norvegia, Svédország, Dánia, Ausztria és Svájc támogatásával megkezdték a „kis Szabadkereskedelmi Övezet" kikovácsolását. Ehhez 1959-ben hetediknek csatlakozott Portugália. Ezekkel az elképzelésekkel párhuzamosan terveket készítenek Skandinávia és más területek tőkésországainak integrációjára. Másrészt az imperialista hatalmak erőfeszítéseket tesznek a katonai szövetségek egyesítésére. Az első lépést ennek érdekében a NATO Tanács 1957 decemberi ülésén az amerikaiak tették meg. Javasolták, hogy a NATO kezdeményezze a katonai szövetségek összevonását. 1958 februárjában Spaak, a NATO főtitkára hivatalosan felkérte az Amerikai Államok Szervezete, a Bagdadi Paktum és a SEATO főtitkárait az amerikai javaslat megvitatására. Az Amerikai Államok Szervezetének latin-amerikai tagjai Mexikó javaslatára elutasították Spaak indítványát. A SEATO és a Bagdadi Paktum elfogadta. Ennek alapján közöttük és a NATO között jelenleg tárgyalások folynak egy közös egyeztető bizottság felállításáról. Az amerikai tervek szerint a különböző katonai szövetségeket az egyesítés folyamatában a NATO színvonalára kell emelni. Az Egyesült Államok arra kényszeríti a SEATO és a Bagdadi Paktum tagállamait, hogy a tervezett „nemzetekfeletti" szuper-NATO hadsereg számára meghatározott katonai egységeket szervezzenek fel és állítsanak ki. E törekvésekkel párhuzamosan az amerikai diplomaták erőfeszítéseket tesznek a NATO politikai és ideológiai szerepének növelésére. A NATO 1959 júniusában lezajlott londoni kongresszusával elvben sikerült elfogadtatniuk egy rendkívüli értekezlet összehívásának gondolatát, amelyen még 1960 tavasza előtt megvizsgálnák, hogyan lehetne

biztosítani az atlanti közösség nagyobb egységét. Úgy tervezik, hogy a tagállamok közötti nézeteltérések eldöntésére létrehozzák a NATO-bíróságot. A politikai vonal jobb összehangolása érdekében szeretnék elérni, hogy a NATO kormányfői évente tartsanak üléseket. A kommunizmus elleni ideológiai harc központi irányítása és erősítése érdekében egy új nemzetközi propagandaszervezet felállítását tervezik. A második világháború után állandósult az a gyakorlat, hogy az imperialista tábor vezető államai a világpolitika legfontosabb kérdéseit zárt konferenciákon megtárgyalják és a haladó erőkkel, elsősorban a szocialista világrendszerrel szemben — közös — úgynevezett „nyugati állásfoglalás" kidolgozására törekszenek. Bizonyos nyugati politikai körök ezt a politikát a jövőben ridegebbé, merevebbé akarják tenni.

Mindez — ahogyan még Dulles mondotta — részét képezi annak a politikának, melynek végső célja a tőkés „világkormány" megteremtése. E politika irányító ereje az amerikai monopoltőkés körök szerint csak az Egyesült Államok lehet. „Az Egyesult Államok — állítja az amerikai közgazdászok egy csoportjának kollektív munkája (The Political Economy of American Foreign Policy, N. Y. 1955.) — az egyetlen ország a nyugati nemzetek közül, amely még rendelkezik az anyagi és az erkölcsi erő azon nélkülözhetetlen összhangjával, ami szükséges ahhoz, hogy vezesse a nyugati országok mozgalmát a politikai és gazdasági egyesülés végső céljához."

* * *

Az imperialista egységtörekvések erősödése eme jelenségeihez különböző hamis tőkés és reformista, revizionista illuziók kapcsolódnak. Miután az imperialista egyesülés ideológusai és politikusai a tömegeknek nem mondhatják meg az igazat, de politikájuknak kénytelenek valamilyen magyarázatát adni, propagandájukban a reformista, revizionista erőkkel egyetértésben azt állítják, hogy az imperialista egységtörekvések erősödése a társadalmi fejlődés természetes és haladó folyamatának érvényesülése a világpolitikában. Kijelentik, hogy korunkban a nemzeti államok léte anakronizmus. A nemzetek növekvő és leküzdhetetlen vonzódást tanúsítanak az egybeolvadás iránt. A nemzeti határok lehetetlenné teszik a gazdasági-társadalmi haladást, ellentmondásban vannak a technika világméretű fejlődésével, politikai konfliktusokat és háborúkat szülnek. Azt állítják, hogy a szocialista tábor háborúra készül a tőkésországok ellen, ezért az imperializmus katonai egyesülésének sorsdöntő jelentősége van. A már említett NATO-kongresszuson Norstad tábornok, a NATO európai főparancsnoka és Wright tengernagy, az atlanti tengeri erők főparancsnoka felszólalásaikban éppen ezt hangsúlyozták. A jobboldali szociáldemokraták az imperialista egyesülés

gazdasági és politikai oldalát emelik ki propagandájukban. Nézeteik sajátosan különböznek a tőkés társadalom nyílt védelmezőinek nézeteitől azzal, hogy a nemzeti határok ledöntését a szocializmus előfeltételének tartják. Szerintük az integráció azonos a szocializmus útjával. Ezt vallja az Európai Egyesült Államokért Küzdő Szocialista Mozgalom programja. De lényegében hasonló álláspontra helyezkedik a Jugoszláv Kommunista Szövetség programja is, amennyiben azt állítja hogy az „integráció alkotó része a világgazdaság felé vezető szocialista útnak".[1]

Az imperialista világegyesülés propagálói azt a következtetést akarják elfogadtatni, hogy korunk bajainak fő oka a nemzeti szuverenitás és a kommunizmus. A tőkés társadalom ezek likvidálása árán megszabadulhat belső és külső konfliktusaitól. A tőkésországok egyesítése — állítják — felszabadítja és forradalmasítja a termelőerőket, lehetőséget ad az általános béke, a jólét és virágzás megteremtésére, a demokrácia megszilárítására, és ami döntő — lehetőséget ad a kommunizmus legyőzésére.

Azzal az állítással kapcsolatban, hogy korunkban a nemzeti államok léte anakronizmus, megjegyezzük, hogy a kétségtelenül meglévő internacionalizálódási folyamat (a nemzetek közötti kapcsolatok fejlődése és sűrűsödése) nem szűntette meg a nemzeti sajátosságokat. A nemzeti felszabadító mozgalmak fellendülése és a gyarmati rendszer szétesése ékesen bizonyítja ezt. Ma a világ lakosságának mintegy 34 százaléka harcol a nemzeti önállóságért. De a nyugat-európai országok gazdasági, politikai és kulturális élete ,sem vesztette el nemzeti jellegét. Az imperialista világegyesülés teoretikusai is kénytelenek beismerni, hogy Franciaországban, vagy Nyugat-Németországban az emberek inkább tartják magukat franciának vagy németnek, mint „európainak". A nyugatnémetek az európai integrációt nem valamilyen elvont „európai egyesülésnek" tekintik. A Közös Piac legalizálja számukra a német imperializmus expanzióját a tagállamok európai és gyarmati piacai felé. Ugyanakkor ez a szervezet a német imperializmus számítása szerint ugródeszkává válhat a szocializmus elleni háború kirobbantása és a nyugatnémet monopóliumok európai hegemóniájának megteremtése számára. Mint ismeretes, Adenauer kijelentette: „Az Odera és a Neisse vonal mögötti elvesztett területek visszaszerzése az a fő ok, amely arra készteti a német kormányt, hogy az európai szövetség mellett foglaljon állást". Hallstein, Adenauer meghitt bizalmasa, a Közös Piac Bizottságának elnöke már 1952-ben hangsúlyozta: „Az Európa egyesítésére irányuló politika végső célja az Uralig terjedő szabad és egységes Európa megteremtése". A Kereszténydemokrata Unió egyik vezére, J. Kaiser még ezt megelőzően rámutatott: „Az igazi Európa

[1] A JKSZ programja. Fórum. Noviszád. 1958. 86. old.

megteremtése csak az összes németek egyesítésének feltétele mellett lehetséges. Ez az egyesítés — emlékeztetem Önöket — Németországon kívül Ausztriára, Svájc egy részére, Saarra és Elzász-Lotaringiára is vonatkozik". (Megjegyezzük, hogy a nyugatnémeteknek Saart már sikerült megkaparintaniuk.) Adenauer és hívei tehát nyugatnémet Európát akarnak. A franciák az integrációban a francia nagyhatalmi pozíciók biztosításának eszközét keresik. Ők francia Európát szeretnének. Az amerikaiak pedig a világuralom meghódításának egyik lehetséges eszközét látják benne. Csernisevszkij, a nagy orosz forradalmi demokrata mondotta még a XIX. században: „Piszkálják meg bármelyik kozmopolitát és egy angolt, vagy egy franciát, egy kereskedőt, hivatalnokot, stb. találnak benne..." Így van ez ma is.

Ami pedig azt az állítást illeti, hogy a nemzeti határok lehetetlenné teszik a gazdasági-társadalmi fejlődést és konfliktusokat, háborúkat szülnek, feltehetjük a kérdést: miért nincsenek ilyen következményeik a szocializmusban is? Nem kétséges, hogy a dolog lényege nem — általában és elvontan — a határokban van. Azt a különböző társadalmi rendszerekben kell keresni. Csak a társadalmi rend megváltozásával magyarázható, hogy Kelet-Európa országainak jelenlegi viszonyai gyökeresen különböznek a második világháború előttiektől. A korábbi nyílt ellenségeskedést testvéri kapcsolatok váltották fel. Ezzel magyarázható az is, hogy gazdaságuk sokkal gyorsabb ütemben fejlődik, mint a tőkésországoké. Ezeknek az országoknak nem a határaik változtak meg döntően, hanem a társadalmi rendjük. Pontosabban: ezekben az országokban a kapitalizmust felváltotta a szocializmus. De vajon a tőkés integráció megváltoztathatja-e a tőkésországok társadalmi rendjét? A tőkés termelési viszonyok azzal nem szűnnek meg tőkés termelési viszonyok lenni, hogy az imperializmus néhány országa között ledöntik a határokat. S akkor sem szűnnének meg azok lenni, ha (tegyük fel) valamennyi tőkésország egyesülne. *Miután az integráció nem vet véget a kapitalizmusnak, nem vethet véget a válságoknak, a munkanélküliségnek, a háborús veszélynek és a kapitalizmus természetéből fakadó egyetlen problémának sem.*

Végül, az imperialista egyesülés híveinek azzal az állításával kapcsolatban, hogy a szocialista világrendszer országai háborúval fenyegetik a tőkésországokat, azt szeretnénk megjegyezni, hogy még Adenauer nyugatnémet kancellár (a Szovjetunió egyik legádázabb ellensége) is kénytelen volt nyilvánosan elismerni: a Szovjetuniónak nincsenek támadó szándékai. Közismert, hogy a Szovjetunió óriási erőfeszítéseket tesz a vitás nemzetközi kérdések tárgyalások útján való megoldására. A marxizmus—leninizmus elveti a forradalom exportjának gondolatát. A Szovjetunió

Lenin tanításához híven békés versenyre szólítja fel a tőkés világot.

* * *

Már az elmondottakból is kitűnik, hogy az imperialista egységtörekvéseknek pozitív értelemben semmi közük sincs sem a békéhez, sem a szocializmushoz. Az a tény, hogy a tőkés integráció a szocialista világrendszer, a kommunizmus elleni háború jegyében bontakozik ki, önmagában is bizonyítja, hogy egészen másról van szó. Lenin már az Októberi Forradalom tapasztalatai alapján hangsúlyozta: „Minél erősebben fejlődik a forradalom, annál jobban tömörül a burzsoázia".[2] S mint a kommunista és munkáspártok moszkvai Nyilatkozata rámutatott: korunk alapvető tartalma a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet. A világfejlődést a két ellentétes társadalmi rend, a kapitalizmus és a szocializmus közötti verseny alakulása és eredményei határozzák meg. A tények beható elemzése alapján arra a következtetésre jutunk, hogy *az imperialista egységtörekvések második világháború utáni erősödése mindenekelőtt az imperializmus lényegéből fakadó agresszív válasz a világ forradalmi átalakulásaira.* A szocialista világrendszer abszolút csökkenti a kapitalizmus területét és piacát, erős és egyre erősödő forradalmasító hatással van a tőkésországok dolgozóinak öntudatára, megnehezíti a tömegek kizsákmányolását és a monopoliumok harcát a demokratikus jogok ellen, veszélyessé teszi számukra a gyarmati háborúkat, kizárja a világ újrafelosztását az imperialista hatalmak között. A szocialista világrendszer léte mellett nem képesek megakadályozni a gyarmati rendszer szétesését és a felszabadult országok független politikájának kialakulását. Mindez gyengíti az imperializmust. Helyzetét súlyosbítja a nemzetközi munkásmozgalom fellendülése és a nagy tömegmozgalmak, közöttük a nemzetközi békemozgalom kibontakozása. Az erőviszonyok ilyen gyökeres megváltozása következtében *a két rendszer közötti ellentét az imperialista hatalmak számára veszélyesebbé vált, mint egymás közötti ellentéteik.* Ha az imperialista hatalmak a második világháború után egy katonai szövetségben egyesültek, annak éppen ez a magyarázata. Az, hogy az emberiség ma a két rendszer versenyének döntő szakaszát éli, az imperializmust erőinek minden irányú tömörítésére szorítja. *Az egész folyamat tehát az imperializmus gyengülését, általános válságának elmélyülését tükrözi, noha a felszínen a kapitalizmus erősödésének látszik.*

Az imperializmus hatalmai rettegéssel figyelik a nemzetközi felszabadító mozgalmakat, melyek szűkítik befolyási övezetüket és

[2] Lenin Művei. 28. köt. 113. old. Szikra 1953.

objektíve a szocializmust erősítik. Hruscsov elvtárs zárszavában az SZKP XXI. kongresszusán rámutatott, hogy a gyarmati és félgyarmati országok többsége, azok az országok, amelyek kivívták nemzeti függetlenségüket és a függetlenség útján fejlődnek, ma már nem az imperializmus tartozékai, és hátországa. Ezek az országok a béke tevékeny erőivé váltak. Az imperialista hatalmak megpróbálják megállítani fejlődésüket, ezért különböző terveket, elveket, doktrinákat dolgoztak ki. A gyarmatok és a felszabadult országok elleni harc egyik formája az integráció, a szövetkezés. Kétségtelen, hogy pl. a Közös Piac államainak szövetsége a nemzeti felszabadító mozgalmak közös elnyomására és a megingott gyarmati pozíciók megszilárdítására irányul. A római szerződés szerint a Közös Piachoz tartozik a Francia Egyenlítői Afrika, a Francia Nyugat-Afrika, Martinique, Réunion, Algéria, Belga Kongó, Olasz Szomália, Holland Uj-Guinea és más gyarmatok területe. Tagja Tunisz és Marokkó is. A NATO júniusi londoni kongresszusán a franciák követelték, hogy a NATO katonailag támogassa az algériai háborút. A belgák hangoztatták, hogy a szorult helyzetben levő belga gyarmatok védelme közös feladat. A hollandok támogatást követelnek a NATO-tól és a Közös Piactól Indonéziával szemben Új-Guinea (Nyugat-Irán) kérdésében. A nyugatnémetek támogatják partnereiket, de támogatásuk fejében helyet követelnek maguknak a gyarmatokon. Jellemző példája az ilyenfajta együttműködésnek Szahara természeti kincseinek közös francia-nyugatnémet kizsákmányolása az algériai nép, Tunisz és Marokkó érdekeinek rovására. Franciaország, mivel nem rendelkezik elegendő tőkével, és monopoltőkés köreinek szükségük van az algériai háború folytatásához a nyugatnémetek segítségére, — lehetőséget adott az NSZK-nak Szahara kincseinek „közös" kiaknázására. Hasonló és további engedményeket követel magának Nyugat-Németország a Közös Piaccal összefonódó Eurafrika-tervben. E szerint Afrika gyarmati kizsákmányolásában fokozatosan előtérbe kerülne a német monopoltőke nemcsak a francia, de a belga, a holland és más külföldi tőkékkel szemben is. Sokkal leplezetlenebb a NATO, a SEATO és a Bagdadi Paktum gyarmatosító politikája.

Az egyesülés tendenciájának erősödése elválaszthatatlan a szintén az imperializmus gyengülését jelző állami monopolkapitalizmus erősödésétől. Az a tény, hogy a második világháború után a legfontosabb nemzetközi gazdasági szervezeteket állami szinten hozták létre (korábban ez elvétett jelenség volt) tükrözi a monopóliumok befolyásának megnövekedését az államgépezetre. A nyilvánosság előtt az állam a szerződő fél. Ezért a nagy monopóliumok a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankban, vagy a Közös Piacban kevésbé megfoghatók, mint maga az állam. Az

alaposabb vizsgálat során azonban feltétlenül rábukkanunk az állam kulisszái mögött a monopóliumokra. Bebizonyított tény, hogy az Egyesült Államokban, Nyugat-Németországban és más tőkésországokban az államgépezet a legnagyobb monopóliumok közvetlen ellenőrzése alatt áll. A monopóliumoknak az a törekvése, hogy monopolista profitra tegyenek szert, — olyan profitra, amelynek jelentős része idegen tőke értékesítése alapján keletkezik, illetve amelyhez a nem tőkés termelők által előállított profit egy részének elsajátításával, a gyarmati népek kirablásával és nem egyenértékű nemzetközi cserével jutnak — szükségessé teszi, hogy a legerősebb monopóliumok az államot közvetlen ellenőrzésük alatt tartsák. Elengedhetetlenül szükségük van az államra, mint a belső piac bővítésének, azaz például a Közös Piac vagy más hasonló szervezetek megteremtésének eszközére. Külföldön az értékesítés gyakran a termelési áraknál, sőt néha még az önköltségnél is alacsonyabb dömping-árakon történik. A külföldi versenytől vámokkal és egyéb állami intézkedésekkel védett „belső" piacon viszont áruikat magas monopolárakon adják el.

Az integráció zászlaja alatt tehát a tőkés világ legreakciósabb és legagresszívabb erői sorakoznak: az államgépezetet közvetlen ellenőrzésük alatt tartó monopóliumok. Ezek az államközi egyesülés folyamatában a hatalom kizárólagos birtoklására törekszenek. Például a Közös Piac a többi között a nemzeti parlamentek fokozatos leépítését célozza. A római szerződés értelmében a hatalom a Közös Piac irányító szervének, a Bizottságnak birtokába megy át. A Bizottság tagjainak megválasztásába a tömegeknek nincs beleszólásuk. A milliárdosok szűk csoportja diktatúrájának megteremtéséről van szó. Jellemző, hogy az integráció elmaradhatatlan utitársa a fasizálódás. A Közös Piac tagállamaiban erősödnek az antidemokratikus intézkedésekre irányuló törekvések. Franciaországban és Nyugat-Németországban máris lényegesen csorbítják a parlament jogait.

Az imperialista egységtörekvések gyakorlati eredményei azt bizonyítják, hogy az egyesülés tendenciája az imperializmus természetéből fakad, az imperializmus törvényszerűségeit tükrözi a második világháború után kialakult új világhelyzetnek megfelelően. Az integráció ma elsősorban *gazdaságilag és politikailag alátámasztott katonai készülődés.* Nem véletlen, hogy a Közös Piac és a többi nem nyíltan katonai szervezetek valamilyen formában a NATO-hoz kapcsolódnak. A tények tömege igazolja Hruscsov elvtárs ama megállapításának mély igazságát, hogy ezek nem annyira gazdasági, mint katonai célokat követnek. Az imperilista paktumok, mint a hidegháború eszközei élezik a nemzetközi helyzetet, megnehezítik a két rendszer közötti tárgyalásokat, az

amerikai és a nyugatnémet támadó stratégiához láncolják a kis és gyengébb tőkésállamokat. Az egyezmények hálózata szinte gúzsba köti és kiszolgáltatja az imperialista nagyhatalmaknak a tőkés világot. Jellemző az imperialista szövetségeknek a világpolitikában betöltött szerepére, hogy amíg a külügyminiszterek Genfben a nemzetközi feszültség enyhítéséről tárgyaltak, a NATO jubileumi ülése Londonban a megegyezés ellen foglalt állást és intézkedéseket hozott a két rendszer közötti harc további élezésére, a fegyverkezési hajsza fokozására. Az egyesülés politikája tehát durva, erőszakos, agresszív politika, amely a szocializmus megsemmisítésére, a nemzeti mozgalmak elfojtására, a gyarmati rendszer visszaállítására, a monopóliumok nemzetközi diktatúrájának megteremtésére, a nemzetközi helyzet élezésére, és a harmadik világháború kirobbantására irányul. Az imperialista hatalmak azzal a céllal egyesülnek, hogy megállítsák és visszaforgassák a történelem kerekét.

A nyilvánvaló tényeket nem lehet letagadni, a reformista, revizionista erők azonban erősen kisebbítik a jelentőségüket, meghamisítják okaikat, jellegüket és a hamis következtetéseket vonnak le. A JKSZ programjának szerzői például elismerik, hogy a „regionális egyesülések egyes mai konkrét formái sok hátrányos jellemvonást is hordoznak magukban", csakhogy szerintük ezek másodlagosak, és a szocializmus csupán azt követeli meg, hogy az „általános és regionális gazdasági egyesülésekre irányuló haladó erőfeszítéseket" kapcsolják össze a „hátrányos befolyások elleni küzdelemmel".[3] Ám a jugoszláv pártprogram által elismert „hátrányos jellemvonásoknak" a forrása a monopolkapitalizmus, ezért csak ennek és nem a határok megdöntésével szüntethetők meg.

A tőkés integráció tehát nem alakulhat át szocializmussá. De nemcsak erről van szó. A világ tőkés egyesítésének terve reakciós *utópia*. A különböző integrációs tervek megvalósítása végsőfokon (az átmeneti sikerek ellenére) kiélezi a kapitalizmus ellentmondásait. Erőteljesebbé teszi az osztályok polarizálódását. Folyamata, amely fasizmussal és háborús veszéllyel terhes, ellenállást vált ki a legszélesebb néprétegekben. „Kétségtelen — írta Kautskynak az „ultraimperializmusról" szóló elméletével kapcsolatban Lenin —, hogy a fejlődés egy egyetlen, kivétel nélkül minden vállalatot és kivétel nélkül minden államot átfogó világtröszt *irányban* halad. De a fejlődés efelé olyan viszonyok között, olyan ütemben olyan — egyáltalán nemcsak gazdasági, hanem politikai, nemzeti stb., stb. — ellentmondások, konfliktusok, és megrázkódtatások közepette megy végbe, hogy az imperializmus-

[3] JKSZ programja Fórum. Noviszád. 1958. 85. old.

nak *még mielőtt* egy egyetlen világtröszt kialakulna, még mielőtt a nemzeti finánctőkék „ultraimperialista" világegyesülése létrejönne, elkerülhetetlenül össze kell majd roppannia, a kapitalizmusnak saját ellentétébe kell átcsapnia."[4] Az idő Lenint igazolta. A szocialista világrendszer megjelenése a gyakorlatban bebizonyította az „ultraimperializmus" képtelenségét. Korunk forradalmi változásai, a szocializmus hatalmas sikerei, a gyarmati rendszer szétesése, a kapitalizmus recsegése-ropogása, az új nemzetközi erőviszonyok és perspektívák nevetségessé teszik azt az elképzelést, hogy a tőkés integráció megvalósulhat. *De ugyanakkor éberségre, erőink növelésére, egységünk további fejlesztésére intenek.*

II.

A széthúzás tendenciája az imperialista tábor nemzetközi politikájában

Az eddig leírtakban az imperialista egyesülés tendenciáját bizonyos értelemben leegyeszerűsítettük, megszabadítottuk a zavaró körulményektől és megpróbáltuk egyértelmű jelenségként tárgyalni. De így sem kerülhettük el annak a megállapítását, hogy az imperialista egységtörekvések erőszakot követnek el elsősorban a kis és gyengébb tőkésországokon, ami már önmagában is érdekellentétekre mutat. Tény és való, hogy az imperialista hatalmak az egyesülés folyamatában egymás és a többi tőkésországok érdekeire törnek. A valóságban az imperialista egyesülés erősödésével párhuzamosan erősödik a széthúzás tendenciája is. S mint látni fogjuk, ennek okozója bizonyos fokig éppen az egyesülés megvalósítására irányuló politika. Ha szemügyre vesszük az imperialista tábort, azt látjuk, hogy *a második világháború után, különösen az utóbbi 5—6 évben kiéleződtek az egyes imperialista hatalmak közötti ellentétek.* Ez éppen annyira szembeötlő és jellemző vonása az imperialista tábor nemzetközi politikájának, mint az egységtörekvések erősödése. Az imperialista egyesülés teoretikusai azonban szívesen elhallgatják ezt, vagy azt állítják, hogy az egyesüles kiküszöböli az ellentéteket. De a gyakorlat mást mutat. *Az imperialista hatalmak közötti ellentétek éleződése,* ami mind nyomasztóbban érezteti hatását az imperialista táborban, *elkerülhetetlenül és feltartóztathatatlanul következik a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének törvényéből.* Az imperialista hatalmak közötti erőviszonyok, — mint azt Lenin kimutatta, folyton változnak. (Az imperialista szövetségeken belül is.) Ezek háború utáni fejlődését és jelenlegi állását érzékeltetik az alábbi adatok:

[4] Lenin Művei. 22. köt. 105. old. Szikra. 1951.

Az imperialista tábor vezető országainak részesedése a tőkés világ ipari termelésében (%-ban)[5]

Országok	1937	1848	1956	1957	1958
USA	41,4	56,4	49,7	48,6	46,9
Anglia	12,5	11,7	8,1	8,1	8,3
Franciaország	6,0	4,1	4,7	5,0	5,4
NSZK	9,0*	4,3	9,6	9,9	10,5*
Japán	4,8	1,5	2,7	3,0	3,2
Olaszország	3,0	2,1	3,4	3,6	3,8
Összesen: * egész Németország	76,1	80,1	78,2	78,2	78,1

Hasonló képet mutatnak a külkereskedelem adatai is.

Az imperalista tábor vezető országainak részesedése a tőkés világ exportjában (%-ban)[6]

Országok	1937	1947	1956	1957	1958
USA	14,1	32,5	20,6	20,9	18,8
Anglia	11,2	9,8	9,6	9,3	9,4
Franciaország	4,1	4,0	4,9	5,1	5,4
NSZK	10,1*	0,5	8,0	8,7	9,3
Japán	5,1	0,4	2,7	2,9	2,1
Olaszország	2,4	1,4	2,3	2,6	2,7
Összesen: * egész Németország	47,0	48,6	48,1	49,5	48,7

A közvetlenül a második világháború után kialakult helyzethez képest tehát Nyugat-Európa gazdasági tekintetben megszilárdította pozicióit. Nyugat-Németország és Olaszország részesedése a tőkés világ ipari termelésében és exportjában 1948 és 1958 között megközelítette azt a színvonalat, amely alapján elindították a második világháborút. Bár továbbra is fennáll az Egyesült Államok hegemóniája és döntő fölénye a tőkés világgazdaságon belül, ez a fölény ma kisebb, mint 10 évvel ezelőtt volt. 1948-ban a nyugat-európai országok (Spanyolország és Finnország nélkül) együttes ipari termelése nem sokkal tett ki többet, mint az Egyesült Államok ipari termelésének a felét. 1957-ben már elérte annak 75 százalékát. Különösen szembetűnő az irányzat ilyen alakulása az utóbbi 5—6 év folyamán. 1953 és 1957 között az Egyesült Államok ipari termelése 16 százalékkal, Nyugat-Európáé 37 százalékkal nőtt.

Ezzel magyarázható az Egyesült Államok és Nyugat-Európa

[5] „A tőkésországok gazdasági helyzete". A Mirovaja Ekomonika i Mezsdunarodnije Otnosenyija 1959, 8. számának melléklete. 6 old.

[6] Uo. 93. old

viszonyának módosulása. E változások természetszerűen kiélezik az iperialista hatalmak közötti ellentéteket. Ezek erejét fokozzák az imperialista hatalmak exportjának szerkezeti változásai. Amig a második világháború előtt a nyersanyagok és élelmiszerek mintegy 60 százalékát, az ipari készgyártmányok pedig kb. 40 százalékát alkották a világexportnak, jelenleg körülbelül egyenlő arányban részesednek abban. A fejletlen országok, különösen a mezőgazdasági nyersanyagokat és élelmiszereket exportáló országok részaránya csökkenő tendenciát mutat a világkereskedelemben. Ugyanakkor növekszik a gépipari termékeket exportáló tőkésországok súlya. Jelenleg a világ kereskedelmének majdnem 20 százalékát teszi ki a gép, míg a második világháború előtt az arány csak 10 százalék volt.

A gépek részaránya a tőkésországok kivitelében
(% az összkivitel értékében)[7]

Tőkésországok	1937	1950	1956	1957
Összesen	10,0	14,5	19,5	19,1
USA	26,4	31,9	35,7	33,7
Anglia	17,2	36,2	39,0	40,0
NSZK	26,7*	26,9	42,8	43,1

* egész Németország

A három legnagyobb gépexportőr (USA, Anglia, NSZK) együttes részaránya a géppiacon változatlanul kb. 75 százalék, ami azt mutatja, hogy a nyugatnémet eladásoknak a táblázatból kitűnő gyors növekedése mindenekelőtt Anglia és az Egyesült Államok helyzetét rontotta.

Változások vannak a tőkésországok exportjának irányaiban is. Erre mutatnak többek között az alábbi táblázat adatai.

Az USA és az NSZK exportjának irányai
(Az összes export %-ban)[8]

	USA		NSZK	
	1956	1957	1957	1956
Nyugat-Európába	26,3	26,4	66,8	64,5
Észak- és Dél-Amerikába	40,5	40,5	15,4	16,3
Afrikába	3,4	3,1	3,8	3,9
Ázsiába	14,2	15,9	9,0	10,1
Ausztráliába és Óceániába	1,2	1,2	1,1	1,1

[7] A tőkés konjunktúra alakulása 1957-ben és 1953 elején. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1958. 112. old.

[8] „A tőkésországok gazdasági helyzete". A Mirovaja Ekonomika i Mezsdunarodnije Otnosenyija 1958, 8. száma mellékletének adatai alapján. 104., 107, old.

1957-ben az Egyesült Államok növelni tudta kivitelét Nyugat-Európába, Latin-Amerikába és Azsiába. A Német Szövetségi Köztársaság növelte kivitelét Latin-Amerikába, Afrikába, és Ázsiába. Vagyis e két hatalom expanziója mind koncentráltabban Anglia, Franciaország, Hollandia és Belgium gyarmatai, hagyományos piacai ellen irányul. A régi gyarmati hatalmak kulcspozicióinak egy részét egy sor volt gyarmaton már magukhoz ragadták. A Közel-Keleten a nemzeti felszabadító mozgalmaktól szorongatott angol tőke az olajért vívott elkeseredett kuzdelemben alulmaradt az amerikaival szemben. 1937-ben Anglia részesedése a közelkeleti olajtermelésben 84,6, az Egyesült Államok részesedése 13,6 százalék volt. 1955-re az angolok részesedése 30 százalékra esett vissza, az amerikaiak részesedése viszont 53,2 százalékra emelkedett. Az NSZK a Törökországba irányuló export területén már 1952-ben a második helyre kényszerítette Angliát. A német monopóliumok megvetették lábukat Iránban, Libanonban, Jordániában, Szaud-Arábiában, Izraelben és más közel-keleti országokban is. Az Egyesult Államok expanziója különösen erős a Nyugati Féltekén és a Brit Birodalom határain kívül eső fejletlen országok piacain. Azokra esik a kivitele 1929 és 1956 közötti növekedésének 64 százaléka (értékben). De fokozódó nyomást gyakorol az amerikai tőke a Brit Birodalom országaira is. A tények azt mutatják, hogy a második világháború után az angol tőke helyzete megromlott a dominiumokon is, bár a döntő pozíciókat azokban (Kanada kivételével) sikerült megőriznie. Hasonló helyzetben van az angol tőke a gyarmatain is. A helyzetét azonban mind érezhetőbben súlyosbítja az amerikai expanzióval párosuló nyugatnémet és japán előretörés.

Ha a felsorolt tényezőkön kívül számításba vesszük még a tőkésországok beruházásait, termelőapparátusának kihasználatlanságát, a belső piacok problémáit, a tőkekivitel növekedését és irányait, a külkereskedelem gyorsan növekvő szerepét a tőkésországok gazdasági életében, valamint a tőkéspiacok felvevőképességének viszonylag lassú növekedését, a szocialista országok rohamosan növekvő gazdasági befolyását — megállapíthatjuk, hogy *az erőteljesen módosuló erőviszonyok talaján az imperialista hatalmak közötti ellentétek kiéleződése mind határozottabb és kíméletlenebb lesz. Az imperialista hatalmak közötti ellentétek éleződése nem véletlen és átmeneti jelenség, hanem törvényszerű és állandó tendencia.*

* * *

Tapasztalati tény, hogy amilyen mértékben erősödik az imperialista táboron belül az egyes hatalmak helyzete, olyan mértékben fokozódik ellenállásuk az Egyesült Államokkal szemben, amely a második világháború alatt és után számos döntő pozíciót

elhódított a tőkés Európától. A New York Times 1958. november 10-i száma ezzel kapcsolatban megjegyezte: „az Egyesült Államoknak az a törekvése, hogy az európai ügyek intézésében ma is azt a szerepet játssza, amit a Marshall-terv idején, ellenállást vált ki Európában." Hasonló magatartás tapasztalható az amerikai beavatkozással szemben az ázsiai és a latin-amerikai tőkésországokban is. A külföldi államoknak nyújtott amerikai segéllyel kapcsolatos kérdéseket tanulmányozó polgári bizottság a Washington Post és a Star 1959. április 28. számában közzétett jelentésében hangsúlyozta, hogy az a 23 milliárd dollár katonai segély, amit az USA az utóbbi 12 évben a tőkésországoknak adott, nem változtatta meg az erőviszonyokat az Egyesült Államok javára és nem szerezte meg a népek szimpátiáját. „A külföldi államok segélyezése programjának 15 éve után — írják a bizottság tagjai —, úgy látszik, a világ leggyűlöltebb országává lettünk." Az amerikaiak által támogatott európai integráció részben az Egyesült Államok ellen is irányul. 1957 márciusában a római szerződés kapcsán Hallstein hangsúlyozta, hogy az integráció az utolsó lehetőség Európa elveszített pozícióinak visszaszerzésére és atomhatalmának megteremtésére. 1959 márciusában a frankfurti egyetemen megtartott előadásában Pietro Quaroni, Olaszország nyugatnémetországi követe kijelentette, hogy Nyugat-Európa ma inkább csatlósa az Egyesült Államoknak, mintsem szövetségese és ezen a helyzeten csak Nyugat-Európa gazdasági, politikai és katonai egyesülése változtathat.

A második világháború után az imperialista tábor döntő ellentéteivé ismét az angol-amerikai ellentétek váltak. Az Egyesült Államok mindent elkövet annak érdekében, hogy Angliát megfossza világhatalmi rangjától és magához kaparintsa annak gyarmatait. Az amerikaiak arra számítanak, hogy Anglia legyőzése árán úrrá lehetnek az egész tőkés világon. Az angolok viszont óriási erőfeszítéseket tesznek világhatalmi helyzetüknek megtartására és az amerikaiak visszaszorítására.

A két legerősebb imperialista hatalom harcában az angolok magatartására mind nagyobb hatással van a gyorsan erősödő nyugatnémet tőke terjeszkedése. Az amerikaiak által támogatott nyugatnémet expanzió nyomán elkerülhetetlenül kiélesződnek az angol—nyugatnémet ellentétek. Ezek mélységük és erejük tekintetében S. Aaronovitch angol közgazdász szerint az angol—amerikai ellentétek után következnek, sőt a világ egyes körzeteiben az első helyen állnak.

Kétségtelenül komoly veszélyt jelentett Angliára a Közös Piac, amelyben mind nagyobb szerepet játszik a nyugatnémet tőke. A Közös Piacban rejlő veszélyből ízelítőt kapott Anglia az Európai Szén- és Acélközösségtől. Ez a nemzetközi monopóliumcsoport jelentős mértékben az angol imperializmus kárára nö-

velte szén- és acéltermelését, illetve exportját. Anglia azon túl, hogy az erősodő konkurrencia általában megnehezítette helyzetét a tőkés világpiacon, fémiparának termékeiből már 1954-ben 40 százalékkal kevesebbet tudott az Európai Szén- és Acélközösség országaiba exportálni, mint 1952-ben. A Közos Piac meghatványozza ezt a veszélyt. Az angolok ezért a Kozös Piaccal szemben — mint már rámutattunk — kidolgozták a Szabadkereskedelmi Övezet tervét, amelynek tagja lenne az OEEC 17 országa. Az angol elképzelés szerint a résztvevők közötti vámok megszűnnének, a kívülálló országokkal szemben pedig mindegyik részvevőnek saját vámrendszere lenne. Ez a preferenciális vámrendszer és a sterlingblokk révén lehetőséget adna Angliának pozíciói megerősítésére az USA-val és az NSZK-val szemben. Az angol tervezetet azonban a Közös Piac országai nem fogadták el. Miután a kétéves harc során kompromisszumot sem tudtak elérni, az angolok hozzáfogtak saját elképzelésuk részleges megvalósításához. Ez lehetővé vált számukra, mert a Kozos Piac hat fejlett ipari országának tömörülése rendkívül érzékenyen érinti nemcsak Angliát, hanem az OEEC többi kintrekedt tagját is. A Közos Piac hat országára esik ugyanis az OEEC kirekesztett 11 országa kivitelének 23, behozatalának pedig 25,6 százaléka. Ez utóbbiak közul Svédország, Norvégia, Dánia, Ausztria és Svájc, élukon Anglhával az 1958. évi genfi nyilatkozatukban meghirdették gazdasági ellentámadásukat a Közos Piac ellen. Ez évben pedig Portugáliával együtt gyakorlati lépéseket tettek a „kis" Szabadkereskedelmi Övezet" megalakítására. Az Economist 1959. június 20. száma azonban keserűen megjegyzi, hogy a Közös Piac hat országának 160 millió lakosú területével szemben az angoloknak csak 86 millió lakosú területet sikerült megszervezni. Emellett az angol exportnak csak 9 százaléka irányul az új csoportosulás országaiba, míg a Közös Piac országaiba 14 százaléka. Általában a hét ország kereskedelmében nagyobb helyet foglal el a hat országgal folytatott kereskedelem, mint az egymás közötti. Ausztria kivitelének kb. 50 százaléka, Svájcénak 40, Dániáénak pedig 30 százaléka a Közös Piac országaiba irányul. Ugyanakkor Nyugat-Németország kivitelének 27, Franciaország kivitelének pedig 16 százaléka irányul a „kis Szabadkereskedelmi Övezet" országaiba. Így tehát az egységtörekvések, amelyek gyökeresen ellentmondó érdekeket képviselnek összecsaptak, és a második világháború befejezése óta legkeményebb gazdasági háború kirobbanásához vezettek. Amint a Le Monde rezignáltan megállapította, a Közös Piacról szóló egyezmény „az európai szétválasztódás chartájának bizonyult" és Nyugat-Európa két egymással szembenálló csoportra szakadt szét.

De nem szűntek meg az ellentétek a Közös Piacon vagy a születőben levő „kis Szabadkereskedelmi Övezeten" belül sem E paktumok tagjai — igazolva Leninnek azt a következtetését,

hogy a „kapitalizmusban" nem képzelhető el más alap a befolyási övezetek és érdekszférák, gyarmatok stb. felosztására, mint az osztozkodásban részvevők *erejének*, általános gazdasági, pénzügyi, katonai erejének számbavétele" — az erő nyelvén tárgyalnak egymással. „Ha tud osztozkodni — bölcselkedett 1956. december 20-án a francia parlamentben Guy Mollet, a Francia Szocialista Párt főtitkára —, a nagy ország meggazdagodik". B. Lavergne professzor, haladó jogász okkal nevezi „kissé gyerekesnek" Mollet „európai ideáit", és mutat rá a Tribune des Nations-ban közölt cikkeiben az osztozkodó partner, Nyugat-Németország fenyegető erejére. Bár a francia nagytőkére származnak előnyök a nyugatnémet tőkével való együttműködésből (a dolgozó tömegekkel szemben támaszkodhat az NSZK-ra, kölcsönöket kaphat, növelheti egyes iparágak termelését, jelentős anyagi és katonai segítséget kap az algériai háború folytatásához, elősegíti a nukleáris kísérletek meggyorsítását stb.), a kockázat túlságosan nagy. A tervek szerint 1962-ben Nyugat-Európa kontinentális részén a Német Szövetségi Köztársaság rendelkezik majd a legnagyobb katonai erővel. Gazdaságilag máris erősebb, mint Franciaország. Ipari termelése a Közös Piac ipari termelésének kb. a felét teszi ki. A német monopóliumok alacsony árak és magas műszaki színvonaluk révén versenyképesebbek, mint partnereik. Ha az erőviszonyok továbbra is az NSZK javára tolódnak el, Franciaország gazdaságilag, politikailag és katonailag egyaránt alárendelt helyzetbe kerül a német imperializmussal szemben. Helyzetét súlyosbítja az a körülmény, hogy a nyugatnémet tőkével összefonódott amerikai tőke közvetlenül érdekelt a nyugatnémet térhódításban és Nyugat-Németországot támogatja az osztozkodásban. Még súlyosabb helyzetben vannak a gyengébb tagállamok, amelyek nemcsak a nyugatnémet, de a francia nagytőke nyomásától is szenvednek. Nehezen képzelhető el, hogy ezek nem próbálnak változtatni helyzetükön. Franciaország és Olaszország alighanem törődik bele a nyugatnémetek egyeduralmi törekvéseibe. Jelenleg úgy-ahogy a Franciaország—nyugatnémet szövetség szilárdnak látszik, de a fejlődés iránya nem kedvező számára. A német imperializmus nyomasztó fölénye és a különböző imperialista érdekek valószínűleg háttérbe szorítják majd a ma még előtérben álló érdekközösséget. Általában megjegyezhetjük, hogy *az imperialista szövetségek nem tartósak, a változó helyzettel együtt változnak, illetve felbomlanak és újak alakulnak.* A mai szövetségesek holnap szembe kerülhetnek egymással.

Az Északatlanti Szövetség, amely mintegy összefogó csúcsszerve az imperialista paktumhálózatnak, nem képes megoldani a tagállamok közötti ellentéteket. A NATO Tanács 1958 decemberi ülésén és a NATO 1959 júniusi jubileumi kongresszusán például nagy erőfeszítéseket tettek a Közös Piac és a Szabadkereskedelmi

Övezet kibékítésére, de minden siker nélkül. Selvyn Lloyd angol külügyminiszter már korábban is elkeseredetten hangoztatta: „elképzelhetetlen, hogy miképpen lehet fenntartani a katonai és politikai együttműködés hagyományát, ha egyszer gazdasági területen szakadás következett be."

A NATO nem képes leküzdeni a nukleáris fegyverek körül kiéleződő vitában megmutatkozó súlyos ellentéteket sem. Anglia követeli, hogy az Egyesült Államok az egység jegyében osszon meg vele további nukleáris titkokat. A franciák (és háttérben a nyugatnémetek) a nukleáris titkok megosztását követelik mind az amerikaiaktól, mind az angoloktól. A nukleáris fegyverekkel rendelkező hatalmak azonban nem engednek egymásnak és különösen nem a francia—nyugatnémet követeléseknek. Ezért Hallstein már 1957 márciusában kijelentette, hogy a Közös Piac és az EURATOM segítségével a tagállamok megteremtik saját nukleáris hatalmukat és megtörik az amerikai—angol monopóliumot. S ha ez bekövetkezik, a kontinentális Nyugat-Európa más hangon tárgyal majd az Egyesült Államokkal és Angliával. A francia—nyugatnémet szövetség egyik fő oka éppen az atomfegyverek kérdésében meglevő közös érdek. A francia kormány a nyugatnémetek számára lehetővé teszi, hogy a Szaharában nukleáris robbantási kísérleteket hajtsanak végre. A vita és a versenges a fegyverkezési hajszában odafajult, hogy a NATO júniusi kongresszusán a franciák kijelentették: addig nem engedik meg, hogy az amerikaiak Franciaország területén atomfegyver- és rakétaraktárakat tartsanak fenn, amíg Franciaországot kirekesztik az atomhatalmak közül. A NATO jubileumi kongresszusa, amely a nyugati tőkés lapok szerint az egység ünnepélyes demonstrálásával kezdődött, tragikomikusan ért véget. Az ellentétek kiéleződése annál súlyosabban érintette a nyugati hatalmakat, mert a kongresszus egyik alapvető feladata lett volna, hogy egységének „lenyűgöző demonstrációjával" nyomást gyakoroljon Genfre. A kongresszus azonban a tárgyalóasztalnál nem kedvezett a nyugatiaknak. Hatására a nyugati külügyminiszterek ellentétei még erősebben jelentkeztek. Az angolok láthatóan nem bánták volna, ha borsot törhetnek Adenauer és de Gaulle orra alá. Herter amerikai külügyminiszter ilyen körülmények között nem volt képes kidolgozni az egységes nyugati vonalat.

Napjainkban az imperialista hatalmak közötti ellentétek éleződése különösen szembetűnő. Ennek az a fő oka, hogy az elmúlt két év során mind nyilvánvalóbbá lett a szocialista világrendszer ellen tervezett háború értelmetlensége. Az erőviszonyoknak rendkívül gyors világméretű eltolódása a béke erői javára és a szovjet diplomácia állandó offenzívája zavart keltett a szovjetellenes „kereszteshadjárat" politikusai között. Az erőpolitika csődjének megértése, megsejtése, vagy legalábbis a beléhelyezett bizalom meg-

ingása enyhítette annak a tényezőnek a hatását, amely elfedte az ellentéteket. A dolgok kényszerítő erejénél fogva az imperialista hatalmak kénytelenek a könnyebbik ellenállás útjára lépni és egymás között rendezni a viszonyokat, azaz rablószándékaikat nagyobb mértékben érvényesíteni az imperialista táboron belül. Ez mindenekelőtt vonatkozik a háborúban vesztes imperialista hatalmakra. Az ellentétek éleződésében komoly szerepet játszik a Szovjetunió békepolitikája, amely súlyos csapásokat mér az imperializmus háborús terveire. Az imperialista ellentéteket kétségtelenül elmélyítette az amerikai és a nyugat-európai túltermelési válság. A konjunktúra hanyatlása bomlasztóan hat az imperializmus államainak összefogására. A szűkülő piac feletti harc éleződése elkerülhetetlen. Az ellentétek éleződése irányában hat a fasizálódás folyamata is. Az előtérbe kerülő fasiszta, soviniszta és militarista erők nyíltabban követelik az imperializmus befolyási övezetének újrafelosztását, mint elődeik. Ezt mutatja a többi között Franciaország és Nyugat-Németország példája.

A tőkés világ adatai és tényei azt mutatják, hogy az erőviszonyok módosulásával együtt az imperialista táborban ellenséges csoportosulások alakulnak ki. Ezek mind komolyabban fenyegetik az átfogó imperialista paktumokat. Az imperialista tábor ma már gyakorlatilag két, sőt három részre szakad. Az egyik oldalon az Egyesült Államok áll, a másikon az összes többi tőkésország, amelyek között szintén mélyreható ellentétek vannak. Nyugat-Európa ismét két részre szakad: az egyik oldalon Angliával, a másik oldalon Nyugat-Németországgal az élen.

III.

Az egyesülés és a széthúzás tendenciájának kölcsönhatása az imperialista tábor nemzetközi politikájában

Mind a két tendencia, az egyesülés és a széthúzás tendenciája egyaránt az imperializmus lényegéből fakad, imperialista érdekeket fejez ki, de különböző módon, egymással gyökeres ellentmondásban.

Az imperialista hatalmak uralkodó körei kétségbeesett tudatos harcot folytatnak az éleződő gazdasági ellentétek és az ezekből fakadó politikai, valamint katonai nézeteltérések leküzdésére. De ezt az ellentmondást az imperialista diplomácia nem képes megszüntetni.

Törekvései bizonyos értelemben sokszor sikerrel járnak. Mint láttuk, megteremtettek egy sor gazdasági és katonai szervezetet, megakadályozták a normális kapcsolatok kialakulását a két világrendszer között, mindeddig megakadályozták a leszerelést, a nukleáris fegyverek betiltását, a német kérdés megoldását.

Ám az egységtörekvések nem képesek ellensúlyozni és elfedni

a nézeteltéréseket. A szocializmus ellen lépnek fel, de például Anglia nem hajlandó megszakítani kapcsolatait Kínával, 1954-ben Anglia és Franciaország nem támogatta az Egyesült Államoknak azt a javaslatát, hogy indítsanak Kína ellen atomháborút, az Egyesült Államok ragaszkodik az embargóhoz, Anglia, Japán és más hatalmak annak feloldását követelik. Az imperialista hatalmak kormányai egységes fellépést követelnek a két rendszer közötti tárgyalásokon, de mint a genfi külügyminiszteri értekezlet mutatja, ez egyre kevésbé sikerül. Egységet követelnek a nemzeti felszabadító mozgalmakkal szemben, de a közös fellépéseket arra használják fel, hogy egymást megrabolják, ami az ellentétek élesedését vonja maga után. Az imperialista államok uralkodó osztályai arra kényszerülnek, hogy szüntelenül kompromisszumos megoldásokat keressenek a közöttük levő vitás kérdések körül keletkezett feszültség feloldására. Ilyen imperialista kompromisszummal rabolták el az iráni néptől az olajat 1954-ben. Az Egyesült Államok segített Angliának az iráni nemzeti felszabadító mozgalom leverésében, de ezért magának követelte a korábban Anglia birtokában volt iráni olaj 40 százalékát. Kompromisszumos megoldást kapott a ciprusi kérdés is. Az angolok Görögországgal és Törökországgal osztozkodnak ezen a szigeten. Ezek a kompromisszumok ideiglenesen enyhíthetik, de nem oldják meg az ellentéteket. A nemzetközi helyzet sorsdöntő pillanataiban az imperialista hatalmak gyakran nem képesek egységesen fellépni. 1956-ban a szuezi konfliktus idején az angolok, a franciák és az amerikaiak között rendkívül éles nézeteltérések támadtak. Nixon, az amerikai alelnök ennek kapcsán kénytelen volt kijelenteni: „Az Atlanti Szövetség már helyrehozhatatlanul meglazult, s azt a rést, amely az Egyesült Államok és európai szövetségesei és barátai között támadt, talán sohasem lehet többé betömni." 1958 nyarán a közel-keleti konfliktus idején pedig de Gaulle támadta az amerikai—angol vonalat, amely kijelentései szerint sértette a francia érdekeket.

Az imperialista hatalmak egységtörekvései nem akadályozzák meg a szocializmus győzelmes előretörését, a gyarmati rendszer szétesését, a nemzetközi munkásmozgalom fellendülését és nem teszik lehetővé a világ újrafelosztását. A világháború kirobbantása pusztulásba döntené az imperializmust minden paktumával együtt. Erre mutat az első és a második világháború tapasztalata. Erre figyelmeztetik az imperialista politikusokat a két rendszer közötti erőviszonyok, amelyek nem kedveznek az imperializmusnak.

Hiába próbálják egyesíteni az imperialista hatalmak gazdasági erőket is. A szocialista országok gazdasági fejlődésének üteme sokkal nagyobb a tőkésországokénál. Ezen az imperialista

integráció lényegesen nem változtathat. Több ország piacának összevonása önmagában nem növeli a piac felvevőképességét. „Az egyesített piac felvevőképessége — mondja Varga Jenő — nem nagyobb a hozzá tartozó piacok összesített befogadóképességének számtani összegénél... Az egyetlen kivétel lehet esetleg az első osztály termelésének és piacának *ideiglenes* bővülése annak következtében, hogy a monopolisták — külön-külön vagy együttesen — olyan nagy üzemeket építhetnek, amelyek az egyes országok különálló piacai esetén nem lennének rentábilisak. De erre csak egyes esetekben kerülhet sor."[9]

Az imperialista összefogás ellenére győzött a forradalom Európa és Ázsia népi demokráciáiban, hatalmas sikereket ért el a Szovjetunió és az egész szocialista tábor. Az imperialista összefogás ellenére szakadt ki egy sor ázsiai és afrikai ország az imperializmus gyarmati rendszeréből. Az imperialista „egység" aranykorában, 1952-ben döntötték meg Egyiptomban az imperialistabarát rendszert. 1956-ban államosították a szuezi csatornát. 1958. július 14-én győzött az antiimperialista forradalom a Bagdadi Paktum szívében, Irakban.

Az imperializmus egységtörekvései ellenére sem tudta megnyerni a háborút Koreában, Indokínában, Malajában.

Egy nyugati burzsoá újságíró megjegyzése szerint az a tény, hogy az elmúlt 10 évben a Szovjetunió erősödött, az Egyesült Államok pedig viszonylagosan gyengült, egymagában is bizonyítja, hogy a NATO értelmetlen és káros szervezet. Mind több nyugati politikus és üzletember jut arra a következtetésre, hogy a paktumpolitika megmereviti és nehézkessé teszi az imperialista tömb helyzetét. A katonai szövetségek, a német „ököl" előtérbe helyezése a szocializmus elleni harc jegyében — veszedelmes bumeráng, amelynek visszaütéseit Anglia és a tőkésországok többsége mind nehezebben viseli el.

* * *

Az imperialista hatalmak világpolitikájában mind az egyesülés, mind a széthúzás tendenciája erősödik. Az egyesülés tendenciájának erősödését a következő tényezők váltják ki: 1. A világ forradalmi átalakulásai, a szocializmus és a béke erőinek győzelmei, a nemzeti felszabadító mozgalmak sikerei, amennyiben azok növelik a nagytőke félelmét, amely halálos ellensége a társadalmi haladásnak. 2. A két világrendszer közötti verseny döntő szakasza és perspektívái, amennyiben azok rettegéssel töltik el a monopoltőkés köröket, amelyek makacsul ragaszkodnak uralmukhoz. 3. Az állami monopolkapitalista tendencia erősödése, amennyiben a mo-

[9] Varga Jenő: Az imperializmus gazdaságának és politikájának fő kérdései. Kossuth. 1958. 567—568. old.

nopóliumoknak létfontosságú érdekük a piacok kiterjesztése más népek leigázása és kifosztása árán. 4. A kapitalizmus ellentmondásainak kiéleződése, amennyiben aktivizálja a forradalmi erőket és összetartásra kényszeríti az imperialistákat. 5. Az imperializmus természetéből fakadó háborús tendencia, amennyiben az imperialisták ma félnek az egymás elleni háborúktól. 6. Az imperializmus internacionalizálódási tendenciája, amennyiben aláássa a nemzeti határokat és egy egységes imperialista tömb kialakítása irányában hat. A széthúzás tendenciájának erősödése a kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének törvényéből fakad. A vezető imperialista hatalmak világpolitikai pozíciói — mint láttuk — ma már nem felelnek meg gazdasági hatalmuknak. Az Egyesült Államok gazdasága a második világháboru után Nyugat-Európa számára elérhetetlennek tűnő magasságban volt. Németország, mint gazdasági tényező, nem számított. Franciaország erősen legyengült. Többé-kevésbé reális gazdasági tényezőt jelentett még a szintén meggyengült Anglia. Ezeknek az erőviszonyoknak megfelelően oszlottak meg közöttük a politikai szerepek is. Az Egyesült Államok hegemóniája vitathatatlan volt a kapitalista világban. Anglia a másodhegedűs szerepét kapta. A többi imperialista hatalmak háttérbe szorultak. Ez a hélyzet hosszú időn keresztül változatlan maradt. E feltételek között alakult meg a NATO. Ezalatt azonban a gazdasági fejlődés területén fontos változások mentek végbe. Az NSZK a legerősebb imperialista hatalmak közé került. Jelentősen megerősödött Franciaország is. Ilyen körülmények között elkerülhetetlenül kiéleződött a gazdasági és politikai pozíciók újrafelosztásáért vívott harc. Az amerikaiak és az angolok természetesen nem kívánják hatalmi szerepük reformját. Franciaország és Nyugat-Németország viszont mind dühödtebben követeli a politikai és gazdasági szerepek új felosztását. A megváltozott erőviszonyok értékét ékesen mutatja Nyugat-Németország felvétele a NATO-ba, vagy Franciaországnak ama követelése, hogy a NATO vezetését osszák meg az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország között. A francia és a nyugatnémet támadások ma elsősorban Angliát sújtják, de mind kevésbé kímélik az amerikaiakat is. A Közös Piac és a „kis Szabadkereskedelmi Övezet" már nemcsak az egyesülés tendenciájának talaján jöttek létre, hanem a széthúzásén is. Sőt, a „kis Szabadkereskedelmi Övezet" már inkább a széthúzás tendenciájának a szülötte, mint az egyesülés tendenciájának. Ez arra mutat, hogy az imperialista paktumok, különösen az újabb egyezmények jellege bizonyos értelemben módosul.

Mindez arra enged következtetni, hogy a széthúzás tendenciája, amely a legutóbbi időkig elsősorban gazdasági síkon jelentkezett, mind erősebben hat majd a katonai-politikai síkon is. Ez annál inkább feltételezhető, mert az összimperialista egyesülés tenden-

ciája, amely elsősorban katonai-politikai síkon dominál, jelentős mértékben szubjektív óhajokat fejez ki. A szubjektív imperialista törekvések imperialista talajon nem változtathatják meg az imperializmus lényegét, amely magában rejti az egyenlőtlen fejlődés törvényszerűségét, vagyis az ellentétek éleződésének tendenciáját. Bár, mint kimutattuk, az egyesülés tendenciája erősödésének döntő objektív okai vannak, és a tendencia erősödését kiváltó tényezők erősödnek, az imperialista szövetkezés folyamata nem progresszív úton fejlődik a végtelenségig. Ugyanis más tényezők lefogják az imperialista egységtörekvések lendületét. Ezek közül csak az ellentétek tendenciájának kiéleződésével foglalkoztunk, de nemcsak erről van szó. És nem is ez a döntő. Az a körülmény, hogy az összimperialista egyesülés tendenciájának erősödését kiváltó tényezők is erősödnek, tulajdonképpen ellenkező előjelű perspektívát mutat. Ezek és az ellentétek éleződését kiváltó tényezők egy bizonyos fokon találkoznak és az imperialista egységtörekvéseket legalábbis katonai értelemben nyilvánvalóan értelmetlenné teszik. A szocialista országok gazdasági terveinek teljesítése kilátástalanná teszi az imperialista körök számára a háborút, tehát a katonai szövetkezést is. Így megállapíthatjuk, hogy a világ forradalmi változásai, amelyek ma még az imperialista hatalmak félelmén keresztül az egyesülés felé szorítják az imperialista hatalmakat, egy bizonyos idő múltán, ellenkező értelemben hatnak, vagyis értelmetlenné teszik a katonai szövetkezést.

*

Mindaz, amit a két ellentétes tendenciáról megállapíthattunk, arra mutat, hogy az imperialista szövetkezés tendenciája kompromisszumokká enyhíti az imperialista ellentétek hatását az imperialista táborban, másrészt perspektívikusan a két tendencia kölcsönös harcában mind nehezebben érvényesül az egységtörekvés. Ennek ellenére a nemzetközi feszültség fokozódását váltják ki az imperialista egységtörekvések. Különösen súlyos ez a veszély, mióta ez a politika fontos állásokat ad át a német imperializmusnak.

Elvek és tények Jugoszláviában

Írta **DR. AUSCH SÁNDOR**

Jugoszlávia mai gazdálkodási módszerei a társadalmi tulajdonról és a szocialista állam gazdasági szerepéről alkotott revizionista, sokban az anarcho-szindikalizmussal is rokon elvek alapján alakultak ki. A gazdálkodó egységeket a piac kapcsolja egybe. Gazdasági tevékenységüket a szabadon alakuló árak, az elvben szabad konkurrencia szabályozza és befolyást gyakorol rá a „társadalmi" terv is (amely lényegében állami terv). Ez utóbbi azonban elvben nem utasítás-jellegű, és kizárólag gazdasági eszközökkel kívánja a gazdálkodó egységek tevékenységét a terv célkitűzéseinek megfelelő irányba terelni. Nem szerepel azonban a gazdasági eszközök között például az állami árszabályozás. A fogyasztási cikkek árai a kenyér, a cukor és a dohányfélék árainak kivételével és a termelőeszközök árai 40 maximált árucikk kivételével szabadon alakulnak.

Ez a gyakorlat sok vonatkozásban a korai kapitalizmus viszonyait kívánná valóra váltani a közösségi tulajdonban levő vállalatok között, valamint ezeknek az államhoz való viszonylatában, olyan körülmények között, amikor a termelőerők adott fejlettségi fokán a szabadverseny feltételei már alig vannak meg.

A gyakorlatban mindkét elvet: a szabad konkurrencia elvét és az állam kizárólag gazdasági eszközökkel való beavatkozásának az elvét egyaránt áttörik a termelőerők adott fejlettségi fokának és a közösségi termelésnek meg nem felelő gazdálkodási módszerek ellentmondásai. A szabad konkurrencia elvét az elkerülhetetlen monopolisztikus tendenciák törik át. Az állam vagy az alsóbb állami szervek (kommunák[1]) kizárólag gazdasági eszközökkel való „konform" beavatkozásának elvét pedig (amelynek a jugoszláv terminológia értelmében az állam gazdasági tevékenysége „elhalását" kellene jelentenie) számtalan vonatkozásban maga az állam töri át egyes céljainak közvetlen utasításokkal való megvalósításakor, olyan esetekben, amikor a spontánul szabályozó értéktörvény közvetett beavatkozással való valamennyire is eredményes megzabolázása nem lehetséges.

[1] E kommunáknak semmi közük sincsen a Szovjetunió-beli (forradalom utáni) vagy a kínai kommunákhoz. Ezek a helyi önkormányzatok gazdasági, állami funkciókat betöltő egységei.

A szocializmusnak meg nem felelő gazdaságszervezési módszerekből állandóan keletkező ellentmondások tükröződnek a „negatív jelenségekben" s abban a szélmalomharcban, amely szüntelen változtatások, és reformok formájában folyik ellenük. E változtatások és reformok azonban gyakran szükségképpen egymásnak ellentmondóak, mert nem a rendszer lényeges alapnibáinak kikuszöbölésére, hanem csak egyes, a spontaneitás-szülte anarchikus jelenségek egymástól elszigetelt — s legtöbbször utólagos — korrekciójára irányulnak. Mindezek tükröződnek a politikusok beszédeiben, a napilapok és a szaksajtó cikkeiben is. Számtalan példát lehetne idézni ezekből, de elegendő néhány is. egyrészt annak illusztrálására, miként ütközik mindkét megvalósítani kívánt alapelv (a szabad konkurrencia elve és az állam kizárólag közvetett eszközökkel való beavatkozásának az elve) a maga ellentmondásaiba, másrészt annak bizonyítására, hogy itt nem csupán a „növekedés nehézségeiről", egy még fiatal rendszer „gyermekbetegségéről" van szó.

A jugoszláv gazdaságban jelentkező monopolista tendenciák

Mi a helyzet az első alapelvvel, az elvben szabad konkurrenciával, illetve a jugoszláv gazdaságban jelentkező monopolista tendenciákkal, ezek gazdaságpolitikai befolyásával, és elméleti értékelésével kapcsolatban?

A NIN című jugoszláv lap 1957. augusztus 7-i számának „Monopolizmus" című cikkében a következőket olvashatjuk: „Hogyan is lehetne védeni bizonyos termelő és kereskedelmi vállalatoknak azt a gyakorlatát, hogy felosztják a piacot, felvásárolják az egész termelést, gazdaságilag indokolatlan árakat állapítanak meg, és diktálják a termelés volumenét? Ezeknek az akcióknak a célja bizony világos. Vagy oknélküli törekvésről van szó a magas árszínvonal megtartására, vagy fordítva, arról van szó, hogy minél alacsonyabb áron szerezzenek árut. Mindkét esetben a fogyasztó e tárgyból kap leckét: monopolizmus a mi piacunkon." A lap egyebek közt hozzáfűzi, hogy bizonyos népi bizottságok is előmozdítják a monopolizmus terjedését, mert ez érdekük. Az eszéki és prilepi népi bizottságok pl. megtiltották a helyi vendéglőknek, hogy idegen (más területhez tartozó) sörgyáraktól vásároljanak sört.

A cikkből tehát megtudjuk. hogy mind a termelésben, mind a kereskedelemben monopolisztikus jelenségek vannak. Hogy e jelenségek milyen következményekkel járnak, s hogy itt mennyire nem egyes, esetleges jelenségekről van szó, arra élesen rávilágít a lengyel J. H. Charnicki: „A jugoszláv kereskedelem előnyei és hátrányai" című cikke is, amely a Trybuna Ludu 1958. február 11-i

számában jelent meg. Minthogy a cikk a jövedelemelosztás egyes, a monopóliumokkal kapcsolatos jelenségeire is rávilágít, érdemes a cikkből kissé hosszasabban idézni: „A vitathatatlan előnyök ellenére a jugoszlávok panaszkodnak kereskedelmük miatt. Azt állítják, helytelen, hogy *a kereskedelemben az emberek általában jobban keressenek mint a termelésben.* Úgy vélik, hogy az árak, különösen az élelmiszerárak túlságosan magasak, az ország egyes területei között nagy árkülönbségek vannak. Szerintük ezért a kereskedelem felelős, mert az állam csupán három fogyasztási cikk árát maximálja: a kenyér, a cukor és a dohány árát. Minden más cikk ára szabadon alakul. Újévi beszédében Tito elnök is élesen bírálta a kereskedelmet.

A hiányosságok okait illetően különböznek a vélemények. Egyesek szerint elsősorban objektív nehézségekről van szó: a mezőgazdasági termelés a szükségletekhez képest nem kielégítő, nem csoda tehát, hogy az árak emelkednek. A közlekedési hálózat gyenge, kevés a hűtőház és raktár, emiatt a kereskedelem nem tudja egyenletesen elosztani az árut, nivellálni az árkülönbségeket. Ezt az okoskodást az elmúlt évben tapasztaltak alaposan megcáfolták. Jugoszláviában az elmúlt évben (1957-ben) rendkívül jó termés volt. A mezőgazdasági termelés 35 százalékkal haladta meg az 1956. évit és 20 százalékkal a tervezettet, az élelmiszerek ára viszont ahelyett, hogy esett volna, 9 százalékkal emelkedett. A kereskedelem közlekedési és technikai „hinterlandja" valóban nem kielégítő, ez azonban nem igazolja a nagy árkülönbségeket. Az aratás idején pl. Belgrádban az alma ára négyszer akkora volt, mint a koszovói járásban, a burgonya háromszor annyiba került, mint Szlovéniában, a fővárosban a tojás gyakran 3,5-szer drágább, mint Szkopljeben. Valamivel kisebb, de szintén nagy különbségek vannak a fontosabb élelmiszerek, pl. a hús vagy a tej árai között is. Megállapították, hogy *az elmúlt évben a kereskedelem, bár a termés igen jó volt, nem igyekezett jobban ellátni a városokat, mint a kevésbé jó termésű években, nehogy csökkenjenek az árak.*

Vannak, akik azt állítják, hogy a kereskedelem ösztönzési rendszerében van a hiba, bár az ösztönzési rendszert évenként változtatják. 1956-ban, 1957-ben és 1958-ban is más rendszer van érvényben . . .

Az 1956. és az 1957. évi ösztönzési rendszer a teljesen szabad konkurrencia feltételei között bevált volna. A gyakorlatban azonban — mondják a jugoszlávok — *a mezőgazdasági termékekkel való kereskedelemben úgyszólván nincs konkurrencia és kevés a vállalat.* Ezért mi sem könnyebb, mint — minden külön megegyezés nélkül is — egyformán eljárni, monopolizálni a piacot az adott városban vagy járásban, diktálni az árakat és nagy összegű forgalmat és nyereséget elérni, viszonylag kevés áru eladásával.

A monopolisztikus tendenciákat — az illetékesek többsége — a kereskedelem legnagyobb hibájának tartja. Megegyeznek a vélemények abban is, hogy *nem szabad tűrni* gazdaságilag indokolatlan, mesterségesen *„felsrófolt"* árakat.

Ivan Lavracs: „Konkurrencia és ösztönzés gazdasági rendszerünkben" c. elméleti cikkében (Ekonomiszt 1958. 4. sz. Belgrád) az iparban levő helyzetre sorol fel példákat. Elmondja, hogy míg a pamutiparban pl. 56 vállalatból 27 nagyobb vállalat képviseli a termelés 73 százalékát és ezért nagyobb fokú a konkurrencia, a zománcedénygyártásban 1957-ben egy vállalat képviselte a termelés 90,5 százalékát: „Itt a kínálat monopolhelyzetben van, lehetősége van, hogy diktálja az árakat és olyan politikát folytasson, amelyhez a többi vállalat alkalmazkodni kénytelen."

A termelőerőknek és a termelés koncentráltságának mai fejlettségi fokán természetesen ez az általános tendencia. Ez a lényeges oka annak, hogy a szabadverseny, mint alapelv nem érvényesülhet. *A termelőerők mai fejlettségi fokán a szabadverseny önmaga ellentétére, a monopóliumra vezet.* Erről tanúskodnak a gyakorlati tények a mai Jugoszláviában is: mint már idéztem, az iparban és a kereskedelemben is vannak monopolista jelenségek. Attól függően, hogy a kereskedelem bizonyos árufajták tekintetében monopolhelyzetben van-e, vagy sem, ugyanannak az árunak ugyanabban az időben nagyon különböző ára van az ország különböző területén. De a termelésben is tapasztalhatók monopolhelyzetek a termelőerők magas fejlettségi foka nélkül is, például olyan termékek esetében, amelyek termelésének növelési lehetőségei korlátozottabbak. A Borba 1957. október 2-i számában „Konkurrencia minden áron" c. cikkében például a bőrfelvásárló kereskedelmet ostorozza: a 16 felvásárló vállalat egymással éles versenyben felveri az árakat, s mivel a legrosszabb bőröket is megveszik, igen rossz a felvásárolt bőrök minősége. Itt persze éppen nem az a probléma, hogy „konkurrencia mindenáron", hanem az, hogy konkurrencia csak a vevők oldaláról van, és ez monopolhelyzetet jelent az eladók számára.

A szabadverseny, amennyiben megvalósul, persze a kapitalizmus fejlődése során is monopóliumokat hoz létre. A monopóliumok léte pedig egyben monopolista árakat, monopolista profitot, arra való törekvést és annak lehetőségét jelenti, hogy a termelés fokozása helyett monopolár útján növeljék nyereségüket.

Mindennek mélyebb kifejtése szükségtelen, hiszen ez a politikai gazdaságtan olyan ABC-jéhez tartozik, amelynek igazságát már a polgári közgazdák nagy többsége is elismeri. Éppen a jugoszláv közgazdák lennének csak olyan vakok, hogy ezeket a nyilvánvaló igazságokat ne ismernék fel?

Természetesen — legalábbis ami egyes elméleti közgazdákat

illet — nem ez a helyzet. Iván Lavracs már idézett cikkében pl. miután hosszasan taglalja a piac jól ismert törvényeit, a következőket állapítja meg a jugoszlav piacra vonatkozóan: „Miért vannak lehetőségek orias keresletekre a kereskedelemben ... ha mellőzzuk a teljes konkurrencia feltevéseit és megnezzuk a reális helyzetet, akkor azt látjuk, hogy a monopolhelyzetek következtében lehetőség van monopolista áremelésre ... lényegében a személyes és kollektiv fogyasztás kárára."

Miután azonban megállapitja, hogy „a mi gazdasági eszközeink még nincsenek teljes összhangban a gazdasági viszonyokkal", javaslatként pusztán annak megállapitására szorítkozik, hogy „a monopolprofitot a társadalomnak kellene a vállalatoktól elvennie, mert a vállalatoknak erre nincsen joga". A megoldás módjával azonban — természetesen egyáltalában nem véletlenül — adós marad.

És nézzük végül, milyen „megoldásokat" talál e kérdésekre a hivatalos jugoszláv gazdaságpolitika?

1954-ben törvényt hoztak, amely erélyesen megtiltott minden monopolisztikus egyesülést az iparban. Hasonló — és hasonlóan eredménytelen — törvényeket persze a monopolkapitalizmus fejlődése során is hoztak a kapitalista államok is. Ez a törvény is abból a szubjektivista elképzelésből fogant, amely — nem számolva mindenekelőtt a termelőerők adott fejlettségi fokával, a termelés ezzel összefüggő koncentráltságával, szervezeti formáival — mesterségesen akarta a szabadverseny feltételeit létrehozni, amely ti. a jugoszláv elképzelések szerint a gazdasági harmóniát lenne hivatott megteremteni. Már láttuk, hogy a monopóliumok „megtiltása" mennyire volt eredményes.

1958-ban — fordítva, az 1954-es törvény kudarcának elismeréseképpen — törvény hoztak ipari egyesülések alapítására. A törvény meghozatala óta 26 egyesülést hoztak létre.

E törvénnyel csak a termelőerők fejlődése és a verseny által a kapitalizmusban is — lényegében spontánul — kialakult szervezeti formák szükségességét ismerték el.

Az egyesüléseket a kamarák javaslata alapján kellene létrehozni. Ezek lennének hivatva annak eldöntésére, hogy az egyesülés szükséges-e, vagy sem. *A gazdasági valóság azonban nem alkalmazkodik a kamarák döntéséhez:* sok esetben az egyesülés a kamara döntése ellenére is létrejött, máskor viszont az egyesülést a legkülönfélébb tényezők akadályozzák. Igy: a termelőerők nem kielégitő színvonala, az egyes vallalatok és kommunák érdekei, a piac fejletlensége. Ahogyan tehát korábban nem lehetett az egyesüléseket „megtiltani", éppen úgy erőltetésük sem lehet eredményes.

Az egyesülések legtöbbször — a jugoszláv források szerint sem

(Ekonomska Politika, 1959. 359. sz. 161. o.) egészséges alapokon jönnek létre. Eredményt csak az össznépi tulajdonon alapuló egyesülés hozhatna. Ezeket az egyesüléseket azonban nem az össznépi tulajdon alapján tervgazdálkodást folytató szocialista állami központi gazdaságirányító tevékenysége kapcsolja be szervesen az újratermelési folyamatba. Ezért legjobb esetben csak a vállalaton belüli szervezettség fokát növelhetik, és nem az egész gazdaságét. Nem küszöbölik ki a piaci mechanizmust, amely pedig a maga részéről a monopolista profitot tartalmazó árak kialakulása felé tendál.

Következetlenség és tanácstalanság azonban — többek között e kérdésben is — nemcsak a különböző időszakok gazdaságpolitikája tekintetében van. A már idézett lengyel Charnicki a következőket írja a különböző jugoszláv véleményekről a mezőgazdasági termékek kereskedelmében kialakult helyzettel kapcsolatban: „Egyesek szerint a mezőgazdasági termékekkel való kereskedelemben *növelni kell a vállalatok számát*, hogy fokozódjék a konkurrencia. Mások szerint a népi tanácsok ezt nem fogják megtenni, mert ehhez nem fűződik anyagi érdekük. Vannak, akik szerint *hatalmas nagykereskedelmi vállalatokat kell létesíteni*, ezek működési körét kiterjeszteni eddiginél nagyobb területekre, legalábbis köztársaságokra. Ez lehetővé tenné, hogy egységes belföldi mezőgazdasági termékpiacot teremtsenek, továbbá, hogy a kereskedelem jobban befolyásolja a mezőgazdasági termelést. Mindez azonban csak elgondolás, *komplex reformjavaslatot még senki sem terjesztett elő.*"

Mindez csak azt bizonyítja, hogy ahol a konkurrencia és a monopóliumok együttes hatására lényegében spontánul szabályozódik a termelés, a forgalom, az áralakulás, ott szükségszerűen állandóan keletkeznek károk, „hibák", anarchikus, „negatív jelenségek" és — amíg az államhatalom szubjektíve mást, a tervszerűség érvényesülését akarja, addig — az ellenük folyó harc is állandó szélmalomharc marad. Egy olyan gazdaságban, amely alapelveiben is az értéktörvény szabad érvényesülésére épül, az anarchia szükségképpen fő tendencia marad.

Az értéktörvény lényegében spontán érvényesülése — párosulva a gazdaságpolitikának és gazdaságszervezésnek a spontán tendenciákat sokszor egyáltalán nem kedvezően befolyásoló eredményeivel — igen kedvezőtlen hatással van a jugoszláv gazdaság fejlődésére. Ezek nemcsak a termelésben mutatkoznak meg és jutnak kifejezésre a legkomplexebb módon — mint látni fogjuk a termelékenység nem kielégítő emelkedésében, hanem megmutatkoznak a jövedelemelosztás olyan jelenségeiben is, amelyek igen messze állnak egy kommunista párt, a szocialista társadalom célkitűzéseitől.

A jugoszláv „tervszerű irányítás"

Hogyan állunk az előbbiből folyó másik alapelvvel, azzal a követelmennyel, hogy az állam a gazdaságot kizárólag kozvetett eszközökkel irányítsa?

Mint már utaltunk rá és mint ismeretes, a jugoszláv „marxizmus" államelmélete szerint az állam „elhalásának" már a fejlődés olyan fokán is meg kell valósulnia, ahol a mai Jugoszlávia áll. Míg eszerint az elmélet szerint az állam elhalásának a katonai, politikai, rendőri erőszak-szervek „elhalasztásában" még nem kell megmutatkoznia — erről említés sem esik —, annál inkább meg kell nyilvánulnia az állam centralizált gazdaságszervező és irányító tevékenységének „elhalasztásában". A kötelező utasításszerű állami terv helyét részben a vállalatokat összekapcsoló szabadpiaci automatizmusok, részben pedig az elvben „nem adminisztratív" jellegű közvetett állami beavatkozások foglalják el. Nos, ebben a vonatkozásban is vég nélkül lehetne sorolni az egy vagy más oldalról jellemző példákat, amelyek részben arról tanúskodnak, hogy az irányítás közvetett eszközei mennyire nem hatékonyak, részben pedig, hogy az irányítás eszközei, ellentétben az alapelvvel, gyakran adminisztratívak, utasítás jellegűek.

A jugoszláv központi tervezés, illetőleg irányítás gyenge hatásfokának talán egyik legfontosabb bizonyítéka a Jugoszláviában hosszú évek óta tartó általánosan ismeretes mezőgazdasági áremelkedési folyamat, amely arra mutat, hogy a jugoszláv központi terv — akár egyetlen gazdasági éven belül is — képtelen az árszínvonal kézbentartására. Szinte alig lehet olyan évet találni, amelyben ne lehetne bőven példákat találni az ár-bér spirális szakadatlan mozgására.[2] Például az 1957 novemberi 12 százalékos béremelés hatására különösen nagy áremelkedések következtek be, s amelyek odavezettek, hogy kénytelenek voltak — minden alapelvvel szemben — bizonyos árellenőrzést bevezetni.[3]

1958 októberében — a bérek általános emelése után — Belgrádban és Skopljeben — kénytelenek voltak mindenfajta áremelést (nagyon is adminisztratív módon) megtiltani, de ez sem akadályozhatta meg, hogy az árak tovább ne emelkedjenek, és hogy a reálbérek ismét ne csökkenjenek.

A munkások és az alkalmazottak egy főre számított fogyasztása 1958-ban 1957-tel szemben — a mezőgazdasági termékek

---

[2] A dinár vásárlóereje állandóan csökken. Ugyanaz az árumennyiség, amelyért a jugoszláv fogyasztó 1954-ben ezer dinárt fizetett, 1957-ben 1222 dinárba került. (Statistički kalendar FNRJ 1958. — Idézi V. Skarlat: Revizionista „szocializmus" és jugoszláv valóság.)

[3] Ez az árellenőrzés — amely egyébként átmeneti jellegű intézkedés — csak arra terjed ki, hogy a vállalatoknak — meghatározott árucikkekre vonatkozóan — a megfelelő kamaráktól, illetőleg kommunáktól engedelyt kell előzetesen kérniok az áremelésre. Ez az intézkedés azonban rendkívül kevéssé hatásos, hiszen az áremelésben legtobbszor maguk a kommunák is erdekelve vannak.

árának 18 százalékos növekedése miatt — csökkent. Ugyanebben az időszakban azonban a készletek igen jelentősen, az iparban 21 százalékkal, a nagykereskedelemben 35 százalékkal emelkedtek.[4] 1958 utolsó negyedére a készletek még sokkal nagyobb mértékben megnövekedtek (fémáruk 62 százalékkal, villamossági cikkek 180 százalékkal, textiliák 80 százalékkal, lábbelik 94 százalékkal, 1957 decemberéhez képest.[5] Az egyrészt csökkenő reáljövedelmek, másrészt a felhalmozódó eladhatatlan készletek — mindez kevéssé bizonyítja a „szocialista piacgazdaság" tervszerűségét, sokkal inkább a kapitalista gazdaság némely jól ismert jelenségeire utal.

Azt, hogy Jugoszláviában képtelenek az újratermelési folyamat kielégítő tervezésére, a munkanélküliek számának eléggé jelentős növekedése is bizonyítja:

A munkanélküliek évi átlagos száma

1953	1954	1955	1956	1957	1958
			január—szeptember		
81 610	76 215	67 233	99 338	115 904	127 920

A jugoszláv központi tervezés hatálytalanságának egyik beszédes bizonyítéka, az a helyzet, amely 1954-től a beruházási tevékenység irányításával kapcsolatban alakult ki. Ettől az időponttól kezdve ugyanis a beruházásokat — a lakosság életszínvonalának emelése céljából csökkenteni akarták. E csökkentést azonban képtelenek voltak megvalósítani: a terv nem érvényesülhetett a vállalatok és a kommunák csoportérdekével szemben, amelyek számára egyes beruházások megvalósítása nagyonis jövedelmezőnek ígérkezett.[6]

Másik jellemző példa a központi tervezés hatálytalanságára: 1954 elején — ellentétben az alapelvekkel — 40 olyan termelőeszköz árát maximálták adminisztratív beavatkozással az 1953. évvégi színvonalon, amelyeknek kereslete nagyon erősen meghaladta a kínálatot. Ugyanakkor azonban nem tértek rá e hiánycikkek központi elosztására, talán azért, mert ezt már túlontúl „adminisztratív" szabályozásnak ítélték. Mi lett az eredmény? A piac igen kevéssé törődött az ármaximálással, sőt, a maximált termékek árai

[4] Ekonomska Politika 1958 334. 778—779. old.

[5] Ekonomska Politika 1958 szeptember 27.

[6] A beruházások irányításával kapcsolatos helyzet annál is inkább figyelmet érdemel, mert ismeretes, hogy a revizionista közgazdászok például nálunk 1956-ban — az egyszerű újratermelés spontaneitásának követelése mellett — általában elismerik a bővítés, a beruházások állami irányításának szükségességét Jugoszláviában azonban a beruházásoknak is csak körülbelül 50 százaléka központilag tervezett, s a központilag tervezett beruházások részesedése az összes beruházásokban csökkenő tendenciájú.

— mint a következő táblázatból látszik — a maximálás ellenére nagyobb arányban emelkedtek, mint más termékek árai.

Árindex 1957 augusztus
(1953 = 100)

összes termelőeszközök	maximált árú	nem maximált árú termelőeszközök
109	117	106

(Ekonomska Politika. 1957. október 19. 973. old.)

Más irányú jellemző példa: a vállalatok a külkereskedelmi tevékenységükből származó devizabevételnek 1953-ban 50 százalékával rendelkeztek, s az állam rendelkezett a másik 50 százalékkal. Később a vállalatok szabad rendelkezési keretét 15—20 százalékra korlátozták; ma pedig már a vállalatok mindössze 1 százalékot adhatnak el a szabad valutapiacon. Gyakorlatilag tehát a devizabevételek tekintetében teljes állami devizamonopólium valósult meg. Ebben a vonatkozásban az állam gazdaságirányító tevékenysége egyáltalán nem „halt el", hanem teljessé vált.

A piaci mechanizmusok egyes következményei

Az állam által hatékonyan nem korlátozott spontaneitás káros következményei igen sok vonatkozásban mutatkoznak meg a jugoszláv gazdaságban. .Ezek közül mint egyik legfontosabbat említjük meg a termelékenység nem kielégítő, igen lassú emelkedését[7] és kissé részletesebben foglalkozunk a dolgozók érdekeit közvetlenül leginkább érintő kérdéssel: a termelékenységnek a jövedelemelosztásra gyakorolt hatásával.

Nézzük meg mindenekelőtt mi a helyzet a munkások és az alkalmazottak, valamint a falusi és városi magánárutermelők jövedelmének alakulása területén?

A mezőgazdasági termékek és az iparcikkek áralakulása merőben eltérő volt Jugoszláviában a legutóbbi években:

---

7 1947-től 1956-ig a munka termelékenysége növekedésének évi átlagos mértéke az „Ekonomska Politika" 1958. márc. 15-i száma szerint 0,7 százalék volt. A legutóbbi években — a Borba 1958. dec. 26-i száma szerint — a termelékenység a következőképpen alakult:

1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958 (becslés)
99	100	98	101	105	115	116

Emellett figyelmet érdemel az is, hogy a munka termelékenységének színvonala csak 1956-ban érte el az 1939. évit.

Todorovics kijelentette, hogy a ki nem elégítő termelékenység, és a munkások és az alkalmazottak nem kielégítő életszínvonala a jugoszláv gazdaság két legsúlyosabb problémája.

	Mezőgazdasági termékek árai (1952 = 100)	Ipari
1953	127	96
1954	123	94
1955	152	100
1956	158	103
1957	161	103
1958 (jan.—máj.)	178	104

(Forrás: Jugoszláv Statisztikai Évkönyvek.)

Amint ismeretes, Jugoszláviában a mezőgazdaság nagyüzemi szektora jelentéktelen, és a mezőgazdaság igen nagy mértékben elmaradott. Mezőgazdasági termékekben jelentős hiány van.

A mezőgazdasági termékek ilyen áralakulásában azonban nemcsak annak van szerepe, hogy a kínálat jelentősen elmaradt a kereslettől, hanem — mint már bizonyítottuk — a monopóliumoknak is, amelyek az árakat még igen jó termés esetén is emelni voltak képesek.

Az Ekonomska Politika 1958. 328. számában ezzel kapcsolatban a következőket írja: „Ez a mozgás nagy akadálya a városi lakosság életszínvonal emelkedésének és megfordítva, jelentős emelkedést jelent a mezőgazdasági lakosság életszínvonalában."

Mindezek azzal a következménnyel járnak együtt, hogy a *nemzeti jövedelem állandó, igen jelentős nem szándékos átcsoportosítása megy végbe, elsősorban a munkásosztály terhére.*

Munkások reálbérének alakulása*	Magántermelők reáljövedelme** (1952 = 100)
1953	96	120
1954	104	130
1955	96	151
1956	92	152
1957	100	.
1958 jan.—júl.	96	.
aug.—dec.	105	.

* A Jugoszláv Statisztikai Evkonyvek és az „Indeks" 1959. 5. sz. alapján. 1956-tól kezdve a realberek alakulasat 1957. evi bazison kozoljuk. A jugoszlav források ti. nem közlik a realbérek 1955 es 1956 évek kozotti valtozasat Az arak és nominálberek valtozasából azonban arra lehet kovetkeztetni, hogy a realberek ebben az időszakban nem változhattak lényegesen. A realberek változására vonatkozó jugoszláv adatokkal kapcsolatban meg kell meg jegyeznunk, hogy az orszag egyes részein mutatkozó nagy árelterések miatt ezeknek az adatoknak a megbizhatósága kétséges

** Az 1957. es 58 evi adatok még nem állanak rendelkezésünkre azonban a mezőgazdasági termekek áralakulasa és E Kardelj kije entései (104. old) alapján feltételezheto, hogy a fejlodes tendenciája nem változott.

Ezzel kapcsolatban E. Kardelj a Szocialista Szövetség IX. plénumán elmondott beszámolójában (Magyar Szó. 1959. V. 5. sz.) a következőket mondta: „Továbbá, a gyáripar magas munkatermelékenysége és az alacsony falusi termelékenység miatt... a munkatöbblet egy része állandóan átfolyik a gyáriparból a falura. Ez nemcsak a különféle falusi közszolgálatok pénzelésében nyilvánul meg, hanem közvetlenül a falusi lakosság jövedelmében is. Tény az, hogy különösen az utóbbi években az életszínvonal falvainkban jelentősen emelkedett... habár a munkatermelékenység nem növekedett ugyanilyen mértékben. Voltaképpen arról van szó, hogy a társadalmi szubvenciók milliárdokra rúgó összegei mennek falura, s ott jórészt nem produktív módon költik el. Ez mindenképpen lassítja a munkások életszínvonalának emelését és a szocialista gazdasági viszonyok fejlődését, sőt, olykor el is torzíthatja őket, mert jelentős állami beavatkozást tesz szükségessé e viszonyokba."

A kereskedelemben általánosan érvényesülő monopolisztikus tendenciák — mint említettük — hatnak a jövedelemelosztásra is. Ezzel függ össze, hogy pl. a kereskedelmi alkalmazottak átlagos órabére 1956-ban (a Jugoszláv Statisztikai Évkönyv adatai szerint) 206 dinár, az ipari dolgozók átlagos órabére pedig csak 200 dinár volt. A különbség azóta még fokozódott: 1957 decemberében 1956 átlagához viszonyítva az iparban és bányászatban foglalkoztatott munkások nominális bére 114-re, az alkalmazottaké 118-ra emelkedett, ugyanakkor azonban a kiskereskedelemben foglalkoztatottaké 126, illetőleg 131-re, a nagykereskedelmieké 121, illetőleg 128-ra emelkedett. De még növeli a különbséget, hogy a nagy monopoljövedelmeket élvező kereskedelmi vállalatok igen nagy, az ipari munkásokét sokszorosan meghaladó mérvű nyereségrészesedést is kifizetnek. Ezzel kapcsolatban V. Skrlant a következőket írja „A revizionista »szocializmus« és a jugoszláv valóság" című cikkében (A Béke és Szocializmus Kérdései. 1959. 3. sz.): „Egyes vállalatoknak nincs pénzük sem a minimális munkabérek kifizetésére, sem a termelés tökéletesítésére, más vállalatok viszont (főként a forgalom területén működő vállalatok) egy év alatt 15—20, sőt, még több havi bért fizetnek ki. Például, mint a „Vjesnik u srijedu" közli, a belgrádi „General Export" nevű vállalat 1957 kilenc hónapjában minden egyes dolgozójának átlagban 24 havi fizetést folyósított. Ezzel szemben a gyümölcs- és zöldségféléket feldolgozó konzerviparban a vállalatok 55 százaléka még a minimális munkabért sem tudta kifizetni munkásainak. (Ekonomska Politika" 1958. november 3.) Ráadásul, mint a JKSZ Központi Bizottsága Végrehajtó Bizottságának 1958. február 6-i levele megállapítja, egyes vállalatoknál „a vezető beosztású dolgozók egyes csoportjai annyi prémiumot kaptak, mint az egész munkáskollektíva béralapja..."

Már beszéltünk arról, hogy milyen jelentősek a mezőgazdasági termékek árkülönbségei az ország különböző részeiben. Talán kisebbek, de ugyancsak igen jelentősek az iparcikkek árkülönbségei is, mint például a Cene c. hivatalos statisztikai kiadvány 1957 április—júniusi számának adatai bizonyítják.

A kiadvány 108 áru áralakulását közli 50 városban. Ezek közül itt találomra közöljük néhány cikk minimális és maximális árát 1958 áprilisában, dinárban (az árak azonos minőségekre és fajtákra vonatkoznak):

gyapjúanyag, m	4700—5000	eke, db	9971—19 520
karton, m	250— 350	portl. cement, kg	11—20
tűzifa Ia., q	2200—4450	szuperfoszfat, kg	11—19
lignit, q	1850—3500	mosószappan, db	150—170
25 wattos villanyégő, db	95— 175	piperészappan, db	45—85

Hasonló árkülönbségek majdnem minden cikknél vannak. Nem ismerjük a felszabadulás előtti Jugoszlávia ilyen irányú adatait, az azonban bizonyos, hogy ezek az árkülönbségek lényegesen nagyobbak, mint amilyenek a kapitalista Magyarországon voltak. A városok közti jelentős áreltérések miatt indokolatlan reáljövedelem-különbségek keletkeznek az ország különböző részeiben.

„A statisztika a politikai propaganda szolgálatában"

E címet a noviszádi Magyar Szó c. napilap 1959. április 15-i számának ilyen címen megjelent mellékletéből vettük át. E mellékletben (Politikai Füzetek — 24.) Janez Stanovnik, a belgrádi Világgazdasági Intézet igazgatója nagy tudományos apparátussal igyekszik bebizonyítani olvasóinak, hogy a szocialista tábor országaiban Jugoszlávia gazdasági helyzetét és berendezkedését bíráló cikkekre a „statisztikai félrevezetés" jellemző, és hogy e cikkek állításaival ellentétben „Jugoszlávia gazdasági sikereit csakis a munkásönigazgatás szocialista rendszerének köszönheti".

Nos, semmiképpen sem akarjuk azt állítani, hogy a szocialista tábor országaiban a jugoszláv gazdasági rendszert bíráló minden cikk valamennyi állítása feltétlenül helytálló. Hibák és tévedések, természetesen a tények lelkiismeretes, alapos tanulmányozására való leggondosabb törekvés mellett is elkerülhetetlenek.

Nem érdektelen viszont ebből a szempontból megvizsgálni Janez Stanovnik néhány fontosabb állítását, márcsak azért sem, mert az az érvelési mód, ahogyan e nyilván nem képzetlen közgazda állításait bizonyítani igyekszik, talán minden más érvnél beszédesebben bizonyít — a jugoszláv gazdasági rendszert ért kritikák mellett.

Janez Stanovnik megállapítja, és bőséges statisztikai adattal bizonyítja, hogy Jugoszlávia ipari termelésének növekedési üteme nem marad el a szocialista tábor jónéhány országa ipari termelésének növekedési ütemétől. Fogadjuk el adatait és tegyük fel, hogy igaza van.[8]

Ezek után azonban a következőket írja: „Ha valamilyen gazdasági rendszer gazdasági eredményességét akarjuk mérni, akkor nyilvánvaló, hogy az évi növekedés arányszáma nem megfelelő mérce. A termelékenység, illetve a termelés növekedése egy-egy foglalkoztatott munkás arányában, a nemzeti jövedelemnek az akkumuláció meghatározott százalékszerű növekedésével elért növekedési arányszáma, és végül, a reális kereset növekedésének üteme kétségtelenül sokkal biztosabban megmutatják valamely gazdasági rendszer eredményességét."

Azt hihetnők ezek után, hogy a szerző e mutatók alapján fogja bebizonyítani a jugoszláv gazdaság fölényét a szocialista tábor országainak gazdaságával szemben. A bizonyítással azonban adós marad, nyilván azért, mert nagyonis közismert tény, hogy éppen e mutatók tekintetében Jugoszlávia igen jelentősen a szocialista tábor országai mögött marad.[9]

Egyedül a termelékenység vonatkozásában szorítkozik a Szovjetunió gazdaságának kritikájára — a *következő módon:* miután az előbbi idézetben *megbízható mutatóként ajánlotta a termelés növekedését egy-egy foglalkoztatott munkás arányában,* a követ-

[8] A jugoszláv iparstatisztika nettó termelési érték alapján, míg a népi demokratikus államoké brutto mutató alapján számol, ami az összehasonlítást nagyon megnehezíti. Jónehány adat azonban Stanovnik állítását cáfolni látszik. Az egy főre eső termelés Bulgáriában és Jugoszláviában — 1958-ban a következőképpen alakult néhány legfontosabb termék tekintetében: (A Jugoszláv Statisztikai Évkönyvek és a Novo Vreme 1959. 4. sz. szerint.)

	Vill. energia kwo	Szén kg	Acél kg	Cement kg	Cukor kg	Pamutszövet m	Gyapjúszövet m
Bulgária	390	1643	20	126	18	22	1,8
Jugoszlávia	408	1005	58	109	12*	12	1,5*

* 1957-re vonatkozó adatok. 1958-ban az egy főre eső cukortermelés Jugoszláviában csak 9 kg volt (a rossz termés miatt). Ezért helyesebb, ha 1957-es adatot veszünk számításba. — A gyapjuszövetre vonatkozó adataink 1958-ra még egyelőre nem állnak rendelkezésünkre.

Itt jegyzem meg, hogy Janez Stanovnik egyik „érvének" alátámasztására — melylyel egyébként nem látszik érdemesnek foglalkozni — idéz „Az 1945—46. évi inflációés stabilizáció" c. könyvemből. Állítása szerint a könyv 30—31 oldalának tanúsága szerint a magyar ipari termelés az utolsó háború előtti évhez képest 1943-ban 182,3 százalékra emelkedett. A könyvben ez az adat, vagy olyan, amelyből ezt számítani lehetne, sem *az idézett helyen, sem másutt nem szerepel.*

[9] A 102 oldal 7 sz. lábjegyzetében adatokat közöltünk a munka-termelékenységnek a jugoszláv iparban való alakulására vonatkozóan. V. Skrlant idézett cikkében szembeállítja ezzel a munkatermelékenység alakulását a népi demokratikus országokban; az NDK-ban az emelkedés 1950 és 1957 között 74, Romániában 75, Bulgáriában 1948 és 1956 között 88, Csehszlovákiában 1948 és 1957 között 116 százalék. Hozzátehetjük ehhez, hogy Magyarországon az ipari munka termelékenysége a bruttó mutató alapján számítva 1949-hez képest 1957-ig 57 százalékkal, a nettó mutató alapján számítva 32 százalékkal emelkedett.

kező bekezdésben kijelenti: „a Szovjetunió viszonylag alacsony termelékenységére csak bizonyos kijelentésekből, és statisztikai összehasonlításokból következtethetünk, viszont nem rendelkezünk megbízható elemzéssel, mivel a Szovjetunióban a termelékenységet egyszerűen úgy számítják, hogy *a termelés mennyiségét összehasonlítják a foglalkoztatottak számával.*" (Sic! Az én kiemelésem — A. S.) Az említett statisztikai összehasonlítások persze itt is elmaradnak.

De mi a helyzet „a nemzeti jövedelemnek az akkumuláció meghatározott százalékszerű növelésével elért növekedési arányszáma" tekintetében? Janez Stanovnik itt is tartózkodik bármilyen számítás közlésétől, és a jugoszláviai helyzettel való összevetésétől, de ez nem akadályozza meg, hogy — csak úgy általában — kijelentse: „Az eredeti szovjet adatokon nyugvó számítások viszont arra mutatnak, hogy a szovjet gazdasági rendszer gazdaságosság szempontjából meglehetősen eredménytelen..." Ilyen általánosságban mozgó, és minden megalapozottság nélküli kijelentéshez mindenesetre merészség kell. Az ENSZ 1955. évi Európa gazdasági helyzetéről szóló *jelentése viszont e kérdésről* — éppen a Janez Stanovnik által említett beruházás — nemzeti jövedelem emelkedése mutató alapján — *más véleményen van.* E jelentés az 1951—54-es időszakot elemezve megállapítja, hogy a Szovjetunió nemzeti jövedelme évente felhalmozásra fordított részének (25 százaléknak) eredményeképpen a nemzeti jövedelem növekedése évente átlagosan 10 százalékos volt. Ebből következik, hogy a nemzeti jövedelem az évente beruházott összegnek körülbelül 40 százalékával növekszik: „Az állóalapoknak és a termelés növekedésének ez a viszonya (25 százalék: 10 százalék = 2.5) eléggé alacsony (azaz kevés beruházás kell a növeléshez! A. S.) ahhoz képest, amelyet a nyugati országokban normálisnak tartanak. Ezt részben az állóalapok intenzívebb kihasználása magyarázza a Szovjetunióban."[10]

És végül, mi a helyzet a reális kereset (reálbér) növekedésének ütemével, mint a Janez Stanovnik által ajánlott harmadik mutatószámmal?

Ismét azt várhatnánk, hogy a szerző index-sorokat közöl, amelyek a reálbérek jugoszláviai szakadatlan emelkedését lennének hivatva bemutatni. Ehelyett azonban másról beszél: terjedelmes eszmefuttatást olvashatunk arról, hogy *az életszínvonal* nemzetközi tudományos összemérése roppant nehéz feladat. Ezt persze senki sem tagadja. S ha a szocialista tábor országaiban a jugoszláviai életszínvonal *változásának* alakulásáról írnak, akkor csak a jelenlegi állapotot akarják összevetni egy vagy több korábbi év, ugyancsak jugoszláviai helyzetével. Mivel pedig például a mun-

[10] ENSZ 1955 évi jelentése.

kások életszínvonal-változásának legdöntőbb eleme a bérek reálértékének változása, ezért mégis csak — a világon mindenütt — *az egy főre számított reálbér változását* (egy adott országban, azonos módszerrel számolva, a fogyasztási szokások nem túlságosan nagy változása esetén) megbízható mutatószámnak tekintik. De tudja ezt, nyilván Janez Stanovnik is. Adatot is közöl *egyetlen* évre, 1956—1957-re, amikor ti. — elsősorban a már említett — rendkívülien jó termés következtében 1957 első 7 hónapjában a reálbérek valóban 8 százalékkal emelkedtek. Arról azonban egy szót sem ejt, hogy a reálbérek az egész 1952—1956-os időszakban inkább csökkentek, mint emelkedtek, és hogy az 1957 első kilenc hónapjának emelkedése után, 1957 november és 1958 áprilisa között ismét fokozatosan és egyenes vonalban kb. 7 százalékkal csökkentek — lényegében az 1952—56-os évek színvonalára.[11] 1958 második felében a reálbérek — mint a táblázat mutatja, — néhány százalékkal emelkedtek, de 1959 januárjában — ugyanannyit — ismét csökkentek. [12]

Janez Stanovnik számára tehát valóban kevés választási lehetőség maradt az évek megválasztásában, ha a *hivatalos jugoszláv statisztika alapján* a reálbérek emelkedéséről akar beszámolni. De — úgy tűnik — a szerző ezeknek a statisztikai jelzőszámoknak nem is tulajdonít különösebb jelentőséget, mert a *következőket írja:* „Más szavakkal Jugoszláviában az életszínvonal nem a statisztikai jelzőszámoktól, hanem elsősorban a dolgozók igyekvésétől függ."

Jugoszlávia dolgozó népének, elsősorban munkásosztályának erőfeszítései és áldozatvállalása nyomán a felszabadulás óta születtek jelentős eredmények is a gazdaság fejlődésében. A tények és „statisztikai jelzőszámok" azonban azt bizonyítják, hogy a fejlődést igen erősen hátráltatja, és a szocialista átalakítás perspektíváit kétségessé teszi a JKSZ vezetőségének revizionista politikája.

[11] L.: Indeks, 1959. 5. sz. 45. o.
[12] L.: Indeks, 1959. 5. sz. 45. o.

KONZULTÁCIÓ

Termelőszövetkezeteink nagyüzemi fölénye és a belterjesség

Írta DR. MARKÓ LAJOS

A párt és a kormány mezőgazdasági politikájának legfőbb célkitűzése: a mezőgazdaság szocialista átalakítása s a termelés fellendítése. Ma, amikor az egyéni gazdaságok még jelentős helyet foglalnak el az ország szántóterületéből — ennélfogva nagy szerepük van az ország ellátásában —, a párt és a kormány mind gazdasági, mind politikai okokból segíti az egyénileg dolgozókat is, hogy kisparcellás gazdaságukban lehetőség szerint növeljék termelésüket és hasznosítsák a belterjes fejlesztés fellelhető tartalékait. A belterjesülésnek ez az útja azonban a kisparaszti gazdaságok adottságainál fogva erősen korlátozott. *Kétségtelen, hogy mezőgazdaságunk nagyarányú belterjes fellendítése csak a szocialista nagyüzemi gazdálkodás alapján valósulhat meg.*

A termelőszövetkezetek idei számszerű fejlődése jól szemlélteti, hogy a „legilletékesebbek", a dolgozó parasztság egyre nagyobb tömegei hogyan vélekednek erről a társadalmi haladás által felvetett kérdésről. A szövetkezeti mozgalom fellendülése dolgozó parasztságunk gondolkodásában végbemenő fölöttébb pozitív változásról, szocialista öntudatának fejlődéséről tanúskodik. Mindez azonban legkevésbé sem jelenti, hogy dolgozó parasztságunk körében és társadalmunk egyéb rétegeiben nincsenek még bizonyos illúziók a kisparaszti gazdálkodást illetően, és nincsenek helytelen, a valóságnak meg nem felelő, bizonyos felszíni jelenségek alapján kialakított nézetek. Mindenekelőtt a kisüzem életképességét illetően találhatók olyan nézetek, amelyek bizonyos gazdasági jelenségek helytelen megítéléséből, értékeléséből adódnak. Ezek nehezítik a párt és a kormány agrárpolitikájának megértését, következetes megvalósítását, ezért az ideológiai munkában továbbra is nagy gondot kell fordítani leküzdésükre. Cikkünkkel ehhez kívánunk segítséget nyújtani néhány, a hazai gyakorlat által szolgáltatott újabb érvvel.

*

A belterjesség egyik fontos tényezője a területegységre eső állóeszközállomány nagysága. Jelenleg a dolgozó paraszti kisüzemek állóeszköz ellátottsága egységnyi területre számítva magasabb, mint a termelőszövetkezeteké. Az országos átlagszámok szerint még abban az esetben is mutatkozik némi különbség, ha a termelőszö-

vetkezetekben dolgozó gépállomási gépek, felszerelések értékét a szövetkezetekhez számítjuk. Sokan ezt a tényt a kisüzem előnyeként könyvelik el, a kisüzemek életrevalóságának, stabilitásának bizonyítékaként tüntetik fel. Vannak, akik erre hivatkozva a parasztgazdaságokat belterjesebb üzemeknek tartják, mint a termelőszövetkezeteket.

Valójában mi húzódik meg a kisgazdaságok „magas" állóeszköz ellátottsága mögött?

Először is a parasztgazdaságok nagy állóeszköz ellátottsága nagyon viszonylagos, a gazdaságok jelentős részében ugyanis a gazdálkodáshoz elengedhetetlenül szükséges eszközök nincsenek meg. A KSH vizsgálata szerint pl. 1957-ben a megfigyelt 3—8 kat. holdas kisparaszti gazdaságokban minden 100 gazdaság közül csak 65-ben volt eke és szekér, 12-ben vetőgép, 39-ben lókapa, 29-ben szecskavágó és répavágó, 20-ban daráló, 17-ben kukoricamorzsoló. Jellemző, hogy ezek döntő részét is még a két világháború között vásárolták, egy részét pedig 40—50 évvel ezelőtt. A Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Üzemtani Intézete által megfigyelt gazdaságok adatai szintén a fenti megállapításokat igazolják.[1]

Másodszor: a legtöbb kisüzemi eszköz, eke, borona, vetőgép, igaerő stb. tényleges kapacitása ugyanakkor meghaladja a kisüzemi szükségleteket. Egy kettős lófogatra pl. az MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézete által vizsgált egyéni gazdaságokban 14 kh. jut.[2] Az országos átlag még ennél is alacsonyabb. Ez a terület természetesen nem biztosítja a fogaterő megfelelő kihasználását. A vizsgált parasztgazdaságokban pl. 124,4 napon át foglalkoztatják a fogatokat, szemben a termelőszövetkezetek 233,5 napos foglalkoztatásával. Ez utóbbi helyzet szorosan összefügg azzal a ténnyel, hogy a szövetkezetekben közel ötször „rosszabb" a fogatsűrűség. De ez valójában *nagy előny!*

Harmadszor: azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a kisüzemi termelőeszközök adottságaiknál fogva elmaradtak a nagyüzemi eszközök hatékonysága mögött, ami szorosan összefügg az önköltség és a munkatermelékenység alakulásával. Pl. a gépi kultivátoros kapálás esetén több mint 24-szer nagyobb a munka termelékenysége, mint kézi kapáláskor. A rosszul kihasznált, korszerűtlen, alacsony hatékonyságú termelőeszközök „bősége" a kisüzemekben sokkal inkább azok elmaradottságának, idejétmúltságának, mintsem stabilitásának, belterjességének kifejezője.

Végül a paraszti gazdaságok elmaradottságának egyik legfőbb

[1] 96 parasztgazdaság fontosabb üzemi adatai. M. T. A. Mezőgazdasági Üzemtan Intézetének 3. sz. kiadványa. 1957.

[2] M. T. A. Mezőgazdasági Üzemtani Intézetének 14. sz. kiadványa: A mezőgazdaság termelési kölcsönének és jövedelmezőségének alakulása az 1956/57 gazdasági évben 1959.

forrása abban van, hogy a területegységenkénti állóeszköz ellátottság jellemzett „bősége" ellenére sem rendelkeznek kisüzemi méretüknél fogva akkora üzemi állóeszköz állománnyal, mely a mezőgazdasági technika jelenlegi színvonalán elengedhetetlenül szükséges a gazdálkodás megfelelő hatékonyságához.

A termelőszövetkezetek és az egyéni gazdaságok termelőeszköz ellátottsága között *minőségi különbség* van, amely világosan kifejezésre jut a befektetések és ráfordítások eltérő hatékonyságának már ma is rendelkezésre álló adataiból.

Az említett Intézet vizsgálatai szerint pl. a termelőszövetkezetekben 100 Ft befektetett állóeszközre 165,8 Ft bruttó termelési érték jut, az egyéni gazdaságokban 84,6 Ft. A kisüzemekben tehát közel kétszerannyi állóeszköz befektetésre van szükség azonos nagyságú termelési érték eléréséhez, mint a szövetkezeti nagyüzemekben. S ez a legszorosabban összefügg az összehasonlított üzemek jellegével.

Szocializmust építő társadalmunk számára sem közömbös, mennyire korszerű, következésképp hatékony termelőeszközök kerülnek felhasználásra a mezőgazdasági termelésben. Lássuk mit jelent népgazdasági méretekben a kisüzemi és nagyüzemi állóeszközök különböző hatékonysága. A vizsgált egyéni gazdaságokban 100,— Ft bruttó termelési érték előállításához 118,1 Ft-nyi állóeszköztömegre volt szükség 1957. évben, ugyanez a szám a termelőszövetkezetekben 60,3 Ft. Eszerint az egyéni gazdaságokban 58,8 Ft-tal több állóeszköz befektetést kötött le 100 Ft bruttó termelési érték létrehozása, mint a termelőszövetkezetekben. Ugyanebben az évben az egyéni parasztság országosan 34,340,0 millió forint bruttó termelési értéket produkált.[3] Már most, ha a vizsgált gazdaságok fenti mutatóit a két szektor egészére vonatkoztatjuk, kitűnik, hogy nem kevesebb, mint közel 20 milliárd Ft-nyi *állóeszköztömeggel többet* kötött le az egyéni szektor, mintha ugyanez a bruttó termelési értéknagyság a termelőszövetkezeti szektorban jött volna létre. Az egyéni gazdaságokban 1957-ben országosan lekötött állóeszköz befektetés nagysága a mintegy 34 milliárd Ft-nyi tényleges bruttó termelési értékkel szemben több mint 67 milliárd Ft-nyi bruttó termelési értéket *eredményezett volna* nagyüzemi állóeszközök formájában a szövetkezeti szektorban. Látható, hogy a korszerűtlen, elavult kisparaszti termelésnek micsoda mérhetetlen pazarlás a szükségszerű következménye.

Az állóeszköz befektetés hatalmas tömegének felesleges lekötése, improduktív felhasználása semmiképpen sem a kisüzemi termelés életképességének, belterjességének a jele, hanem fordítva:

[3] A mezőgazdaság eredményei 1957-ben Statisztikai időszaki közlemények. 18/1958.

elmaradottságának, korszerűtlenségének bizonyítéka. Ez az elavult, korszerűtlen termelési forma mennél nagyobb tömegben és minél hosszabb időn át marad fenn, a társadalom egésze számára, annál nagyobbak az abból eredő hátrányok. Ezért a termelőszövetkezeti mozgalom minden lépése előre: egyben lépés e hátrányok leküzdésében, a nemzeti vagyon termőalapjai hatékonyabb felhasználásában.

*

A befektetések mennyiségével és minőségével szorosan összefügg a termelési költségek alakulása. A marxizmus azt tanítja, hogy a nagyüzem e tekintetben is messze megelőzi a kisüzemet. Érdemes ezzel kissé részletesebben foglalkoznunk. A MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézete által végzett üzemstatisztikai adatgyűjtés és elemzések révén, *ma már konkrét magyar adatok alapján is lehetőség van erre.*[4] Az itt végzett költségszámításokból kiderül, hogy a parasztgazdaságok nagyobb költséggel, drágábban termelnek, mint a termelőszövetkezetek. Az idézett kiadvány adatai szerint nemcsak a vizsgált gazdaságokban, de az Intézetben végzett hozzávetőleges kalkulációk alapján a két szektorban országosan is ez a helyzet. Az egyéni gazdaságok országos átlagos önköltségéhez viszonyítva 1957-ben a termelőszövetkezetek egy mázsa búzát 39,2 százalékkal, egy mázsa őszi árpát 33,0, tavaszi árpát 42,3, kukoricát 12,6, napraforgót 33,5 százalékkal olcsóbban termeltek. Néhány állati termék önköltsége a szövetkezetekben ma még valamivel magasabb — például a tejé —, mint az egyéni gazdaságokban, de a termelőszövetkezetek fölénye e tekintetben is egyre inkább kibontakozik.

Egyesek azzal próbálják a szövetkezetek fölényét kisebbíteni, hogy a termelőszövetkezeti önköltségek kedvezőbb alakulását az állami támogatásnak tulajdonítják. Vannak, akik azt állítják, hogy a termelőszövetkezetek azért termelnek olcsóbban, mert lényegesen kevesebb az adójuk, mint az egyénieké. Kétségtelen, hogy népi demokratikus rendünk a termelőszövetkezeteknek nagyarányú segítségét nyújt, s ez megmutatkozik a különböző közteher kedvezményekben is. Az azonban nem igaz, hogy a szövetkezetek fölénye döntően ezen múlna. Az idézett kiadvány adatai is jól mutatják, hogy a termelőszövetkezetek alacsonyabb önköltsége döntően nem adókedvezményekből adódik. Hiszen, ha a *közteher nélkül* vett termelési költséggel végezzük el a számításokat, azt látjuk, hogy így is jelentős — búzából például 26, őszi árpából 21, tavaszi árpából 30, napraforgóból 31 százalékos — az eltérés a két szektor

[4] MTA Üzemtani Intézetének 14. sz. kiadványa: A mezőgazdaság termelési költségének és jövedelmezőségének alakulása az 1956/57. gazdasági évben. 1959.

vizsgált gazdaságai között, vagyis a termelőszövetkezetek előnye nem sokkal kisebb, mint a közteherrel számított termelési költség esetén.

A termelőszövetkezetek kedvezőbb hatékonysági mutatójában a szocialista nagyüzemi gazdálkodás fölényének gyakorlati érvényesülése jut kifejezésre. Itt mindenekelőtt a termelőszövetkezetek gazdaságosabb, olcsóbb termeléséről van szó, s kevésbé az ún. „közteherviselési előnyökről" — amiről különösen 1956-ban a petőfiköri demagógok oly sokat fecsegtek, s amit bizonyos körökben ma is oly sokat hangoztatnak.

A Mezőgazdasági Üzemtani Intézet jelzett kiadványában szereplő adatok más szempontból is megmutatják a szövetkezeti befektetések hatékonyabb voltát. Az adatok szerint a vizsgált termelőszövetkezetekben 100,— Ft termelési költségre 140,— Ft, az egyéni gazdaságokban pedig csak 120,3 Ft bruttó termelési érték esett. Eszerint ugyanazon nagyságú ráfordítás 16,3 százalékkal nagyobb hatékonysággal értékesült a megvizsgált szocialista szövetkezeti üzemekben, mint a magángazdaságokban.

Ha ezeket az adatokat a mezőgazdaság egészére kivetítjük, a következő képet kapjuk: az egyéni gazdaságok 1957. évi országos bruttó termelési értéknagysága mintegy 4 milliárd forinttal több költséget emésztett fel, mintha ugyanaz a termelési értéktömeg a termelőszövetkezetekben képződött volna az ottani termelési költség színvonala mellett. Nyilvánvaló, hogy ez sem a kisüzemi termelés előnyeit, hanem éppen annak ellenkezőjét bizonyítja

A munka termelékenységének alacsony színvonala, az állóeszközök, a felszerelés, az élőmunka alacsony hatékonyságú felhasználása ma is legfőbb ismérve a kisparaszti termelésnek. A kisárutermelő gazdaságok zöme a mi viszonyaink között is csak egyszerű újratermelést valósít meg. *Az egyéni gazdálkodás költségesebb, kevésbé hatékony volta a kisüzemi adottságokban, a kisüzemi gazdálkodás korlátaiban gyökerezik.*

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek az élő és tárgyiasult munka hatékonyabb alkalmazása következtében az egységnyi területre jutó üzemi tiszta jövedelem nagyságában jelentősen felülmúlják az egyéni gazdaságokat. Ehhez azt is hangsúlyozni kell, hogy az egyéni gazdaságok általában az üzemi tiszta jövedelem nagyobb részét nem felhalmozásra, hanem személyes szükséglet kielégítésére használják fel. Az erre vonatkozó adatok például azt mutatják, hogy a vizsgált parasztgazdaságok túlnyomó többségében a jövedelemnek egész jelentéktelen részét, csupán 0.7 százalékát fordítják az állóalapok bővítésére, sőt a gazdaságok egy részében az állóalapok nem nőnek, hanem csökkennek.[5]

[5] MTA Üzemtani Intézet 12. sz. kiadványa: A parasztgazdaságok belterjességének néhány sajátossága. Bp. 1958.

Befejezésül: a belterjes fejlesztés lehetőségeit vizsgálva, kettős vonatkozásban is megnyilvánul a nagyüzemi szövetkezeti termelés magasabbrendűsége. A termelőszövetkezetek egyrészt a mezőgazdaság legalapvetőbb termelőeszközének, a földnek hatékonyabb kihasználását valósították meg, másrészt az eszközölt ráfordításokat is jobban gyümölcsöztették, mint az egyéniek. Sok egyéb tényező — például a nagyobb termésátlagok, magasabb hozamok — mellett ez az egyik legalapvetőbb, legmélyebben rejlő bizonyítéka a szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás kisüzem feletti fölényének.

•

A falu szövetkezeti útra térése, a kisárutermelő viszonyok szocialista termelési viszonyokká való átalakítása a belterjes gazdálkodás és a többtermelés kedvező feltételeit hozza létre. A gyakorlat már eddig is igazolta és mind fokozottabban igazolja a párt irányvonalát, mely szerint: *hazánkban is a mezőgazdaság szocialista átszervezése jelenti a mezőgazdaság fellendítésének, belterjes fejlesztésének fő útját.*

SZEMLE

Az 1958—59-es színházi évad néhány kérdéséről

Az alábbi vizsgálódás ugyan csak egyetlen évad jelenségeivel foglalkozik, de természetszerűleg érintenie kell még az ebben az időszakban is hatékony előzményeket és — ha csak pillanatokra is — ki kell tekintenie a jövő felé. Annál is inkább, mivel az elmúlt évad egyben az 1949-ben államosított magyar színházi élet tizedik éve volt, és ez jó alkalom arra, hogy felmérjük színházi életünk fejlődésének eredményeit és jelenlegi helyzetét.

Milyen volt a helyzet az évad megkezdésekor? Tizennégy évvel a felszabadulás és két évvel az ellenforradalom leverése után egy konszolidálódó s új sikereket elérő, a szocializmus felé biztos léptekkel haladó társadalom részese volt színházkultúránk is. Színházaink már az 1957—58-as évadban megvívták a harcot saját területük konszolidációjáért, azért, hogy a szocialista hang ne csak megszólaljon, de bátran zengjen színpadainkon. Ha hurcolt is magával az előző év értéktelen műveket (mint például a polgári giccset élesztgető Hainalban, délben, este, vagy a Családi ágy), de olyan új hangok is hirdették a szocialista gondolat igazát, mint az *Optimista tragédia*, a *Bekötött szemmel* és a kirobbanó sikerű az egész országban hódító, mozgósító erejű *Szélvihar*.

Az öntudatra ébredő magyar színházi életnek és drámairodalomnak tehát ez évben volt mire visszatekintenie — ezek a közvetlen előzmények jó összekötő kapcsot jelentettek, a fejlődés szerves kibontakoztatása biztosítva volt. Már itt le kell szögezni, hogy színházaink helyesen nem fogadták el a „ne folytatás — más" helytelen, demagóg jelszavát és, mint látni fogjuk, a felszabadulás utáni, még pontosabban: az államosítás óta eltelt évek helyes kezdeményezéseit és eredményeit jó alapozásnak tekintve építkeztek tovább.

Volt-e haladás a most elmúlt évadban az előzőhöz képest? Igen, feltétlenül. Ennek a haladásnak lényeges erőforrása volt az egész ország politikai, gazdasági erősödése, a marxista—leninista ideológia befolyásoló szerepének növekedése, a párt műveléspolitikai irányelveinek kezdődő hatása. A színházi terület vezetői és alkotói határozott lépéseket tettek az addiginál egészségesebb műsorpolitika kialakítására. A céltudatos törekvés jelentős sikereket hozott, elsősorban *új magyar drámák* létrehozása és bemutatása terén.

Már az évad előkészítésére beadott műsortervekben feltűnhetett a figyelmes szemlélőnek, hogy a klasszikusok, a szocialista tábor íróinak drámái, a haladó nyugati írók művei mellett milyen gazdag ígéretek szólnak új magyar művek bemutatóiról. Nem kevesebb, mint ötvenegy íróval állottak tárgyalásban színházaink (s örvendetes módon, nemcsak a fővárosiak), hogy az ígéretek ne csak ígéretek marad-

janak. Most, az évad elteltével jóleső érzéssel lehet megállapítani, hogy az ígéretekből gazdag aratás lett. Kereken negyedszáz új magyar mű került színpadra ebben az évben, azaz az említett tárgyalások alapján készülő drámáknak — kivételesen magas arányszám —, a fele! Ezekből Budapest tizenötöt, a vidék tízet mutatott be; egy opera (Hajdú: *Kádár Kata)* és egy balett (Csenki: *A bajusz)* is van köztük. Hozzászámítva ehhez a Vídám Színpad két kabaréműsorát: az 1958—59-es színi évad huszonhét új magyar produkciót hozott.

Maga a szám még nem lenne döntő. De az már igen, hogy e művek mindegyike haladó mondanivalójú s közülük legalább öt olyan, mely a magyar társadalom döntő problémáit — a jelenben, a közelmúltban, vagy a múltban — magas eszmei színvonalon, a szocialista világnézet alapján állva, nagy sikerrel tárgyalja.

*

Vajon milyen problémák érdekelték, érdekelhették a magyar társadalmat az adott időszakban, milyen kérdésekre vártak — tudatosan, vagy nem tudatosan — válaszokat mindenhonnan, így a színházak művészi produkcióitól is? Ha ezt az igényt sikerül megállapítani, könnyebb lesz a felelet az évad sikereinek, vagy sikertelenségeinek okait boncolgató kérdésekre is.

Kétségtelen, hogy az emberek gondolatait még mindig erősen foglalkoztatta a közelmúlt tragikus eseménye: az 1956-os ellenforradalom. Sokan voltak és vannak is talán, akik még mindig nem tisztázták magukban, hogyan is jutott el az ország a megrázó októberi eseményekig s hogy ők maguk helyesen, vagy helytelenül gondolkodtak, viselkedtek-e? Milyen érzelmek vezették cselekedeteiket? Sokakban él a bűntudat, a bizonytalanság érzete és talán még mindig vannak megválaszolatlan kérdések a számukra. Nem csekély felelősséget vállalt tehát az az író, aki drámája témájául az ellenforradalmat átélő emberek ábrázolását választotta, és céljául tűzte ki, hogy a színház gazdag eszközeivel nyíltan, a szó szoros értelmében nyíltszínen vitassa meg a legbensőbb gondolatokat is. Már az elmúlt évad bebizonyította — a *Bekötött szemmel* és a *Szélvihar* példájával —, hogy a nyílt szó, az őszinte beszéd a legigazibb értelemben vett katharzist adhatja meg a közönségnek: a drámai megoldás egyben a nézőt is feloldozhatja. Ezen az úton haladt tovább ebben az évben Mesterházi Lajos *Pesti emberek* című történelmi tablója, a magyar értelmiség nyolc kiválasztott típusán mutatva be társadalmunk belső ellentmondásait s ez ellentmondásokból fakadó magatartásokat az ellenforradalmi időszakban. Mesterházi darabjának lényeges tanulsága éppen az volt, hogy hitelesen mutatott rá az ellenforradalmi események *előzményeire*, azokra az erőkre, amelyek a nagy válság összetevői voltak. Míg ez a dráma nyolc sorsot kísért végig húsz esztendő eseményein, addig az évad legmagasabb színvonalú új magyar darabja, Darvas József *Kormos ég* című drámája egyetlen családra szűkítette a kört, a kisebb körön belül nagyobb mélységekre hatolva. Az ellenforradalomban különösen jelentős értelmiségi réteg, az *írók*, magatartása kap itt sokoldalú elemzést s részben magyarázatot. Külön érdekessége Darvas művének, hogy vívódásokkal terhelt főhőse nem a polgári irodalom képviselője, hanem azé az írótár-

sadalomé, amely már indulásakor az új rendet, a szocializmust vállalta magáénak, maga is a munkásosztály gyermeke lévén. Meggondolkoztató figyelmeztetés, hogy a legjobb, legbecsületesebb szándékokkal is lehet pokolra jutni, ha valaki — bárki — a marxizmus—leninizmus alapelveit veszi revízió alá. Az előadás szuggesztív hatása, nagy sikere azt bizonyította, hogy Darvas diagnózisa helyes volt, gyógyszere kitűnően hatott. A dráma külön erénye az igényesség mind a dialógusok, mind a helyzetek kiélezettsége, mind pedig a szélesebb összefüggések bemutatása terén. — Az évad két új drámája tehát elsősorban a magyar értelmiség és az ellenforradalom viszonyáról beszélt. Rá kell azonban mutatnunk arra a hiányra, hogy az ebbe a témakörbe tartozó új művekben sem a munkásosztály, sem a parasztság nem jelent meg a kellő súllyal (a Bekötött szemmel és a Szélvihar még tavalyról maradt a repertoáron) s így az ellenforradalom korszakának problematikája még távolról sincs teljesen feltárva, kiaknázva.

A Tanácsköztársaság kikiáltásának negyvenedik évfordulója kitűnő lehetőséget adott arra is, hogy az 1919-ről megemlékező színművek segítsenek választ adni nézőiknek a közelmúlt és a jelenkor sok problémájára is. Nem volt nehéz a Néphadsereg Színház Nézőterén párhuzamot vonni az antant-segítséggel a néphatalmat megdöntő árulóvérengző tisztek és október hasonló alakjai között Illés Béla *Szivárvány*-ának előadásán. Nem lehetett igazat nem adni a *Honvágy* Béres Jánosának, amikor rádöbbent, hogy saját hazáját, saját népét akkor mentheti meg, akkor harcolhat igazán a jövőjéért, ha a proletár nemzetköziség hívó szavára hallgatva, a szovjethatalomért száll síkra. Meg kell azonban azt is mondani, hogy mindkét mű hasznosabban szolgálta volna alkotóinak szándékát, ha művészi színvonala magasabb. A *Szivárvány* cselekménybeli befejezetlenségét, helyenként epikus ábrázolásmódját a jó rendezés és színészi játék sem tudta feledtetni; a *Honvágy* egyes jeleneteinek melodramatikus-szentimentális megoldásai (melyeket az előadás sokszor még alá is húzott) gyengítették a dráma hitelét. — Tanulságos és meggondolkoztató volt a mai néző számára is, amint megindító jelenetek során tanulja meg 1919 tavaszán Örsi Ferenc *Kapitány*-a, hogy a felszabaduló, majd elnyomott nép mellett van a helye, még akkor is, ha ezért először kispolgári családját, majd az országot kell elhagynia. Sok belső aggályoskodáson segítheti át a közönség bizonyos rétegét ez a darab, melyben a kispolgári gyermekből a szocializmusért életét áldozó, új hitével legendába emelkedő mártír válik. Kár, hogy az egyes jelenetek drámai súlyát ennél a műnél is a szentimentalizmus oldja fel. — Egyébként a Tanácsköztársaságról emlékező darabok teljes társadalmi keresztmetszetet nyújtottak: kapitalisták és munkások, parasztok és értelmiségiek típusai jelentek meg a színpadon, ma is érvényes például szolgálva. Ugyanezt a gondolatkört bővítették azok a drámák, melyek a nagy forradalom korszakát idézték fel: az országos sikerré növő *Optimista tragédia*, a *Leszámolás*, a felújított *Ljubov Jarovája* és a miskolciak Wolf-ősbemutatója, *A cattarói matrózok*. Mindezeknek a műveknek a hatása feltétlenül pozitív volt, érzelmeket tisztító és tudatot for-

máló erejük szinte felbecsülhetetlen.

A másik fő kérdés, mely lépten-nyomon felbukkan s kimondatlanul is a gondolatok középpontjában áll: milyen is a mi életünk? Hogyan éljük, milyenné alakítottuk? Milyen hibákkal és milyen ellenségekkel harcolunk? Hol tartunk a szocializmus építésében? Szóval: a mai élet. De ebben a mai életben a jövő csírája is benne rejlik s így a kérdésekre adott válasz egyben a jövő felé is útbaigazítást adhat. Új drámairodalmunk ezekre a kérdésekre is megkezdte a válaszadást. Szélesebb kört ábrázol, mint eddig, de azért ezek még mindig csak a kezdő lépések.

Az ebben a témakörben készült darabok túlnyomó része értelmiségünk különböző problémáival foglalkozik. Ez az értelmiség persze már nem a tegnapi, vagy éppen tegnapelőtti. Belső feszültségei meglehetősen összetettek. Van régi és új értelmiségünk. Vannak karrieristák és félreismertek. Vannak tehetségesek és tehetségtelenek. Vannak merészek és aggályoskodók. Titkolt revizionisták („a jövőben az értelmiségé a vezető szerep") és bizonytalanok („mi tulajdonképpen osztályidegenek vagyunk"). Hogyne lenne hát konfliktus egy ilyen komplex rétegen belül? A népen belüli ellentmondások egy része éppen ő közöttük bontakozik ki. Nem véletlen tehát, hogy egész sor új darab ebben a környezetben játszódik. A legkomolyabb problémát Kállai István *Kötéltánc*-a ragadja meg: a szocialista erkölcs alapján álló fiatal Kossuth-díjas tudós harcát karrierista főnökével és konfliktusát mellőzött, de tehetséges kollégájával. Az író becsületére legyen mondva, hogy a problémát eszmeileg helyesen ragadta meg és oldotta fel. A darab országos sikere — öt városban került színre a pesti bemutató után —, a téma és a típusok helyes kiválasztását igazolja.

Érdekes és jellemző módon az évad három új magyar vígjátéka nem arról szól csak, hogyan kerülnek össze a szerelmes fiatalok — most már nem ezer akadályon át, mint egykor —, hanem arról, hogy milyen is a tartalma a mai házasságoknak. Erre a központi témára épül Fehér Klára műve, *A teremtés koronája*, Gergely Mártáé, a *Száz nap házasság* és részben a Csizmarek—Semsei szerzőpár zenés vígjátéka, az *Érdekházasság*. Ez a tény természetesen a megváltozott társadalmi helyzetet is tükrözi, hiszen a fiatalok házasságkötési szándékai elől sok régi fal leomlott: az önálló kereset hiánya, a nők árucikk jellege, az osztályellentétek nyílt vagy burkolt hatása; ezek helyett azonban új ellentmondások bukkantak fel, melyek zátonyai lehetnek a házi boldogságnak és megzavarhatják a közösségi életet is: a házaspáron belüli „rangkülönbség" (persze csak a munkabeosztásban), a fiatalok meggondolatlansága, vagy újfajta érdekek belejátszása a párválasztásba. Az idén bemutatott s fentemlített három vígjáték közös érdeme, hogy világosan ismerik fel a jelenségeket s a mögöttük rejlő problémákat, de mindhárom el is marasztalható, mert (és nem csak műfaji okokból) megmaradnak az észlelésnél. Vagy azért, mivel maguk sem látják a feltett kérdés helyes megoldását, vagy mert a könnyebbik utat választották s ezért maradtak adósak a hiteles válaszokkal. Bármilyen jól szórakozzék is a néző, bármennyire önmagára, vagy ismerősei életének egy-egy helyzetére ismerjen is rá

— a cselekményben és jellemben megalapozatlan felelet nem ad meggyőző élményt. Az „ilyenek vagyunk" szórakoztató képe után a „másmilyenek legyunk" döntésével kellene lezárni az előadásokat. A kritikák által is kiemelt jelenség: e darabok helyenkénti felületessége, poenvadászata — arra a veszélyre mutat, hogy a vígjátékoknak mintegy futószalagon gyártása szűkíti a tematikát és íróinkat a sablon felé vezeti.

Súlyos hiányosságokat tapasztalunk mai életunk színpadi ábrázolásában, ha a munkás- vagy a paraszti élet problémáit keressük idei bemutatóinkban. Szinte egyáltalában nincs mű, mely az ellenforradalom utáni időszakban játszódnék s munkásokat választott volna hőséül. Ha leszámítjuk, és torzításai miatt le is kell számítanunk a *Narancshéj* című zenés vígjáték munkásfiguráit, vagy a *Száz nap házasság* fiatalasszonyát, bizony üres marad a kezünk. Hasonlóképpen, abban az időszakban, amikor a paraszti magántulajdon kérdése a szövetkezeti termelő módra való rohamos áttérés következtében a legváltozatosabb konfliktusokat nyújtja, amikor a falusi fiatalság a jobb életszínvonal, a kultúráltabb élet kedvéért olyan hatalmas arányokban vonzódik a városi élet felé és sorsuk a drámai lehetőségek óriási sorozatát kínálja — csak egyetlen új mű foglalkozott a paraszti élet kérdéseivel: a jellemraizi tévedései miatt nem eléggé hiteles *Kerekeskút*, Gerencsér Miklós drámája.

Érdekes módon, s ezt itt kell megemlíteni, a szocialista tábor más országaiból behozott darabokat is úgy választották meg színházaink, hogy azok elsősorban az értelmiség kérdéseivel foglalkozzanak. A szovjet *Egyedül, Életem dala* és *Boldogság, merre vagy?*, a lengyel *Harmadik csengetés*, vagy a cseh *Mesébe illik* lényegében ennek a rétegnek a problémáival ismertet meg bennünket.

E hiányosságok ellenére megállapíthatjuk, hogy *1958—59 a magyar drámairásnak jelentős évadja volt.* Legfőbb erénye, hogy hitelesen tudta megragadni és ábrázolni a magyar társadalom egyes lényeges problémáit, s hogy a feltett kérdésekre helyes, szocialista válaszokat adott. Nem véletlen tehát az sem, hogy drámáink ismét „exportképessé" váltak. Ezúttal azonban nem kozmopolita bulvárdarabokkal jelentkeztünk a nagyvilág előtt, hanem magas eszmeiségű szocialista színművekkel.

*

Pár hónappal ezelőtt az egyik újság munkatársa annak az aggályának adott kifejezést, hogy „a mai problémákra nyugati válaszokat" ad színházi életünk. Az évad végére ez az aggály legalább is megenyhülhetett. De azért helyes megvizsgálni, vajon a nyugati írók műveiből válogatott darabok helyes irányban hatottak-e, alkalmasak voltak-e arra, hogy a legjobb oldaláról ismertessék meg a haladásért harcoló nyugati írók alkotásait?

Reális művészi képet adott az ausztrál munkások egy rétegének problémáiról Ray Lawler *A tizenhetedik baba nyara* című drámája. Az amerikai Nash *Esőcsinálójának* sikere azonban még hasznosabb lett volna, ha az előadás jobban aláhúzza az eredeti mondanivalót, hogy tudniillik a lány a két véglet: a rideg üzleti szemléletmód és a fellengősen irreális ábrándvilág helyett a jót-rosszat egyaránt nyújtó, küzdelmes teljes életet, a realitást választja. A világosabb ábrázolás jobban indo-

kolta volna a színdarab műsorra tűzését. Már némi eszmei zavart kepviselt De Filippo *Az én családom* című életképe. Az első két felvonás erőteljesen és hitelesen ábrázolja a szétesö olasz polgári életformát, s ha a szerző nem alkuszik meg, félreérthetetlen képet kaptunk volna. De egyenesen bántó volt és az alaphelyzet hitelét rombolta szét az hogy előkészítetlen, illogikus, váratlan fordulatokkal szinte minden pillanatok alatt rendbejön és hazug idillben, giccses heppienden oldódik fel a feszültség. Kár az is, hogy Aymée vígjátéka, a *Nem az én fejem*, mely szinte mindvégig kitűnően leplezi le a burzsoá igazságszolgáltatás korruptságát, az utolsó pillanatban történő váratlan fordulattal az igazságért folytatott harc értelmetlenségét bizonyítja. Anouilh *Romeo és Jeanette*-je egyébként színvonalas debreceni előadásának hatása pedig azért hamis és káros, mert bár kritikája a nyárspolgár kietlen, fantáziátlan életformája ellen helytálló, de megoldása az anarchia dicsőítésén, mindenfajta konstruktív rend elleni lázadáson és értelemellenességen át az élet tagadásához, a halálkívánásba vezet. — A nyugati drámairodalom mai alkotásaiból való válogatás tehát még sok eszmei bizonytalanságot mutat, a bemutatott darabok hatása távolról sem kielégítő.

A felszabadulás előtti évtizedek kultúrpolitikájának egyik sarkalatos pontja volt a nacionalista-soviniszta magatartás kialakítása és ápolása, különösen közvetlen szomszédainkkal, azoknak kulturális eredményeivel kapcsolatban. A nem-ismerés és lebecsülés volt az a kettős alapkő, melyre ez a magatartás épült. Éppen ezért szocialista kultúrpolitikánk egyik el nem hanyagolható feladata: megismertetni és megszerettetni a szomszédos népek életét, kultúráját. Azt hisszük, hogy ebben az évadban sem történt elegendő lépés arra, hogy a baráti népi demokratikus országok drámai hagyományaival és mai értékeivel országos viszonylatban kellőképpen megismertessék közönségünket (példa erre a nagy lengyel klasszikus Slowacki évfordulójának teljes elhanyagolása). A pár év után felújított Caragiale-vígjáték, a Sebastian-bemutató s egy-egy új cseh és lengyel vígjáték műsorra tűzésén kívül más nem is történt. Pedig ezeknek a népeknek is van Katonájuk, Szigligetijük, Csikyjük, mai íróikat nem is említve, — illendő lenne megismerni őket. De még ma is könnyebben kerül be a műsorokba egy másodrendű francia vígjáték, mint egy-egy népi demokratikus író sokkal értékesebb műve. — A német dráma a két Brecht-bemutatóval (*A rettegés birodalma* és a *Puntila*), a miskolci színház dícsérendő Wolf-ősbemutatójával, valamint a Déryné („falu") Színház előadásában nagy sikert aratott új alkotás, a *Lampionünnep* bemutatásával méltó képviseletet kapott.

A társadalmi fejlődés törvényeit a nagy drámaírók művészete a múltban is tükrözte. Ezért kerülnek ma is színházaink műsorára. A tapasztalat azonban az, hogy a válogatás nem elég széleskörű s a műsorra tűzés nem elég egyenletes, tervszerű. Ez az oka annak, hogy a fővárosban két év alatt nem volt egyetlen Molière-bemutató sem s hogy csak egyetlen Shakespeare-mű, az idén felújított *Windsori víg nők* került a közönség elé. Feltűnő az is, hogy a gazdag spanyol hagyományból évek óta s többször

megismételve kizárólag *A kertész kutyája* jut színpadra, pedig a *Zalameai bíró*, Molina *Jámbor Mártá*-ja, Alarcon *Segoviai takácsok*-ja is színpadra kívánkoznék. Örvendetes, hogy Aristofanész újra megszólalt, de az már aligha helyeselhető, hogy az orosz klasszikusokból két vidéki *Revizor*-előadáson kívül (Kaposvár, Győr) ebben az évben semmit sem mutattak be és Budapesten az elmúlt két év alatt csak az elég sikerületlen *Erdő*-produkció került a nagyközönség elé.

Természetesen lényeges az is, hogy a saját múltunkról milyen kép alakul ki színházaink műsorán keresztül. Érdekes módon a huszadik század előtti magyar életről csak két darab került műsorra (*Szigligeti ribillió, Egy éj az Aranybogárban*). Jó arányban kapott viszont képviseletet a polgári radikalizmus e század eleji irodalma Bródy Sándor három, Heltai két és Bíró Lajos egy művével. — A két világháború közti korszakról kevés szó esett. Gergely Sándor *Vitézek és hősök* című darabjának vidéki bemutatóján kívül tán még a *Második kakasszó*-t lehetne ideszámítani, mely azonban e korszaknak csak egyetlen, szinte függetlenített jelenségét ábrázolta. El kell marasztalni az írót, aki a téma kidolgozásában bizonyos eszmei zavart árult el, de a bemutató színházat is, mert előadásával, a darab gyengéit érintetlenül hagyva torz képet adott a fasizmus lényegéről, azt a faji kérdés egyetlen vetületére szűkítve. — Eseménysorozatának egy részével ezt a kort ábrázolja még egy érdekes mű, Gádor Béla *Lyuk az életrajzon* című szatirája. Megállapíthatjuk, hogy művének az a része, mely a felszabadulás előtti magyar társadalom kirívó hibáit mutatja be, kitűnően sikerült. De a felszabadulás utáni jelenetek hitelessége erősen vitatható, mivel két főszereplőjének alapszituációja a mai viszonyok között már nem hat reálisnak. A titkolt fasiszta múltú „nagyfőnök" ma már éppoly kevéssé tipikus jelenség társadalmunkban, mint a becsületes embernek az a magára hagyatottsága, melyet a darabban Vanek képvisel. Jó tanulság ez a darab arra nézve, hogy a szatira a szerzőtől megalapozott és a konkrét esetben helyesen alkalmazott marxista szemléletet igényel.

Ha a szatira — és ebből az elvi szempontból nézve ide tartozik a *kabaré* műfaja is — a tegnapi kispolgár szemével nézi az életet és bírálgatja a ma jelenségeit, nemcsak viccei lesznek egyre ismerősebbek, hanem hatásában is korszerűtlenné válva, elmarad társadalmunk fejlődésétől. Ha bármilyen szellemesen is, de belenyugszik abba, hogy „Pest az Pest", ez a belenyugvás passzivitássá s ezen keresztül visszatartó erővé válhatik. Kabaréműsorainkban azok a legjobb pillanatok és ezeket kell szaporítani, melyek a jövő szemével, a munkásosztály oldaláról látják és láttatják a lassan de biztosan nevetségessé váló múltat, tegnapelőttjeink vétkeit, a tegnap hibáit és ugyanezzel a szemmel bírálják jelenünk ellentmondásait is.

Vannak azonban műsorpolitikánknak olyan jelenségei, melyekkel nem érthetünk egyet. Ha kitűzött cél, hogy küzdenünk kell a kispolgári giccs maradványai ellen, akkor nem is kérdéses, hogy Ábrahám Pál egyébként jómuzsikájú *Viktória*-ját valóban három színházunknak is el kellett-e játszani s hogy Geyer szentimentális-pikáns *Gyertyafénykeringő*-jé-

nél nincs-e már jobb, egészségesebb, maibb zenésvígjátékunk? Vagy hogy a *Mágnás Miska* címszereplőjének az operettarisztokrácia felett aratott operettgyőzelme nem méltatlan, túlhaladott jellegű-e akkor, amikor parasztságunk, külsőben és belsőben alapvetően megváltozva, már Móricz Zsigmond paraszttárgyú komédiáit is idegennek érzi. Kétségtelen, hogy vidám zenés műsoraink sok gondot okoznak, elsősorban vidéki színházainknak, de sajnos ez a gond sokszor úgy nyer feloldást, hogy a válogatásnál újabban csak az operettirodalom 1910—1940 közötti, értéktelen librettókkal teli, szakaszát veszik figyelembe, megfeledkezve a régebbi és az újabb anyagokról egyaránt. — Ha kitűzött cél, márpedig az, hogy küzdeni kell a dekadencia ellen, akkor nem lehet helyeselni az egyébként kitűnő mesterségbeli színvonalon megírt és előadott *Nem az én fejem*, vagy a *Romeo és Jeanette* műsorra tűzését, a már említett indokok miatt. És ha helyeselhető is Wilder harca az emberiségért és az emberségért a *Hosszú út*-ban, félreérthetetlenül le kell szögezni, hogy rossz és alkalmatlan eszközöket kínál e harc megvívására. Tételes javaslatai, illusztrált igazságai nem a marxizmus—leninizmus igazságai, — idejétmúlta idealista igazságok. Nem rajta kérjük számon, hogy nem a mi szemünkkel lát, de a darab műsorra tűzésének alaposabb elemzés alapján kellett volna megtörténnie s esetleg elmaradnia. Lebecsülnénk a színházi előadások hatását, ha nem vennénk figyelembe az ilyen művek végső kicsengésének a nézők számára adódó tanulságait, és nem támasztanánk magasabb követelményeket színházaink műsoraival szemben.

A műsorok egészét véve azonban meg lehet állapítani, hogy a konszolidáció országos folyamata ezen a területen is megszilárdult, *színházaink munkájában az elmúlt évadhoz képest határozott fejlődés mutatkozott. A fejlődés egyik döntő tényezője volt a társadalmunk lényeges kérdéseit helyesen tükröző, a szocialista világnézet talaján álló, új magyar drámák hatalmas sikere.*

*

Ez a hatalmas siker egyben azt is bizonyította, hogy azok a művek férkőznek a legközelebb a közönség szívéhez, amelyek a legaktuálisabb témákat vetik fel s politikai mondanivalójuk a dolgozó nép érdekét szolgálja. Igaz, hogy az államosítás tíz éve alatt a színházak nézőterét elfoglaló új közönség még nem homogén s néha még a kispolgári ízlésnek megfelelő műveket is nagy tetszéssel fogad, de a *Szélvihar*, az *Optimista tragédia*, *Bekötött szemmel*, *Pesti emberek* és *Kormos ég* sikere már az új ízlés terjedését, a szocialista világnézetnek a művészetben és a művészetben való térhódítását jelzi. Természetesen hozzátartozik ehhez a sikerhez, hogy a magas eszmeiségű mondanivaló magas művészi színvonalon jelentkezett mind a megírás, mind a színpadi megvalósítás terén.

Csak helyeselhető, hogy színházaink, több éves szünet után, most különböző új és kipróbált régi módon ismét keresni kezdték a munkásosztállyal teremtendő közvetlen kapcsolatok lehetőséget. Ezek a kezdeményezések hasznosan egészíthetik ki azt az együttműködést és kölcsönhatást, mely eddig részint csak a művészi alkotáson keresztül, részint a közön-

ségszervezési munkán át, az utóbbi területen nem annyira elvi, mint inkább prakticista-gazdasági elképzelésekből alakult ki. Nincsen rá mód, hogy ez alkalommal a közönségszervezés és a munkásosztállyal való kapcsolat, az ország színi kultúrával való ellátottságának kérdéséről bővebben lehessen beszélni, de e kérdések alapos elemzése elkerülhetetlenül szükséges. Az értelmiségi tematikájú művek nagyszámú műsorra tűzése például rendszerint olyan hivatkozással történik, hogy színházaink jelenlegi közönsége elsősorban ezeket a tematikákat kedveli. Ez a tézis rögtön felveti a közönség belső arányainak, osztályösszetételének kérdését.

*

Színházi életünk fejlődésével kapcsolatban eddig főleg a műsorpolitika alakulásáról beszéltünk. Röviden meg kell vizsgálnunk azonban azt is, hogy e sajátos művészeti ág többi alkotóelemei hol tartanak fejlődésükben. Annál is inkább, mert hiszen a színház nem kizárólagosan irodalmi műfaj, hanem olyan komplex művészet, melynek minden alkotóeleme döntően befolyásolja az eszmei mindanivaló tolmácsolását, hatásosságát.

Ohlopkov, a kiváló szovjet rendező azt írta egy nemrég megjelent cikkében, hogy „mindenért a rendező felelős", ami a színpadon történik. Vitatkozni lehet ugyan ezzel a megállapítással, de a cikk kétségtelenül felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy a különböző alkotóelemek felhasználása, összehangolása a kitűzött cél érdekében éppen a rendező feladata, sőt kötelessége. Feladata, hogy helvesen elemezze a mű eszmei mondanivalóját, hogy a megvalósítás felé vezető úton művészi egységbe ötvözze az előadás elemeit.

Rendezőink pozitivumaként kell betudnunk, hogy — és éppen új magyar darabok színpadra állításakor — alkotó módon fejlesztették tovább a kézhez kapott műveket s hogy olyan nyílt politikai mondanivalójú drámák, mint a Pesti emberek, a Kormos ég, vagy a darabnál kerekebb előadást produkáló Szivárvány esetében jelentős részeseivé váltak a sikernek. Az is kétségtelen, hogy olyan szuggesztív erejű előadások születtek kezük nyomán, mint A tizenhetedik baba nyara, A medikus, Az öreg hölgy látogatása, A kapitány, Tizenkét dühös ember — hogy csak néhányat említsünk —, melyeknél az írói mondanivaló színvonalas művészi eszközökkel tolmácsolva maradéktalanul érvényesült. A műhöz való hűség, az írott szövegnek jól megválasztott eszközökkel való megelevenítése, a naturalista szemlélettől való elszakadás, az új tartalomhoz illő új formák bátran kísérletező megkeresése a legfőbb érdeme ezeknek az előadásoknak. Találkozni lehetett azonban olyan jelenséggel is, mely a rendezői munka felfogásának két véglete miatt torzulásokat mutatott.

Az egyik véglet az, amikor a rendező mintegy függetleníti magát az eredeti műtől és valamely okból, talán öncélú modernkedés, vagy a biztosabb hatás kedvéért, keres a darabban meg nem található ténvezőket. Nálunk ennek a magatartásnak az egyik jelentkezési formája, amikor bizonyos önkényes műfaji csúsztatás történik. Ez azonban végső hatásában nem formális-műfaji, hanem döntően tartalmi-elvi jellegűvé válik. Így lesz a vígjátékból és szatírából bohózat, néha csak egyes részletmegoldásokban, de néha az

egész előadáson keresztül. Itt nemcsak arról van szó, hogy ezáltal több nevetést sikerul kicsikarni a közönségből, hanem arról is, hogy ez a nevetés a darab eredeti mondanivalójától függetlenné válva elfedi, eltorzítja azt. Ilf és Petrov szatírája már a színlap szerint is komédiává alakult az átdolgozás során, az előadás pedig sok ponton az öncélú burleszkhatások nagyonis ingatag talajára lépett. Így csúsztak egyes részletek a bohózat felé a Névtelen csillag-ban; a Hazudj igazat közönsége pedig sokszor nem Wilde társadalombíráló és leleplező szellemességein, hanem egyes szereplőknek a jellemükhöz egyáltalán nem illő ugrándozásain nevetett. Nem használt az Ellenségek pécsi előadásának, hogy „negatív" szereplőinek egy része közönséges karikatúrává változott át. Ennek a tendenciának a mélyén valószínűleg az a téves szemlélet rejtőzik, mely szerint így „népibb" az előadások hangvétele, „őszintébb", „egészségesebb" A népi jelleg ilyen vulgarizálása tévedés, mert a „nép" fogalmát valami középkori utcai mulatság közönségében rögzíti, abszolútizálja s ízlés-mércévé teszi. A valóságban pedig nem is ennek a „nép"-nek a tetszését keresi, hanem a húsz-huszonöt évvel ezelőtti pesti kispolgárság ízléséhez igazodik. A közönségankétok sok-sok bíráló hozzászólása ennek a kispolgári ízlésnek a határozott visszautasítását bizonyítja. A mi dolgozó népünk igénye ennél sokkal feilettebb, ízlése tisztább. — Műfajbeli csúszásnak kell egyébként tartanunk azt is, ha a tragédiából melodráma lesz, mint például a Honvágy előadásán, vagy ha a gondolati hatások helyett a szentimentalizmus lesz úrrá a színpadon, mint például az az Egyedül című darab utolsó negyedórájában történt.

A másik véglet az, amikor a rendező nem az egész művet átfogó koncepcióból, a darab fő mondanivalójának világos tolmácsolása igényéből indul ki, hanem — a teljesség igényét szem elől veszítve — minden szereplő minden egyes játékmozzanatát a végletekig menő részletességgel befolyásolja. Bármilyen jó, vagy akár zseniális legyen is önmagában minden külön ötlet, az egész halmaz elveszti a művészi megformáltságot s az a nem éppen ismeretlen jelenség áll elő, melyet „szétjátszás"-nak neveznek s amely tulajdonképpen a színpadi naturalizmusnak egyik makacsul továbbélő jelensége. Komorabb hangvételű darabok sorozatos, szinte szavankénti szünetei ugyanolyan nyomasztó szürkeséget eredményeznek, mint a vidám műfajú előadások — bármilyen hangos és színes, de a mű egységét szétmaró — ötletzuhataga. A pillanatnyi hatások tömege elfedi a fő mondanivalót. Végeredményben ilyenkor az történik, hogy a rendezői koncepció összefogó ereje a játékmesteri munka mozaikjának engedte át a helyet.

Ha összefoglaló képet akarnánk rajzolni színészetünk helyzetéről, akkor azt lehetne mondani, hogy fővárosi színházainkban — külföldi látogatók által is megerősített vélemény szerint —, kimagasló tehetségek általában magas színvonalú alakításokat nyújtanak még nem világosan elemzett, vagy az írói intenciók ellenére megfogalmazott figuráknál is. Ugyanakkor azonban erősen kérdéses együtteseink összjátékának, fegyelmezettségének, koncentráltságának színvonala. Már pedig ez a kettő nincsen szükségszerű ellentmondásban egymással. Ezt a tényt különösen a nálunk járt

vendégegyüttesek produkciójának mércéjén lehetett lemérni. Vidéki színészetünk színvonalát viszont egyelőre még a teljesítmények egyenlőtlensége jellemzi. Ugyanannál a színháznál kitűnő alakítások mellett dilettáns megoldások is gyakran jelennek meg a színpadon; jól rendezett előadások mellett alapjaiban félreértett darabokkal is találkozunk. Ezen a helyen kell megemlékeznünk arról is, hogy a szép magyar beszéd ügye országos viszonylatban elég rosszul áll. Az a tapasztalat, hogy a realizmus ürügye alatt a rossz beszédtechnika és a felületes pongyolaság bújik meg. Hagyományaink, de nemzeti nyelvünk és művészetünk jövője iránt érzett felelősségünk is kötelez, hogy ezt a szakmai problémát nagyon komolyan vegyük.

*

A művelődéspolitikai irányelvekben a párt azt a célt tűzte ki a kultúra munkásai, általában a művészek, de szorosabban véve, a színház elé, hogy elkövetkezendő munkájukban „... biztosítsák a párt műveszetpolitikájának érvényrejutását és állítsák munkájuk középpontjába a minden szűkkeblűségtől mentes, szocialista szellemű népművelés feladatát. Változatos eszközökkel gondoskodjanak arról, hogy a magyar és a nemzetközi kultúra alkotásai minél szélesebb rétegekhez eljussanak. Küzdjenek a kispolgári ízlés, a giccs, a különböző dekadens burzsoá irányzatok ellen és a közönség ízlésének jótékony befolyásolásával segítsenek megszüntetni az elmaradottabb tömegek kívánságai és a szocialista kultúra magasabbrendű igényei közötti ellentmondást."

Eddigi elemzéseink alapján megállapíthatjuk, hogy államosított színházaink tizedik évadja a szocialista színházkultúra kibontakoztatása felé vezető útnak olyan szakasza volt, amelyen, ha változó lendülettel is, de előrehaladtunk. Egyre erősebb lett a tendencia, hogy a párt művészetpolitikája érvényre jusson s hogy a társadalmi tudat szocialista irányban való átalakítása a színház sajátos eszközeivel folyamatos legyen. A felhasznált eszközök, a bemutatott műsor változatos volt, bár a választást néhol bírálni kell. A régebbi szektás álláspont ellen a világ drámairodalmából való jóval szélesebb válogatási lehetőséggel, a revizionista magatartás ellen pedig a forradalmi mondanivalójú, nyíltan politizáló művek megírásával, műsorra tűzésével, majd átütő sikerével lehetett küzdeni. A megelőző évadhoz képest erősödött a harc a kispolgári ízlést képviselő giccses művek műsorra tűzése ellen. Kétségtelenül hatásos lépések történtek abban az irányban, elsősorban a nagysikerű új magyar drámák bemutatásával, hogy segítsük megszüntetni az elmaradottabbak kívánságai és a magasabbrendű igények közti ellentmondást. Jó kezdeményezések, kísérletek egész sora valósult meg és vár továbbfejlesztésre. Ilyenek voltak a níres külföldi együtesek vendégjátékai, az Odry Színpad megindítása, a munkásosztállyal megteremtendő szerves kapcsolatokra irányuló első lépések, a pécsi Modern Dráma Hete és ankétja. Fejlődésünk következő lépése: a tisztázatlan elvi kérdések megvitatása és lezárása s az így nyert tapasztalatok céltudatos felhasználása. E munkának jó eszköze és fóruma lesz a most megalakult s a Színházi Dolgozók Szakszervezete keretén belül működő Művészeti Szakosztály.

Dr. Székely György

A TESTVÉRPÁRTOK ÉLETÉBŐL

Az ateista nevelés tapasztalatai Csehszlovákiában

Írta: ALOIS INDRA

„A vallás a szorongatott teremtmény sóhaja, egy szívtelen világ lelke, mint ahogyan szellemtelen állapotok szelleme. A vallás a nép ópiuma."

K. Marx

A csehszlovák nép nagy sikerrel valósítja meg jelenleg a CSKP XI. kongresszusának programját, hazája szocialista építésének betetőzését. A kongresszus e történelmi feladat végrehajtásában kiemelte a kultúrforradalom befejezését. Tekintve, hogy a lenini értelemben vett kultúrforradalom egyik feladatát — a kultúra közelítését a néphez — lényegében megvalósítottuk, most a másik lép előtérbe: *„...legyőzni a burzsoá ideológia befolyását és mindenütt elterjeszteni a kommunista eszmék hatását"* (A. Novotny).

A pártban első helyre került az új szocialista ember nevelésének feladata. Ez a nevelőmunka természetesen lehetetlen a burzsoá ideológiák elleni harc nélkül. *A párt határozott erőfeszítést tesz különösen a vallási ideológia elleni harcra, amely igen erősen és sokáig él még a dolgozók nagy részének tudatában.*

A vallási szemlélet hatása ma is tart

Csehszlovákiában elég sok a hívő, de az egyes kerületek és járások között e tekintetben jelentős különbségek vannak; ez elsősorban gazdasági és történelmi fejlődésük különbözőségéből adódik. Éppen a mi gottwaldovi kerületünké e téren a nem éppen dicsőséges elsőség. A 7—13 éves korú diákok 60 százaléka jár hitoktatásra (a kerületi székhelyen csak 21 százalék); 1958-ban a házasságkötéseknek még 86,9 százaléka egyházi esküvő volt. Az újszülöttek 77 százalékát pap keresztelte meg, és közel 200 000 ember látogatta a búcsújáróhelyeket.

E néhány adatból is nyilvánvaló, hogy a vallásnak még szilárd pozíciói vannak a kerületben. S ez nem véletlen. Hiszen a gottwaldovi kerület még 14 évvel ezelőtt az ország gazdasági lag legelmaradottabb kerületei közé tartozott, a lakosságnak csak egy töredéke dolgozott az iparban és a nyomor igen sok embert üldözött ki a nagyvilágba. Még 10 évvel ezelőtt kerületünkben volt leginkább szétaprózva a mezőgazdasági földterület — 106 865 gazdaság közt oszlott meg. E „gazdaságoknak" több mint a fele 2 hektárnál kisebb területet ölelt fel, s a gazdaságok átlagos nagysága nem haladta meg a 2,7 hektárt. Ha hozzászámítjuk mindehhez több egyházi rend tevékenységét, s a vallási legendákkal körülfont búcsújáróhelyek hatását, akkor érthető, hogy a vallási előítéleteknek és

idejétmúlt babonáknak itt jó talaja volt.

Bár ma már a vallás szociális gyökereit majdnem teljesen kiszaggattuk, hatása még mindig jelentős. Mivel magyarázható ez? Elsősorban évszázados hagyományok hatnak itt, amit nem lehet egyik napról a másikra felszámolni. Bizonyos támogatást nyújtanak a vallásnak a mezőgazdasági kisüzemi termelés maradványai s a háborús veszély pszichózisa, amely a lakosságnak éppen a legelmaradottabb rétegeiben él. *Igen szemléletes módon igazolódik itt a gyakorlatban az ismert marxista tézis, hogy az emberek gondolkozása elmarad társadalmi létük mögött, hogy a szocialista jellegű forradalmi gazdasági változásokat a szocialista öntudat megfelelő növekedése nem követi mindig közvetlenül.* Az emberek élvezik a szocialista előnyöket, életük szebbé válik, segítik a technika fejlődését, forradalmi változásokat valósítanak meg a mezőgazdaságban, mindennapi szükségletükké vált a rádió, az újság, a televízió, örömmel fogadják a szovjet mesterséges holdakról szóló híreket — de mindezek ellenére rabjai a vallásos misztikának.

Nem hunyhatunk szemet az előtt sem, hogy a vallásos eszmék fennmaradását támogatja a volt kizsákmányoló burzsoázia. A volt nagykereskedő például, akinek a múltban semmi köze sem volt a valláshoz, ma nevetséges feltűnéssel látogat minden egyházi szertartást, ismerősei körében agitál a részvételre, hogy legalább így tölthesse ki haragját a szocializmuson, amely megfosztotta a munka nélküli jövedelemtől.

A vallási előítéletek fenntartására természetesen maga az egyház tesz legtöbbet. Hiszen csak a gottwaldovi kerületben 268 templom van, amelyekben 279 pap működik. Nagyrészük természetesen nem lép fel nyíltan a szocializmus ellen (ezt a mi körülményeink közt el sem tűrné a nép), de céltudatosan igyekszik megtartani, esetleg bővíteni is ideológiai befolyását.

Különös figyelmet fordítanak az ifjúságra. A faluban sokszor az első televíziós készülék a papé, nem véletlenül válnak a papok „lelkes" sportemberekké, akik futballoznak az ifjúsággal, motoroznak, túristáskodnak, s aránytalanul bővítik a fiatal ministránsok számát (egyes plébániákon 100, sőt több is van. Terjesztik a papok a vallásos világnézetet a hitoktatás alkalmával, a gyerekek előkészítésénél áldozásra, bérmálásra stb. és igyekeznek kialakítani a plébánia körül valamiféle nő-aktívát, átvinni a fiatalság vallási nevelését a plébániára stb.

Mégis: *a vallási ideológia elleni harcban a haladás nagyon is látható.* Döntő szerepet kétségtelenül a megvalósított szociális változások játszottak. Jelentősen gyengült az egyház helyzete azzal is, hogy megfosztottuk a termelőeszközöktől, leleplezzük a vatikáni népellenes politikát, és terjesztjük a társadalmi és természettudományokat. Ez a vallásos fanatizmus lényeges csökkenéséhez vezetett. Az elért sikerek azonban nem tehetnek bennünket önelégültté nem szabad azt hinnünk, hogy a vallási ideológia magától kihal, nem szabad ezt a folyamatot magára hagynunk.

Az ateista nevelés értelme

„Miért harcoltok olyan rendszeresen a vallás ellen", kérdezte

a közelmúltban valaki a vitában, miben árt az nektek konkréten?" Elég sok embert foglalkoztat ez a kérdés, s nem egyszer maguk a papok vetik fel. A vallás nincs ellentétben a szocializmussal — mondják — „Krisztus volt az első szocialista", és így tovább.

Marx azt tanítja: *A kereszténység szociális elvei a gyávaságot, az önmegvetést, a megalázkodást, a szolgalelkűséget, az alázatot, vagyis egytől egyig a csőcselék tulajdonságait prédikálják, a proletariátusnak pedig, amely nem akarja hagyni, hogy csőcselékként kezeljék, még a kenyérnél is nagyobb szüksége van a bátorságra, az önérzetre, a büszkeségre és a függetlenség szeretetére.*

A kereszténység szociális elvei alamusziak, a proletariátus pedig forradalmi.

Ezek a kapitalista körülmények közt kimondott szavak a szocializmus építésének körülményei között is érvényesek, például a szocialista nagyüzemi mezőgazdasági termelés kifejlesztésére tett erőfeszítésünkkel kapcsolatban. A vallási előítéletek elkorcsosítják az ember öntudatosságát, bénítják harcosságát és kezdeményezőkészségét. A hivő jobban bízik az esőért könyörgő processiókban, mint a gondos vízgazdálkodásban és a vízművek építésében. A hivő földműves tudata alatt mindig ott van a vak hit, hogy ha az isten nem akarja, akkor minden munkája hiábavaló, úgyis rossz lesz a termés. Magunk láttuk, hogy sok termelőszövetkezetben a sürgős munkák idején is fontosabbnak tartották a parasztok az istentiszteleteket még akkor is, ha ezzel veszélyeztették a takarmány behordását, vagy az aratást.

Az ateista neveléssel tehát nem szélmalmok ellen harcolunk, hanem igen konkréten ható reakciós ideológia ellen, amely ártalmas a szocialista építésre s gyengíti a nép erkölcsi-politikai egységét.

Az állam viszonya a valláshoz

A kapitalista országokban a vallás az uralkodó kizsákmányoló osztályok eszköze a dolgozók elnyomására. Vegyük például Franciaország vagy Olaszország esetét, ahol az egyháznak rendkívül erős hatalmi és gazdasági pozíciói vannak. Ezeknek az államoknak a politikája teljes egészében népellenes, a nemzetek közti gyűlölködés és a háborús uszítás hordozója — s az egyház mindebben kétségtelenül nem a legkisebb szerepet játssza.

Egészen más a helyzet a szocialista országokban. A proletariátus diktatúrája nemcsak szociális szabadságot hoz a népnek, hanem egyben igyekszik felszabadítani az előítéletek és sötét babonák rabságából, igyekszik öntudatos állampolgárokat, a szocializmus aktív építőit nevelni. Ez határozza meg a szocialista állam viszonyát a valláshoz és az egyházakhoz.

Csehszlovákiában a vallás az állampolgárok magánügye. Az alkotmány mindenkinek biztosítja a vallási szabadságot, s annak érvényesítéséhez a megfelelő anyagi feltételeket is. A hivők félelem nélkül gyakorolhatják vallásukat, akadályok nélkül vehetnek részt a vallási szertartásokon, gyermekeiket (saját kívánságukra) vallási nevelésben részesíthetik. Az állam anyagilag szubvencionálja az egyházakat (beleértve a személyi kiadásokat is), tehát nem valamiféle képletes vallási szabadságról van szó.

Mindeme közismert tények el-

lenére Csehszlovákiát azzal rágalmazzák (leggyakrabban külföldről), hogy adminisztratív eszközökkel nyomja el a vallást. Egészen egyedülálló túlkapásoktól eltekintve, ez közönséges hazugság. Igaz az, hogy nem tűrjük el a politika összekeverését a vallással még akkor sem, ha hazafias papok folyamodnak ehhez. Támogatjuk ugyan tevékenységük pozitív elemeit, elsősorban a békemozgalomban, de nem érthetünk egyet valamiféle „keresztény-szocialista" elméletek terjesztésével. Adminisztratív módszerekre azonban csak akkor kerül sor, ha *az érvényes törvények megsértésének esete forog fenn.* Az állami szervek kötelesek megvédeni a nép érdekeit, s nem tűrhetik el például a vallás felhasználását államellenes tevékenység céljaira — amire már volt példa. A papi palást és az egyházi felszentelés sénkit sem jogosít fel a törvények megsértésére. Kizárólag ilyen esetekben kerül sor adminisztratív intézkedések alkalmazására, amelyek azonban nem a vallás ellen irányulnak, hanem éppen a vallás rosszindulatú felhasználása ellen. Egyéb esetekben állami szerveink következetesen azt az elvet valósítják meg, amelyet Lenin így fogalmazott meg: *„A proletárdiktatúrának következetesen valóra kell váltania a dolgozó tömegek tényleges megszabadítását a vallási előítéletektől. S ezt propaganda és a tömegek tudatosságának emelése útján kell elérnie, egyúttal azonban gondosan el kell kerülnie, hogy bármiképpen megbántsa a lakosság hivő részének érzéseit és erősítse a vallási fanatizmust."**

* Lenin Művei 29. köt. 102. old. Szikra, 1953.

A fenti idézetből az is nyilvánvaló, hogy a szocialista állam magatartása az egyházakkal szemben nem jelentheti a vallási ideológia iránti közömbösséget. A proletárdiktatúra államának ideológiája a marxizmus—leninizmus. Nyilvánvaló, hogy a proletariátus diktatúrája, a tudományos világnézet által irányított és a nép érdekeit képviselő állam nem tűrheti el, hogy intézményeit a reakciós vallási ideológia terjesztésére használják fel. Ezért vált szükségessé a nagyterjedelmű egyházi vagyon, az egyházi iskolák államosítása, ezért nem engedjük át a rádiót a vallási nézetek terjesztésére, s nem tűrjük a szociális berendezések (kórházak stb.) felhasználását az állampolgárok vallásos ideológiával történő befolyásolására. S mindezt az alkotmány által biztosított vallásszabadság szigorú tiszteletbentartása mellett tesszük, anélkül, hogy megsértenénk a hivő állampolgárok érzelmeit.

A vallási ideológia elleni harc módszerei

A marxizmus—leninizmus azt tanítja, hogy a vallási befolyásolás legyőzésének legfontosabb eszköze azoknak az anyagi viszonyoknak a forradalmi megváltoztatása, amelyek közt a vallás kinőtt. Csehszlovákiában ez megy végbe. Hiba lenne azonban azt várni, hogy a vallás magától kihal. A szocialista építés során éppen abban a szakaszban, amikor már megvalósultak a szükséges gazdasági és szociális változások, döntő tényezővé válik az ideológiai harc.

E munka során legnagyobb figyelmet az ifjúság nevelésére, valamint ezzel összhangban a pedagógusok munkájára kell for-

dítanunk. Fiatalságunk nagy része már a népi demokráciában nőtt fel, a mi iskoláinkat járta, többségüket a Csehszlovák Ifjúsági Szövetség nevelte, mégis elég nagyszámú fiatal mindmáig vallási előítéletek rabja. Ezért a fiatalok közt folyó ateista propagandára, nevelőmunkára nagy figyelmet kell fordítanunk. Legtöbbet segíthetnek ebben a pedagógusok.

E nevelőmunka során szem előtt kell tartanunk Lenin útmutatását: „Igen nagy hiba, a legsúlyosabb hiba lenne, amit csak marxista elkövethet, ha azt hinnénk, hogy a sokmilliós néptömegek (különösen a parasztok és kisiparosok tömegei), akiket a modern társadalom egész berendezése sötétségre, tudatlanságra és előítéletekre kárhoztatott, csak a tisztán marxista felvilágosítás egyenes útján emelkedhetnek ki ebből a sötétségből. Ezeknek a tömegeknek a legváltozatosabb ateista propaganda-anyagot kell nyújtanunk, az élet legkülönbözőbb területeiről vett tényekkel kell őket megismertetnünk, így is, úgy is meg kell próbálnunk a közelükbe férkőzni, hogy felkeltsük érdeklődésüket, felébresszük őket vallásos álmukból, felrázzuk őket a legkülönbözőbb eszközökkel a legkülönbözőbb oldalról közelítve meg őket stb."*

Ezek után vegyük sorra a gottwaldovi kerület néhány tapasztalatát.

A kerületben az ateista nevelés érdekében nagy gondot fordítunk a pedagógusok továbbképzésére. A Kerületi Pedagógiai Intézet segítségével például előadássorozatot indítottunk a tudományos világnézetről, amelyet konferenciával zártunk. Ezen közel 200 tanító vett részt. Megmutatkozott, hogy még azoknak a tanítóknak is jelentős elméleti segítségre van szükségük munkájukhoz, akik már véglegesen elszakadtak a vallástól. Ezért szemináriumokat rendeztünk, amelyeken a tanítók megismerkednek a tudományos világnézetre való nevelés elveivel, tartalmával és módszereivel. Ennek a nevelőmunkának jelentős visszhangja van a tanítók között és pozitív eredményekre vezet: nagyrészük minden eszközt megragad a tudományos világnézet terjesztésére a rábízott tanulók körében.

Az ateista nevelés egyik legjelentősebb módszerének a nyilvános előadásos propagandát tartjuk. E téren az elmúlt két évben bőséges tapasztalatra tettünk szert. Csak 1953-ban 246 előadást szervezett meg a kerületben a Politikai és Társadalomtudományokat Terjesztő Társaság (a magyar TIT megfelelője — a szerk.), több mint 25 000, a lakosság minden rétegét képviselő hallgató előtt. Ezenkívül a párt- és tömegszervezetek is számos előadást rendeztek. Az előadások a legkülönbözőbb témákkal foglalkoztak, mint például „A babonák ártalmassága", „Az emberi élet értelme", „A vallások keletkezéséről és osztály-alapjáról", „A tudományos világnézet jelentősége", „A Vatikán szerepe", és így tovább. Bebizonyosodott, hogy igen hatásos előadások formájában terjeszteni a tudományos világnézetet és a társadalomtudományok eredményeit.

Érdekes volt megfigyelni, milyen fejlődési fokozatokon ment keresztül az ateista előadásos propaganda. A kezdeti időszakban — különösen a falun — nagyon kevesen jöttek el rendezvé-

* Lenin Művei 33. köt. 222. old. Szikra, 1953.

nyekre, s nem egy előadó az előadás helyett beszélgetett a néhány megjelenttel. Ma már ezeknek a rendezvényeknek sok látogatója van. Jellemző, hogy az előadásokat sok nő látogatja, s hogy ma már nem vesznek részt a papok, akik korábban az ellentábor léglelkésebb szónokai voltak. Aktivitásuk úgy csökkent, amint a jól felkészült és képzett előadókkal folytatott vitában néhányszor „leégtek", és így kompromitálták magukat saját híveik előtt.

Nagyon fontos, hogy az előadásban és az utána következő vitában ne kerüljük el a harcos elvi vitát. Annak érdekében, hogy a hallgatók bátran és őszintén felvessék kételyeiket, s vita alakulhasson ki, gyakran alkalmazzuk a „kérdés-felelet" formát, különösen kezdetben gyakran rendeztünk ún. „kérdezz, felelek"-esteket, Mivel a kérdések a legkülönbözőbb tudományos területekre és problémákra vonatkoztak, ezeket az esteket két-három jó felkészültségű előadóval rendeztük meg. A hallgatók megkedvelték ezt a formát, s ma már félelem nélkül kimondják véleményüket, akár egyetértenek, akár nem, és bátran tesznek fel kérdéseket.

Az előadások utáni vitában a legkülönbözőbb kérdésekkel találkoztunk — kezdve a látszólag tudományosan megalapozottaktól az egészen primitívekig. Vegyünk néhány jellegzetes példát a hívő hallgatók soraiból érkezett kérdések közül: „Einstein hívő maradt, bár megalkotta a relativitás elméletét". (Néha más tudósokat említenek ebben a fogalmazásban, pl. Pasteurt, és másokat.) Egy tanító kijelentette, hogy nem maradhatna meg a falusiak között, ha nem járna templomba. Az anyák ellenőrizetlen hírt hallottak arról, hogy folyóba zuhant egy autóbusz úttörőkkel, akik istentisztelet helyett kirándultak vasárnap, s ebben „isten ujját" látták. (A választ, hogy a római „kegyes nyárra" igyekvő zarándokokat szállító autóbuszt is szerencsétlenség érte, megdöbbenéssel vették tudomásul.) Egyes hallgatók ünnepélyes kijelentésekkel állnak fel: „Katolikusnak születtem, így akarok meghalni is. Erre esküszöm." Igen gyakran hangzik el ez a kérdés: „A világot valakinek meg kellett teremtenie, valakinek irányítania kell az égitestek tervszerű pályáját a világűrben — mindez azt bizonyítja, hogy van isten". De a leggyakrabban talán ez az érv hangzik el az ateizmus ellen: „A vallás nélkül lesüllyed a társadalom erkölcse, a gyerekekből csirkefogók lesznek, mert nincs kitől félniök stb."

Nagy figyelmet szentelünk ezeknek a kérdéseknek, amelyek a tudatlanságból, valamint a vallás megszűnése utáni társadalom erkölcse iránti őszinte aggódásból származnak. Egyes emberek elképzelése ugyanis az, hogy a vallás, a „tízparancsolat" biztosítja a tisztességes emberek nevelését, azt, hogy az emberek „istenfélőek" lesznek, nem fognak gyilkolni, lopni, paráználkodni stb. Ezzel kapcsolatban megmagyarázzuk, hogy a valláserkölcs a kizsákmányoló társadalmi rendszer fenntartását, az ember rabszolgaságba döntését szolgálja, árt a munkásosztálynak és a haladásért vívott harcnak. „A szeretet vallása, a keresztény vallás már több mint 18 századon keresztül a gyűlölet, üldözés, elnyomás vallása azokkal szemben, akik másképpen gondolkoznak. A világ egyetlen vallása sem került az emberiségnek annyi vérbe és

könnybe, mint a kereszténység, egyik sem adott több indítékot a legkülönbözőbb gaztettekhez." (A. Bebel.) Ezért türelmesen és gondosan magyarázzuk a kommunista erkölcs elveit, az ifjúság nevelésének kérdését a tudományos világnézet alapján, a szocialista humanizmus és a szocialista életforma kérdéseit. Ezért dolgoztunk ki ezekre a fontos témákra külön előadásokat is.

A propaganda-előadásokkal azonban távolról sem merítettük ki az ateista nevelés minden módszerét. Talán nem felesleges hangsúlyozni, milyen nagy szerepet játszik ebben a harcban a központi és a helyi sajtó, s a nevelés olyan „tömeg-eszközei", mint a rádió és a televízió.

Nagy jelentősége van a kulturális élet fejlesztésének és különböző kulturális akciók szervezésének is. Tapasztalati tény, hogy sok lakos számára (különösen falun) bizonyos művészi élményt nyújt a templom látogatása — a templom a kis falvakban gyakran kulturközpont is. A vallásnak ezt a funkcióját is át kell venni alkalmas módon, ki kell elégíteni az emberek kultúra iránti vágyát, sokkal értékesebb élményekben kell őket részesíteni, mint amit a templomban, vagy az egyháztól kapnak.

Jelentős nevelő hatása van természetesen a dolgozók aktív részvételének is a kulturális élet kialakításában. Gottwaldov kerületben közel 800 népművészeti kör (= kultúrcsoport) működik az üzemekben és a falvakban. A dolgozók táncolnak és énekelnek, színházat játszanak, szavalnak, képzőművészettel foglalkoznak, olvasókörökben vitáznak — maguk válnak a szocialista kultúra hordozóivá. Ez az érdeklődés megtölti életüket, emeli képzettségüket — s a vallás és az egyházi szertartások feleslegesekké válnak számukra. Röviden szólva: az a feladatunk, hogy céltudatosan vezessük az embereket a pihenőidő hasznos kihasználására, műveltségük emelésére, hogy így valóban szabadokká váljanak — hogy a természetfeletti lényekbe vetett hit s a túlvilági élettől való félelem egyszersmindenkorra elintézett ügy legyen számukra.

Az ateista nevelés módszereihez tartozik a különböző szakkörök és csoportok szervezése is (akár az üzemi klubokban, akár az úttörőházakban stb.). A tapasztalatok meggyőztek bennünket, hogy az ilyen szakkörök — rádiós, modellező stb. — kielégítik a dolgozók érdeklődését, és jó alapot jelentenek a természettudományok széleskörű megismertetésére.

A vallási ideológia hatásának gyengítését segítik elő a Polgári Ügyek Testületei is, amelyek a helyi nemzeti bizottságok (= helyi tanácsok) mellett szerveződtek. Ezek alig két éve dolgoznak, de már jelentős érdemeket szereztek. E testületek haladó állampolgárok önkéntes aktívái, akik a helyi nemzeti bizottságok mellett, a tömegszervezetek és üzemek segítségével gondoskodnak az egyházi szertartások méltó helyettesítéséről. Gondoskodnak például a polgári házasságkötés ünnepélyes lefolyásáról, az egyházi szertartás nélküli temetésekről, ünnepélyesen üdvözlik a kis újszülötteket, átadják a felnövőknek a személyi igazolványokat stb. Természetesen nemcsak az egyházi pompának polgári szertartással való mechanikus és formális helyettesítése a feladatuk. A Polgári Ügyek Testületének tevékenysé-

ge ennél sokkal mélyebb értelmű. Az a cél, hogy a lakosság megértse, hogy saját maga meg tud birkózni minden feladattal, hogy nincs kiszolgáltatva az egyháznak. Az emberek látják, hogy nincsenek egyedül, polgártársaik velük vannak az öröm és bánat idején, és segítő kezet nyújtanak feléjük — mindez jelentősen erősíti bennük a kollektív érzést, segít kialakítani a szocialista gondolkodást és magatartást.

A pártnak kell az ateista nevelés élén állnia

Nyilvánvaló, hogy az ateista nevelés minden eddigi és ezutáni sikere a párt tevékenységétől, e kérdésben tanúsított aktivitásától, politikai és szervezési feladatainak végzésétől függ. Csak a párt biztosíthatja az ideológiai hatás minden eszközének sikeres koordinálását az ateista nevelés érdekében. A párt tagjain keresztül irányítja az ateista nevelés megfelelő formáinak érvényesítését a tömegszervezetekben is, elsősorban a szakszervezeti mozgalomban és a Csehszlovák Ifjúsági Szövetségben, — ahol nagy lehetőségek nyílnak erre. *Csak a párt tudja biztosítani, hogy az egyház és a vallás befolyását kizárólag a marxista—leninista elvek alapján szorítsuk vissza, hogy az ideológiai harcban ne kövessünk el szektás hibákat, adminisztratív túlkapásokat.*

A döntő természetesen az, hogy az ateista nevelés iránti érdeklődés ne korlátozódjék csak a kerületi vagy járási pártszervekre, egyetlen pártszervezet se maradjon közömbös a vallás iránt, legyen az eszmei harc minden párttag ügye.

Pártunkban is vannak ma még olyan tagok, akik hívők maradtak. Az utóbbi időben ennek a kérdésnek is figyelmet szentelünk, s azon az elven állunk, hogy a kommunista nemcsak hogy nem lehet hívő, hanem aktívan kell harcolnia a vallási előítéletek ellen. A pártszervezeteknek az a feladata, hogy türelmesen neveljék azokat a párttagokat, akik még vallásosak. Olyan esetekben azonban, ahol a nevelés minden lehetőségét kimerítettük már, s ahol az aktív vallási élet zavart okoz a pártszervezet eszmei egységében és akcióképességében, ott a vallásos párttagok előtt nyíltan fel kell vetnünk: vallásosságuk összeférhetetlen párttagságukkal.

*

A Csehszlovák Kommunista Párt XI. kongresszusának irányelvei és a központi bizottság határozatai alapján fokozni fogjuk ideológiai harcunkat az egyház és a vallás befolyása ellen, de nem szűnünk meg hangsúlyozni, hogy ez a harc nem azonosítható az egyszerű hívők elleni politikai harccal. A ma még vallásos dolgozók nagyrésze cselekvően részt vesz a szocializmus építésében, politikailag a mi oldalunkon áll, gyűlöli az imperialista agresszorokat és a burzsoá kizsákmányoló rendszert — csak rajtunk áll: milyen hamar tudjuk széttörni a sötétség bilincseit, s válnak a tudományos világnézet híveivé.

NEMZETKÖZI SZEMLE

Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának negyven éve

1959. szeptembere az Egyesült Államok Kommunista Pártja megalakításának negyvenedik évfordulója. Amerika uralkodó osztálya, és minden híve negyven év óta szidalmazza a pártot, be-betiltja, el-eltemeti. És a párt mégis él.

A marxista—leninista párt létezése a világimperializmus legfőbb bázisának talaján, a „népi kapitalizmus" hazájában, abban az országban, ahol bizonyos rendszerességgel adják hírül, hogy Marx tanait „végleg megcáfolták", — amit újabban egyfelől J. Edgar Hoover, másfelől Earl Browder tett meg, — már magában véve olyan tény, amely alkalmas az iparmágnások felbőszítésére, ugyanakkor a dialektikus materializmus általános érvényességének bizonyítására.

I.

A marxizmus a kapitalizmusból sarjadt, a leninizmus az imperializmusból. A marxizmus tehát a polgárháborút megelőző korszakban, a modern kapitalizmus kifejlődésével egyidőben hatolt az Egyesült Államokba. Az első amerikai Kommunista Klub 1857-ben alakult New York városában. Az 1890-es években az amerikai gazdaság trösztökbe való tömörülése a minőségi változásnak olyan fokát érte el, hogy ez az évtized már az amerikai imperializmus színrelépésének jegyében állott. Az 1900-as esztendő viszont az Egyesült Államok Szocialista Pártja megalakulásának éve volt.

Ebben a korszakban az amerikai szakszervezeti mozgalom nagyrészt már kialakította a maga jól megalapozott országos szervezeteit (az Amerikai Munkásszövetség: American Federation of Labor — rövidítve: AFofL — szervezeteit), s ugyancsak kezdetét vette a négerek felszabadító mozgalma. (Lásd Niagara-mozgalom, 1909-ben pedig megalakult a Színesbőrűek Haladását Előmozdító Országos Szövetség: National Association for the Advancement of Colored People, rövidítve: NAACP.) A nagyszámú nemzetiségi csoportokon belüli balszárny erős szervezetei, valamint az Egyesült Államokban meglehetősen hatékony anarcho-szindikalista hagyományok a Világ Ipari Munkássága nevű szervezet (Industrial Workers of the World: IWW) 1905-ben történt megalakításának irányába hatottak, harcos és radikális jelleget kölcsönözvén az egész munkásmozgalomnak.

Ebben az időben még a Szocialista Párt volt a baloldal politikai, szervezeti és kulturális törekvéseinek letéteményese. Amikor a viharfelhők az első világháború kitörését jelezték, e törekvések jelentősége és súlya is megnövekedett. A szocialista befolyás igen erősen érvényesült, bár az antimilitarista és háborúellenes érzelmeknek volt némi burzsoá-liberális tartalma, — hiszen 1912-ben a Békéért Harcoló Liga (League to Enforce Peace) élén William Howard Taft, az Egyesült Államok volt elnöke állt.

A II. Internacionálé a háborút

megelőző években harcos háborúellenes magatartást tanúsított, de a háború tényleges kitörésekor nem állta a próbát, és a burzsoá nacionalisták és soviniszták parancsára szégyenletesen elárulta a nemzetközi munkásmozgalmat. Ezzel szemben az Egyesült Államok Szocialista Pártja egészen 1917-ig hű maradt határozott háborúellenes magatartásához. 1917-ben azonban, amikor az Egyesült Államok is beavatkozott a mészárlásba, a Szocialista Párt vezetői közül sokan lettek szószegők, és segédkezet nyújtottak azoknak, akik a vérfürdőt rendezték.

És miképpen Európa rendíthetetlen baloldali szocialistái — elsősorban természetesen Lenin — mind a háború, mind a béke idején szilárdan kitartottak antiimperialista állásfoglalásuk mellett, úgy az Egyesült Államok Szocialista pártjának balszárnya is következetes háborúellenes magatartást tanúsított. A baloldali erők, akiket a wilsoni adminisztráció kemény elnyomása megacélozott, az 1917—1919-es évek nagy sztrájkjaiban[1] vitt vezetőszerep megedzett, és az orosz munkások Nagy Októberi Szocialista Forradalma felvillanyozott, most összefogtak, hogy megalakítsák a munkásosztály új, életerős, elvi alapokon nyugvó pártját. 1918 kezdete és 1921 között Lenin írásai már eljutottak az amerikai munkásosztály vezetőihez. Ezek az írások az Egyesült Államokban csakúgy, mint bárhol a világon, megvilágították az utat, amelyet az imperializmus ellen, és a szocializmusért vívott harcban követnünk kellett. A döntő jelentőségű időszak közepén, 1919 szeptemberében alakult meg az Egyesült Államok Kommunista Pártja.

A párt fennállásának első éveiben nagy nehézségekkel küzdött. A kormány üldözése következtében fél-legalitásra kellett szorítkoznia. De a túlzott baloldaliság, és frakciózás is csökkentette munkájának hatékonyságát. A párt azonban, még ilyen körülmények között is, derekasan védte a kizsákmányoltak érdekeit, harcolt a hatalmukhoz csökönyösen ragaszkodó, korrupt AfofL vezetők szakmai unionizmusa ellen, rámutatott a kétpártrendszer osztályjellegére, és kereste egy munkás-farmer tömegpárt kialakításának módját. Erejéhez mérten támogatta az élet-halál harcot vívó szovjetköztársaságot, és megbélyegezte a 14 nemzet intervencióját. Leleplezte a yankee-imperialisták latin-amerikai beavatkozását, segítette a haditengerészet e déli országok ügyeibe való ismételt beavatkozása ellen irányuló nagy tömegtüntetések megszervezését.

A háború utáni „prosperitás" idején, 1922 és 1928 között, amikor revizionisták és a kapitalista rend polgári védelmezői fennen hirdették, hogy Amerika megcáfolta, Ford pedig legyőzte Marxot, egyedül a kommunista párt vallotta szilárdan a marxizmus igazságát és tagadta a kivételezettséget — „excepcionalizmust"[2] —, az opportunizmusnak ezt a különösen heveny válfaját, amely olv alkalmas arra, hogy az Egyesült Államokban üsse fel a fejét. Mintegy 1925 óta a párt jelentékeny befolyásra tett szert a különböző szakszervezetekben; fontos szerepet játszott a sztrájkharcokban, így Patersonban (New Jersey) és Gastoniában (Észak-Karolina). A déli országoknak, és különösen a négerkérdésnek, a

[1] A két legnagyobb sztrájk: a húsipari dolgozók és acélmunkások sztrájkjának kimagasló vezetője William Z. Foster elvtárs volt. H. A.

párt ez idő tájt már az ügyhöz méltó figyelmet szentelt.

Az 1929-es gazdasági összeomlás, és az azt követő oly súlyos pangás idején a párt — jóllehet taglétszáma 7000-nél alig volt több — az igazi élcsapat szerepét játszotta mind a munkanélküliek harcában, mind a CIO (Congress of Industrial Organizations: Ipari Szervezetek Kongresszusa) megalakulásához vezető küzdelmekben, mind pedig az alapvető iparágakban dolgozó milliók szervezésében. A párt szervezte a négerek felszabadító mozgalmát, szervezte a NEW DEAL legjobb teljesítményeinek érdekében nyomást gyakorló tömegeket, és támogatta azt a kulturális újjászületést, amely a népi felemelkedésnek e korszakát jellemezte. A Kommunista Internacionálé VII-ik kongresszusa után a párt tevékenysége kibővült, befolyása erősen megnövekedett: számottevő erővé vált az ország életének minden területén. S mi több: gyújtókanóca lett az 1930-as évek nagy antifasiszta és háborúellenes mozgalmainak, és tüntetéseinek.

Amikor a második világháború demokratikus és antifasiszta tartalma a hitleristáknak a Szovjetunióba való betörésével nyilvánvalóvá vált, a párt minden erőfeszítését összpontosította, hogy az Egyesült Államoknak e háború győzedelmes befejezéséhez való hozzájárulását fokozza. Ha volt is az állam osztályjellegének alábecsülésére irányuló tendencia — ami érthető —, és ha a burzsoá demokráciák e háborúban való részvételében nem hiányoztak az imperialista elemek sem, a párt alapjában véve a hitlerizmus ellen folyó nagy, világméretű, halálos küzdelemben csak tiszteletreméltó, fontos szerepet játszott.

A második világháború utolsó hónapjaiban, nevezetesen, amikor már kristálytisztán felismerhető volt, hogy a fasizmus leverésének alapvető ereje a Szovjetunió, a monopolista burzsoázia, abban a tudatban, hogy Németország, Olaszország és Japán konkurrenciájától már nem kell tartania, visszakanyarodott az ádáz szovjetellenesség (sőt, most már az új szocialista országok ellen is irányuló) külpolitikájához, ahhoz a külpolitikához, melynek csúcspontját a müncheni árulás szimbolizálta. *Ide nyúlik vissza a hidegháború gyökere.* Vele együtt jár az Egyesült Államok imperializmusának az a vágya, hogy a gyarmati felszabadító mozgalmakat féken tartsa, vele együtt jár az a szándéka, hogy „szövetségeseinek" gyarmati birodalmai felett az ellenőrzést megkaparintsa. Ezt úgy tekinti, mint annak a hadjáratnak szükséges fázisát, amely saját világuralmával fog végződni.

A tény, hogy az Egyesült Államok Kommunista Pártja ezt a fejlődést, és e fejlődés természetét csakhamar (már 1945 végén) felismerte, nem csekély mértékben járult hozzá a világ közvéleményének riasztásához.

II.

A hidegháborút az amerikai imperializmus hivatalosan 1947-ben indította meg. Ettől kezdve az Egyesült Államok külpolitikája egyre agresszívabb, egyre kihívóbb, egyre reakciósabb lett. Bao Dajtól Trujilloig, Francotól Csang Kaj-sekig, Li Szin Mantól Batistáig felsorakozott a világ minden feudális és fasiszta mészárosa mellett. Tőkéje behatolt Kongó uránium-bányáiba, Dél-Afrika aranybányáiba, Közép-Amerika banánültetvényeibe, Kanada vízierőműveibe, Venezuela olajforrásaiba,

és végül is az arab világba. Hivatalos politikája ellenforradalmi lett, kongresszusa több száz milliót szavazott meg reakciós felforgató tevékenység támogatására. Állami tisztviselői hivalkodtak az Iránban és Guatemalában elért „sikerekkel". Az Egyesült Nemzetek „rendőri akciója" mögé bújva háborút robbantott ki Koreában, majd betört Libanonba, és a csődbejutott, szenilis zsarnok, Csang Kaj-sek megvédésének ürügyével — akit az Egyesült Államok Külügyminisztériuma a kínai néppel téveszt össze —, megszállt Kínához tartozó területeket. Bojkottálta és blokád alá vette a szocializmus országait. 1956-ban Magyarországon felkelést lobbantott lángra, abban a reményben, hogy az, a szocialista országok ellen irányuló katonai megmozdulássá terebélyesedik.

Az uralkodó osztály — hogy e politika folytatása közben a maga hátvédjét biztosítsa — odahaza persze a terror reakciós eszközéhez nyúlt. Üldözéshez és erőszakhoz, rágalmazáshoz, megfélemlítéshez és bebörtönzéshez folyamodott, hogy elfojtson minden haladó gondolatot, megbénítson minden haladást szolgáló tevékenységet, előretekintő, valóban demokratikus szervezetet. E terror csúcspontja McCarthyzmus néven vált közismertté, amely nem más, mint jóhiszemű, szükségképpen új ruhába bújtatott formája a fasizmusnak, — amerikai stílusban. Az uralkodó osztály e hajszája által legkorábban célbavett, leggyűlöltebb ellenség — akit ez az uralkodó osztály már vagy tizenkét éve nem engedett megpihenni — természetesen a komunista párt volt.

Lehet, hogy másoknál másként van, de az amerikai uralkodó osztály osztályöntudata rendkívül fejlett. Nem is felejtette el sohasem, hogy a kis kommunista párt mire volt képes a depresszió legnehezebb napjaiban, hogyan vette át az amerikai munkásosztály, a négerek, és egyáltalán a tömegek irányítását. Az amerikai uralkodó osztály megkísérelte, hogy kiirtsa a kommunistákat, száműzze az országból a marxista—leninista ideológiát. Nem kímélt ennek érdekében sem fáradságot, sem pénzt. Megszervezte a történelem leggigantikusabb propagandahadjáratát, amely, ha költségeit tekintjük, sarokba állítja Hitlert, de ha szemérmetlenségét és ártalmas voltát vesszük, bizony vetekszik a kevesek siratta, halott „mester" törekvéseivel.

Az amerikai uralkodó osztály ezt a propagandát a „kémek" óriásivá növelt rémlátomásával festette alá, ami két kivégzést eredményezett, ezenkívül pedig — vegyük szószerint— többezer amerikait vetett börtönbe, küldött száműzetésbe, és fosztott meg a megélhetés lehetőségétől. Országszerte vadásztak az „Amerikához való hűség ellen vétőkre", törvényeket alkottak a célból, hogy a társadalom minden rétegéhez tartozó millió és millió amerikait „biztonsági" érdekből történő tisztázási eljárásnak és vizsgálatoknak vessenek alá. Az ujjlenyomatok vétele még csak nem is a legnagyobb megaláztatások egyike.

Közvetlenül a párt ellen irányuló támadásnak számít az uralkodó osztálynak az a követelése is, hogy a szakszervezeti mozgalom vessen ki magából minden haladó szellemű szakszervezetet. A párt ellen irányult a Taft—Hartley-törvény elfogadtatása, hiszen útját állta annak, hogy kommunisták szakszervezeti tisztségeket viselhessenek. A pártvezetőséget támadta az uralkodó osztály

a háború idejéből ránkmaradt Smith-törvény „összeesküvésről" szóló cikkelyének alkalmazásával, melynek alapján számos vezetőnk sokévi börtönbüntetést szenvedett el, és támadta az egyes államokban érvényes, a társadalmi rend megbontására irányuló tevékenységet üldöző legkülönbözőbb törvények segítségével. A McCarran-törvény a pártot tagságának „regisztrálására" kötelezi, ellene a párt — jelen sorok írásakor is — a bíróság előtt folytat harcot. Ugyanakkor, amikor a McCarran-törvény a kommunisták regisztrálásának elmulasztását tíz évi fogházzal büntetendő cselekménynek minősíti (a nyilvántartásbavétel elmulasztásának minden egyes napja vétségnek számít!), a Smith-törvénynek a párttagságról szóló záradéka magát a tényt, hogy valaki a kommunista párt tagja, tíz évi börtönnel sújtja. Így tehát, ha nyilvántartásba vesznek, nem a McCarran, hanem a Smith-törvény alapján csuknak le, ha pedig nem regisztráltatod magad, akkor nem a Smith-, hanem a McCarran törvény következtében jutsz börtönbe. Íme a „választás szabadsága" a „szabad világban"! Jelenleg a Központi Bizottság három tagja van fogságban, számos más vezetőnk ellen pedig — ilyen vagy olyan formában — vádat emeltek, közöttük William Z. Foster elvtárs ellen is.

A párt vezetősége és tagsága harcosan és bátran szállt szembe a súlyos üldöztetésekkel. Tárgyalótermekben és a nyilvánosság előtt a párt hosszú (és igen költséges) küzdelmet folytatott, azzal az eredménnyel, hogy magatartásáról kedvező vélemény alakult ki. A párt igen élesen rávilágított arra, hogy az ellene indított támadások csak előhírnökei a reakció általános, minden amerikai szabadságjogait, és jólétét veszélyeztető hajszájának. A terror persze csakhamar érintette az amerikaiak millióit, beleértve szakszervezeti tagokat, tanítókat, orvosokat és a kultúra dolgozóit. Célja a New Deal emlékének és hagyományának kiirtása, minden szabadelvű és haladó eszme, törvény és szervezet megsemmisítése volt, de különös éllel a kommunisták ellen irányult, lévén a kommunista párt forrása és motorja az amerikai élet minden előremutató mozgalmának.

A pártnak a támadásokkal szemben tanúsított ellenállása elősegítette a reakció tervének meghiúsítását, előmozdította nagy tömegerőknek a McCarthyizmus ellen való felsorakozását. Az 1954-es választásoktól kezdve az amerikai közvélemény balratolódása egyre határozottabb formát öltött. (A „balratolódás" kifejezést természetesen amerikai értelemben használom.) Minden azóta megtartott választás a szélső jobboldal vereségével, és a baloldali irányzatok győzelmével végződött. Legnagyobb vereségét a reakció az utolsó választásoknál, 1958 novemberében szenvedte el.

Magától értetődő, hogy a kormány rendezte hajsza pártunknak komoly károkat okozott. Volt idő, amikor csaknem egész Központi Bizottságunk börtönben ült. Pártból való kilépéseket is eredményezett, és a kisszámú káderek szörnyű túlterhelésével járt. Súlyos anyagi terheket rótt a pártra, fontos pártintézmények működése szünetelt. Sok korábbi szimpatizáns, sok barát visszahúzódásának, számos egyéni és családi tragédiának volt okozója.

Mint általában követendő fő irányvonalat, a párt azt a fel-

fogást vallotta, hogy légyen a háború és fasizmus veszélye bármilyen nagy, a második világháború utáni periódusban, mindkettő elkerülhető, minthogy a szocialista és anti-imperialista tábor ereje nőttön-nő, az imperializmus gyengesége pedig egyre mélyül. Igaz ugyan, hogy akadtak a pártban csoportok is és egyének is, akik ezt a felfogást elkódosították és inkább annak az irányzatnak lettek szószólói, amely szerint nem kerülhető el sem a fasizmus, sem a háború, sőt talán már ránk szakadt egyik is, másik is. Bizonyos szervezeti lépéseket is tettek, amelyek a párt irányvonalának e téves tolmácsolását tükrözték. Ez sem használt a pártnak.

Közben az ún. „prosperitás" az opportunizmust táplálta. E fellendülés alapját nagymértékben a hidegháborúval összefüggő döbbenetes méretű katonai kiadások képezték. (Az 1947 utáni tizenkét évben az Egyesült Államok kormánya mintegy 500 milliárd dollárt költött haborús előkészületekre.) Táplálta az opportunizmust még a fejlődésben — de nem a kizsipolyozottságban — elmaradt országoknak az amerikai imperializmus általi hallatlan mérvű kizsákmányolása, valamint az amerikai imperializmus behatolása az imperialista vetélytársak birodalmaiba, sőt azok anyaországaiba is. Ugyanakkor óriási propagandahadjárat indult annak hangoztatására, hogy a marxizmust megcáfolták, a kommunizmus pedig elavult. Íme, az amerikai exceptionalizmus régi eszméje modern öltözetben. A háború utáni „prosperitás" idején ez a propaganda termékeny talajra hullott.

Amikor azután, éppen ebben a helyzetben, híre érkezett az SZKP XX-ik kongresszusán történt „leleplezéseknek" — amit az USA-ban természetesen nagyon is torz formában hoztak nyilvánosságra —, betetőzésül pedig 1956 októberében Magyarországon tört ki ellenforradalom, az Egyesült Államokban a baloldal általában, a kommunista párt pedig különösen akut válságba került. Soha az Egyesült Államok történetében olyan egyetértés a sajtóban még nem uralkodott (kezdve a jobboldali sajtótól a baloldaliig s ebben a Daily Worker is beleértendő, akkori szerkesztőjével, John Gates-szel együtt, aki aztán rövidesen el is árulta a mozgalmat), mint akkor, amikor versenyeztek a magyar eseményekről való legvadabb hazudozásban, és a Szovjetunió leggyalázatosabb megrágalmazásában.

Helyes az a mondás, hogy a burzsoázia a kommunista pártot, akármilyen ádázul üldözi, akármilyen ádázul gyűlöli, megölni sohasem tudja. Ám ha a pártot megölni nem is lehet, maga a párt bizony követhet el öngyilkosságot. A fent jelzett körülmények összjátéka folytán az Egyesült Államok Kommunista Pártja 1956 végén és 1957 elején közel járt az öngyilkossághoz. Felülkerekedett a revizionizmus, és a marxizmus alapelveinek nyílt megtagadása. A következőket állították: 1. az Egyesült Államokban az osztályharc már a múlté; 2. az imperializmus vagy áldásos vagy megszűnt az Egyesült Államokban; 3. háborús veszély vagy nincs, vagy ha van, a Szovjetunió részéről fenyeget bennünket; 4. a szakszervezetek meglevő szervezetei a munkásosztály megfelelő és eredményes veze-

tői, más szervekre semmi szükség; 5. a négerkérdés már csaknem megoldást nyert, de mindenféleképpen a polgári vezetés alatt álló néger-szervezetek a néger felszabadító mozgalom megfelelő és eredményes vezetői; 6. a demokratikus centralizmus paradoxon, és csupán zsarnoksághoz és bürokráciához vezet; 7. a leninizmusnak, különösen ami az Egyesült Államokat illeti, nincsen jelentősége, s maga a dialektikus materializmus nem egyéb, mint technika, amelyet úgy alkalmaznak, ahogyan adott esetben kívánatos; s ezért 8. semmi szükség a pártra, a párt hitelét vesztette, az Egyesült Államokban valójában csak akadálya a progresszív fejlődésnek, amiért is fel kellene oszlatni — A revizionizmus a nemzeti „függetlenség" nevében erősen szovjetellenes színezetű, igazi soviniszmussá vált.

Az egyszerű párttagok — különösen a párttagság munkásosztályhoz tartozó rétege — elítélte ezt az árulást. A vezetőség tekintélyes része ugyancsak szilárd elvhűséggel állt helyt. Itt kell kiemelnünk William Z. Foster elvtárs rendkívül értékes közreműködését, aki ez alkalommal is többet tett bárkinél, hogy a marxizmus—leninizmus zászlaját magasra emelje, és hogy a párt tisztaságát megőrizze. Az egyszerű párttagoknak és az elvhű vezetőrétegnek, valamint a marxizmus—leninizmus lényegbevágó érvényességének és életképességének tulajdonítható, hogy a párt a hidegháború alatt, az imperialista rendszer igazi hazájában, maga az imperializmus fellegvárában átvészelte legsúlyosabb válságát. Ha az 1957 elején tartott XVI-ik pártkongresszus a demokratikus centralizmus, és a proletár internacionalizmus jelentőségének felhígításával tett is némi engedményt a revizionizmusnak, a kongresszus mégiscsak fényt derített a párt megmentésének nagyfontosságú tényére, arra a tényre, hogy az Egyesült Államokban működő marxista—leninista párt folyamatossága nem szenvedett csorbát.

II.

Az 1957-es kongresszus után a párt sebeit gyógyította, s a lassú lábadozás állapotában újra nekilátott a pártépítésnek. Állandó és reális haladás volt észlelhető. A Központi Bizottság 1958 februári plénuma fontos állomás volt az eddigi felemelkedés útján. A plénumon bizonyosfokú egység jött létre a marxizmus—leninizmus alaptételeinek megfelelő fő irányvonal tekintetében. Azóta kikovácsolódott az ennél tökéletesebb egység is, amely jelenleg a Központi Végrehajtó Bizottságon belül teljes. Az egyetértés lehetővé tette annak a bénultságnak leküzdését, amelyben a párt jónéhány hónapja szenvedett.

A szervezeti élet ismét megkezdődött, a párttagok kilépése megszűnt, sőt szerény mértékben új tagok is jelentkeztek, nevezetesen fiatal emberek. A szervezett oktatási munka ugyancsak megindult, és javult a pártirodalom terjesztése. Ami azonban a legfontosabb: ismét kibontakozott a párt széleskörű tömegmunkája. A pártnak része volt a különböző szakszervezeti küzdelmekben, legkivált a munkanélküliek újabb harcaiban és tüntetéseiben; részt vett a négerek vívta harc egyes szakaszaiban,

különösen az iskolarendszer integrációjáért folytatott csatározásokban. Az utóbbi hónapokban a párt szószólóinak sikerült egyetemeken tartott beszédekkel, alkalmi szereplésekkel a rádióban, valamint cikkekkel, amelyek nemcsak a pártsajtóban, hanem hellyel-közzel pártonkívüli kiadványokban is megjelentek, az amerikaiak tízezreihez hozzáférkőzniök.

Jelentős a párt közreműködése abban a döntő fontosságú harcban, amely a békéért és a hidegháború kulpolitika ellen folyik. A párt segítette a kulonféle, széles tömegeket felölelő háborúellenes szervezetek munkáját, legújabban pedig hozzálátott, hogy közvetlenul a tömegekhez forduljon, és saját nevében bevonja őket a békéért folyó küzdelembe: a legnagyobb amerikai városokban rendezett utcai gyűléseket, tüntetéseket és díszfelvonulásokat, ahol több ezer amerikai figyelmét irányította a párt nézeteire.

Szervezetileg legyőztük a revizionizmust, de lesz még elég tennivalónk, amíg sikerul ezt a mérget ideológiailag is közömbösítenünk. Bár kétségtelen, hogy az 1956—57-es mélypont óta bizonyos előrehaladás tapasztalható.

A belső harcok, noha szerepük az említett eredmények elérésénél döntő volt, aligha vezettek volna sikerhez, ha az országon belül, és országon kívül bekövetkezett események nem bizonyították volna a revizionizmus és exceptionalizmus csődjét.

Míg a revizionisták váltig azt hajtogatták, hogy az imperialista tigris bundát cserélt, s csíkozása már nem a régi, addig Dulles a háború szakadékának egyik szélétől a másikhoz táncolt; míg felmagasztalták az amerikai imperializmus „haladó" jellegét, addig az Egyesult Államok ügynökei népi kormányokat buktattak Iránban és Guatemalában, tengerészei partra szálltak Libanonban, flottája blokád alá vette Kínát, dollárjai és repülőgépei pedig a spanyol Franco, és a kubai Batista korrupt rendszeret óvták az összeomlástól.

Míg a revizionisták váltik azt hajtogatták, hogy „válságban a kommunizmus", addig a szocialista világ egyik csodálatos győzelmét aratta a másik után: Kína a „nagy ugrással", a Szovjetunió a termelésben, technikában, oktatásban, építkezésben, egészségi ellátásban, és sok más téren elért eredményeivel, amelyek még a polgári sajtót is bámulatba ejtették. A magyar és lengyel kommunista pártok konszolidációját és erősödését csak a vak nem látta. Kapitalista országokban pedig az állítólag „válságban levő" kommunizmus egész tekintélyes sikereket ért el: így Görögországban, Finnországban, Olaszországban, Indonéziában, de máshol sem csupán a pozícióit tartotta meg.

Eközben az Egyesült Államok „népi kapitalizmusát", amely — mint mondják — eltörölte a nyomort, és megcáfolta Marxot, a háború utáni tizenöt évben három válság sújtotta. Minden új válság mélyebb, és hosszabb volt az előzőnél, a legmélyebbnek és leghosszabbnak az utolsó, az 1957—58-as bizonyult. S minden fellendülés után megnövekedett azoknak a száma, akik munka nélkül maradtak, úgy hogy a legutóbbi pangást követő jelenlegi fellendülés alatt még a kormány is bevallja, hogy a teljes munkanélküliek összlétszáma négymillió fő. Nos, az ország-

ban, ahol nincsen szegénység, a kormány által közzétett adatok egyre-másra csak kimutatják, hogy az Egyesült Államokban mintegy húszmillió ember él szörnyű nyomorban, és a családok egyharmadának évi jövedelme nem éri el a hivatalosan megállapított létminimumot.

A „népi kapitalizmus" propagandistái azt állítják, hogy a monopóliumok ideje lejárt, a revizionisták pedig őket majmolva fennhangon hirdetik, hogy minden amerikai a „középosztályhoz" tartozik, és a nincstelenségnek „nyoma veszett". Ezzel szemben tény és való, hogy a második világháború, és a hidegháború ösztönző hatására a tulajdon koncentrációja és Amerika anyagi bázisainak ellenőrzése elérte az intenzitásnak a történelemben eddig ismert legmagasabb fokát. Ezt a jelenséget a bennfentes részvénytársasági ügyvéd, névszerint ifj. A. A. Berle, volt államtitkár, aki pedig nem viseltetik barátságtalan érzelmekkel a nagytőke iránt, 1958-ban a következő szavakkal foglalta összse: „Ami a hatalmat illeti és az ellenőrzést — a vagyontárgy helyzetére való tekintet nélkül —, a gazdaság nem mezőgazdasági kétharmada felett nemcsak hogy 500 részvénytársaság gyakorolja ténylegesen, hanem az 500 részvénytársaság mindegyikén belül egy, még kisebb csoport kezében van a végső döntés hatalma. *Úgy hiszem, ez a gazdasági hatalom legnagyobb koncentrációja, amelyet a történelem eddig feljegyzett.*"

Hiába hangoztatták a revizionisták, hogy a négerkérdés kis híján már megoldódott, és hogy minden esetben elegendő, ha a mozgalom polgári vezetősége állhatatosan kifejti óhajait, a négerkérdés mégis úgy kiéleződött, akárcsak a polgárháborút megelőző évtizedben. Óriási törvényalátámasztotta gazdasági, politikai és társadalmi erők fogtak összse az amerikai élet e rákfenéje ellen. A nemzetközi diplomácia fejleményei még csak növelték az összefogás erejét. A négerek harckészsége új csúcspontot ért el, a reakciós, déli fajvédők pedig — a Dixiekraták — fékevesztett állatiassággal gyermekeket támadtak meg, asszonyokon követtek el erőszakot, férfiakat gyilkoltak, iskolákat, templomokat és otthonokat robbantottak. És „hogy gondoskodás történjék az étel kellő fűszerezéséről is", az uralkodó osztály nagyméretű antiszemita kampányt is indított. Megintcsak embereket vertek, zsinagógákat robbantottak és temetőket gyaláztak.

A revizionistákkal végül is nem értett egyet sem az amerikai munkásosztály, sem az amerikai uralkodó osztály, hiába voltak oly biztosak abban, hogy az osztályöntudatot kiszorította a pénzadta öntudat. Ennek épp ellenkezője következett be: az utóbbi néhány esztendőben a magasra szökkent árak, a nagy adók terhe, a munkaintenzitás növekedése csak serkentette a munkások harckészségét. Az elmúlt években több sztrájk zajlott le, hosszabb tartammal, mint azelőtt. Ugyancsak a közelmúltban vált szinte mindennapos jelenséggé a munkáltatók és rendőreik erőszakoskodása, ami az emberekben az 1920-as és 1930-as évek „régi jó napjainak" emlékét idézte fel. Különös harciasság mutatkozott Észak-Karolina textilmunkásainál, New York taxisofőrjeinél, a Michigan-i gépko-

csigyár munkásainál, most pedig az országszerte sztrájkoló acélmunkásoknál.

Összegezve: a jelenlegi fejlemények megcáfolták a revizionizmus minden fontos, az Egyesült Államokban kifejezésre jutott tételét. A párt korántsem vesztette el hitelét, egyensúlya helyrebillent, és amikor életerejét visszanyerte és a tömegek közé ment, mind szívélyesebb fogadtatásra talált. Ha az üzemek munkásai ismét kommunistákat látnak maguk között, és meghallgatják az előttük álló harcok céljaival és formáival kapcsolatos javaslataikat, gyakran hangzik el ez az igen jellemző megjegyzés: „Hol is voltatok eddig?" Nos, a párt most felvértezetten visszatért, hogy ismét irányítást adjon a munkásosztály, a néger nép, és általában az amerikai nemzet még megvívandó sokféle harcának, megoldandó problémájának.

A párt bizakodással tekint az 1959 végén tartandó XVII-ik kongresszus elé. Lehetséges, hogy a revizionizmus még megszólal a kongresszuson, de e feltételezhetően gyér hangok aligha találnak vajmi visszhangra. Merészebb fellépés várható a baloldaliságban szenvedők kis csoportjától. Olyan elvtársakról van szó, akik — úgy látszik — nem hajlandók alkalmazkodni semmilyen 1935 és a Kommunista Internacionálé VII-ik világkongresszusa óta bekövetkezett fordulathoz: nem veszik tudomásul a második világháború utáni fejlődést, értetlenül szemlélik, hogy a szocializmus hatalmas világrendszerré terebélyesedett, a nemzetközi színpad középpontjában álló békés együttélés problémájával és valóságával.

Nem kétséges, hogy a kongresszus elősegíti a párt további erősödését. A párt kitart irányvonala mellett: harcol a baloldaliság és szektásság ellen, harcol a revizionizmus végleges megsemmisítéséért. Felkészül az 1960-ban tartandó létfontosságú választásokra, és nem tér le az útról, amelyen eddig haladt; továbbra is nyomatékkal hirdeti a békéért folyó harc döntő fontosságát, és a békés együttélés szükségességét, tekintet nélkül a társadalmi rendszerek különbözőségére. Igyekszik előmozdítani a szervezeten kívül álló munkásság és a négerek politikai akcióit, de nem szűkíti szerepét azzal, hogy figyelmen kívül hagyja az amerikai fejlődés realitásait, és a szervezett munkásmozgalom követelményeit. Kitart azonban célja mellett, hogy a kétpártrendszert maradéktalanul leleplezze és irányt vegyen a munkások, négerek és farmerek igazi tömegpártjának megfelelő időben történő kialakítására. Elvhű és szilárd ellenfele marad az amerikai imperializmusnak, amely az egész világ reakciójának lelke és középpontja a világháború fenyegető veszélyének. A párt továbbra is feladatának tekinti, hogy az Egyesült Államok népével megértesse a marxizmus—leninizmus igazságát és a szocializmusnak, mint végső megoldásnak, szükségességét.

*

Melville „Moby Dick" című könyvének egyik szereplője, a pap, imígyen inti gyülekezetét: „Jaj annak, kinek e világban nem osztályrésze a gyalázat!" Melville világa kapitalista világ volt. Neki, aki az igazságtalanság és elnyomás ellen harcolt, a kizsákmányolás és ellentmondások

e jellegzetes világában természetesen „gyalázat" lett az osztályrésze. Az Egyesült Államok uralkodó osztálya a kommunista pártot is csak gyalázatban részesítette. Így fémjelezte azt, hogy a párt az osztályt és a nemzetet szolgálta. Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának hasonló „gyalázat" lesz osztályrésze a jövőben is, mint ahogy volt negyven éves harcai során, — mely harcok, létezéséről tettek tanúbizonyságot.

Herbert Aptheker

Mi történt Sziciliában?

A június 7-i szicíliai regionális választások után feleletet adni erre a kérdésre részben felelet arra a kérdésre is, mi is történik Olaszországban? Valóban, a szicíliai választás nem elszigetelt jelenség, s jelentőségét meg sem lehet érteni, ha nem tekintjük az egész olasz politikai és gazdasági helyzettel való összefüggésében.

Olaszország más vidékein előzőleg tartott választások is mutatták már, hogy az országban komoly változási folyamat indult meg. A ravennai tartományi választásokon a kommunista és szocialista jelöltek a szavazatok abszolút többségét szerezték meg (110 000 szavazatot, ami 51,83 százaléknak felel meg), tízezer szavazattal többet, mint az előző községi választásokon; Valle d' Aostában is, amelynek mint Szicíliának, saját alkotmánya, külön tartományi gyűlése és kormányzata van, május hónapban első ízben alakult meg és győzött a haladó erők blokkja, mely szembenáll a kereszténydemokráciával, magában foglalja a kommunistákat, szocialistákat, a szakadár szociáldemokratákat és a Val d'Aostai Uniót. Ez az Unió — mely előzőleg a katolikus mozgalom egyik szárnya volt, s tagjait földműves parasztokból, kis- és középpolgári rétegekből, valamint munkásokból toborozta — először fordított hátat a Kereszténydemokrata Pártnak és szövetkezett a kommunistákkal. A Valle d'Aosta-i alkotmány fennállása óta első ízben rekesztették ki a kormányból a kereszténydemokratákat, s helyüket más csoportok képviselői mellett két kommunista és két szocialista foglalta el.

A Kereszténydemokrata Párt e két nagy port felvert veresége után a barométer Szicíliában is rossz időt jelzett a kereszténydemokrata politika számára: nagy szavazatveszteséget, sőt egyenesen e párt frontiának összeomlását, amely pedig 1948 óta az egyház és a monopóliumok támogatásával kezében összpontosítia a hatalmat.

Szicíliában talán még nyilvánvalóbban bukkantak felszínre az ellentétek, mint másutt: a kereszténydemokrata kormány és a helyi önkormányzati szervek között, a kormány monopóliumokat támogató politikája és Szicília gazdasági érdekei között.

Szicília egyike Olaszország azon vidékeinek, melyet az északi kapitalisták és a nagy monopóliumok különösen kizsákmányolnak, valósággal félgyarmati sorba taszítottak. Itt a dolgozóknak mindig a legsötétebb nyomor, a legelviselhetetlenebb társadalmi

igazságtalanság és önkény jutott osztályrészül. A sziget lakóiban mindig erős vágy élt a föld, a gyárak és a szabadság elnyerésére, hogy biztosított munkájuk legyen, hogy megmenekülhessenek az éhezéstől, s hogy maguk irányíthassák gazdasági életüket. De az észak-olaszországi tőkés csoportok csökönyösen ellenezték a sziget ipari fejlődését, s az igazi földreform megvalósítását. Ebben a második világháborútól kezdve a Kereszténydemokrata Pártra támaszkodtak, amelynek sikerült monopolizálnia az országos hatalmat is, a regionális parlament által kijelölt szicíliai kormányban is. A parasztok számos földfoglalási kísérletét, az Olaszország más vidékein fizetett munkabérekkel egyenlő béreket követelő mozgalmakat, a sziget iparosítására és gazdasági újjászületésére irányuló akciókat, a valóságos politikai és gazdasági függetlenségre törekvő kezdeményezéseket ez a helyzet váltotta ki.

A Kereszténydemokrata Párt exponensei személyes, vagy csoportérdekeik számára használták ki a terület gazdasági és pénzügyi erőforrásait. Egyik képviselője így nyilatkozott: „A Kereszténydemokrata Párt ma a klienszek rétegeiből tevődik össze, a választási korrupció eszköze, a korrupció és a visszaélések támogatója."

Az elégedetlenség a lakosság minden rétegében elterjedt, beleértve a kis- és középtermelőket is, akiket a monopolista politika egyaránt sújtott. A feszültség gazdasági és politikai téren annyira megnövekedett, hogy a múlt év őszén a Kereszténydemokrata Párton belül szakadás következett be. A sziget érdekeinek és autonómiájának védelmében a szicíliai parlament számos kereszténydemokrata tagja, Milazzo vezetésével, kivált a Kereszténydemokrata Pártból s más, főként szocialista és kommunista képviselők támogatásával kizárta a Kereszténydemokrata Pártot a kormányból. Az új kormány a legutóbbi választásig vezette a sziget ügyeit.

A választás próbaköve volt a sziget gazdasági és politikai újjászületését célzó politikának, melyet az Olasz Kommunista Párt s a kommunisták és más demokratikus erők által kezdeményezett demokratikus intézkedések és gazdasági harcok akartak már évek óta megvalósítani. A választásban meg kellett mutatkoznia, hogy mit ér a kommunisták széleskörű szövetségi politikája, melyet a katolikus tömegek irányában folytatott. De próbakő volt a választás a keresztényszocialisták számára is, akiknek csoportja szakított a Kereszténydemokrata Párt reakciós politikájával.

A választási harc igen heves volt. A Szicíliában politikai hatalmát vesztett Kereszténydemokrata Párt központi vezetősége a politikai elítélés és fenyegetőzés módszeréhez folyamodott Milazzo követői ellen, a kereszténydemokrata szocialista mozgalom ellen. Majd sor került az egyházi nyomásra és kiközösítésre azokkal szemben, akikről feltételezték, hogy kommunistákra vagy velük együttműködő politikai csoportokra fognak szavazni. De mindez csak ártott a kereszténydemokratáknak, és a sziget összes pártjai még erősebben támadták őket a szicíliai politikai életbe való beavatkozásukért.

Túlzás nélkül el lehet mon-

dani, hogy talán még egyetlen választási harcban sem küzdöttek ily nyíltan azoknak a gazdasági és pénzügyi erőforrásoknak ellenőrzéséért, amellyel a regionális kormányzat rendelkezhet, s amelyre a monopóliumok akarták rátenni a kezüket. Minden választó tudta, mi volt a területi Pénzügyi Társaság, milyen botrányok és manőverek folytak, milyen pénzügyi vagy ipari csoportokat képvisel ez vagy az a kereszténydemokrata képviselő. Mindez annak a leleplező akciónak volt köszönhető, amelyet az Olasz Kommunista Párt és más demokratikus erők folytattak. Milazzo a választási gyűléseken hevesen támadta a gyáriparosok szövetségét; kimutatta, hogy a monopóliumok és a finánctőkések Szicília függetlenségének és gazdasági újjászületésének ellenségei.

A kommunisták egyrészt támogatták Milazzo mozgalmát és autonomista követeléseit, másrészt fáradhatatlanul hangoztatták a Kereszténydemokrata Párt és az egyház által kirobbantott antikommunista kampánnyal szemben, hogy a kommunistaellenességnek tett engedmények lehetetlenné tennék a szicíliai érdekeket és önállóságot védelmező kormány megalakítását. „A munkásosztály, a szakszervezetek és a Kommunista Párt szövetsége nélkül — mondották az Olasz Kommunista Párt szónokai — Milazzo mozgalma megsemmisülne, a Kereszténydemokrata Párt, a monopóliumok, a sziget gyarmati kizsákmányolásának áldozatává lenne."

A harc fontos volt az országos politikai helyzet szempontjából is. A Kereszténydemokrata Párt titkársága azokban a napokban egy körlevelet bocsátott ki, amelyben nyíltan kimondták, hogy ha a kommunisták előretörnének és a klerikálisok szavazatot vesztenének, ez konkrétan felvetné a Kereszténydemokrata Párt szakadásának lehetőségét országos síkon is.

A szicíliai választók igazolták a titkos körlevélben foglalt választási jóslatot. Valóban, mint az Olasz Kommunista Párt titkársága hivatalosan is közölte, a választások eredménye „nagyon pozitív" volt. Mint Togliatti elvtárs mondotta, „a választásokból adódott legfontosabb tény a kereszténydemokrata front szakadása, az autonomista katolikusok csoportjának minden várakozást felülmúló egyidejű sikere, akik Szicília, az önkormányzat és a demokrácia védelmében fel mertek lázadni a kereszténydemokrácia monopóliuma ellen. Ez a jelenlegi olasz helyzetben teljesen új jelenség, amelynek megakadályozására a klerikális erők hallatlan erőszakkal és türelmetlenséggel léptek fel, és a demokrácia összes törvényeinek megsértésével a nyomás, a megfélemlítés és az egyenes korrupció minden formáját felhasználták."

Hogyan fejeződött ki ez számokban?

A Kereszténydemokrata Párt az elmúlt évi parlamenti választásokhoz képest 140 000 szavazatot vesztett és valóban szabad választások esetén még többet is veszített volna. A Kereszténydemokrata Pártból kiszakadt Milazzo-csoport 256 000 szavazatot nyert, túlszárnyalva a legoptimistább előrelátást is. A közép- és jobboldali pártok 11 helyet veszítettek (hármat a Kereszténydemokrata Párt, egyet a Liberális Párt, hatot a monarchisták és

egyet a szociáldemokraták); ebből kilenc mandátumot Milazzo csoportja szerzett meg, egyet a Kommunista Párt, egyet a Szocialista Párt, míg az Olasz Szociális Mozgalom (újfasiszták) megtartotta régebbi 9 mandátumát.

Így radikálisan megváltozott a szicíliai parlament összetétele a baloldali és autonomista erők javára.

Az említett adatokból világosan kitűnik, hogy egyáltalán nem lehet a jobboldali erők előnyomulásáról beszélni, hanem egyedül és kizárólag a baloldali és autonomista erők térhódításáról.

Igaz, hogy a Kereszténydemokrata Pártból kiszakadt keresztényszocialisták kaptak szavazatokat a jobboldaltól, a középtől, de még a baloldaltól is, de mindezek a szavazatok kereszténydemokrata- és monopólium-ellenesek, és legkülönbözőbb társadalmi osztályokhoz tartozó szicíliaiak tiltakozását és autonomista egységtörekvéseit fejezték ki. Voltak közöttük munkások, a nagyvárosok középrétegeihez tartozók, nemkülönben gyárosok és földbirtokosok, akik szembenállnak a központi kormányzat és a monopóliumok parancsuralmával.

Az is igaz, hogy a Szocialista Párt több választási körzetben szavazatokat vesztett 1955-höz képest, főleg azért, mert a Szocialista Párt nem elég világosan foglalt állást Milazzo csoportosulásával és a Kereszténydemokrata Párt elleni harccal kapcsolatban. A kommunisták ezzel szemben megnövelték szavazataránvukat, 1955-höz képest 49 000-rel több szavazatot kaptak és régebbi húsz mandátumukat eggyel szaporították. Ha a választási rendszer igazságosabb volna, 22 helyet kellett volna kapniok.

Nem kétséges, hogy a június 7-i választások Szicíliában a demokrácia győzelmét, és a demokrácia ellenségeinek súlyos vereségét jelentették. Döntő volt e győzelem kivívásában, hogy az Olasz Kommunista Párt hozzájárult politikai és gazdasági harcaival, széleskörű és következetes szövetségi politikájával a klerikális kormányzat és az olasz nagymonopóliumok elleni harcban, a dolgozók, a városi és vidéki középrétegek érdekeinek képviseletében, a demokratikus jogok és Szicília politikai és gazdasági önrendelkezésének védelméhez.

A választások eredményei azt mutatják, hogy *meg lehet törni a kereszténydemokrata politikai monopóliumot* az egyház, a legreakciósabb ipari és fináne-csoportok, s az államapparátus részéről neki juttatott nagymérvű támogatás ellenére is. A kereszténydemokrata párt elleni szicíliai lázadás eredményeként 1948 óta először született egy második, erős és aktív katolikus párt Olaszországban. Ennek az eseménynek már volt is, de a jövőben még mélyebb és szélesebb politikai visszhangja lesz Olaszország más tájain s Olaszország egész politikai életében.

„Számolnunk kell azzal — mondotta Togliatti elvtárs —, hogy a kereszténydemokrata politikai monopólium immár tíz éve tart, s hogy az ma már olyan hatalmi pozíciók óriási szövevényére támaszkodik, amelyeknek semmi közük a demokráciához, de amelyeknek igen nagy súlyuk és hatásuk van a politikai előrehaladás és a választási eltoló-

dások megakadályozásában. Ilyen helyzetben elkerulhetetlen, hogy e monopólium megdöntéséhez csakis olyan politikai mozgalmakon, áramlatokon és egyezményeken keresztul lehet eljutnunk, amelyek túlmennek a munkásosztály pártjai által eddig követett hagyományos homogén szovetséges keretein...

A katolikus táborból és más táborból jövő emberek között vannak ma már olyanok, akik megértik annak szükségességét, hogy erőiket a dolgozó osztályok erőivel egyesítsék. Új áramlás tapasztalható az egység és együttműködés felé, különösen a városi és vidéki középrétegek felől, s ez nyilván nem fejeződhet ki a kommunisták és a szocialisták közötti egység régi formájában, amely a dolgozók természetes egysége. A kommunistáknak és szocialistáknak egységben kell lenniuk, de ha azt akarjuk, hogy ez az egység hatékony legyen, akkor magába kell foglalnia más oldalról jövő erőket is. Íme, ez a jellemzője annak az egység-folyamatnak, amely ma Olaszországban kezd kialakulni, s amely különösen Szicíliában már kialakult."

A június 7-ét követő hetekben a szicíliai reakció római támogatással intenzív tevékenységet fejtett ki: minden áron meg akarta akadályozni, hogy a júniusi választási eredményeknek megfelelő kormányzat jöjjön létre. De minden intrika, korrupció és nyomás ellenére győztek az autonomista erők a monopóliumok bandájával szemben: Palermóban, július 28-án, 45 szavazattal 43 ellenében Milazzot választották elnökké. Azoknak a győzelme ez, akik bátran viaskodtak a Kereszténydemokrata Párt politikai erőszakossága, a szicíliai ügyekbe való durva beavatkozása ellen.

„A néphez hű magatartás, a nép szelleméhez való állandó közösség, a nép kívánságainak igaz képviselete — mondotta megválasztása után Milazzo —, íme ez a titka az autonomista tömörülés diadalának."

A kommunista párt — az ideológiai különbségek ellenére — továbbra is támogatja majd az autonomista kormányzatot, éppen azért, mert az népi érdekek hordozója, monopolista és a kereszténydemokrata törekvésekkel szemben.

A kommunisták hozzá fognak járulni egy olyan gazdasági és politikai program kidolgozásához, amely helyrehozza a kereszténydemokrata kormányzat által a szigetnek okozott károkat és biztosítja minden szicíliainak a boldogabb életet, a magasabb életszínvonalat, a biztos munkát és jövőt — a haladás és civilizáció távlataiban.

B. Vercelino

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Hevesi Gyula két könyvéről*

Az „Egy mérnök a forradalomban" egy fordulatokban változatos életet leíró emlékirat, lebilincselő olvasmány, az életregény feszültségével mondja el Hevesi életútját, amely egybeforrt a magyar forradalom előkészítésével és a forradalom útjával.

Bevezetőben a szerző kora ifjúságát, a vidéki kisváros atmoszféráját, a kispolgári környezet viszonyait vázolja nagy megjelenítő erővel. Elbeszéli serdülő korának élményeit, a gimnáziumi éveket, majd a fiatal mérnökhallgató egyetemi életét, a tanulás és kenyérkeresés nehézségeit, miként sikerült magánmérnöki műszaki tanácsadóként bejutnia az Egyesült Izzóba.

Itt került közelebbi érintkezésbe a munkásokkal, a munkásosztály már forradalmasított elemeivel, a társadalmi kérdésekkel. Az első világháború okozta súlyos válságban a célok és eszközök mind világosabbá váltak előtte. A munkások osztályharcának hatása alatt kitérőkön és buktatókon át fokozatosan eliutott a szocialista forradalom elkerülhetetlenségének felismeréséhez. Így lett a vidéki kispolgári környezetből Budapestre került kezdő mérnök előbb a társadalmi ellentétek megoldásán tépelődő és csodaszereket kereső társadalmi reformer, majd a kapitalista anarchia láttán forradalmár és végül — megismerkedve a tudományos szocializmussal — marxista.

*

Mérnöktársaival együtt kezdetben tapogatózva, majd mind tudatosabban egyik szervezője lett annak a mozgalomnak, amely a magyarországi társadalmi forradalom egyik előkészítője volt.

Hevesi éppen úgy, mint sok társa, rájött, hogy a munkásosztály példáján kell okulni. 1917 elején már mintegy 20 nagybudapesti gyár vezető mérnökei és műszaki tisztviselői küzdötték le magukban az „úriosztály" előítéleteit, — külön szakosztályt alakítva — beléptek a szakszervezetbe, a Magántisztviselők és Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Szövetségébe (MKAOSZ), amely az egyetlen olyan szakszervezet volt, ahová tisztviselők is beléphettek. Ugyanakkor elhatározták, hogy — a munkások példája nyomán — egyidejűleg szervezetten fordulnak gyáraik, munkahelyeik igazgatóságaihoz drágasági pótlékért a háború következtében gyorsan emelkedő drágaság ellensúlyozására, a megélhetés

* Hevesi Gyula: Egy mérnök a forradalomban. Európa Könyvkiadó. 1959. — Hevesi Gyula: Szociális termelés. A magyar Tanácsköztársaság iparpolitikája. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1959.

biztosítására. A szakszervezet ebben a harcban mellékjük állt.

A mérnökök és műszaki tisztviselők szervezett harcának, amely az első és egyedülálló ilyen eset volt a magyar gyáripar eddigi történetében, morális, politikai jelentősége egyelőre nagyobb volt, mint gazdasági eredménye. Hevesi Gyula, Kelen József, Komját Aladár, Sajó László és a többiek nyomán, akik elsőknek léptek a szakszervezetbe, és a mozgalom kovásza voltak, minden gyárban megindult a szervezkedés a műszaki értelmiség körében. 1917 végéig már több mint 150 budapesti gyár mérnökei és tisztviselői léptek be a szakszervezetbe.

•

Hogy a nagyiparban alkalmazott mérnökök és műszaki tisztviselők — szakítva korábbi előítéleteikkel — ilyen rohamosan fordultak az osztályharcos szervezkedés felé, és léptek be tömegesen a korábban lenézett szocialista szakszervezetbe, abban a belső nehézségek és ellentmondások felismerésén kívül nagy szerepet játszott az oroszországi februári forradalom, a cári uralom megdöntése. Ennek az eseménynek forradalmasító hatása volt Magyarországon is. A forradalmi mozgalom legöntudatosabb vezetői szóban és írásban mind határozottabban és merészebben fejtették ki az osztályharcos szervezkedés, a nagyobb bérért és kenyérért való harc szükségességét. Az osztrák-magyar monarchia rozzant épülete minden eresztékében megingott. A hadszintéren vereség vereséget ért. Az oroszországi hadifogoly táborokból hazaszivárgó foglyok magukkal hozták a forradalmi eszméket, különösen a mind nagyobb erővel fellépő bolsevik agitáció gondolatait és követeléseit. Magyarországon pedig a szolgabírói, csendőri-rendőri közigazgatás a régi bornírtsággal és korbács-erőszakkal folytatta az éhező és elnyomorodó néptömegek elnyomását.

A budapesti gyárak műszaki értelmisége 1917 folyamán többségében már szakszervezetben tömörült. A szakszervezet alapján, de attól függetlenül, a műszaki értelmiség leghaladóbb elemeinek vezetésével, szinte spontán módon létrejött a Gyárközi Szervező Bizottság, — a gyárak képviselőiből álló bizottság, inkább mozgalom, mint szervezet. Ez a mozgalom alkalmas volt arra, hogy a mérnökök és műszaki tisztviselők szervezkedését országos méretekben is kiszélesítse.

Eredetileg a Gyárközi Bizottság tisztán gazdasági célt tűzött maga elé, de az események logikája fokozatosan politikai célok felé sodorta olyannyira, hogy a Gyárközi Bizottság alakuló értekezletének felhívása záradékában kimondta: „Ezen felhívással egyidejűleg a Gyárközi Bizottság egyhangúlag megállapítja, hogy Magyarország közállapotainak, a tisztviselői kar érdekeinek megfelelő múlhatatlanul szükséges megváltozását csakis a mindennemű vagyoni cenzustól mentes, legalábbis a katonai kötelezettség korhatárától számítandó és nőkre is kiterjedő általános, titkos választói jog alapján összeülő törvényhozástól várja. Ebben a kérdésben a szervezett tisztviselői kar teljesen szolidáris a munkásság követeléseivel és ha arra kerülne a sor, a munkássággal együtt minden energiával ki fogja ven-

ni részét a választójogért vívandó küzdelemből."

A gyárosok megszimatolták azt a veszedelmet, amely őket a Gyárközi Bizottság részéről fenyegette. Elbocsátással, kizárással fenyegetőztek. Mindhiába. Az egységes, határozott fellépés győzött velük szemben. Ebben a mozgalomban élenjárt az Egyesült Izzó mérnöki és műszaki tisztviselői kara. A nevezetes 1917. május 2-i tüntetés és sztrájk alkalmával a gyár mérnökei és tisztviselői, kevés számú férfimunkással együtt először hagyták abba a munkát és vonultak ki a gyárból, hogy részt vegyenek a szociáldemokrata párt választójogi harcában, a sztrájkban és tüntetésben. Ez a sztrájk és tüntetés mintegy mérföldkő volt a gyári értelmiség szervezkedésében. Először tüntettek együtt a munkásokkal és ez megpecsételte harcuk jövőjét: a gyári értelmiség helye az osztályharcban a munkások mellett van.

E tüntetés után terjedt ki teljes eredménnyel a szervezkedés a gyár munkásnőire is.

*

A magyar gyáripar mérnökeinek és műszaki tisztviselőinek harci kedve a szervezkedés kiterjedésével gyorsan nőtt. A gazdasági mozgalom a darab kenyérért, a jobb munkafeltételekért, valamint magáért a szervezkedés és egyesülés jogáért mind szélesebb méreteket öltött, egyben pedig fokozódott a mozgalom politikai tartalma. A MKAOSZ keretei már szűknek bizonyultak. Ugyanakkor az ipari szekció vezetőségét feszélyezte a szociáldemokrata párt jobboldalának megalkuvó politikája is. 1917 őszén a szekció vezetői már mintegy 50 gyár mérnökeinek, műszaki és adminisztrációs tisztviselőinek képviselőivel folytattak megbeszélést, amelynek eredményeként önálló szakszervezetet alakítottak. Létrejött az Ipari és Közlekedési Tisztviselők Országos Szövetsége, (IKTOSZ).

Az IKTOSZ megalakulásával a szervezkedés mind nagyobb hullámokat vetett. Egymás után alakultak meg az IKTOSZ szekciói: a művezetők szakosztálya, majd a mérnöki-szakosztály, amely később önálló szakszervezetté fejlődött AMOSZ (Alkalmazott Mérnökök Országos Szövetsége) címen és a forradalmi események folyamán 1918—1919-ben jelentékeny szerepet játszott.

*

A mozgalomnak azonban, különösen a szervezkedés kezdeti fazisában voltak gyengéi. Ezt mutatta a technokrata felfogás jelentkezése, a műszaki emberek, különösen a mérnökök „felsőbbséges" szerepével és különös jelentőségével kapcsolatos elképzelések térhódítása. Ez a technokratikus elbizakodottság észrevehetően jelentkezett a mozgalom nem egy vezetőjénél és számos követőjénél. Felmerültek olyan ötletek és tervek például, hogy a kapitalizmus ellentmondásait könnyen meg lehetne oldani egy tudósok és mérnökök vezette társadalomban, stb. Hevesi nem ír erről a jelenségről és nem bírálja ezt a — éppen a műszaki értelmiség körében — gyakran jelentkező felfogást, bár írásának hangjából és gondolatmenetéből kiérződik, hogy időnként ő maga sem volt távol hasonló elképzeléstől. Hiszen egészen kezdő korában ő maga vetette fel szűk körben „egy titkos műszaki ví-

lágszervezet" létesítésének a kérdését, amely — meglehetős sok naivsággal és a marxizmus nemismeretében — a gyári titkok névtelen közzétételével vélte lehetőnek a gyári monopóliumokra csapást mérni és uralmukat megtörni.

A technokráciának ez a kísértése, amely kispolgári ideológiát tükröz, azt bizonyítja, hogy a mozgalom egy-két éve természetszerűleg még nem volt elég ahhoz, hogy a műszaki értelmiség szakítson a beléje oltott és nevelt polgári „úri" gondolkodásmóddal, a munkásoktól különálló és fölé rendelt technikai szakemberek felsőbbségének a gondolatával.

A háborús válság, a szovjet forradalom mindinkább balra sodorta a műszaki értelmiség gondolkodó részét. De csak a marxizmus tanításainak fokozatos megismerésével és megértésével hatolt tudatába, hogy a kapitalizmus válságának és ezzel kapcsolatban a társadalmi ellentétek megoldásának egyetlen útja a munkásosztállyal való közös harc, a politikai, forradalmi osztályharc. Erre az útra mutatott most a már korábban megalakult Gyárközi Bizottsag.

*

A Gyárközi Bizottságban merült fel először a gondolat, hogy a gazdasági és politikai célkitűzésekért való harc. különösen pedig a háborúellenes fellépések akkor lesznek eredményesek. a katonai terror leküzdése akkor lesz sikeres, ha a munkásosztály és az értelmiség összefogva küzdenek. E célra a legalkalmasabbnak látszott a Gyárközi Bizottság, amely túltette magát a szociáldemokrata Párt megalkuvó politikáján és gyakorlatán, a szakszervezetek szervezeti merevségén. Bár Hevesi emlékirataiból kiviláglik, hogy — a Gyárközi Bizottság kétségtelen eredményei mellett — a szervezet vezetői és tagjai körében meglehetősen zavaros és gyakran ellentmondó nézetek is fellelhetők voltak, a Gyárközi Bizottság a fennálló viszonyok között mégis elég hatékony eszköznek mutatkozott a gyári munkásság és értelmiség harci mozgósítására.

A Bizottság 1917 vége felé lényegében már az illegalitás határát érintő tevékenységet fejtett ki. A háborúellenes politikai agitáció jóval túlment azon a határon, amelyet a Szociáldemokrata Párt és a szakszervezeti fegyelem megengedett. De a Szociáldemokrata Párt kezdetben nem sok figyelemre méltatta a Gyárközi Bizottságot, másrészről meg — mint Hevesi maga is elismeri —, ők maguk se ismerték a forradalmi harc marxista útját: „Fogalmunk sem volt a Bolsevik Párt történetéről, a forradalmi párt lenini elméletéről, sikereinek tényleges magyarázatairól." A bizottság vezetői csak fokozatosan kezdték megérteni, hogy a háborúval szemben pacifista háborgással és érzelmi berzenkedéssel nem sokra mennek és az egyetlen kiút a háborúból: a forradalom.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a magyarországi dolgozóknak is megmutatta a válságból kivezető utat. Az 1917. november 25-i nagy békegyűlés a városligeti iparcsarnokban, amelyen több mint százezer ember jelent meg. a magyar dolgozók együttérzésének hatalmas demonstrációja volt az Októberi Forradalom mellett.

A Gyárközi Bizottság e gyűlés után határozottabban és leplezetlenebbül lépett a politikai agi-

táció és szervezés útjára. Más háborúellenes csoportokkal (baloldali szociáldemokraták, forradalmi szocialisták, galileisták) az érintkezést felvéve — az orosz forradalmi példa nyomán — munkástanácsok alakítását és békekötést követelt. Az új politikai jelszavakkal, amelyek forradalmi pezsdülést vittek a munkásmozgalomba és az egész politikai életbe, a Gyárközi Bizottság méginkább szembekerült a Szociáldemokrata Párt egyhelyben topogó, az általános választójog követelésénél megrekedt politikájával.

1918 január 13-ra a Szociáldemokrata Párt vezetősége a választójog érdekében népgyűléseket hívott egybe. Ezek a népgyűlések méreteikben szinte példátlanul álltak a magyar munkásmozgalom történetében. Az eredmény is páratlan volt: a Szociáldemokrata Párt szónokait lehurrogva, a munkásság túlnyomó része a Gyárközi Bizottság határozati javaslatát fogadta el, elvetve a Szociáldemokrata Párt választójogi határozati javaslatát.

1918. január 18-án Budapesten általános sztrájk tört ki, amely rövidesen országossá vált. Mikent a röviddel előbb Ausztriában és Németországban kitört sztrájkok, ez is politikai jellegű volt: a béke követelését és az oroszországi proletártestvérek iránti szolidaritást fejezte ki. A kormány a sztrájkot tömeges letartóztatásokkal, katonai és rendőri terrorral letiporta és egy időre visszafojtotta a munkásság és baloldali értelmiség elégedetlenségének nyílt jelentkezését. A Szociáldemokrata Párt jobboldali vezetősége is mindent elkövetett az ellenzéki mozgalom elszigetelésére és megakadályozására. Az IKTOSZ feloszlatása és a vezetők egy részének letartóztatása következtében a Gyárközi Bizottság súlyos csapást szenvedett és egyenlőre elvesztette a legális működés lehetőségét.

De a rendőri terror már nem állíthatta meg az ellenzéki mozgalmat. Az üzemi értelmiség — az IKTOSZ feloszlatása után — ismét a MKAOSZ-ban gyülekezett. A dolgozók elégedetlensége, a béke és munkástanács követelésének mozgalma újra és hatalmasan kirobbant az 1918 júniusi MÁVAG-sztrájkban amely általános országos sztrájkká szélesedett. A Gyárközi Bizottság maradványai újra feléledtek és szoros kapcsolatba léptek a már említett háborúellenes, csoportosulásokkal, amelyek az ellenzéki mozgalom lendítői voltak. A háborúellenes propagandát és a munkástanács-mozgalmat erélyesen támogatta a lázadó írók és művészek csoportja, amelynek a lelke Komjáti Aladár, ismertebb tagjai: Bartha Sándor, Lengyel József, Matejka János, Révai József, Uitz Béla és mások voltak.

A békéért és munkástanácsokért indított mozgalom a júniusi sztrájk után, különösen a Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására már a forradalom előkészítésére irányította erejét.

A Gyárközi Bizottság kétségtelenül előmozdította a nagyipari üzemek műszaki értelmiségének balratolódását és bevonását az osztályharcos szervezkedésbe. Sikerült ennek a polgári és kispolgári értelmiségi elemekből álló rétegnek legaktívabb elemeit a munkásosztály harci szövetségesévé, a háborúellenes és a munkástanácsok felállításáért folyó harc részesévé tenni. He-

vesi Gyula érdeme, hogy könyvében a magyar munkásmozgalom történetének, az 1918—1919-es forradalmi mozgalmak előkészítésének ezt az érdekes és jellegzetes, de eddig alig értékelt és ismertetett epizódját kiemelte a feledés homályából. Más oldalról azonban, indokoltnak látszik az a vélemeny, hogy Hevesi emlékiratairaban némileg eltúlozta az IKTOSZ és a Gyárközi Bizottság szerepét és helyenként azt a benyomást kelti, mintha a műszaki értelmiség a háborúellenes mozgalom vezető ereje lett volna.

*

A frontok felbomlása, a háború által végsőkig kiélezett társadalmi ellentétek, a Nagy Októberi Forradalom példájának hatása alatt, Ausztria-Magyarországon is elkerülhetetlenül forradalomhoz vezettek.

Az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlott és részeire szakadt. 1918 őszének forradalmi hetében a Habsburg-járomból feltámadt népek elszakadtak az Osztrák-Magyar Monarchiától és nemzeti államokban egyesültek.

Magyarországon, a forradalmat megelőző hónapokban, a hadbavonultak családjainak az élelmiszerhiány miatti elégedetlenségét és lázongásait, az aszszonyok tüntetését a kormány véres terrorral nyomta el. Napirenden voltak a sztrájkok, a katonák elkeseredése nőttön nőtt, egyre nagyobb számmal szöktek meg. Pécsett véres katonalázadás tört ki. Lékai János merénylete Tisza István gróf ellen a felgyülemlett feszültséget jelző villanás volt. Ezekben a válságos hónapokban, amikor már a forradalom volt napirenden, a Szociáldemokrata Párt meg mindig a választójogért folytatta harcát.

Megalakult a Nemzeti Tanács, október 25-én a sajtó önkényesen megszüntette a cenzúrát. A lánchídi csata, a rendőrségi sortűz, az oktalan és kegyetlen vérengzés hatására a dolgozó tömegek felháborodása nem ismert határt. Kitört a forradalom, elsöpörve a régi kormányt és államhatalmat. A november 1-i általános sztrájk, a Köztársaság-téri hatalmas népgyűlés a forradalom napjainak kiemelkedő eseményei voltak, amelyek szervezésében a Gyárközi Bizottság és a többi baloldali csoport is részt vett.

Ebben a helyzetben — a szociáldemokraták részvételével — megalakult a Károlyi-kormány és hűségesküt tett a királynak. A forradalmi munkás- és katonatömegek viharos követelése azonban megbuktatta a királyságot: 1918. november 16-án kikiáltották a köztársaságot.

A polgári demokratikus forradalom győzedelmeskedett. A forradalmi munkások, katonák és parasztok a forradalom továbbvitelét — békét, munkát, a gyárak államosítását, földet, tanácshatalmat követeltek. A polgári pártok és a Szociáldemokrata Párt megalkuvó jobboldali vezetősége nyugalmat, az osztályharc felfüggesztését kérte a tomegektől. — De nem volt olyan céltudatos forradalmi párt, amely a tömegeket a harc továbbvitelére szervezte, vezette volna.

*

Az ellenzéki baloldali csoportosulások a forradalom heteiben lázas tevékenységet feitettek ki. Különösen Korvin és Sallai csoportja (a forradalmi szocialisták) folytatta röpirataiban a szociáldemokraták leleplezését és a proletárforradalom eszméinek

népszerűsítését. Hevesi a régi írócsoport tagjaival együtt 1919 januárjában kiadta az Internacionalé című folyóiratot a marxizmus-leninizmus, a szovjet forradalom és a világforradalom eszméinek propagálására.

1918 folyamán már sokezer volt hadifogoly szivárgott haza a forradalmi tűzben lobogó Szovjet Oroszországból, ahonnan magukkal hozták a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eszméit. November közepe táján hazajött Kun Béla, majd több volt internacionalista harcos (Jancsik Ferenc, Karikás Frigyes, Münnich Ferenc, Pór Ernő, Rabinovics József, Szamuely Tibor, Vántus Károly és mások), akik a bolsevik párttól tanulták a proletár forradalom taktikáját és stratégiáját, a legfőbb törvényt: a forradalmi tömegek vezetésére forradalmi párt kell. Rövid idő alatt tömörítették az ellenzéki forradalmi csoportosulásokat és 1918. november 20-án megalakult a kommunista párt, amely képesnek bizonyult a tömegek forradalmi vezetésére.

Az őszirózsás forradalom lázas heteiben az üzemekben a munkások mindenütt munkástanácsokat választottak és közvetlenül választották meg küldötteiket a Budapesti Munkástanácsba. Ez a munkástanács — bár a bizalmiak közreműködésével és befolyásolásával jött létre — mégis kifejezést adott a munkások baloldali felfogásának. A szociáldemokrata pártvezetőség, hogy kifogja a szelet a forradalmi fejlődés vitorláiból, a munkástanács választásának és működésének új szabályzatát dolgozta ki, oly módon, hogy a munkástanács a pártvezetőség segédszerve legyen. Mindössze 9 vagy 10 kommunistának sikerült a munkástanácsba bekerülni. A kommunista frakció azonban így is eredményesen használta ki a porondot a kommunista propaganda céljára. A szociáldemokrata pártvezetőség, hogy megszabaduljon a kommunista frakció éles kritikájától, amely növekvő hatást gyakorolt a munkástanács egyszerű, az üzemekben választott tagjaira, kierőszakolta a kommunisták kizárását a munkástanácsból.

Ezzel kapcsolatban írta a „Vörös Újság" „Ebből a munkástanácsból kizáratni nem szégyen, de tisztesség... Soha nem volt az a becsvágyunk, hogy ennek a munkástanácsnak, a proletariátus forradalmát megakasztó, forradalomellenes működésében részt vegyünk. Ez a munkástanács szószék volt nekünk... olyan szószék, ahonnan a fegyveres felkelést, a proletariátus új államának szükségességét, a proletariátus diktatúráját hirdettük." „De a legjobb szószék mégiscsak a forradalom. Ha kizárnak is bennünket a Szociáldemokrata Párt munkástanácsából, nem zárhatnak ki bennünket a proletariátus forradalmából..."

A kizárás ebből a munkástanácsból nem állította meg a KMP propagandáját. A KMP szervezése gyorsan haladt előre. A fővárosban és vidéken, városokban és falvakban egymásután alakultak a párt üzemi szervezetei; a szakszervezetekben és munkástanácsokban pedig a kommunista frakciók. A gyárak munkásai, egyes szakszervezetek és csoportok mind gyakrabban hoztak határozatokat, amelyek a kommunista álláspontot helyeselték. Gyakorivá váltak falun a földfoglalások. Lázongtak a katonák. Különösen élessé vált az

elégedetlenség a hazatért, demobilizált katonák között, akik nem kaptak munkát, földet. Egyes helyeken egész szociáldemokrata szervezetek testületileg csatlakoztak a kommunista párthoz, így például Zemplén megyében: a sátoraljaújhelyi szociáldemokrata pártszervezet már decemberben a városi munkástanáccsal együtt pártkongresszust hívott össze és egyhangúlag kimondta, hogy szakítanak a jobboldali szociáldemokrata párttal és a proletárdiktatúra álláspontjára helyezkednek.

Egyidejűleg az ellenforradalmi szervezkedés és mozgolódás is megindult. Az ellenforradalom a kormány támogatásával több helyen vérbefojtotta a parasztok földfoglaló mozgalmát. A gyárosok tőkéiket külföldre csempészték, a nyersanyagot eltitkolták és a termelést megakadályozták. Salgótarjánban a bányászok birtokba vették a bányát, mire a bányászszakszervezet áruló vezetője, Péyer intézkedésére a kiküldött katonaság és csendőrség vérfürdőt rendezett: több mint 100 halott. Megindult a fasisztajellegű politikai szervezkedés. Az Ébredő Magyarok Szövetsége alakuló nagygyűlést hívott össze. Megalakították a tisztek szervezetét: a MOVE-t. A koalíciós kormány egyre inkább jobbra csúszott és — a német Scheidemann—Noske kormány példájára — a reakciós terrort tette legfőbb kormányzati eszközévé.

Végül is a kormány és a szociáldemokrata párt vezetősége általános és megsemmisítő csapásra szánta el magát. Egy átlátszó provokációt felhasználva letartóztatták a KMP vezetőit. A feluszított rendőrök a letartóztatottakat, különösen Kun Bélát, félholtra verték, egyidejűleg feldúlták és lepecsételték a KMP párthelyiségeit.

A szociáldemokrata párt vezetősége diadalt ült: eltemette a kommunista pártot és mozgalmat. Tévedett.

*

A kormány a lefogást követőleg rendkívüli rendeletet adott ki, amellyel teljesen el akarta nyomni, ki akarta írtani a kommunista mozgalmat. A koalíciós kormány és különösen a terrorhadjárat kezdeményezője, a jobboldali szociáldemokrata pártvezetőség azonban súlyosan tévedett. A KMP-t már nem lehetett elfojtani. Ezer szál fűzte a dolgozókhoz. A párt első Központi Bizottsága, számítva a terrorra, az illegális pártmunka követelményeinek megfelelően előre gondoskodott a pártvezetőség folytonosságáról. A lefogott Központi Bizottság helyére új vezetők álltak: az illegális (második) Központi Bizottság, amely újból magasra emelte a párt zászlaját. Újra megjelent a „Vörös Újság". A KMP jelszavaihoz, amelyek népszerűbbek lettek, mint valaha, új jelszó járult: „Követeljük a KMP lefogott vezetőinek szabadonbocsátását!" A párt tiltakozását a rendőrterror, a lefogások ellen a munkásosztály magáévá tette. A felháborodás és tiltakozás vihara zúgott végig az országon. Lenin elvtárs a szovjet kormány nevében erélyesen figyelmeztette a magyar kormányt és követelte a bebörtönzött kommunisták emberséges kezelését, mert a szovjet kormány ellenkező esetben megtorlást gyakorol az orosz hadifogságban levő arisztokrata és kapitalista származású tisztekkel szemben.

Mindennek következtében a

koalíciós kormány kénytelen volt a lefogott elvtársak helyzetét lényegesen megjavítani. Az illegális Központi Bizottság összeköttetést létesített a beörtönzöttekkel, akikkel a továbbiakban állandóan érintkezésbe állott.

A párt politikai és szervező munkája nyomán a tömegek forradalmi hangulata rohamosan emelkedett. Egyik tiltakozó tömeggyűlés a másikat követte. Munkások, katonák, parasztok villámosan követelték a lefogott kommunista vezetők szabadonbocsátását és a Tanácsköztársaság kikiáltását. A parasztság országszerte megkezdte a földfoglalást. Somogy és Tolna megyében munkásokból választott direktórium ragadta kezébe a hatalmat. Mindkét megyében termelőszövetkezeteket alakítottak a nagybirtokokon. A budapesti helyőrség jelentékeny része a kommunistákhoz csatlakozott. A mozgalom csúcspontja a csepeli naggyűlés volt március 18-án, ahol Bólyai Ernő lépett fel a KB megbízásából. Ezen a gyűlésen több mint 5000 főnyi munkástömeg három szavazat ellenében elfogadta a következő határozati javaslatot.

„A csepeli gyár munkássága tapasztalva azt, hogy a Szociáldemokrata Párt vezetősége letért az osztályharc útjáról, kijelenti, hogy nem azonosítja magát a Szociáldemokrata Párt ilyetén álláspontjával, mert a polgári pártokkal szemben követett megalkuvó politikája a proletárság felszabadulását megakadályozza és késlelteti.

Egyben tiltakozik a nemzetgyűlés egybehívása és a választások megtartása ellen. Ez a kísérlet időt ad és alkalmat enged a burzsoáziának arra, hogy politikailag megszerveződjék, lehetővé teszi számára a termelés további szabotálását és a termelőeszközök megrongálását. Kitolja a termelés tervszerű megszervezésének határidejét. Időt enged a fehér gárdának a megerősödésre.

Ennél fogva a csepeli munkásság követeli, hogy azonnal hagyják abba a választási előkészületeket és kiáltsák ki a proletárdiktatúrát.

A gyár proletársága elhatározta továbbá, hogy a Kommunista Párt programját teljes egészében magáévá teszi és elfogadja."

A robbanásig feszült helyzetben a Központi Bizottság március 23-ára, vasárnap délutánra az Országház-téren tartandó naggyűlésre hívta Budapest munkásságát. A KB az elfogott kommunista vezetők azonnali kiszabadítását követelte, ez volt a gyűlés nyilvános célja. A „Vörös Újság" március 18-i száma és sokezer röpirat közölte a felhívást. A Központi Bizottság elhatározta: a naggyűlésen résztvevő egész tömeggel együtt a börtön elé vonulnak, kiszabadítják a lefogott elvtársakat, továbbá a készenlétben tartott katonai erőt, — köztük a Gellért-hegyi ütegeket — mozgósítva fegyveres felkeléssel, forradalmi úton megdöntik a koalíciós kormányt és kikiáltják a Tanácsköztársaságot.

Ezt a tervet megzavarta a Vix-féle jegyzék: az antant ultimátuma a magyar kormánynak. A koalíciós kormány gyógyíthatatlan válságba került és lemondott. A Szociáldemokrata Párt vezetősége, érezvén, hogy kicsúszott a talaj alólá, más kiutat a helyzetből nem látván, közvetlen tárgyalást kezdett a gyűjtőfogházban a lefogott kom-

munista vezetőkkel. Ez meg is történt és a két párt vezetői egységre léptek.

Az illegális (második) Központi Bizottság tevékenysége a Kommunisták Magyarországi Pártjának, a KMP vezetőinek lefogásától és a proletárdiktatúra kikiáltásáig terjedő fontos szakaszát ölelte fel. Hevesi Gyula érdeme, hogy könyvében, már amennyire a kézrekerult dokumentumok és emlékezete képessé tette, az illegális (második) Központi Bizottság tevékenységére — legalább részben — fényt derített és ezzel hozzájárult ahhoz, hogy pártunk történetének ez a fehér foltja eltűnjék.

*

Az emlékirat szemléletesen vetíti elénk a Tanácsköztársaság kikiáltásának körulményeit és az első napok magasan hullámzó politikai hangulatát, a forradalmi kormány megalakulását, az egyesült párt: a Magyarországi Szocialista Párt és az új kormány: a Forradalmi Kormányzótanács legsürgősebb intézkedéseit.

Hevesi Gyula, aki a Tanácsköztársaság szociális termelési népbiztosa volt, emlékiratában ismerteti a Szociális Termelés népbiztosságának munkáját és a termelés megszervezését.

Nemrég jelent meg Hevesi Gyula elvtárs „Szociális termelés. A Tanácsköztársaság iparpolitikája" című könyve is. E könyv részletesebben, alaposabban foglalkozik a szociális termelés ügyével és mintegy kiegészíti az emlékiratot. Ezen a helyen inkább a Szociális Termelés című könyv szerint ismertetjük Hevesi visszaemlékezését.

Hallatlanul nehéz körülmények között fogtak hozzá az ipari termelés szocialista átszervezéséhez. Így volt ez különben az új állam, az új élet építésének minden területén.

Hevesi könyvében ismerteti a legfontosabb intézkedéseket, így az üzemek köztulajdonbavételéről és ezek ideiglenes igazgatási és munkásellenőrzési rendszeréről ír, majd részletesen foglalkozik a termelés központi irányításának megszervezésével. Legközelebbi munkatársai azok a kipróbált műszaki emberek, mérnökök voltak, akikkel a forradalom előtt és alatt az IKTOSZ-ban, majd a később megalakult Alkalmazott Mérnökök Országos Szövetségében (AMOSZ) együtt dolgozott.

A könyv ismerteti az egyes iparágak helyzetét: részletesen foglalkozik a műszaki fejlesztés és a termelés tudományos irányításának kérdéseivel: a műszaki iparfelügyelettel, a munkásvédelemmel és üzembiztonsággal, a tudományos üzemvezetés kérdéseivel, a találmányi és kísérleti ügyekkel, a tapasztalatok általánosításával stb. Olvasva a Tanácsköztársaság iparpolitikájának sokfelé ágazó kezdeményezéseiről, a legnagyobb elismerés ébred bennünk a magyar munkásosztály nagyszerű alkotó munkája iránt.

A Szociális Termelés c. könyv utolsó fejezete a munka és bérkérdésekkel foglalkozik sokoldalúan. A Tanácskormány bevezette a 8 órás munkaidőt, felemelte a munkabéreket, különösen a leggyengébben fizetett kategóriáknál. A bér- és munkaviszonyok rendezésénél fontos elv volt a munkateljesítmény, a munka termelékenységének emelése. Kezdetben, amikor az akkordbérek helyett időbért vezettek be, a munka termelékenysége nagymértékben csökkent. Ennek következtében a

Tanácskormány fokozatosan a teljesítménybérre tért át. Ennek a bérpolitikának pozitív hatása rövidesen jelentkezett. Az ipari termelés fontos feladata volt a szocialista munkafegyelem megteremtése. A fegyelem biztosítása elsősorban az üzemi ellenőrző munkástanácsok feladata volt.

A társadalmi termelés, a szocialista ipar szervezése és a munka termelékenységének emelése érdekében tett intézkedések sok tekintetben ma is tanulságul szolgálhatnak.

*

Az emlékiratokat ismertetve azonban nem foglalkozhatunk részletesen a Tanácsköztársaság történetével. Hevesi Gyula főképpen az iparszervezés terén járult hozzá a Tanácsköztársaságban a szocialista építéshez. Ezt mozdította elő az AMOSZ újjászervezése is és e szakszervezet útján a műszaki értelmiség bekapcsolódása a termelésbe. A Tanácsköztársaság válságos hetében, hónapjaiban azonban a kipróbált kommunistáknak mindig oda kellett sietniök, ahol a legforróbb volt a talaj, legtöbb volt a baj, ahonnan veszedelem fenyegetett. Így került Hevesi is, másokkal együtt, a honvédelem szervezése céljából Salgótarjánba, a cseh frontra.

Ma is elevenen hat Hevesi beszámolóia Salgótarján hősi védelméről, arról a fondorlatos ellenforradalmi aknamunkáról, amelyet a jobboldali szociáldemokraták az ellenforradalmár tisztekkel összejátszva folytattak, hogy meghiúsítsák Salgótarján és az egész Tanácsköztársaság védelmének megszervezését. De Salgótarjánt megvédte a kommunisták vezetésével a magyar munkásosztály, és nemcsak Salgótarjánt. A válságos május elejei napokban, az imperialista ellenség koncentrált támadása idején a magyar proletariátus tízezrével állt a vörös zászló alá, a legendás munkás zászlóaljakba és fegyverrel a kezben, a győzelmes északi hadjáratban kergette maga előtt a csehszlovák fehér légiókat, felszabadítva nagy területeket, amelyeken a felszabadult szlovák proletariátus kikiáltotta a Szlovák Tanácsköztársaságot.

A párt-, majd a tanácskongresszuson június közepén a jobboldali szociáldemokraták — a munkásosztály ügyének árulói — már nyíltan és szervezetten támadtak a kommunisták, a proletárdiktatúra, a tanácshatalom ellen. A proletárdiktatúra enyhe kezelését követelve, indítottak destruáló propagandát a Tanácsköztársaság védelmi szervei ellen. De az élesen és határozottan fellépő kommunisták mellett egész sor munkás- és parasztküldött szállt síkra a védelmi háború energikusabb folytatása, a proletárdiktatúra valóban erélyes és forradalmi gyakorlása mellett.

Most vált csak világossá, mily súlyos hiba volt a kommunista párt önfeloszlatása és garancia nélküli beolvadása az egyesült pártba. Nem volt olyan szervezet, amely össze tudta volna fogni a valóban forradalmi erőket: a szétszórt, munkában és harcban elmerült kommunistákat, a becsületes baloldali szociáldemokratákat, a munkáshatalom lelkes híveit. Az imperializmus túlnyomó erejének és a vele szövetkezett belső ellenforradalomnak együttes támadása következtében, amelyet elősegítettek a proletárdiktatúra súlyos hibái — a párt önfeloszlatása, a földkérdés dogmatikus, nem forradalmi, nem dialektikus

rendezése =, a Tanácsköztársaság elbukott. Felejthetetlenul szomorú volt a munkástanács utolsó ülése, amelyen a Tanácskormány lemondott.

*

Hevesi még néhány kommunistával együtt (Korvin, Révai, Sallai és mások) a párt illegális szervezése céljából egy ideig Budapesten maradt. Az ellenforradalom, a fehér terror tobzódása közepette, naponként és óránként kitéve a leleplezés, elfogás és halálra kínzás veszélyének, néhány hónap telt el, míg — önfeláldozó elvtársak segítségével sikerült hamis útlevéllel Ausztriába menekülnie. Ausztriából, ahol nem maradhatott, Olaszországba, majd San Marinóba vitte Hevesit az emigráns sors. Bizonytalan élet, önfeláldozó elvtársak segítő tevékenysége és rendőri üldözés, mindennapi csetepaték a szervezkedő olasz fasisztákkal, ólálkodó spionok és provokátorok: íme Hevesi életregényének olaszföldi szakasza.

Az emigráció országútjának utolsó állomása — minden forradalmár igaz hazája, a Szovjetunió. Hevesi, a tehetséges mérnök minden erejével és képességével vetette magát a szovjet ipar helyreállításának munkájába. Éppen szűkebb szakmája, az izzólámpa gyártás volt az első munkaterülete. Szakmai tudásával, gazdaságfejlesztő javaslataival különböző munkakörökben kivívta a szovjet gazdasági vezetők elismerését. Szemléletesen ábrázolja a műszaki színvonal mélységes elmaradottságát, hogy annál inkább érzékeltesse az óriási emelkedést a szputnyikok és űrrakéták szintjéig.

Végül a Szovjetunióból 1948-ban hazavezet az útja, a felszabadult magyar földre, a Magyar Népköztársaságba. A megindult szocialista építés problémái itt oly hasonlóak, sőt gyakran azonosak azokkal, amelyekkel Hevesi a Szovjetunióban találkozott, és amelyeknek megoldásán ott eredményesen közreműködött. Szovjet tapasztalatokkal gazdagodva állt a már nem fiatal, de töretlen energiájú Hevesi Gyula a Magyar Népköztársaságban arra a helyre, ahová a párt állította és ahol a második magyar szocialista köztársaság műszaki fejlődését szolgálja.

*

Hevesi elvtárs emlékiratai nemcsak egy gazdag és harcos élet dokumentuma. Bár nem a történetírás oknyomozó pragmatikusságával, hanem az események egyéni meglátásával és feltárásával, regényes érdekességgel illusztrálja a forradalom útját Magyarországon, azt az utat, amelyen a haladó magyar értelmiség a kispolgári szakmai elzárkózottságtól eljutott a munkásosztállyal való harcos szövetségig. Emelkedőkön és buktatókon át jutott el a szocializmus győzelmes építéséig hazánkban, feltárva útközben olyan történéseket, olyan mozgató erőket, amelyek ismeretében érthetőbbé válnak a magyar forradalmi mozgalmak és pártunk történetének fontos szakaszai.

Hevesi Gyula könyve hasznos hozzájárulás pártunk történetének megismeréséhez.

Dr. Rákos Ferenc

Mesterházi Lajos: Pokoljárás

(Szépirodalmi könyvkiadó, 1959.)

Az 1956. évi ellenforradalom irodalmi feldolgozásának sajátos nehéz útját választotta Mesterházi Lajos ebben a regényben. Miképp jut el Saly Miklós egyetemi hallgató egykori cselédek gyermeke, a párt tagja, az ifjúsági szövetség funkcionáriusa odáig, hogy fegyvert fogjon a néphatalom, a szocializmus ellen? — erről ad számot, erről vall naplószerű közvetlenséggel a Pokoljárás.

A cselekmények előterében voltaképpen egy nagy szerelem állna, mely egy időben lobban fel a visszszájára fordított „hazafiság" tüzével, s együtt sodródik válságba is azzal. A történelem azonban ezúttal nem marad puszta háttér, keret: roppant erőivel berobban a cselekmény középpontjába, s maga veszi kézbe az események szálait, maga formálja tovább a szereplők jellemét, sorsát, tetteit.

A regény legnagyobb értéke az a plaszticitás, amellyel a kort, annak zűrzavaros, hazugsággal, ámítással terhes eszmevilágát hősének lelkében, gondolataiban és érzelmeiben tükrözteti. Mesterházi szokatlan, de ez esetben a célt kitűnően szolgáló módszerrel rendeli alá a jellemrajzot a történelmi hűségnek és tanulságnak. Saly Miklós elsőszemélyben előadott vallomása két esztendő távolából hangzik el; immár tisztult fejjel, higgadtan tekint vissza „pokoljárásának" napjaira; nem csupán cselekedeteit meséli el, hanem kíméletlen őszinteséggel elemzi is azok belső rugóit. A számtalan különféle mozzanat egymásbajátszásán alapuló, bonyolult lélektani folyamat minden szépítéstől, egyszerűsítéstől mentes ábrázolása meggyőzően mutatja be, miként állíthattak a káros, rothasztó szellemi áramlatok, hamis jelszavak és illúziók becsületes, jószándékú embereket, köztük a nép államának sokszorosan lekötelezett fiatalokat is átmenetileg a szocializmus ellenségeinek oldalára. Vádirat ez a könyv mindazok ellen, akik az ellenforradalmat megelőző és sok tekintetben előkészítő ideológiai Bábeléért felelősek.

A regény önvallomás-formája szükségszerűen megnehezíti a többi szereplő jellemének, belső fejlődésének mélyebb ábrázolását. Mindamellett ezek is igaz, eleven figurák, megjelenésük, sokirányú mozgásuk összessége teremti meg a könyvben a kor hiteles atmoszféráját. A külsőre megkopott, de szellemi „méltóságát" kényesen őrző úriasszony; a zavarosban minden meggyőződés nélkül halászgató cinikus jampec; a megbántott, indulatos, de a döntő pillanatban tisztán látó parasztszülők; az eszmeileg mindvégig szilárd, de az eseményeket passzívan szemlélő ifjúkommunista: megannyi jellegzetes arc az októberi-novemberi napok véres körmenetéből.

Mesterházi ebben a könyvében nem annyira az olvasó érzékeire, sokkal inkább eszére, józan ítéletére kíván hatni. A cselekmény drámai pergésén, a szerelmi jelenetek lírai hangvételén ellenállhatatlanul átütnek a gondolatok: a főhős magatartását indokoló, illetve azt utólag magyarázó, bíráló kommentárok. Az olvasót ez arra készteti, hogy miközben beleéli magát az eseményekbe, kritikus szemmel vizsgálja egyben azok okait és megszívlelendő tanulságait is.

B. Gy.

Zalka Miklós: Aknamező

(Kossuth Konyvkiado, 1959)

Az 1956-os magyar ellenforradalomrol szolo regeny — de szerzojet nem a viharosan pergo események, a harcok kalandos es jellemző fordulatai erdeklik elsősorban, hanem az foglalkoztatja: hogyan lett, hogyan lehetett Magyarorszagon ellenforradalom?

A regény cselekménye 1956 zaklatott, politikai szenvedelyektol, remenyektol, illúzioktol és teveszméktól túlfutott nyaran indul, a nyugati határszélen aknákat szedő katonák között. Fő színtere mindvegig a hadsereg marad, s ez kulcshelyzeténél fogva szerencsésen megvalasztott kitekintő-pont az ellenforradalom fele haladó, majd az ellenforradalomba zuhanó ország helyzetenek átfogo ervényű jelzeséhez.

A hadseregunk eletét eddig ábrazolni probálo muvet felszinessegével, alkalmiságával szemben, az Aknamező íroja mely betekintest nyújt az akkori allapotokba. A helyzetek és az alakok, akikkel megismerkedunk, jellegzetesek, tipikusak. Zalka nemcsak kulsejuket, szokásaikat tudja realisztikusan abrázolni, hanem eletútjukat, gondolkodásmódjukat, magatartásukat sokszor meg onmaguk elott sem vilagos belso rugoit is

A kép, amit elénk állít, több mint elkeserítő, de sajnos — igaz A revizionisták eszmei szabadon terjednek, széthintik a külso és belsó ellenseg ártalmatlanságaról hangoztatott lefegyverzó illúziókat Gátlástalanul folyik a tízesztendos szocialista fejlődes mocskolása, lekicsinylése. A karrieristak nagy hangon szajkózzák a legújabb szolamokat. A tehetetlenul kapkodó vezetés ha itt-ott fellép ez ellen, többnyire azonnal meghátrál A hadsereg vezetésében, a Honvédelmi Minisztériumban ugyanaz a bomlas, egyenetlenseg zurzavar. Így az ellenforradalom kitorése utan a felelősségtől való félelem, a lavírozás, az arulas fentrol lefele terjedve megbénítja a fegyveres erok harckepesseget.

A szilard kommunisták, magukrahagyatva, iranyítás nélkul igyekeznek gatat vetni a bomlasnak, zűrzavarnak, demoralizalodásnak. A hadseregben is vannak — tabornokok, tisztek, közlegények —, akik a maguk helyen, a maguk módjan egyszerű, poztalan hősiességgel teljesitik kotelesseguket. Zalka figyelmének fokuszában ok állnak — mindenekelott Gara százados, politikai tiszt — s az esemenyek is ugy jelennek meg elóttünk, ahogy ók latjak azokat Zalka regényét nemcsak az ellenforradalomrol szoló muvek sorából, hanem egesz mai regényirodalmunkból kiemeli az abrázolás biztonsaga es árnyaltsága.

A jellemzes meggyőző ereje és gazdagsága kiterjed a regény negativ figurai kozul is nehanyra. Így peldául a karrierista Szliácsról kituno, atfogo jellem- és kornyezetrajzot kapunk Albert őrnagy politikai es emberi elzullésenek ábrázolása már kevésbé meggyőző s különosen sok kívanni valót hagy maga után Sarbó hadnagy ellenforradalmi bandakhoz vezeto utjának motiválása.

Zalka meseszovése érdekes, a történet feszultseget mindvégig fenn tudja tartani. A regény kompozíciója mar nem ilyen egyértelmuen sikerult. Krisztin szerelmeinek leírása a regeny elso részeben — nem is mindig szerencsés — betétnek hat. Sasvári es Krisztin kapcsolatának, majd házasságának egyébként sok érzéssel és részletfinomsággal ábrázolt története sem csatlakozik elég szervesen a regény fő vonalához. Kár, hogy Zalka stílusa neha — kulonosen az ellenforradalmárok zullottségének megjelenitesénél — naturalizmusba téved.

Az aknamezonek műveszi és politi-

kai értelemben egyaránt kis hibái mellett nagy erényei vannak. Tehetséges író, jó jellemábrázoló és cselekménybonyolító képességgel, mély kommunista hittel és szenvedéllyel megírt regénye. Reméljük, hogy folytatása — amit a szerző a könyv „fülén" ígér — tovább szaporítja jó oldalait és csökkenti amúgy sem túlzottan jelentékeny fogyatékosságait.

K. T.

Kocsetov: A Jersov testvérek

(Európa Kiadó, 1959.)

A szocialista irodalom hajnalhasadását egy lángoló szív fénye ragyogja be. Gorkij egyik korai novellájának hőse, Danko szívének fénye. Dankoé, aki kitépte melléből szívét és magasra tartotta, hogy így világítsa be népe előtt az emberibb jövőhöz vezető utat. A szocialista-realista irodalom, különösen a szovjet irodalom jelentékeny művei azóta is érzik egy-egy darabkáját Danko lángoló szívének. Ennek a szívnek a belső izzása sugárzik ki fénnyel és melegen Kocsetov új könyvéből is. Kocsetov igényes, jó író — ha nem is a legnagyobbak közül való —, de ami hangját, mint a szócső erősíti fel, ami könyvének művészi és erkölcsi hatóerejét megsokszorozza, az a kommunista szív, a tiszta, igaz, és szenvedélyes meggyőződés ereje. Olyan fokon és olyan erővel, ahogyan a Jersov testvérekben megnyilvánul, ez a szenvedély maga is nagy művészi erénnyé válik.

Az utóbbi évek szovjet próza-terméséből magyarra fordított könyvek közül a vállalkozás igényét és a kivitel színvonalát tekintve is a legjelentékenyebb mű ez a regény, s a szovjet kritika általános értékelése szerint az egész termés figyelembevételével is, megőrzi helyét az élvonalban.

Az 1955—56-os évek nyugtalan, sokszor bizonytalan légkörébe vezeti el az olvasót Kocsetov műve. Bátran nyúl azokhoz a kérdésekhez, melyek abban az időben a szovjet társadalmat foglalkoztatták. Új időszak kezdete ez, gátak eltávolításának, meggyökeresedett hibák kijavításának, a társadalom mély rétegeit és felszínét egyaránt felkavaró korszaka. Kocsetov széles társadalmi képet fest, de nem akar a korszakról átfogó, teljességre törekvő epikus jellemzést adni. Ezt számonkérni, az író törekvései iránti teljes értetlenség lenne. A Jersov-testvérek polemikus mű, és megvan benne a műfaj szükségszerű „egyoldalúsága". A regény éle az ezerarcú, nyárspolgári magatartás, szemléletmód és képviselői ellen irányul, akik a fejlődés útjában álló akadályok eltávolítását megpróbálják általános gátszakadássá szélesíteni, és a saját kicsinyes lelkük posványával megfertőzni a szovjet élet tiszta levegőjét. A karrieristák ellen, akik mindig a legújabb jelszavak túlhajtásával igyekszenek megsütni pecsenyéjüket, akik, ha érdekeik úgy kívánják, egyaránt „pompás" érveket tudnak felvonultatni az iparvezetés fokozott központosítása és túlzott decentralizálása mellett. A revizionizmus ellen, amelyben éppen az említett nyárspolgári békaperspektíva ölt veszedelmes, ideológiai formát.

Kocsetov mélyen és konkréten, minden szólamszerűségtől mentesen ábrázolja, hogy a szocialista társadalom sem mentes a belső ellentmondásoktól, néha éles magán- és közéleti összeütközésektől. Élnek még ebben a társadalomban is emberek, akiknek életfelfogása, világszemlélete mélységesen idegen a

szocializmus szellemétől, akik az önzést, a cinizmust, a kicsinyességet az egyéni érdek mindenekfelett valóságát melengetik lelkükben. A szovjet társadalom ereje abban van, hogy benne véglegesen és megdönthetetlenül túlsúlyra jutott az az erő, amely képes elsöpörni a nyárspolgáriság néha — így például a regényben ábrázolt időszakban — nem lebecsülhető előretörési kísérleteit. Ez az erő: az új ember, átalakult erkölcsi arculatával és tudatával — s ennek a legyőzhetetlen erőnek szeretettel és meggyőződéssel átfutött ábrázolása — Kocsetov könyvének legnagyobb erénye. A Jersov-testvérek, ezek a kemény fából faragott munkásemberek és szétágazó családjuk, a regény fő hősei — túlmutatnak önmagukon: a kommunizmus eszméjével összeforrott szovjet nép képviselői, mondhatni megszemélyesítői. (Ezért is épülnek homokra az ellenük irányuló tervezgetések.) Egyéni sikereik és kudarcaik, örömeik és bánatuk nem teledteti el veluk, hogy egy nagy ügy részesei, hogy életük minden szépségét harcban vívták ki, s erre a harci készenlétre szükségük van ma is, a jövőben is. A küzdelemnek csak formái és eszközei változnak, de az élet harc, s az ember nagysága — a nyárspolgárok és revizionisták által annyit emlegetett *emberség*e — mindenekelőtt azon mérhető: hogyan vállal részt ebben a harcban a haladásért.

Kocsetov könyve szenvedélyes és igaz írás — jelentékeny művészi erejű megjelenítése, s így maga is számottevő tényezője ennek a küzdelemnek.

K. T.

E SZÁM SZERZŐI: **MAROSÁN GYÖRGY**, az MSZMP K. B. titkára, **NAGY LÁSZLÓ**, az MSZMP K. B. munkatársa, **CZINEGE LAJOS**, az MSZMP Szolnok megyei pártbizottságának első titkára, **SÜTŐ OTTÓ**, a Társadalmi Szemle munkatársa; **AUSCH SÁNDOR**, a MTA Közgazdaságtudományi Intézetének tudományos munkatársa, **DR. MARKÓ LAJOS**, a Mezőgazdasági Szervezési Intézet munkatársa, **DR. SZÉKELY GYÖRGY**, a Színház és Filmtudományi Intézet osztályvezetője, **ALOIS INDRA**, a CsKP megyei titkára, **HERBERT APTHEKER**, a Political Affairs főszerkesztője, **B. VERCELINO** újságíró.

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), **Kiss Károly, Komját Irén** (felelős szerkesztő), **Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.**

СОДЕРЖАНИЕ

ИОЖЕФ РЕВАИ

ДЬЕРДЬ МАРОШАН: Перед партийным съездом — — — — — — 3

О БУРЖУАЗНОМ НАЦИОНАЛИЗМЕ И СОЦИАЛИСТИЧЕСКОМ ПАТРИОТИЗМЕ. (Тезисы) — — — — — — — — — — 11

ЛАСЛО НАДЬ: К 20-ой годовщине начала второй мировой войны 40

ЛАЙОШ ЦИНЭГЕ: Борьба партийных организаций за социалистическое преобразование сельского хозяйства в области Солнок 56

ОТТО ШЮТЕ: Тенденции объединения и разъединения в международной политике империалистических держав — — — — — — 72

ШАНДОР АУШ: Принципы и факты в Югославии — — — — — 94

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Превосходство крупного хозяйства и интенсивность в сельскохозяйственных кооперативах (ЛАЙОШ МАРКО) — — — — — — 109

ОБЗОР

О некоторых вопросах театральной жизни в 1958—59 годах (ДЬЕРДЬ СЕКЕЙ) — — — — — — — — — — — — — 115

ИЗ ЖИЗНИ БРАТСКИХ ПАРТИЙ

Опыт атеистического воспитания в Чехословакии (ЛОИШ ИНДРА) 126

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

40 лет Коммунистической партии США (ГЕРБЕРТ АПТЕКЕР) — — 134

Что произошло в Сицилии (Б. ВЕРДЕЛИНО) — — — — — 144

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

ДЬЮЛА ХЕВЕШИ: Инженер в революции и Социальное производство (ФЕРЕНЦ РАКОШ) — — — — — — — — — — 149

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ

CONTENTS

JÓZSEF RÉVAI — — — — — — — — — — — — — 1

GYÖRGY MAROSÁN: Preparing for our Party Congress — — — 3

Bourgeois nationalism and socialist patriotism (theses) — — — — 11

LÁSZLÓ NAGY: Tenth anniversary of the outbreak of the second world war — — — — — — — — — — — — — — 40

LAJOS CZINEGE: Struggle of the Szolnok County Party organizations for the socialist transformation of agriculture — — — — — 56

OTTO SÜTŐ: Convergent and disruptive tendencies in the international policy of the imperialist powers — — — — — — 72

SÁNDOR AUSCH: Principles and realities in Yugoslavia — — — 94

CONSULTATION

The lead of our co-operative farms in mass production and the intensification of agriculture (LAJOS MARKÓ) — — — — — 109

DOMESTIS REVIEW

Some problems of the 1958/59. theatrical season (GYÖRGY SZÉKELY) 115

ITEMS FROM THE LIFE OF THE FRATERNAL PARTIES

Experiences in connection with atheistic education in Czechoslovakia (ALOIS INDRA) — — — — — — — — — — — — 126

INTERNATIONAL REVIEW

Forty years of the Communist Party of the United States of America (HERBERT APTHEKER) — — — — — — — — — — 134

What has taken place in Sicily? (B. VERCELINO) — — — — — 144

BOOK REVIEW

Gyula Hevesi: An Engineer in the Revolution and Social Production (FERENC RÁKOS) — — — — — — — — — — — — 149

NOTES ON NEW PUBLICATIONS

INHALT

JÓZSEF RÉVAI — — — — — — — — — — — 1

GYÖRGY MAROSÁN: Unsere Vorbereitungen zum Parteitag — — 3

Über bourgeoisen Nationalismus und sozialistischen Patriotismus (Thesen) — — — — — — — — — — — — — — 11

LÁSZLÓ NAGY: Zum 20. Jahrestag des Ausbruchs des zweiten Weltkrieges — — — — — — — — — — — — — — — 40

LAJOS CZINEGE: Kampf der Parteiorganisationen im Komitat Szolnok für die sozialistische Umgestaltung der Landwirtschaft — — 56

OTTO SÜTŐ: Vereinigend und trennend wirkende Tendenzen in der internationalen Politik der imperialistischen Mächte — — — 72

SÁNDOR AUSCH: Grundsätze und Tatsachen in Jugoslawien — — 94

KONSULTATION

Die grosswirtschaftliche Überlegenheit unserer Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften und die intensive Bewirtschaftung (DR. LAJOS MARKÓ) — — — — — — — — — — — 109

RUNDSCHAU

Über einige Fragen des Theaters im Spieljahr 1958/59. (DR. GYÖRGY SZÉKELY) — — — — — — — — — — — — — — 115

AUS DEM LEBEN DER BRUDERPARTEIEN

Die Erfahrungen der atheistischen Erziehung in der Tschechoslowakei (ALOIS INDRA) — — — — — — — — — — — — 126

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Das vierzigjährige Bestehen der Kommunistischen Partei der Vereinigten Staaten (HERBERT APTHEKER) — — — — — — 134

Was geschah in Sizilien? (B. VERCELINO) — — — — — — — 144

BUCHBESPRECHUNG

Gyula Hevesi: Ein Ingenieur während der Revolution und Gesellschaftliche Produktion (DR. FERENC RÁKOS) — — — — — 149

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN

SOMMAIRE

JÓZSEF RÉVAI — — — — — — — — — — — 1

GYÖRGY MAROSAN: Nous préparons le congrès — — — — — 3

Au sujet du nationalisme bourgeois et patriotisme socialiste (Thèses) 11

LÁSZLÓ NAGY: A propos du vingtième anniversaire du déclenchement de la deuxième guerre mondiale — — — — — — — 40

LAJOS CZINEGE: La lutte des organisations du Parti dans le comitat Szolnok pour la réorganisation socialiste de l'agriculture — — 56

OTTO SÜTŐ: Tendance de convergence et tendance de divergence dans la politique international des puissances impérialistes — — 72

SÁNDOR AUSCH: Principes et faits en Yougoslavie — — — — — 94

CONSULTATION

La supériorité de la grande culture, affirmée par nos coopératives de production agricole et la culture intensive (LAJOS MARKÓ) — 109

REVUE

Quelques questions de la saison théâtrale de l' année 1958/59. (GYÖRGY SZÉKELY) — — — — — — — — — — — — — — 115

SUR LA VIE DE NOS PARTIS FRÈRES

Les expériences de l'enseignement athéiste dans la République Tchécoslovaque (ALOIS INDRA) — — — — — — — — — — 126

RUBRIQUE INTERNATIONALE

Les 40 ans du Parti Communiste des États-Unis (HERBERT APTHEKER) — — — — — — — — — — — — — — 134

Qu'est-ce qui s'est passé en Sicile? (B. VERCELINO) — — — — 144

COMPTE RENDU

Gyula Hevesi: Un ingénieur pendant la révolution et Production Sociale (FERENC RÁKOS) — — — — — — — — — — 149

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RECENTS

MEGJELENT!

J. JAROSZLAVSZKIJ:

A KOMMUNISTÁK ÉS A VALLÁS

A kiváló szovjet népnevelőnek a kommunistákhoz, az ateista propaganda aktív harcosaihoz szóló összegyűjtött cikkeit tartalmazza.

216 oldal

Ára: 10,— Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Ára: 6,— Ft

MEGJELENT!

J. R. LAVRECKIJ:

A Vatikán

A Vatikán történetének főbb szakaszait, és mai tevékenységére jellemző vonásait ismerteti a szerző.

336 oldal

Ára: 26,— Ft

KOSSUTH KONYVKIADO